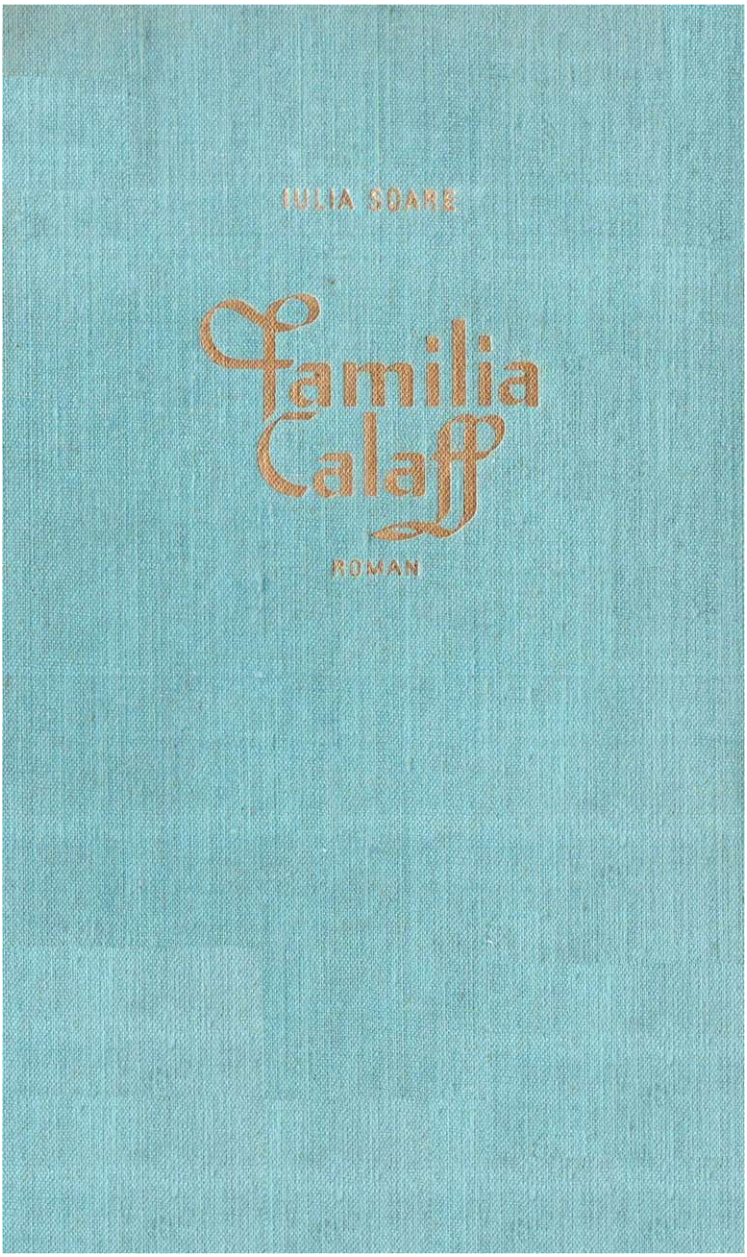

Note subsol sărite:

3 r. nr. 9

1 în limba franceză: Ba chiar îţi vine greu să alegi (n.r.).

1 în limba franceză: voiaj de nuntă (n.r.).

1 În limba franceză: gând ascuns, rezervă, regret (n.r.).

1 în limba franceză: imagini sfinte (n.r.).

1 în limba franceză: dare de seamă (n.r.).

1 în limba germană: Bunicule, iartă-mă (n.r.).

Coperta *Vero Radu*

IULIA SOARE

Famil Calaff

ROMAN

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL I

Lotte lăsă tocul în jos, îşi trecu uşor mâna prin părul blond, supus, netezit pe tâmple şi adunat într-un coc de bucle la ceafă, întoarse ochii spre fereastră şi oftă tremurat. Nu vedea decât zidul şi uşa cu obloane grele a depozitului, de partea cealaltă a porţii înalte, şi pietrişul neregulat, neprimitor, pe care roţile căruţelor încărcate cu lăzi pline de material scârţâiau totdeauna greoi, neplăcut. În clipa aceea era linişte, iar soarele de mai încerca să înveselească şi curtea aceea posomorâtă, îngheţată, cenuşie ca o curte de internat sau de închisoare. În depozit ardea lumina, fiindcă în încăperea lungă şi strâmtă, fără ferestre, care servea drept birou şi unde lucrau încă la ora aceea Anatol şi Jean, era întuneric, chiar când obloanele uşii erau date în lături.

Lotte privi un timp absentă uşa care rămânea închisă apoi oftă din nou, se scutură de frig şi-şi strânse mai bine şalul pe piept. Erau în 12 mai, vremea rămânea însă rece şi mai ales în odaia lor, unde soarele nu intra din plin decât la ora prânzului ca să plece grăbit şi definitiv pe la trei după-masă, n-ar fi stricat puţin foc. Dar domnul Calaff, plictisit de durata neobişnuită a acestei ierni interminabile şi nerăbdător să încuie magazia mare, asupra căreia

controlul lui era mai greu şi de unde Vasile putea oricând să care neobservat câteva braţe cu lemne suplimentare pentru odăiţa umedă şi rece în care locuia împreună cu nevastă-sa Tudora, bucătăreasa, decretase îndată după 1 mai că nu mai era nevoie de foc şi invitase pe membrii prea delicaţi şi plăpânzi ai familiei să binevoiască a se îmbrăca gros, dacă se tem să nu îngheţe. Lotte se gândi la Anatol, care în primăvara asta tuşea mai urât ca oricând şi care trebuia să dârdâie în biroul întunecos, cu picioarele îngheţate şi cu degetele înţepenite, verificând în silă coloanele de cifre din registre. Ar fi fost bine să mai iasă din când în când la soare, să se plimbe puţin, să se dezmorţească.

Lotte îşi duse mâinile sub şal la subsuori ca să le încălzească. Din camera de alături auzea glasul curgător şi liniştit al lui Herr Steiner care-i explica Martei o pagină din *Wilhelm*. *Meister*. Lecţia era pe sfârşite şi Lotte se gândi cu neplăcere că Herr Steiner avea să treacă prin cameră şi s-o salute cu politeţea rece şi zâmbetul forţat pe care i le acorda de două ori pe săptămână, de când o pierduse de elevă. De fapt, Lotte nu avusese nimic să-i reproşeze, totuşi preferase să reia orele cu mère Hildegard. fiindcă în felul acesta se putea bizui cel puţin pe două drumuri sigure în oraş pe săptămână. După o clipă de ezitare domnul Calaff acceptase: orele cu mère Hildegard costau mai ieftin şi asta nu-l împiedica să spună totuşi că Herr Steiner dă lecţii în casa lui, fiindcă Marta le continua cu entuziasmul potolit şi conştiinciozitatea care o caracterizau în toate.

Lotte întoarse pagina şi reciti ce scrisese în ziua aceea: „Mère Justine a fost bolnavă şi ieri, plecând de la mère Hildegard, am intrat să-i spun bună ziua. Am găsit la ea pe Madeleine Polizu care, în trecere prin Galaţi, a venit să-şi prezinte soţul. Cred că nu e bătrân, dar e foarte chel şi are dinţi falşi. A vorbit puţin şi mie nu mi-a dat nicio atenţie. Nici Madeleine n-a părut prea încântată că mă întâlneşte şi în tot timpul vizitei, i s-a adresat ostentativ numai lui mère Justine. A povestit despre Elise Boierescu

pe care mătuşa ei, doamnă de onoare a reginei, o plimbă pe la toate balurile şi o prezintă în toate saloanele. Ea, Madeleine, pleacă săptămâna viitoare cu soţul ei la Paris şi apoi în iulie pentru două luni în Elveţia. La toamnă vor face o plimbare mai lungă prin Italia şi Spania şi după aceea…

„Et vous, ma petite Charlotte, c'est potir bientôt vos vacances à Karlsbad?[1] m-a întrebat mère Justine când şi-a dat seama cât de prost mă simt în colţul meu unde nimeni nu-mi acorda nici măcar o privire.

„Oui, ma mère, c'est pour le mi-juin"[2] am răspuns, m-am înroşit şi n-am îndrăznit să caut în ochii Madeleinei zâmbetul de ironie şi de răutate pe care eram sigură că o să-l găsesc. „Auzi, Karlsbad!… De ce nu Slănic ori Sinaia?"

Cineva trase clopotul la poartă şi peste puţin Vasile ieşi alene din depozit ca să descuie. Era Dochiţa, îl aducea pe Dănuţ de la şcoală. Da, era joi, Dănuţ mânca la bunici. Lotte uitase şi după-masă făcea în odaia lui Anatol ora de franceză cu mademoiselle Mouton, care îmbătrânise, era suferindă şi moţăia uneori în mijlocul lecţiei, istovită de drumuri şi de imposibilitatea de a-şi permite luxu! unei sieste. Numai că azi nu se nimerea tocmai bine… Toată lumea era enervată şi preocupată, tata avea să strige şi să ocărască iar bietul copil, care oricum e paralizat când vine la masă luni şi joi, ansă se îngrozească de tot.

Lotte era cât pe ce să se ridice de la locul ei şi să se ducă în sufrageria mică, unde în clipa aceea doamna Calaff îşi îmbrăţişa pe îndelete nepotul, ca să examineze împreună cu ea o formulă oarecare, menită să-l scutească pe bietul copil de tortura prânzului comun. Dar se răzgândi: se simţea obosită şi moale, mama înţelegea greu, se speria numaidecât şi-şi pierdea cumpătul; de altfel prefera să fie câteva clipe singură cu băiatul ca să-i strecoare fără martori ceva pentru cei de acasă: o dantelă, mănuşi, panglici pentru Lia sau Hilda, nişte bani chiar,

1 în limba franceză: Şi tu, mica mea Charlotte, pleci curînd în vacanţă la Karlsbad? (n.r.).

2 în limba franceză: Da, maică, pe la jumătatea lui iunie (n.r.).

trecuţi prin cine ştie ce minune în socoteala zilnică a coşniţei fără ca bătrânul să observe, în sfârşit o bucată mai mare de ciocolată pentru gustarea băiatului a doua zi la şcoală. Doamna Calaff făcea pachetele cât mai mici cu putinţă şi le pitea într-un colţ al ghiozdanului, sub cărţi, cu inima bătând de emoţie şi cu ochii plini de spaimă, în timp ce Dănuţ, transpirat, cu obrajii aprinşi de ruşine, speriat şi umilit de aceste binefaceri care aduceau a hoţie, bolborosea mulţumiri întretăiate de slabe proteste. Era destul de ’năltuţ şi voinic pentru cei nouă ani ai lui, obrajii îi erau rotunzi şi rumeni; dar ochii aveau o privire nesigură, tulbure, mişcările erau greoaie şi stângace. Se înroşea de îndată ce deschidea gura să spună ceva şi plângea repede. În casa bunicilor era totdeauna tăcut şi cuminte, mergea în vârţul picioarelor şi nu ştia ce să înceapă cu mâinile cam mari şi roşii, vinete de frig până târziu în vară, care ieşeau prea mult din mânecile prea scurte ale hăinuţelor vechi, purtate până ajungeau comice.

Lotte fixă din nou pagina de hârtie din faţa ei şi muie maşinal tocul în cerneală; dar nu mai avea chef de scris. Se apropia ora prânzului, peste puţin avea să audă trăsura cotind după colţul străzii şi apoi clopotul… Se îmbrăcase din vreme pentru masă şi acum îi părea bine că scăpase de o grijă. Dar cum avea răbdare Marta şi *azi* pentru Herr Steiner?… Zeilig era în salonaş, avusese cu mama o lungă conferinţă, întreruptă doar de inspecţiile doamnei Calaff la bucătărie, iar acum îl aştepta cu perseverenţa lui mieroasă pe bătrân. De dimineaţă se auzise zornăit de argintărie, se spălase serviciul de ceai neutilizat de la ultima vizită a Silviei, în toamna trecută, şi tata se răstise de câteva ori, fiindcă mama şi Tudora nu-i ghiceau gândurile şi nu izbuteau să ia singure vreo iniţiativă inteligentă. Nu le ducea capul să propună şi altceva în afară de veşnica lor tartă cu frişcă? numai atâta se învredniceau să născocească?…

În clipa aceea uşa dinspre camera lui Anatol, unde se ţineau lecţiile de germană, se deschise şi silueta corectă a lui Herr Steiner apăru în prag. Marta îl însoţea cu cărţile,

caietele şi dicţionarul sub braţ. Lotte se ridică de pe scaun, profesorul se înclină scurt în faţa ei, rosti fără convingere un compliment care ţinea loc şi de salut şi ieşi împreună cu Marta pe uşa ce dădea în hol.

Lotte închise caietul gros, legat în piele neagră, cu cotor aurit şi încuietoare de metal. Îl căpătase chiar de la domnul Calaff, care ştia că îşi scrie jurnalul, nu avusese nicio obiecţie şi era în fond mulţumit că cel puţin una din fiicele lui respectă acest obicei distins şi răspândit printre fetele tinere din societatea bună. Marta era fiica lui preferată, fiindcă se pricepea să-i prevină cele mai mici dorinţe, fiindcă o ştia calculată şi capabilă să se descurce în situaţii dificile, cu tact şi demnitate. Dar Lotte era altceva; Lotte era mândria lui, actul lui de nobleţe. Lotte asta blondă, zveltă, fină şi delicată ca o prinţesă, cu zâmbetul ei melancolic, cu mâinile înguste şi palide, cu mişcările pline de graţie.

Fata strecură din obişnuinţă caietul în scrin, sub un teanc de prosoape. Era o precauţiune cu totul inutilă, fiindcă dacă tatăl ei i l-ar fi cerut într-o bună zi, ar fi trebuit să i-l aducă numaidecât, fără murmur. Ştia asta şi nu trecea în el decât desfăşurarea exterioară a evenimentelor banale din viaţa fără evenimente a familiei. Când îl răsfoia, datele, numele, conversaţiile plate şi anodine îi serveau drept puncte de reper pentru visările nesfârşite, înfiorate, pe care şi le îngăduia în orele când bătrânul era sus la fabrică şi atmosfera din casă mai puţin apăsătoare.

Marta intră repede în odaie, zgribulită de frig şi de emoţie.

— De ce nu ţi-ai pus şalul, Marta dragă? Vrei să răceşti tocmai acum? Dacă venea tata şi te vedea? spuse Lotte cu îngrijorare.

— Nu, nu, afară e mult mai cald, e soare; sunt îngheţată, fiindcă am stat atâta timp pe scaun şi dincolo, la Anatol e şi mai frig ca aici, răspunse Marta frecându-şi mâinile cu un aer distrat.

Era cât Lotie de înaltă, dar ceva mai plină şi deşi

doar cu trei ani mai în vârstă, faţa ei avea o expresie de maturitate şi chiar de siguranţă care nu şovăia decât în prezenţa bătrânului. Ochii căprui, fără strălucire, priveau de obicei calm, stăpânit, pe când în căutătura albastră a lui Lotte ţâşneau mereu suliţe ascuţite de spaimă.

— Cred că… Ce-ar fi dacă ţi-ai aranja puţin părul… S-a strâmbat într-o parte… murmură Lotte stânjenită şi-şi feri privirea.

Pe faţa mată a Martei trecu repede dar violent o undă de roşeaţă. Se întoarse brusc spre oglinda mare şi grea care se ridica deasupra scrinului şi se examina cu atenţie. Da, se depărtase puţin deasupra urechii stângi şi câteva fire răzleţe de păr, *părul ei*, atârnau triste afară. Un fulger de groază o străbătu: oare Herr Steiner observase? La un moment dat, în timpul orei, avusese impresia că o priveşte cam insistent, cam curios. Să fi bănuit ceva?

La douăzeci de ani. Marta băgase de seamă că părul începe să-i cadă cu persistenţă şi vertiginos. Când se pieptăna, rămânea cu smocuri întregi în mână şi când i-l spăla Dochiţa, apa din ligheanul alb de faianţă se umplea numaidecât de firele de păr castaniu, subţiri, inegale, anemice. Doamna Calafi se alarmă, dar nu îndrăzni să-i spună nimic soţului ei şi nici să se consulte cu vreun coafor sau cu vreun doctor, de teamă să nu se afle în oraş că una din domnişoarele Calaff îşi pierde părul. Mai mult chiar, Marta trebui să renunţe şi la oficiile Dochiţei şi în fiecare sâmbătă seară, cu zăvorul tras la uşă, doamna Calaff spăla singură capul fetei, urmărind cu groază progresele dezastrului. Dar domnul Calaff nu era omul căruia să i se poată ascunde ceva, mai ales când după nunta Silviei, grija lui se îndreptă asupra Martei şi când, în ciuda tuturor artificiilor şi a minuţiozităţii cu care-şi făcea biata fată pieptănătura, potecile goale din părul ei se transformară în adevărate luminişuri, vizibile de la distanţă. Într-o seară, în cursul unei scene îngrozitoare la care nu luară parte decât doamna Calaff şi Marta, bătrânul află că fiica lui, care împlinea douăzeci şi doi de ani şi pentru care depusese de curând la bancă jumătate din banii de zestre, e în

primejdie să devină cheală. Când se întoarse în camera pe care o împărţea cu Lotte, Marta avea o faţă răvăşită; Lotte observă că mâinile îi tremurau tare şi noaptea o auzi plângând în pernă. Zece zile mai târziu, domnul Calaff şi Marta plecară la Viena, unde în alte zece zile cel mai bun coafor din capitala Habsburgilor, „furnizor al A.S.I. arhiducele Franz-Ferdinand”, confecţionă cu tact şi discreţie perfectă o perucă impecabilă pentru „doamna Zoe Chiricenico din Iaşi”. Nimeni în casă nu-şi permise vreo remarcă la întoarcerea lor la Galaţi. Marta nu-şi schimbase nici pieptănătura, nici nuanţa părului şi în afară de doamna Calaff şi de Lotte, nimeni nu o vedea fără „coafură”. Seara, înainte de culcare, o scotea din cap, o prindea într-un cui în dulap şi-şi punea repede boneta albă de noapte cu margine de dantelă. „Furnizorul A.S. Imperiale” o sfătuise să vină la control şi s-o împrospăteze o dată pe an. Şi de două ori până acum, toamna, domnul Calaff o însoţise la Viena, unde cu acelaşi tact şi cu aceeaşi discreţie, marele artist îşi desfăşurase dibăcia.

Marta se întoarse din nou spre soră-sa şi o întrebă încet, cu linişte prefăcută:

— Crezi că vine, Lottchen? Chiar azi o să vină?

— Sunt sigură. Mama a dat la călcat faţa de masă şi şerveţelele de ceai. Şi Vasile a plecat de câteva ori în oraş după cumpărături; şi când erai tu la lecţie cu Herr Steiner, a venit Zeilig şi s-a închis cu mama în salonaş.

— Mai e aici? întrebă repede Marta.

— Da, îl aşteaptă pe tata. Şi după o clipă de tăcere, Lotte întrebă încetişor, cu tristeţea care se îngrămădea atât de des în glasul ei cald: Nu te bucuri, Marta dragă?

— Nu ştiu, Lottchen, răspunse Marta cu un zâmbet distrat. Nu ştiu ce să zic, nu ştiu ce are să iasă din toată povestea asta. Îţi aduci aminte anul trecut, cum a fost cu… celălalt?…

— Atunci a fost altceva dragă, atunci n-a vrut tata, o întrerupse Lotte cu oarecare însufleţire. A aflat abia pe urmă că are o soră divorţată şi că băiatul ei… e socialist. Lotte pronunţă cuvântul cu surprindere şi un fel de

stânjeneală, fiindcă-i venea rar pe buze.

— Da… şi tata care avea atâta încredere în bătrânul Wexler!… îţi aduci aminte cum a ţipat la el şi cum l-a pălmuit că am auzit până în sufragerie!… şi ce nervos a fost pe urmă şi câte am avut de înghiţit şi noi!… Marta rămase un timp pe gânduri apoi adăugă cu un suspin: Sper că Zeilig e un om serios şi că a adus informaţii sigure.

O trăsură se auzi de departe şi fetele amuţiră deodată în aşteptare. Dar trăsura trecu prin faţa casei în trapul indolent al cailor şi amândouă avură acelaşi suspin şoptit de uşurare.

— Poate că e frumos, Marta dragă, începu iar Lotte după un răstimp.

Marta o privi cu o urmă de mirare, se gândi puţin, apoi zâmbi cu indulgenţă.

— Frumos?… Da, poate să fie şi frumos, dar ştii bine că nu asta e esenţialul. Să fie un om capabil şi energic, nu ca bietul Albert. pe care-l duce şi azi tata în spinare şi-l ţine degeaba în fabrică… Ba da, Lottchen, ba da, de ce să nu spunem lucrurilor pe nume, răspunse Marta la gestul de protest al soră-sii. Aşa este, din cauza lui se chinuieşte Laura cum ştim şi abia îşi creşte copiii cum se cuvine. Eu vreau un bărbat de care să fiu mândră, să mă duc cu el în lume şi să ştiu că lumea mă invidiază şi mă respectă şi copii mei au un sprijin, se pot bizui pe tatăl lor.

Lotte şedea încă pe scaun, cu mâinile sub şal şi privirile pe fereastră. Deodată ochii i se umplură de lacrimi şi bărbia începu să-i tremure.

— Ce-am să fac când o să pleci şi tu, Marta, cu cine o să rămân? Laura are numai necazuri şi o văd aşa de rar. Mama, săraca, e tot mai obosită, Anatol e mereu plecat şi chiar când e acasă, e aşa de tăcut şi de retras. Cu Jean nu mă înţeleg… Ce-am să fac eu, Marta, ce-am să fac?… În alte părţi e atâta bucurie şi vine mereu lume, se cântă, se dansează… Nouă nu ne calcă un câine în casă, toată lumea tace, tata e totdeauna nervos…

— Lottchen, iar eşti prostuţă şi mă necăjeşti. Marta încerca s-o mângâie, dar era preocupată şi nu ştia ce să-i

spună. Tocmai astăzi, tocmai astăzi… Dacă mă mărit şi tata te lasă, ai să stai mereu la mine, o să plecăm în străinătate…

Din nou se apropia o trăsură şi de data asta nu mai încăpea amânare. Caii se opriră în faţa porţii şi imediat clopotul umplu toată curtea, toată casa, toată strada cu o ameninţare furioasă. Dar chiar înainte ca mânia lui să se fi dezlănţuit, în uşa depozitului ieşise Jean, care urmărise şi el tropotul copitelor pe stradă şi se repezea acum spre poartă, cu cheile în mână şi cu capul plecat sub urgia clopotului.

— Să mergem în sufragerie, Lottchen, haide – şopti grăbit; Marta – să mergem să-l aşteptăm pe tata.

Doamna Calaff intrase în sufragerie împreună cu Dănuţ, îndată după ce se auzise clopotul. Masa era pusă şi scaunele cu spătar înalt trase în faţa fiecărui tacâm. În capul mesei, un fotoliu din acelaşi lemn şi lucrat după acelaşi model ca şi celelalte, dar cu un spătar neobişnuit, nemăsurat de înalt, îşi aştepta stăpânul. Toată lumea îi spunea „tronul” şi nimeni nu se aşeza în el decât cu un fel de jenă, cu teamă, şi numai când „voia să facă o glumă”, ceea ce nu se putea întâmpla decât în lipsa domnului Calaff.

Dochiţa intră repede, cu mişcări ferite, cu faţa ei îmbătrânită înainte de vreme, crispată de efortul pe care i-l cerea momentul. Prânzul era obsesia ei zilnică şi cei doisprezece ani petrecuţi în casa Calaff nu scăzuseră nimic din proporţiile lui de coşmar. Până în clipa în care începea să servească, avea mereu tresăriri de spaimă, îşi ducea mâna la cap ca să vadă dacă n-a uitat să-şi pună boneta scrobită, cobora ochii la şorţ, pe care s-ar fi putut să nu-l fi schimbat, îşi pipăia nasturii bluzei ca nu cumva să fi rămas vreunul descheiat. La sfârşitul fiecărei mese era toată o apă şi Tudora trebuia să-i pună mâncarea înainte şi să strige la ea ca să mănânce mai repede şi să termine. Puse coşuleţul cu pâinea tăiată proaspăt şi cana ci: apă pe bufet, îndreptă în treacăt paharul domnului Calaff, care i se păruse că nu e situat exact la capătul diametrului ce-i

străbătea farfuria şi ieşi.

Dănuţ se apropie de Marta şi de Lotte care tocmai intrau. Marta îl sărută distrată pe frunte, dar Lotte îl îmbrăţişă şi îl sărută pe amândoi obrajii cu duioşia ei tristă.

— Ce face mama, Dănuţ? Am auzit că rochia Liuţei a ieşit tare frumoasă, spune-i s-o îmbrace mâine când vine la lecţia de pian, să vedem şi noi cum îi stă.

— Eşti cam palidă, Marta, nu ţi-e bine? întrebă doamna Calaff încet, trecându-şi mâna pe faţa mată a fiicei ei.

— Nu, mamă, m-a ţinut azi mai mult Herr Steiner şi se vede că am obosit.

Doamna Calaff oftă. La şaizeci de ani nu avea niciun fir de păr alb, era grasă şi îmbrăcată ca şi fiicele sale cu îngrijire şi discreţie, de casele mari de modă din Viena, însă, pe faţa şi în gesturile ei se citea o oboseală nesfârşită, iar expresia ştearsă a ochilor nu se însufleţea decât pentru a se colora de o spaimă nefirească. Zâmbi cu greu şi-i şopti din nou Martei:

— Ştii, mamă dragă, astăzi…

Dar în stânga, uşa de afară a antreului se deschise cu zgomot, paşi străbătură încăperea şi aproape imediat domnul Calaff intră în sufragerie, urmat de Anatol şi de Jean. Marta şi Lotte, apoi Dănuţ se apropie să-i sărute mâna nerăbdătoare, cu degete reci şi unghii vinete, puternice. Purta manşete totdeauna foarte scrobite şi de o albeaţă tot aşa de strălucitoare ca şi gulerele tari, cu colţurile răsfrânte à la Take Ionescu, sub care se înnoda corect un papion de mătase neagră.

— Ce mai nou, copii? Azi am întârziat; mă spăl pe mâini şi ne aşezăm imediat la masă.

Domnul Calaff trecu în dormitor şi se îndreptă spre comoda cu placă de marmură albă, pe care aşteptau ligheanul şi cana de faianţă, Doamna Calaff îl urmă, ridicându-şi puţin fusta cu mâna.

— Ei, Zeilig a fost pe aici? întrebă grăbit bătrânul turnând apă în lighean.

— E încă aici, Emil, te aşteaptă.

— Şi acuma ţi-ai adus aminte să-mi spui? se răsti înăbuşit domnul Calaff şi ochii lui albaştri, îngheţaţi, se aprinseră deodată. Dă-mi prosopul; mare nădejde pot să am în tine 1

Doamna Calaff tăcu şi-i întinse prosopul.

— Şi unde e? L-ai lăsat singur?

— E în salonaş... Dar nu-i nimic pe deasupra şi sertarele toate sunt încuiate, adăugă ea repede cu un fel de deznădejde. Am stat eu tot timpul cu el, numai când te-am auzit pe tine sunând, am plecat.

Domnul Calaff înăbuşi sub mustaţa albă, abundentă, care-i acoperea buza superioară, câteva epitete la adresa soţiei sale, care nu erau în niciun c'az nişte complimente – biata femeie ştia asta; şi mai ştia că moderaţia de care dădea dovadă soţul ei se datora numai faptului că aflase de prezenţa lui Zeilig în odaia de alături, prezenţă tăcută, dar activă şi eventual primejdioasă.

— Ai spus cel puţin să se facă foc în salon şi în salonaş? întrebă mai departe bătrânul, cu aceeaşi voce scăzută dar iritată, şi aruncă prosopul pe marginea unui fotoliu.

Doamna Calafi se îngălbeni: da, la asta se gândise, dar nu cutezase să ia asupra ei o astfel de hotărâre şi nici Tudora, nici Vasile nu se pricepuseră să-i dea vreun sfat. Nu izbutea niciodată să ghicească gândurile soţului ei, tot ce făcea ieşea prost, o fatalitate batjocoritoare o urmărea veşnic.

— Eşti o idioată, şuieră bătrânul cu o privire furioasă. Am să-ţi crăp capul, că tot nu-i bun de nimic. Spune-i lui Vasile să facă numaidecât foc, după ce pleacă Zeilig şi aşteptaţi-mă în sufragerie. Nu vă mai învârtiţi prin toată casa.

Domnul Calaff ieşi pe uşa din dreapta, care dădea în salonaş, în timp ce doamna Calafi se întorcea gâfâind în sufragerie, unde copiii aşteptau în tăcere. Anatol citea ziarul în picioare, cu spatele spre fereastră. Avea un cap osos, triunghiular, cu o frunte largă sub care se adânceau

ochii palizi, veşnic încercănaţi. Mustaţa aurie şi rară nu-i înveselea figura, ci mai curând sublinia expresia ei suferindă. Vorbea puţin, zâmbea rar şi nu râdea niciodată.

Jean încercase să intre în vorbă cu Marta şi Lotte, dar primit fără bunăvoinţă şi chiar cu nerăbdare, era nevoit să-şi stăpânească curiozitatea şi foamea şi se învârtea în jurul bufetului, neîndrăznind nici măcar să ciupească dintr-un colţ de franzelă. Văzând că doamna Calafi se întoarce singură în sufragerie se repezi spre ea:

— Ce-i, mamă? Tata nu e bine? Nu vine la masă?

— Nu ţipa aşa, Jean. De câte ori te-am rugat să vorbeşti mai încet, rosti slab bătrâna, care era istovită. Tata vine îndată. Du-te tu şi spune-i lui Vasile să facă focul în salon şi în salonaş după ce pleacă Zeilig.

— Mă duc eu, mamă, spuse Lotte, pe care inactivitatea şi aşteptarea prelungită în atmosfera aceea; i încărcată o îmbolnăveau. O să cer şi pâinea prăjită a tatii; văd că Dochiţa a uitat s-o aducă.

— Bine, mamă, du-te; spune-i Tudorei să ţină spanacul în cuptor să nu se răcească şi vino repede; tata a spus că mâncăm îndată.

Se aşezară la masă în tăcere. Dănut îşi alese o pată mică de muştar pe faţa de masă şi-şi aţinti privirile asupra ei, hotărât să nu le ridice pentru nimic în lume ca să nu întâlnească din întâmplare în ochii bunicului, scânteile de gheaţă care declanşau schimbări dintre cele mai ciudate şi mai violente pe obrajii lui. În câteva clipe trecea de la un stacojiu-violet la o paloare de convalescent, apoi la un verde-cenuşiu, părea că se statorniceşte la un alb transparent, ca să se încingă din nou ca de febră. Dănuţ simţea toate aceste transformări ciudate, dar nu avea nicio putere asupra lor şi intra într-o panică nebună de îndată ce sângele lui cald de copil pornea în goana mare, şfichiuit de cruzimea rece din privirile bătrânului. Dacă cel puţin nu i-ar pune până la sfârşitul mesei niciuna din întrebările acelea indiferente, mecanice, care cer răspunsuri generale de om mare sau măcar zâmbete iscusite şi o graţie degajată de copil răsfăţat 1

Dănuţ ştie că bunicul nu-l iubeşte; de altfel când mama îi spune: „Trebuie să-l iubeşti pe bunicul, fără el ce ne-am face!” nu adaugă niciodată: „şi el te iubeşte pe tine”. Nu-şi aduce aminte să fi căpătat ceva de la el, nici jucării, nici poze, nici bani şi când bunica îi strecoară câte un pacheţel în ghiozdan, îi şopteşte întotdeauna înspăimântată: „Să nu ştie bunicul, ascunde ghiozdanul în odaia lui Anatol”.

Dar parcă iubeşte bunicul pe cineva în lumea asta? Cu bunica vorbeşte totdeauna urât, pe mama – mama lui, a lui Dănuţ o înjură şi o face de râs în gura mare, de faţă cu oricine, când vine la fabrică… Şi Lotte, şi Marta, şi Jean se tem de el. Poate că şi Anatol. cu toate că tace totdeauna şi cu toate că lui bunicul nu-i spune niciodată vorbe urâte… Dănuţ nu-şi ia ochii de pe pata de muştar şi înghite în silă, cu noduri, supa de pasăre cu tăiţei de casă.

— Ce mai scrie în gazetă? întrebă domnul Calaff, adresându-se fiilor lui.

Anatol rămase cu ochii în farfurie şi nu răspunse, dar Jean se repezi cu graba lui servilă şi strigă cu gura plină:

— Regele nostru a trimis o telegramă de felicitare Kaiserului, pentru ziua de naştere a…

— Nu zbiera aşa, crezi că sunt surd. Şi asta îţi găseşti tu să citeşti, când deschizi ziarul, deşteptule? Dacă te-aş întreba de valorile bursei le-ai încurca pe toate şi ai răspunde de-a-ndoaselea, cu siguranţă.

Dochiţa aduse rasolul. Bătrânul luă o bucată de piept, cartofi şi un morcov, dar respinse farfuria cu ficatul de găină prăjit, pe care doamna Calaff i-o întindea.

— Asta se cheamă prăjit la voi? Asta e ars, nu prăjit.

Doamna Calaff tăcu şi şovăi.

— Nu vrei să-l mănânci, Emil? Tăcu din nou, apoi spuse: Dacă nici copiii nu-l vor, să i-l dau lui Dănut, nu?

Bătrânul ridică nerăbdător din umeri:

— Dă-i-l cui vrei, ce mă întrebi pe mine? Mai bine vezi ca altă dată să fie prăjit cum trebuie.

Marta luă farfurioara şi i-o întinse copilului:

— Mănâncă tu, Dănuţ. Uite ce bun e bunicul şi cum

are grijă de tine! Mulţumeşte-i frumos şi să-ii fie de bine.

Domnul Calaff le spuse că prefectul era mereu bolnav, că doctorii dădeau tot mai puţine speranţe şi că liberalii aveau să ţină o consfătuire la care trebuia să asiste şi cineva din Bucureşti.

— Se zvonea că o să fie chiar după-masă şi îmi pare bine că s-a amânat; m-au chemat şi pe mine şi nu m-aş fi putut duce, adăugă el. Îşi turnă apă din cană şi urmă: Fiindcă veni vorba, nu ştiu dacă mama v-a spus că avem musafiri după-masă. Făcu o pauză scurtă şi privi spre Marta al cărei obraz rămăsese neclintit. Domnul Paul Karst, un om foarte fin şi cultivat, care a trăit ultimii ani în străinătate, l-a cunoscut pe Eugen la Chemnitz, unde are nişte rude, şi vrea să ne aducă personal veşti din partea lui. L-am poftit pentru azi la ceai şi trebuie să-l primim cum se cuvine. Să veniţi şi voi, mai spuse el în direcţia fiilor lui. Sper că Anatol o să fie mai vorbăreţ decât de obicei, în schimb pe tine, Jean, te poftesc să deschizi gura cât de puţin, ca să nu ai ocazia să spui prea multe prostii. Şi în orice caz să nu răcneşti ca un desperat.

Domnul Calaff îşi şterse mustăţile cu şervetul şi se ridică de pe scaun. Dănuţ ar fi chiuit de bucurie, s-ar fi zbenguit ca un căţel neastâmpărat care a scăpat din lanţ.

— Marta, vino puţin în dormitor cu mama, spuse bătrânul şi se îndreptă spre uşă.

Dormitorul era o cameră mare şi luminoasă, dar mobilată cu o lipsă totală de cochetărie şi cu dispreţ faţă de micile detalii graţioase şi inutile care dăruiesc farmecul şi confortul unei locuinţe. În faţa sobei mari de zid se găsea un paravan cu două canaturi, încadrat într-o ramă neagră de lemn. Pe mătasea de un verde palid, cam decolorat, o japoneză în chimono violet îşi făcea vânt cu un evantai mare. Cele două paturi, acoperite cu cuverturi de pluş roşu, erau despărţite printr-o noptieră cu placă de marmura albă pe care se afla un sfeşnic mic de argint cu o luminare, o cutioară cu nişte comprimate, o sticluţă şi un picător cu vârful învelit în vată. La picioarele patului domnului Calafi se găsea o sofa mică, tapisată cu acelaşi

pluş roşu care acoperea paturile şi îmbrăca cele două fotolii din faţa comodei.

Domnul Calafi se aşează pe sofa, aruncă o privire iritată asupra prosopului care rămăsese pe braţul unui fotoliu şi deschise gura să spună ceva. Dar doamna Calaff i-o luă înainte, strânse repede prosopul şi după un moment de ezitare, se lăsă abia simţit pe marginea fotoliului, Marta rămase în picioare.

— Poate că ai aflat – începu domnul Calaff întorcându-se spre ea – că musafirul nostru de azi vine pentru tine. Vrea să ne cunoască, vrea să te cunoască, să stea de vorbă cu noi toţi… În linii mari am stabilit totul prin corespondenţă, datorită lui Zeilig, dar… să vedem. Trebuie să ştii că e o partidă strălucită şi că aş fi foarte mulţumit dacă s-ar realiza. Domnul Karst e dintr-o familie excelentă, de sus, din Moldova, jumătate din Fălticeni e a lor… mama lui are nişte briliante extraordinare… Ei, ce părere ai?

— Îţi mulţumesc, tată dragă, că îţi dai atâta osteneală pentru mine; aş vrea din toată inima să… Marta se fâstâci puţin, se opri încurcată, dar reluă repede, cu zâmbetul ei calm şi convenţional: Aş vrea să se întâmple aşa cum doreşti şi să vă fac bucurie şi dumitale şi mamei.

— Trebuie să te mai previn – urmă domnul Calaff cu un ton mai blând: da, Marta se pricepea totdeauna să-i vorbească şi la nevoie să-l flateze – să nu te aştepţi la cine ştie ce băieţaş de douăzeci de ani cu mustăcioară şi freză. Domnul Karst e om serios, solid, are patruzeci şi cinci de ani şi Zeilig spune că nu-i un Făt-frumos. În schimb e foarte inteligent, e un om de lume. manierat, a trăit aproape numai în străinătate… A studiat şi farmacia pe vremuri, dar nu practică… Are. slavă domnului, din ce trăi… Domnul Calaff tăcu şi Marta se crezu obligată să spună iar ceva:

— Sunt sigură că trebuie să fie o persoană bine, tată, îţi mulţumesc…

— Bine, bine, o întrerupse nerăbdător bătrânul, care între timp o examinase cu atenţie. Deocamdată văd că eşti

cam verde la faţă şi trasă la ochi. Azi n-ai avut lecţie de desen, ce dracu' ai făcut ca să arăţi aşa de straşnic?

Marta murmură ceva nelămurit şi doamna Calafi se mişcă neliniştită în fotoliu.

— Să-ţi pui nişte comprese cu ceai de muşeţel pe ochi şi să stai întinsă două ceasuri la voi în odaie. Acuma e două şi un sfert; domnul Karst vine cu Zeilig la cinci şi jumătate. La patru şi jumătate începi să te îmbraci; când eşti gata, vii să te văd şi eu, pe urmă le duci în salonaş şi rămâi acolo ca să te încălzeşti şi să nu-ţi fie nasul vânăt de frig. Deşteapta de maică-ta n-a avut atâta minte să facă focul de dimineaţă.

— Da, tată. Pe faţa Martei apăruse un fel de neastâmpăr. Îşi freca maşinal încheietura mâinii drepte cu degetele mâinii stângi şi umerii îi tresăreau uşor, nestăpânit.

— Să-ţi pui rochia albastră, numai vezi să te strângi bine în corset. Să-ţi ajute Lotte. Cere mamei broşa, dar ai grijă unde o pui până te îmbraci, să nu dispară. Şi mai ales vezi cum te piepteni, uită-te de o sută de ori în oglindă înainte de a fi gata, să nu te prind că-ţi atârnă perciuni…

— Tocmai, tată, voiam… Marta avea o voce străină, sugrumată de emoţie şi faţa i se albise deodată ca varul. Aş vrea să-ţi spun… să te întreb…

— Ei, haide, vorbeşte o dată, ce te bâlbâi atâta? făcu domnul Calaff mai curând surprins decât iritat.

— E vorba de… coafură… Marta îşi recăpătă calmul şi făcu un efort să-şi regăsească şi vocea de toate zilele. M-am gândit că ar trebui poate… Ar fi bine… Să-i spun… Mai departe nu îndrăzni să meargă; de altfel nici nu apucă.

— Ce eee?… Ce să spui?… Cui să spui?… Ai înnebunit?… Domnul Calafi se ridicase pe jumătate de la locul lui, se sprijinea cu pumnul de braţul sofalei şi urla, cu privirile aţintite asupra fiică-sii. Doamna Calaff nu înţelegea nimic din ce se petrecea în jurul ei, se uita când la unul când la altul şi aştepta înmărmurită să vadă ce avea să urmeze.

— Nu te supăra, tată, te rog. Doar tot o să afle… De

ce să-l mint… Pe urmă ar putea să aibă pretenţii că nu i-am spus… mai bine…

De data asta, domnul Calaff sări ca o fiară, se repezi la Marta şi într-o clipă, mâna lui grea, cu degete reci şi unghii vinete, se abătu pe obrazul drept al fetei. Marta tresări convulsiv, îşi duse instinctiv mâna la cap ca şi cum ar fi vrut să-şi apere părul fals de furia bătrânului, dar nu scoase un cuvânt şi nu se dădu înapoi. Îşi plecă ochii ca să-şi ascundă lacrimile şi-şi muşcă adânc buza de jos. Domnul Calaff păru întâi că se sufocă, albastru la faţă de furie, apoi începu să răcnească înfiorător, cu ochii ieşiţi din orbite şi vinele tâmplelor umflate peste măsură.

— Tâmpito! Nemernico! Vită încălţată ce eşti 1 Mult crezi că am să te mai rabd în casă şi am să cheltuiesc cu tine, pocitanie cheală, animalule I Eşti cogeamite fătoi de douăzeci şi patru de ani şi-mi mai stai mie pe cap să tot risipesc banii cu tine! Lecţii de germană, lecţii de pian, lecţii de pictură 1 Da’ ce sunt eu, sclavul vostru? M-am tocmit la voi să trag la jug, să vă duc pe toţi în spate, să nu mai scap dracului de voi! Aia mare şi-a găsit un dobitoc şi un trântor care nu-i bun de nimic, celălalt boleşte toată vremea, nu face nicio treabă şi-l tot ţin în străinătăţi, ăl mic nu mai isprăveşte odată cu învăţătura şi asta… Asta…

Domnul Calafi se înecă; se opri o clipă să respire şi ridică pumnul cu furie. Doamna Calaff, prăvălită moale în fotoliul de pluş roşu şi mai mult moartă decât vie, îşi ridică spre el mâinile tremurătoare împreunate:

— Emil, linişteşte-te… te rog, Emil… Nu te enerva aşa… o să-ţi facă rău…

— M-am săturat de voi, răcni iar bătrânul recăpătându-şi respiraţia. M-am săturat şi vă dau dracului să vă bateţi cu capul de pereţi, să vă duceţi care pe unde apucaţi şi pe mine să mă lăsaţi în pace… Trăiesc ca nişte prinţese dumnealor, toalete la Viena, vilegiatură la Karlsbad, nu-şi pun degetul în apă rece… ce grijă au?… şi uite recunoştinţa!… auzi dumneata ce-i vine în minte! auzi, şi. mai îndrăzneşte să mă contrazică, neruşinata, nemernica asta şi să-mi dea mie sugestii, să mă înveţe ea

pe mine!... Bagă-ţi minţile în cap, fată, nu face pe deşteapta cu mine, că eu nu ştiu de glumă. Îţi trag o mamă de bătaie şi te dau afară din casă fără o cămaşă pe tine... Să faci aşa cum ţi-am spus eu, după-masă să fii bine dispusă, să arăţi bine şi să nu te prind că sufli un cuvânt că e vai de oasele tale... Hai, marş de aici!...

Dochiţa mătura în sufragerie şi Dănut, care o aştepta somnoros pe mademoiselle Mouton ia lecţie, se juca gânditor cu franjurile verzi ale fetei de masă. La primele răgete ale domnului Calaff, Dochiţa scăpă mătura, Dănuţ sări în sus, apoi îşi trase mâna încercând să-şi descurce degetele neîndemânatice împletite în franjuri, Dochiţa îşi îndreptă mijlocul şi aşteptă o clipă, dar văzând că strigătele nu încetează veni spre copil, îl cuprinse cu braţul şi-l trase spre uşă:

— Hai, Dănuţ, vino dincolo; domnu' e supărat, dacă iese din dormitor să nu te găsească aici...

Când intră în odaia lor, Marta o găsi pe Lotte, care o aştepta în picioare, lângă uşă, cu ochii imenşi. Obrazul drept al Martei ardea ca o flacără, în timp ce restul feţei, fruntea şi buzele nu aveau niciun fel de culoare. Lotte o privi o clipă fără un cuvânt, se apropie repede de ea, o îmbrăţişă strâns şi izbucni într-un plâns nervos cu sughiţuri. Marta o sărută maşinal, o mângâie în neştire pe spate cu mâna ei tremurătoare şi murmură cu voce fără timbru:

— Nu-i nimic, Lottchen... lasă... o să treacă... aşa e tata, nu ştii?...

*

Încă de la cinci după-masă, familia se adunase în salon. Uşa spre salonaş era deschisă, husele fotoliilor fuseseră ridicate, lustrul de cristal îşi trimitea curcubeiele în oglinda mare dintre cele două ferestre, pianul cu coadă aştepta neclintit, zvelt, negru, lucios. Canapeaua, fotoliile, scaunele, taburetele erau îmbrăcate în mătase broşată, roşie. Pe o consolă, într-un vas mare de porţelan de Saxa, se îngrămădeau trandafirii albi pe care un comisionar de la florărie îi adusese pe la trei după-masă, prezentaţi de o

carte de vizită cu omagiile respectuoase ale domnului Karst către doamna Calaff.

Bătrânul Calaff regizase fără nicio modificare tabloul de familie oferit invariabil rarilor vizitatori.

tablou care trebuia să dea perspectiva unui interior îmbelşugat, fără risipă şi strălucire deşartă. Reputaţia de soliditate şi durabilitate pe care o căpătase fabrica şi numele lui în cursul anilor, cifra la care era evaluată în oraş averea lui îi permiteau să-şi disimuleze zgârcenia sub această afectare de simplitate şi sub dispreţul arogant afişat fată de luxul ţipător şi fastul de prost gust din alte case. Doamna şi Domnul Calaff luaseră loc în două fotolii apropiate, aşezate oblic unul fată de celălalt. Lotte şi Marta, instalate de o parte şi de alta a unei măsuţe, făceau din când în când câte un punct greşit în şerveţelele brodate pe care le scoteau numai în zilele de primire din coşuleţele lor de lucru, în timp ce Anatol părea foarte absorbit în cercetarea notelor de pe pian. Jean se aşezase pe un scaun, nu făcea nimic şi încerca în zadar să-şi compună aerul serios, inteligent şi cleruri, ce l-ar fi ferit poate de lipsa de consideraţie pe care bătrânul nu pierdea niciun prilej să i-o manifeste.

„Tata e un om superior, gândeşte Jean. Înţelege totul aşa de repede, ştie numaidecât ce hotărâre să ia, îşi miroase concurenţii, îi zăpăceşte, îi distruge. Dar cine-i ca el?” Anatol citeşte mult, Eugen o să fie la toamnă inginer, dar asta nu-i de ajuns, afacerile nu se fac numai cu învăţătura. El, Jean, şi-a terminat liceul – câte a pătimit până a scăpat şi de pacostea asta, de Tacit şi de algebră! Şi tata a fost aşa de bun, l-a primit şi pe el în afacere, fiindcă dacă Anatol e mereu în sanatoriu… şi Eugen când o să termine o să se ocupe de fabrică propriu-zis, de lucru, atunci *cineva*, un Calaff, trebuie să conducă mai departe treburile. Şi tata s-a gândit la el… poate, cine ştie?… poate că lucrând mereu alături de tata, o să prindă şi el rostul, o să se descurce şi el în registre, în materiale… Nici tata la vârsta lui, douăzeci şi opt de ani, n-o fi ştiut ce ştie acuma… Dacă se mărită Alarma, nu mai rămâne decât

Lotte… Da, dar pentru ea tata o să caute ceva deosebit, ceva excepţional şi atunci zestrea ei o să însemne bani grei, rupţi din capital… Nu-i nimic, într-un an, doi, tata o să-i pună la loc, o să plece în străinătate să caute maşini noi – poate până atunci o să capete încredere în el, în Jean, o să-l trimită chiar pe el, în orice caz o să-i ceară sfatul – şi fabrica o să lucreze ca niciodată.

Pendula bătu greoi jumătatea şi domnul Calaff îşi ridică nemulţumit ochii de pe ziar, îşi scoase ochelarii, îşi răsfiră mustaţa albă, abundentă, între degetul mare şi arătătorul mâinii drepte şi rămase într-o atitudine vizibilă de aşteptare. O clipă mai târziu, cu promptitudinea şi supunerea cu care Dochiţa ar fi ascultat de clopoţelul care o chema în casă, o trăsură se auzi apropiindu-se de poartă. Domnul Calaff lăsă ziarul şi ochelarii pe braţul fotoliului şi aruncă în odaie o privire circulară, pătrunzătoare şi aspră, care se opri asupra Martei. Fata îşi ridică ochii spre el şi-i răspunse cu un surâs palid dar liniştit. Părul castaniu părea mătăsos şi bogat, rochia de lenaj albastru îi stătea bine, în jaboul fin de broderie albă era prinsă broşa mică, ovală, de aur. De sub tivul fustei, ieşea imperceptibil vârful botinei de piele bună.

Ascultară în tăcere clopotul la poartă, o auziră pe Dochiţa deschizând uşa din vestibul spre hol, apoi păşi şi o tuse uscată, neplăcută, care nu era a lui Zeilig.

Dochiţa intră repede şi spuse încet, cu un fel de jenă, fără să mai întindă cartea de vizită inutilă:

— A venit domnul…

— Pofteşte-l înăuntru, răspunse domnul Calaff cu glas limpede şi plin.

Paul Karst era însoţit de Zeilig. Domnul Calafi se ridică maiestuos din fotoliu şi se îndreptă împreună cu Anatol şi Jean în întâmpinarea lui. Doamna Calaff rămase la locul ei, Marta şi Lotte îşi lăsară lucrul, pregătindu-se să se ridice în picioare când oaspetele se va apropia să le salute. Când tatăl ei începu să rostească primele formule de bun venit, Lotte strecură o privire spre musafir dar aproape imediat întoarse ochii cu o tresărire de

surprindere şi de groază. „Nu, era imposibil, era o greşeală…”

Domnul Karst era scund şi vânjos, fără să fie gras. Din cauza unor nevralgii periodice care-l chinuiau mai ales primăvara – nimic grav, domnul Calaff cunoştea acest amănunt, avea scrisori liniştitoare de la doi medici, dintre care unul certat de zece ani cu familia Karst – giiu 1 îi era aproape totdeauna ţeapăn şi mişcările capului anevoioase. Ochiul stâng, imobil şi inexpresiv, era aşezat ceva mai jos decât cel drept, în arcada căruia era înfipt un irtpnoclu ca pentru a atrage atenţia asupra lui şi a-i sublinia vioiciunea şi ascuţimea privirii.

Domnul Karst se înclină cam ţeapăn în faţa doamnei Calaff şi-i sărută degetele; fetelor le strânse mâna cu un zâmbet, ce părea că ţine exclusiv de mişcarea buzelor, fiindcă ochiul stâr. g rămânea mai departe fix şi inexpresiv, iar cel drept nu izbutea singur să răsfrângă întocmai şi imediat schimbările ce se petreceau pe faţa lui.

— Vă mulţumesc pentru trandafiri, domnule Karst, rosti doamna Calaff cu zâmbetul ei obosit şi neputincios. I-am pus în vas şi au parfumat toată odaia.

— Aveţi nişte florării foarte bine asortate în oraş, doamnă, nici nu mă aşteptam să găsesc la Galaţi flori aşa de multe şi de frumoase.

Auzind vocea domnului Karst, Lotte avu o nouă tresărire: era o voce răguşită, aspră, dezagreabilă ca un cârâit.

— Ei, dar luaţi loc, dragă domnule Karst, luaţi loc, v-am aşteptat cu nerăbdare să aflăm veşti de la scumpul nostru Eugen, spuse voios domnul Calaff, cu un zâmbet plin de bonomie. Să-l rugăm şi pe Zeilig să rămână *puţin* cu noi, nu-i aşa, Luiza dragă? adăugă el întorcându-se prevenitor către soţia sa.

Zeilig rămăsese în picioare, surâzător şi încovoiat. Avea o barbă căruntă, scurtă şi rară şi în creştetul capului purta cu discreţie o tichie mică de catifea neagră. Domnul Calaff nu-i dădea niciodată mâna şi-l poftea rar să şadă.

— Mulţumesc, vă mulţumesc foarte mult, domnule

Calaff, e o mare cinste pentru mine, dar trebuie să mă duc. Mai am un drum de făcut până sus, tocmai în strada Traian… Sper că domnul Karst o să nimerească singur până la hotel, şi silueta lui uscăţivă şi dizgraţioasă se încovoie în direcţia celuilalt client al său.

Paul Karst îi răspunse cu un semn distrat şi indiferent din mână şi după câteva alte temenele, mulţumiri şi scuze, Zeilig dispăru pe uşă, închizând-o fără zgomot în urma lui.

— Şi acum, dragă domnule Karst, o să înţelegeţi nerăbdarea unui părinte care cu riscul de a fi nepoliticos vrea să afle ştiri de la un fiu iubit, înainte chiar de a se interesa de felul cum a călătorit şi e găzduit oaspele său, spuse iar, cu acelaşi zâmbet blajin şi bonom, domnul Calaff, deşi chiar în ajun încreţise din sprâncene citind în fugă, înainte de a pleca dimineaţa la fabrică, ultima scrisoare a lui Eugen, prin care acesta îşi anunţa sosirea pentru începutul lui iunie. „De examene nu scrie un cuvânt, dobitocul”, bombănise el enervat, aruncând scrisoarea pe masă.

Paul Karst dădu câteva amănunte vagi ale întâlnirii lui cu Eugen, pe care-l văzuse în treacăt cu două-trei luni înainte, într-o vreme când corespondenţa cu Zeilig nu luase încă un caracter atât de precis şi de serios. Rămăsese impresionat, zicea el, de distincţia şi manierele tânărului şi-şi dăduse numaidecât seama, chiar înainte de a-i fi fost prezentat, că era de familie bună.

— Când am aflat şi cum îl cheamă – încheie domnul Karst cu zâmbetul lui straniu şi incomplet – n-am mai avut de ce să mă mir: numele Calaff mi-a fost cea mai bună explicaţie.

Bătrânul avu un surâs înduioşat şi începu să povestească o întâmplare din copilăria lui Eugen care iubise totdeauna caii şi dorea să se facă vizitiu.

— Îţi aduci aminte, Anatol – întrebă el – în dimineaţa aceea când am plecat de la fabrică în trăsură, cum a plâns fiindcă voia neapărat să se urce el pe capră în locul lui Iordache şi a cerut să-i dea lui biciul?

Nu, Anatol nu-şi aducea aminte, era mult de atunci.

— Tata are cea mai bună memorie dintre noi toţi, adăugă el fără să zâmbească, adresându-se oaspelui.

Domnul Karst ascultase numai pe jumătate istorioara aceasta. Era puţin deconcertat, deşi Zeilig şi alţii, toţi acei cărora le ceruse informaţii în ultimele două luni, îl avertizaseră şi-l asiguraseră că sobrietatea şi simplitatea din casa Calaff erau probabil o fantezie a bătrânului, o manevră chiar, şi că nu erau de loc un indiciu care să fi putut infirma renumele şi posibilităţile lui. De altfel, din privirile piezişe dar ascuţite pe care Paul Karst le arunca pe furiş în jur, se putuse convinge că, de pildă, pianul era o marcă bună, că autenticitatea covorului de pe jos nu putea fi discutată, că briliantele din urechile doamnei Calaff aveau o mărime şi o strălucire remarcabilă. Şi apoi, întreaga atmosferă îi impunea: bătrânul ăsta frumos şi robust – se spune că nu prea ştie de glumă şi că nu e chiar aşa de distractiv să ai de-a face cu el; ei, dar lasă că nici pe el, Paul Karst, nu-l prea duce nimeni de nas – fetele astea distinse şi elegante… da, da, Marta Calaff nu e de lepădat… Nu-i ca cealaltă, desigur, care e un fel de apariţie de basm, dar e bine făcută şi decorativă. În fotografia pe care i-a trimis-o Zeilig nu e de loc flatată.

Paul Karst şi-o închipui într-o lojă la spectacol, cu mâinile înmănuşate în alb pe marginea de catifea roşie, cu briliante în păr şi în urechi, cu profilul acela drept, neclintit…

Dochiţa veni cu tablaua mare de argint încărcată de pahare, farfurioare, linguriţe şi chiseaua cu pereţi groşi de cristal de Boemia, plină cu dulceaţă de portocale.

Anatol se joacă maşinal cu butonii de aur de la manşete şi privirile lui se plimbă agale şi nepăsătoare peste figurile celor prezenţi. „Cât poate să mai trăiască tata? se întreabă el deodată. Are şaizeci şi cinci de ani, dar cu organismul lui de fier poate s-o mai ducă şi până la nouăzeci, mama lui avea nouăzeci şi şapte de ani când s-a prăpădit şi a fost lucidă până în ultima clipă… Numai că ar putea muri subit, într-o bună zi… Să zicem mâine

dimineaţă… Mâine dimineaţă familia să se adune la căpătâiul lui, să-l asculte cum horcăie, doctorul Panaitide să ridice neputincios din umeri şi… gata…”. De câte ori, din copilărie şi până azi, a mângâiat Anatol gândul ăsta, ca pe un vis iubit dar irealizabil! Irealizabil, da; ştie că tata nu poate să moară aşa de repede, în orice caz nu destul de repede pentru ca el, Anatol, care mai are… câţi ani, câte luni de trăit? să mai apuce să cunoască viaţa… Dar măcar pentru Lotte, pentru Eugen, pentru biata Laura…

— Cum vă simţiţi de când v-aţi întors în ţară, domnule Karst? întrebă doamna Calaff, după ce oaspele mulţumi pentru dulceaţă, sub privirea imperioasă a bătrânului, care o obliga să iasă din muţenie şi să-şi îndeplinească rolul de stăpână a casei. Aţi lipsit atât de mult… V-aţi obişnuit desigur cu viaţa în străinătate…

— Adevărul este că totul mi se pare destul de rudimentar, de primitiv chiar… mărturisi domnul Karst, e de ajuns să priveşti pe fereastra vagonului când eşti în tren, nu-i aşa? Să vă spun, însă, doamnă Calaff, noi ăştia care avem anumite relaţii, care trăim într-un anumit cerc, rămânem între noi, adică între oameni subţiri, civilizaţi, umblaţi şi formaţi tot prin străinătate… Suntem feriţi de surprize şi atunci, desigur, contrastul nu e chiar aşa de supărător.

— Da, da, ăsta e norocul nostru, e foarte adevărat, spuse domnul Calaff mângâind blând cu mâna braţul fotoliului. Oamenii subţiri ca şi cei de rând se găsesc peste tot… Şi în definitiv nimeni nu ne împiedică să ne urcăm din când în când în tren şi să ne oprim în câte o ţară civilizată.

Domnul Karst era în totul de aceeaşi părere. Îşi scoase tabachera grea de aur cu iniţiale şi o întrebă pe doamna Calaff dacă nu o supără fumul de ţigară. Bătrâna tresări şi nu se putu reţine să privească cercetător spre soţul ei: niciunul dintre fii sau ginerii lor nu şi-ar fi permis să fumeze în prezenta domnului Calaff. Dar expresia fetei bătrânului rămăsese amabilă şi binevoitoare – „ce neobrăzat!” gândea el – bătrâna îşi reveni numaidecât şi Paul Karst aprinse o ţigară.

— Trebuie să vă mai spun, stimate domnule Calaff, nu ştiu ce credeţi dumneavoastră în această privinţă, dar nicăieri în străinătate nu mă simt aşa de bine ca în Germania şi în special la Berlin… Făcu o pauză şi tuşi, tuşea aceea uscată şi neplăcută care-i anunţase sosirea, apoi continuă: Unde mai întâlneşti ordinea, disciplina, respectul faţă de autorităţi, ca în Germania? Unde te simţi atât de în siguranţă, atât de la adăpost de neprevăzut?… Gândiţi-vă la atmosfera din Franţa – domnul Karst făcu o strâmbătură care-i încreţi toată faţa şi răsturnă cu mâna o imagine vrednică de dispreţ – la derbedeii care se plimbă pe străzile Parisului, gata oricând să se obrăznicească şi să facă revoluţie…

— Francezii sunt nişte degeneraţi, se avântă deodată Jean care nu deschisese încă gura. Kaiserul e un om genial, cel mai mare geniu al timpului nostru…

Domnul Calaff îşi întoarse încet capul în direcţia lui, Jean se opri brusc, se înroşi, se repezi asupra paharului cu apă pe care Dochiţa îl uitase pe măsuţă şi-l goli pe nerăsuflate.

— Da, domnule Karst, aveţi perfectă dreptate, rosti rar şi serios domnul Calaff. Germania este o ţară mare şi nemţii sunt un popor excepţional… Trebuie să recunoaştem că am avut mare noroc cu regele nostru, cel puţin suntem siguri că în caz de război, n-o să intrăm în cine ştie ce bucluc. Domnul Calaff îşi răsfiră mustaţa între degetul mare şi arătătorul mâinii drepte, zâmbi şi reluă: Şi apoi cultura germană, dragă domnule Karst, literatura lor… Fiica mea Marta e o mare admiratoare şi, îndrăznesc să spun, o bună cunoscătoare a literaturii germane…

Marta îşi plecă ochii şi murmură cu un zâmbet:

— Tată dragă, domnul Karst poate să-şi închipuie… De fapt eu n-am niciun merit… Herr Steiner…

— Da, da, fata mea, nici vorbă, Herr Steiner e un erudit, dar tu eşti eleva lui cea mai bună, nu spune el asta totdeauna? Bătrânul zâmbi cu duioşie, apoi tresări deodată, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva şi se uită la ceas: Dumnezeule mare, Anatol, Jean, e şase şi douăzeci şi

noi care trebuia să verificăm încă azi calculele pentru fisc? … Iubite domnule Karst, mi-e pur şi simplu ruşine, sunt un uituc incorigibil… Ospitalitatea noastră o să vă lase o amintire dintre cele mai proaste, dar vă rog… numai o jumătate de oră… Sper că o să ne păstrezi şi nouă câte un ceai, Luiza dragă, nu-i aşa? Pe noi vă rugăm să ne scuzafi… Soţia mea şi fetele ard de nerăbdare să afle ce fel de pălării se poartă acum la Viena… Numai o jumătate de oră, vă rog.

Domnul Karst declară că nu avea nicio grabă, că afacerile trec înainte de orice, că e încântat să ţină de urât doamnelor şi domnul Calaff, împăcat, ieşi repede urmat de Anatol şi de Jean.

— Am auzit mult vorbindu-se despre mama dumneavoastră, domnule Karst, spuse doamna Calaff care aflase de briliantele bătrânei bogătaşe dar nu reţinuse niciun alt amănunt de aceeaşi importanţă-Toată lumea spune că e o persoană superioară, doamna Calaff alese la întâmplare epitetul care i se părea cel mai măgulitor şi mai cuprinzător în acelaşi timp.

Oaspele înclină uşor capul cu mişcarea ţeapănă care-i era caracteristică şi zâmbi politicos dar incomplet.

— Mama e o femeie vrednică, stimată doamnă, n-a avut altă preocupare în viaţă decât soţul şi copiii ei. Acuma e cam suferindă, cam obosită… Ce vreţi… Vârsta. împlineşte în toamnă şaizeci şi şapte de ani.

— S-o ţină dumnezeu sănătoasă, spuse încet doamna Calaff şi tăcu un timp. Da, da, o femeie nu ştie decât de grija soţului şi a copiilor… să le facă un interior plăcut, confortabil…

Paul Karst tuşi scurt, apoi pe un ton glumeţ se oferi să dea doamnelor informaţii despre moda din străinătate ca să-şi îndeplinească obligaţiile luate fată de domnul Calaff. Marta zâmbi şi mărturisi că într-adevăr, veşti proaspete de acest fel nu sunt niciodată lipsite de interes şi dimpotrivă se dovedesc indispensabile cui vrea să-şi pună la punct toaletele şi să aibă un aspect îngrijit.

În clipa aceea, Dochita intră în odaie, se apropie în

vârful picioarelor de fotoliul doamnei Calaff şi-i şopti ceva la ureche. Bătrâna, care o aştepta, răsuflă uşurată, se ridică greoaie de la locul ei şi spuse:

— Îmi pare tare rău, domnule Karst, dar trebuie să vă rog şi eu să mă scuzaţi un moment... gospodăria, ştiţi... Am uitat să las afară nişte linguriţe... Trebuie să le caut. Lottchen, vrei să fii bună să mă ajuţi? Marta dragă, rămâi tu cu domnul Karst. Numai o clipă...

Când rămaseră singuri, Paul Karst se ridică de la locul lui, se apropie de măsuţa la care şedea Marta şi-i ceru voie să se instaleze în fotoliul pe care tocmai îl părăsise Lotte.

— Îmi pare bine că avem ocazia să stăm puţin de vorbă între patru ochi, domnişoară Marta. Mi s-au spus multe lucruri frumoase despre dumneavoastră şi sunt convins că cine vă cunoaşte îndeaproape nu poate decât să vă preţuiască şi să vă stimeze din ce în ce mai mult.

Marta surâse cu modestie, mută coşuleţul de lucru pe măsuţă, dar nu spuse nimic.

— Sunt fericit că am putut să vă văd în mijlocul familiei, să-mi dau seama de înţelegerea, de armonia, de afecţiunea ce domneşte între dumneavoastră toţi. Mediul în care se dezvoltă o fată tânără are o importantă foarte mare în viaţa ei, domnişoară Marta, o importanţă covârşitoare, vă rog să mă credeţi. Educaţia aleasă pe care aţi căpătat-o, atmosfera liniştită, serioasă, îmbelşugată, în care trăiţi... Nici nu ştiţi ce impresie excelentă, da, excelentă, face asta asupra unui străin.

— Mă bucur că vă aud vorbind aşa, domnule Karst, rosti Marta. Despre noi, copiii, nu sunt în măsură să-mi dau seama cită dreptate aveţi, dar cât priveşte pe părinţii noştri, da, recunosc că nu ne-am fi putut dori părinţi mai ideali.

— Părinţii sunt cea mai bună garanţie în formarea caracterelor copiilor, declară sentenţios domnul Karst. Un bărbat care are intenţia să întemeieze un cămin trebuie să cunoască pe părinţii viitoarei lui soţii aproape tot atât de bine cât o cunoaşte şi pe ea. Este o măsură de precauţie,

cuminte şi indispensabilă, nu-i aşa, domnişoară Marta?… întemeierea unui cămin… Ce poate fi mai important în viaţa unui om?…

Vocea răguşită a lui Paul Karst încercase să ia o nuanţă patetică. Marta îl asculta cu interes şi zâmbea modest şi aprobativ, dar inima îi bătea cu violenţă. „Trebuie să mă grăbesc – se gândea ea – ceilalţi ar putea să se întoarcă”.

— Da, desigur, aveţi toată dreptatea, răspunse Marta cu un glas imperceptibil alterat. Întemeierea unui cămin este o răscruce în viaţa fiecăreia dintre noi… se opri puţin şi respiră adânc. Şi pentru o fată căsătoria este o problemă, cu toate că noi, în general, trebuie să lăsăm în grija părinţilor alegerea unui soţ… desigur… Marta se opri din nou, păli, dar reluă calm: e o încurajare pentru o fată tânără gândul că soţul ei o va înţelege, că lui îi va putea spune totul, absolut tot ce are pe inimă, fără să-i ascundă nimic…

„Unde vrea să ajungă? se întrebă Paul Karst uşor nedumerit; de altfel îi plăcea felul de a se exprima al fetei, degajat şi sobru în acelaşi timp. Are dinţi frumoşi, regulaţi, sănătoşi”, mai gândi el plin de mulţumire.

— Neapărat, neapărat, admise Karst cu vioiciune. Între soţ şi soţie trebuie să domnească cea mai deplină încredere, totul trebuie împărtăşit, bucurii, necazuri…

— Tocmai, îl întrerupse Marta şi mută din nou, cu o mână uşor tremurătoare, coşuleţul pe măsuţa din s35

faţa ei. Această încredere trebuie să se statornicească chiar înainte de căsătorie. Făcu o pauză mai mult ca să-şi dea seama dacă inima ei mai bate, apoi spuse fără nicio şovăire: În ce mă priveşte, aş considera de datoria mea să-l avertizez pe bărbatul care m-ar cere de soţie, că părul meu natural este foarte rar, că nu-l pot pieptăna frumos şi că de doi ani de zile port o perucă completă.

Paul Karst deschise gura să spună ceva, se răzgândi, îşi potrivi monoclul în ochiul drept cu o mână şovăitoare, scoase tabachera din buzunar, o ţinu o clipă între degete,

apoi o puse la loc.

— E drept – continuă Marta cu o voce neutră – că tata nu e în totul de aceeaşi părere în această privinţă şi ar fi chiar destul de mâhnit dacă ar şti că am făcut cuiva o astfel de mărturisire. E însă singura împrejurare în care nu mă supun dorinţelor lui totdeauna înţelepte, şi poate că dumnezeu o să mă ierte.

„Să nu fi ştiut nimic dobitocul de Zeilig – se întreba Paul Karst – sau a vrut să o facă pe şmecherul cu mine? De altfel... cine ar zice? Un păr frumos, mătăsos, o pieptănătură modernă... şi ce curaj la fata asta!...” Tuşi ca să-şi dreagă glasul şi spuse

— Dar... domnişoară Marta... cum să spun... ăsta nu e decât un amănunt secundar... după câte ştiu, moda de astăzi... toate doamnele elegante adaugă în părul lor natural bucle postise... Ce importanţă are? Un bărbat serios ştie să aprecieze alte calităţi la o femeie, meritele ei adevărate... dumneavoastră sunteţi o persoană atât de fină, atât de cultivată, iată calităţ: le şi meritele cu care vă puteţi mândri...

Paul Karst îşi revenea treptat. Era o surpriză, evident... şi nu dintre cele mai plăcute... Zeilig ar fi meritat să fie zgâlţâit de perciuni dacă n-a ştiut atâta lucru, imbecilul... Dar nu, a făcut jocul bătrânului, cu siguranţă... În orice caz, Calaff ăsta e un diavol şi jumătate, trebuie să bage bine de seamă, nu cumva să se lase tras pe sfoară... fiindcă o să aibă de-a face cu el de acum înainte. Lucrurile îşi merg drumul lor, bineînţeles... în definitiv chestia cu peruca nu-i aşa de gravă, fata e frumoasă, fină, o fată inteligentă, maniere perfecte... Nu renunţi aşa de uşor la un socru ca Emil Calaff... şi nici la cincizeci şi cinci de mii de lei zestre, bani gheată...

— Da, domnişoară Marta, vă rog să credeţi, pentru un bărbat serios, pentru un om care nu se opreşte la suprafaţă, care vrea să cunoască mai îndeaproape şi mai bine pe femeia care-i va fi poate soţie, astea sunt fleacuri, fleacuri fără mei o semnificaţie... * Eu vă mulţumesc în orice caz pentru destăinuirea ce mi-aţi făcut, şi-mi pare

bine că mi-aţi arătat atâta încredere.

Marta zâmbi tremurat. Era moale, fără putere şi se gândea cu groază că va mai trebui să zâmbească, să fie atentă la conversaţie, să spună lucruri cuminţi şi prudente încă cel puţin o oră. Şi apoi să cânte la pian…

Vorbiră despre lucruri indiferente, despre vreme, amândoi cu gândul aiurea. Câteva minute mai târziu, domnul Calafi se întoarse cu Anatol şi Jean şi se arătă dezolat că cercul de familie se redusese şi mai mult în lipsa lui. Aproape imediat apăru doamna Calaff urmată de Lotte, şi Dochiţa servi ceaiul.

Toată lumea era preocupată şi conversaţia se închegă cu greu. În timp ce vorbea despre proiectele de vilegiatură ale familiei şi despre fiica sa Silvia, măritată la Lemberg, cu care trebuiau să se întâlnească la Karlsbad, privirile domnului Calafi se implântau ca nişte pumnale în ochii Martei, cărora un efort deznădăjduit de voinţă izbutea să le păstreze seninătatea. Domnul Karst făcu unele consideraţii generale asupra staţiunilor balneare din Austria şi Germania, iar Anatol, provocat direct de tatăl său, dădu câteva amănunte laconice despre calităţile hotelurilor din Elveţia şi nordul Italiei. Jean izbuti să emită nişte pronosticuri judicioase cu privire la încălzirea timpului, care căpătară o uşoară aprobare din partea bătrânului.

După tort, Marta cântă la pian şi ascultă cu un zâmbet de modestie elogiile de cunoscător ale oaspelui. O acuarelă pe care tocmai o terminase şi cari înfăţişa un apus de soare în grădina publică a oraşului se bucură de o nouă serie de complimente călduroase. Domnul Karst mai fumă o ţigară, se uită la ceas, constată cu glas tare că vizita lui se prelungise mult dincolo de limitele bunei-cuviinţe şi se ridică să plece.

— Mai rămâneţi mult în Galaţi, domnule Karst? întrebă doamna Calaff întinzându-i mâna la despărţire.

— Cred că da, doamnă, cred că da. Oraşul e interesant şi-mi place, merită să fie cunoscut mai pe îndelete, portul e plin de animaţie… şi apoi, m-am simţit

atât de bine azi la dumneavoastră, vă sunt am de recunoscător pentru căldura cu care m-aţi primit… Cred că mi-ar fi destul de greu să mă despart prea curând de o casă în care am avut impresia din prima dată că sunt în familie… dacă-mi permiteţi să spun asta.

— Iubite domnule Karst – spuse bătrânul Calaff cu un zâmbet plin de cordialitate şi de afecţiune – soţia mea şi cu mine suntem fericiţi că v-aţi simţit bine la noi… Nu dorim decât să vă vedem din nou în mijlocul nostru, fără întârziere. Veniţi când vă face plăcere, fără etichetă şi fără preliminarii; veţi fi totdeauna primit ca un fiu…

Afară era o seară frumoasă, înstelată, de mai şi un vânt şiret, primăvăratic, bătea tinereşte dinspre Dunăre. Dar domnul Karst nu avea o părere prea bună despre primăvară, pe care o considera anotimpul cel mai periculos pentru nevralgiile sale şi nici despre adierile cele tinereşti, de pe urma cărora un om serios şi aşezat ca el nu se putea alege decât doar eu un guturai zdravăn. Îşi înfăşură strâns eşarfa în jurul gâtului, ridică gulerul pardesiului şi sprijinindu-se în mânerul de argint al bastonului său, grăbi pasul.

Hotelul nu era departe. Paul Karst intră în hol, nu răspunse la salutul respectuos al portarului, îi ceru cheia cu vocea aceea răguşită, dezagreabilă, şi urcă ţeapăn scara spre camera lui.

CAPITOLUL II

Domnul Karst făcu peste câteva zile o nouă vizită în casa Calaff, precedată de un alt buchet de trandafiri, roz de data asta. Domnul Calaff îl primi ca pe un vechi prieten şi conversaţia părăsi subiectele generale, trecând pe nesimţite la amănunte mai intime, legate de biografia familiilor Karst şi Calaff. Paul Karst vorbi despre mama sa, rămasă văduvă la douăzeci şi trei de ani şi recăsătorită cu Artur Ritter, mare proprietar, cunoscut şi respectat în tot nordul Moldovei. Fiu unic din prima căsătorie, deşi tatăl său vitreg avusese o purtare dintre cele mai corecte faţă

de el, Paul Karst se simţise totdeauna oarecum un intrus în casa pe care cei trei fraţi mai mici o considerau pe drept cuvânt a lor şi, o dată anii adolescenţei depăşiţi, începuse să facă drumuri din ce în ce mai lungi în străinătate. Moştenirea rămasă de la tatăl său bun îi asigura o independenţă desăvârşită şi după terminarea studiilor îşi dăduse toată osteneala ca să-şi pună în valoare capitalul şi să-l facă să fructifice – domnul Karst nu dădea nici cel mai neînsemnat detaliu privitor la tehnica acestor operaţii de fructificare şi bătrânul Calaff, care nu vorbea niciodată despre afacerile sale şi cunoştea precis afacerile altora fără să pună niciun fel de întrebări celor în cauză, îi aprecie discreţia. Era perfect la curent cu valoarea acţiunilor pe care le poseda oaspele său la diferite societăţi din ţară şi străinătate, ştia dobânda pe care o reclama la sumele date cu împrumut şi prudenţa cu care examina diferitele obiecte de preţ lăsate în gaj.

— În sfârşit, a sosit momentul să mă fixez, să prind rădăcini, să-mi creez o familie, continuă Paul Karst pe acelaşi ton de confidenţă, care contrasta în mod penibil cu vocea lui răguşită şi cârâitoare.

Domnul Calaff îl felicită pentru aceste proiecte şi făcu un elogiu emoţionant al vieţii de familie, al căldurii nepreţuite a unui cămin, al bucuriilor paternităţii.

— Eu m-am însurat foarte tânăr, dragă domnule Karst, n-aveam încă nici douăzeci şi cinci de ani când am cunoscut-o pe scumpa mea Luiza. Dar pot să spun că abia din clipa în care am simţit-o alături de mine am căpătat încredere şi dragoste de viaţă… Apoi au venit copiii… şi dumnezeu ne-a ajutat…

Domnul Calaff era maiestuos şi blajin ca un patriarh şi-şi plimba privirile zâmbitoare pe feţele încremenite şi tăcute ale soţiei şi copiilor săi. Doamna Calafi se silea să fie atentă la cele ce se spuneau în jurul ei, dar nu înţelegea bine despre ce era vorba. De altfel era preocupată şi aştepta cu spaimă plecarea oaspelui, care trebuia să declanşeze mânia bătrânului; migdalele fuseseră cam vechi sau mucegăite şi tortul avusese un gust amar. După

ce luase din el, domnul Calaff o privise lung, semnificativ, promiţător

La despărţire, domnul Karst îşi îngădui să invite pentru a doua zi doamnele la o mică plimbare prin oraş.

— Eu sunt încă un străin în Galaţi – spuse el – dumneavoastră mi-aţi arăta ce merită să fie văzut: aş avea un motiv în plus să mă ataşez de el…

Domnul Calafi se grăbi să-şi scoată din încurcătură soţia, care-şi întorsese docilă ochii spre el şi le puse trăsura la dispoziţie.

— Seara rămâne sus, la fabrică, aici n-avem loc destul… adăugă el, scuzându-se că îşi lasă musafirul să plece pe jos până la hotel.

Primăvara izbucnise din plin, deodată, pătimaşă şi fermecătoare. Prin grădinile caselor boiereşti de pe strada Domnească, liliacul era în floare şi trimitea pale de parfum până în stradă, ba chiar până în trăsura în care doamna Calaff luase loc cu Lotte şi Marta pe bancheta din fund, în timp ce domnul Karsi se silea să fie amuzant şi spiritual pe scăunelul din fată, deşi poziţia era incomodă şi echilibrul melonului său mereu primejduit de mişcările şalelor masive ale vizitiului. Marta şi Lotte îi indicau în treacăt clădirile mai importante, biserica grecească, palatul administrativ, casa Gheorghiadis, biserica catolică, Notredame… Itinerariul fixat de domnul Calaff era dintre cele mai simple: strada Domnească până la grădina publică, unde aveau să coboare şi să facă o mică plimbare pentru ca domnul Karst să zărească de departe licăririle potolite ale Brateşului… De fapt, în afară de drumul până la grădina publică, cu toaie haltele pe care le presupunea şi de cel până la fabrică, sus, departe, la capătul străzii Traian, doamna Calaff şi fetele ei s-ar fi orientat în oraş cu aceeaşi ezitare şi perplexitate ca şi Paul Karst. Cele câteva familii pe care le vizitau, o dată sau de două ori pe an, locuiau pe strada Domnească sau pe alte două-trei străzi centrale, în imediată apropiere, profesorii şi furnizorii veneau acasă, cumpărăturile le făcea domnul Calaff sau Vasile… uneori Laura… restul oraşului era ţară străină

pentru ele, şi unele nume de străzi pomenite în faţa lor le surprindeau indiferente şi ignorante, ca şi cum ar fi indicat cartiere rău famate din Marsilia sau Alger, despre a căror existenţă aceastoate şansele să nu audă niciodată.

Lotte sperase că domnul Karst va dori să facă o plimbare prin port sau chiar că tatăl ei avea să-i dea această idee; dar domnului Karst îi erau perfect indiferente şi strada Domnească, şi portul, şi Dunărea, aşa că nu manifestase niciun fel de dorinţă specială şi domnul Calaff, care nu era un amator de senzaţii tari şi căruia nu-i plăcea zgomotul de pe chei, hamalii, marinarii şi derbedeii, nu se gândise să-l regaleze cu un pitoresc agresiv şi de prost gust, după el.

În drum, Paul Karst observă cu satisfacţie frecvenţa saluturilor cu care erau întâmpinate doamna şi domnişoarele Calaff, respectul şi invidia din unele priviri. Bătrâna răspundea cu zâmbetul ei stins şi neputincios. Lotte cu melancolie, dar Marta cu nuanţe imperceptibile care alternau între o familiaritate amabilă şi o condescendenţă distantă, abil marcată.

— Cine să fie individul din trăsură? întrebă avocatul Grigorovici pe ginerele său, după ce salutase cu mişcarea largă care îi era obişnuită. Vreo rudă din străinătate?… Gălăţean nu e în orice caz…

— Cred că bătrânul o mărită pe una din cele două fete… Cum o cheamă pe cea mai mare?… Parcă Marta, nu? …

— Aşa mi se pare, murmură Grigorovici… Multe parale trebuie să aibă Calaff ăsta… încă o zestre, alţi cincizeci-şaizeci mii de lei… Şi ce fete frumoase, toate 1

Marta şi Lotte o salutară zâmbind pe Hélène Alexatos care se pregătea să treacă strada cu mama ei. Doamna Alexatos era grasă, astmatică şi îmbrăcată fără pic de gust. Fiică-sa se jena să iasă cu ea în oraş şi stătea în casă zile întregi, lungi, nesfârşite, aşteptând invitaţiile Polixeniei, sora mai mare, măritată la Brăila, ca să petreacă la ea câteva săptămâni, departe de părinţii ei vulgari şi sâcâitori. Fusese colegă de clasă cu Hilda şi cu Lia, care

erau interne, laolaltă cu toate fetele de boieri şi la Fel ca ele priveau cu oarecare superioritate pe externe. O cunoscuse bine pe Lotte care, cu câţiva ani mai mare, era încă în şcoală, o cunoscuse şi pe Marta care venea destul de des s-o vadă pe mère Louise şi le respecta foarte mult; domnul Alexatos pomenea uneori în casă despre averea domnului Calaff, despre avântul tot mai mare pe care-l lua fabric? şi Hélène admira educaţia aleasă a fetelor şi eleganţa lor. Le răspunse cu grabă, dar înroşindu-se de necaz şi de ruşine că fusese surprinsă tocmai de ele alături de maică-sa.

— Astea sunt domnişoarele Calaff? întreba doamna Alexatos tare, pe greceşte, oprindu-se în mijlocul drumului.

— Da, da, astea sunt... Le-ai mai văzut şi altă dată... Ce te miri aşa?... răspunse Hélène nerăbdătoare şi iritată.

— Şi cine-i domnul acela? continuă dojinna Alexatos hotărându-se să se urnească din loc... Parcă spuneai că cele două mici nu sunt măritate!

— Ei şi? Asta înseamnă că nu trebuie sse mărite niciodată?... Tatăl lor are grija de ele, nu aşteaptă să le pice din cer un logodnic. Se vede că a găsit pe cineva pentru Marta, replică acru Hélène.

În grădina publică era puţină lume. Copacii întineriseră, frunzişul era verde şi proaspăt, dar aleile erau neîngrijite, băncile rare şi stricate sau murdare. Domnul Karst făcu câteva observaţii critice asupra indolenţei şi incuriei municipalităţii gălăţene, trecu la consideraţii etnice şi naţionale de ordin general, apoi făcu un elogiu înflăcărat al grijii şi iubirii pentru natură în străinătate.

— Unde ai să găseşti în Germania sau în Austria un parc cu alei părăginite, cu bazine secate? Cine o să-şi permită să arunce o hârtie sau un muc de ţigară pe jos? Ei, mai avem mult până să ajungem şi noi acolo... Mult de tot...

Marta zâmbea şi aproba tot ce spunea domnul Karst. Doamna Calaff nu deschidea gura; când soţul ei nu era lângă ea, tensiunea nervoasă, care singură îi dădea putere şi prezenţă de spirit ca să susţină o conversaţie, slăbea şi

mintea ei devenea flască şi incapabilă de judecată.

Se opriră la marginea împrejmuită de un grihi scund de fier a dâmbului pe care se ridica grădina publică şi priviră spre albastrul şters al Brateşului. Domnul Karst, care se temea de curent, avea impresia că trage din toate părţile.

— Nu vi se pare că e cam rece, doamnă Calafi?… Domnişoară Marta?… Domnişoară Lotte?… Am impresia că am comis o imprudenţă când v-am adus până aici şi îmi pare rău… Mă tem să nu răciţi, cred că ar fi mai cuminte să ne întoarcem… Ce părere aveţi? Domnul Calaff v-a dat în grija mea… Ar avea dreptate să-şi piardă încrederea în mine şi nu vreau de loc să-l supăr…

În drum spre casă, Paul Karst opri trăsura în faţă la „Universel” şi rugă doamnele să intre în cofetărie să ia câte o prăjitură.

— Asta trebuie să fie noua achiziţ: e a bătrânului Calaff, mamă… spuse Lelia Welt făcându-i semn maică-sii cu piciorul pe sub masă şi pufni în râs. De unde-i scoate, dumnezeule, unde-i nimereşte?… Asta parcă-i şi mai pocit ca bărbatul Silviei… Ce zici, mamă dragă?

Lelia Welt era vioaie şi independentă. La treizeci de ani era încă necăsătorită şi călătorea singură în străinătate spre oroarea tuturor familiilor bune din Galaţi. Doamna Welt era văduvă, îşi adora fiica şi-i accepta toate capriciile. Îşi îndreptă discret lornionul spre noii veniţi şi răspunse cu însufleţire la salut.

— Nu mai râde, Lelia, mi se pare că Maria a observat… Ei, ce vrei, o fată nu se mărită numai cu un Adonis… Crezi că nu-i mai cuminte şi mai frumos aşa, decât… Doamna Welt oftă şi-şi n-n\ i fiica cu nişte ochi în care se citea regretul şi o umbr.» de reproş.

— Vai de mine, mamă dragă – spuse Lelia râzând încăj dar mai potolit – între Adonis şi chiorul ăsta cu monoclu există diferite trepte de frumuseţe masculină… *On à l’embarras du choix quand même*…1 Biata Marta… Dacă şi pentru Lotte pregăteşte bătrânul un specimen de ăsta, e bun de spânzurat, zău aşa!…

Paul Karst se agita. Găsi o măsuţă ferită, comodă, căută să convingă doamnele să ia câte un ceai sau o ciocolată fierbinte, nu izbuti şi comandă prăjituri.

— Au un şef cofetar foarte priceput, afirmă el convins. Feuietajele sunt excelente.

Doamna Calaff lăudă şi specialităţile de îngheţată, dar admise că era încă prea devreme, prea rece şi că ar fi fost imprudent pentru ele ca şi pentru domnul Karst să inaugureze de pe acum noul sezon.

Doctorul Panaitide, care venea să-şi caute soţia şi nora ca să le ia acasă, se apropie surâzător de masa lor. Era un bărbat înalt, cu păr alb ca neaua şi o fată tânără încă şi simpatică. Purta ochelari cu ramă de aur, era totdeauna foarte pedant în Drâcat şi se impusese de la început în casele bune din Galaţi prin vizitele de politeţe pe care le fac? a. ci>borând elegant şi ceremonios din cupeul strălucitor, nou-nout-Era de mulţi ani medicul şi prietenul familiei Calaff. Bătrâna făcu prezentările şi-l poiti pe doctorul Panaitide să ia loc.

— Îmi pare rău, doamnă Calaff, dar soţia şi nora mea mă aşteaptă cam de mult... Nici nu îndrăznesc să mă uit în direcţia lor, sunt sigur că-mi aruncă priviri distrugătoare... Mă bucur că v-am văzut... domnişoarele arată admirabil. Am observat trăsura afară şi-mi închipui că aţi făcut o plimbare frumoasă... aerul le-a făcut bine.

Acasă, domnul Calaff îi aştepta în salonaş, citindu-şi tihnit ziarul în fotoliu. Le ieşi înainte cu ochelarii în mâna stângă şi-i ameninţă giumeţ cu arătătorul mâinii drepte?

— Bravo, frumos vă stă, plimbăreţilor!... Şi Luiza mea care acuma, la bătrâneţe, îşi neg ijează datoriile conjugale! ... Povestiţi-mi şi mie ce unde aţi hoinărit, unde l-aţi dus pe domnul Karst de aţi întârziat atâta?...

Doamna Calaff îl privi cu teamă ca să se asigure că glumeşte, apoi în timp ce femeile se duceau să se schimbe, Paul Karst luă loc în fotoliu alături de bătrân şi discutară amândoi prieteneşte noutăţile din gazetă. Vorbiră despre dizidenţa takistă şi despre posibilităţile ei de succes, pe care domnul Calaif le urmărea de la distanţă cu o

curiozitate amuzată. După ce obţinuse naturalizarea, se apropiase de liberali, asta mai mult datorită legăturilor sale personale cu Vintilă Muşat, a cărui abilitate şi energie îi impunea, dar fără convingere şi fără pasiune, considerând mai departe politica drept un sorţin şi o garanţie de izbândă în afaceri. Aprecia tactica basculei între partide şi a doua zi după înfrângerea unuia dintre ele, se bucura de mutrele pleoştite ale celor căzuţi şi se felicita pentru prudenţa şi rezerva ce păstra totdeauna.

Domnul Karst se dovedi destul de ignorant şi de indiferent în materie de politică internă. Alegerile pentru Reichsrat, dezbaterile în Reichstag îi erau mult mai familiare; era chiar remarcabil de! >; ne documentat şi în privinţa vieţii particulare a unor miniştri germani, a câtorva deputaţi austrieci şi unguri pe seama cărora circulau o seamă de anecdote scandaloase. Vorbiră şi despre socialişti car? – şi luaseră prea de tot nasul la purtare, iar Karst îşi exprimă îngrijorarea cu privire la fermitatea de care guvernele vor fi în stare să dea dovadă ca să-i ţină la respect. Domnul Calaff era mult mai puţin îngrijorat şi de loc pesimist.

— Cred că putem dormi liniştiţi, scumpul meu – adăugă el – asta nu-i o mişcare organizată, nu-i o forţă… O mână de haimanale şi atâta tot. De altfel 1905 în Rusia ar fi trebuit să fie o lecţie pentru ei… nu-i aşa?… şi pentru noi o garanţie, hotărât… o garanţie, adăugă el cu un suspin de satisfacţie.

— Da, da, ar fi trebuit… dar vedeţi, suntem în *yuti* şi caraghioşii ăştia tot nu se astâmpără. Intră în parlamente, scot reviste, ţin congrese… Dacă până şi în Germania au un cuvânt de spus…

— Să avem încredere, dragul meu, să avem încredere şi vei vedea că apele se vor limpezi… reluă paşnic domnul Calaff şi după un răstimp, mai spuse cu un râs uşor: În orice caz… pot să te asigur că dacă guvernele s-ar pricepe să-şi strunească popoarele cum îmi strunesc eu muncitorii mei, sus în fabrică, n-am avea motiv să ne temem de nicio primejdie multă vreme, da… încă foarte multă vreme de

aci înainte… Numai că, desigur… nu trebuie să stăm nici noi cu braţele încrucişate, dragul meu, fiecare din noi trebuie să facă ceva, să ia o atitudine, să contribuie la menţinerea ordinii… Uite, eu de pildă, anul trecut, când cu prostiile ţăranilor, am încartiruit o companie întreagă la mine la fabrică… Da, chiar eu am cerut să mi se dea… Şi te rog să mă crezi că n-a fost aşa de simplu… s-au îmbătat, s-au legat de lucrătoare… Ei, dar ce să facem? aşa-s vremurile… şi fără sacrificii din partea noastră…

Anatol şi Jean intrară în odaie, apoi se întoarseră şi doamna Calaff cu fetele, şi domnul Karst fu invitat să rămână seara la cină.

— Aşa, pe nepregătite, fără fasoane, dragul meu… ca între prieteni, îl îmbie amabil domnul Calaff.

La despărţire bătrânul îşi conduse oaspele până la uşa vestibulului, cu un braţ petrecut familiar în jurul umerilor săi. Paul Karst profită de o clipă când erau singuri şi-l rugă să-l primească a doua zi între patru ochi pentru un sfert de oră.

— Cu dragă inimă, scumpul meu, răspunse rar şi cu glas tare domnul Calaff, care păru deodată că creşte şi se desfăşoară în toate direcţiile. În câte suntem mâine?… în 21 parcă… Ia şase după-masă îţi convine?

Întrevederea avu loc în încăperea strâmtă şi dezagreabilă pe care domnul Calafi şi-o amenajase lângă sufrageria mică şi căreia îi dăduse numele de birou. Domnul Karst veni direct la el fără ocolul obişnuit ca să-şi prezinte omagiile femeilor. Domnul Calaff îl primi rezervat, demn, circumspect şi se scuză că-i pofteşte într-o odaie atât de mohorâtă şi de neconfortabilă.

— Asta e pentru afaceri, domnule Karst, nu rezolv; sici decât chestiuni de afaceri.

Bătrânul Calafi se aştepta la tratative îndelungate şi la o tocmeală lungă; îşi pregăteş: e armele, îşi verificase tactica, presimţind că de data asta avea de-a face cu un adversar demn de luat în considerare şi aştepta cu un calm prefăcut, pândindu-şi plin de încordare adversarul. Paul Karst se aşează pe scaun, de partea cealaltă a biroului, tuşi,

aprinse o ţigară fără să ceară voie, ceea ce îl enervă pe bătrân, şi constată în materie de introducere, că vremea se schimbase iar şi că, deşi continua să fie cald, ceru! rămânea posac şi cenuşiu. Apoi reluă după o clipă de tăcere în care timp domnul Calaff nu se clintise în fotoliul său din faţa biroului:

— Vă spuneam că aş dori să stăm puţin de vorbă, domnule Calaff… să stăm de vorbă despre o mulţime de chestiuni care ne interesează pe amândoi… dacii n-aveţi nimic contra…

Domnul Calaff făcu un gest larg cu amândouă mâinile, ceea ce însemna că e gata să asculte, apoi îşi răsfiră mustaţa între degetul mare şi arătătorul mâinii drepte.

— Vreau întâi să vă repet mulţumirile mele pentru primirea pe care am găsit-o în familia dumneavoastră şi să vă spun că mi-am dat numaidecât seama… da, numaidecât, în ce casă am intrat… Distincţie, maniere, belşug… fără prea mult lux, desigur… bogăţia prea-prea nu e principalul… domnul Karst îl privea fix prin monoclu, dar faţa bătrânului era impasibilă. Şi de altfel ştiu că nu luxul e un indiciu… cel mai bun indiciu… Paul Karst făcu o pauză, crezând că domnul i – c. 968

Calaff avea să spună ceva, dar se înşelase. Ei dar, stimate domnule Calaâf, să ajungem la ce este cu adevărat esenţial… Am fost plăcut impresionat de fiicele dumneavoastră, în special de domnişoara Marta… o fiinţă fină, delicată… în sfârşit având toate calităţile pe care le caută un bărbat doritor să se însoare.

— Fiica mea Marta – grăi bătrânul cu gravitate – e o comoară, domnule Karst; e bucuria şi mândria casei mele şi va face cu siguranţă fericirea soţului ei.

Paul Karst tuşi uşor, lăsă să treacă un timp, apoi reluă:

— Ei da, domnule Calaff, cum vă spuneam, domnişoara Marta mă interesează îndeaproape şi dacă aţi vrea să discutăm chestiunea în amănunte… Vă spun drept… sunt chiar foarte nerăbdător…

Bătrânul se mişcă în fotoliu, apoi îşi împreună mâinile pe masă:

— Cu plăcere, dragul meu, cu plăcere, îţi stau la dispoziţie. După cum te-a informat şi Zeilig, zestrea Martei se compune din numerar, mobilier şi trusou:

— Şi loc de casă, dacă nu mă înşel, strecură Karst cu un zâmbet abia schiţat.

Bătrânul îşi desfăcu mâinile brusc şi se trase înapoi în fotoliu.

— Loc de casă? Ce fel de casă? Nu, dragul meu, n-a fost vorba niciodată de aşa ceva… ţi s-a părut probabil… Dacă soţul Martei ar dori să cumpere o casă din banii de zestre… n-aş avea nimic împotrivă… treaba lui… dar eu nu dau casă fetei mele. Suma în numerar este destul de frumoasă… cincizeci şi cinci de mii lei nu sunt o jucărie… nu multe fete în oraş capătă atâta… aşa că…

Urmă o scurtă pauză în care Paul Karst îşi turti mucul ţigării în scrumiera vulgară şi de prost gust, de pe birou. Desigur, nu fusese vorba de niciun loc de casă, dar cerând mai mult decât i se cuvenea, spera să rotunjească suma în numerar. Bătrânul ghicea manevra, era resemnat cu gândul să mai dea câteva mii de lei, însă se simţea dator să manifeste o surprindere aproape indignată şi să se păstreze cât mai multă vreme pe poziţii cât mai ferme. 11 enerva şi greutatea de a urmări intenţiile şi reacţiile lui Karst, pe fata lui inegală în care singur ochiul drept avea o expresivitate inteligibilă pentru interlocutorul său.

Karst tuşi, apoi spuse:

— Mă mir foarte mult de cele ce-mi spuneţi… şi nu-mi vine a crede să-l fi înţeles eu greşit pe Zeilig, sau poate din nebăgare de seamă i-aţi comunicat chiar dumneavoastră…

— Eu mă mir tot aşa de mult că dumneata te poţi gândi la o nebăgare de seamă din partea mea, într-o chestiune atât de serioasă, îl întrerupse domnul Calaff stăpânit, dar căutând să dea glasului şi vorbelor sale o uşoară nuanţă de ironie. Surprinzând însă un gest de nerăbdare din partea celuilalt şi temându-se să nu fi mers

prea departe, schimbă deodată vorba şi spuse repede pe un ton amabil: Ei, dar noi stăm aici la taifas şi ni s-a uscat gâtul de atâta pălăvrăgeală... să luăm până una alta o dulceaţă... sau un ceai poate... nu-i aşa, domnule Karst?

Karst refuză politicos şi dulceaţa, şi ceaiul. Domnul Calaff povesti o scurtă anecdotă, pe care celălalt o ascultă fără interes, cu ochii pironiţi asupra telefonului de pe birou. În casa Calaff, telefonul servea exclusiv convorbirilor de afaceri şi în special făcea legătura cu fabrica. Când nu era sus la fabrică, bătrânul cerea să i se comunice imediat şi fără nicio excepţie orice mişcare, orice prezentă străină. Dar telefonul nu era pentru fleacuri, pentru palavre. Iarna, pe vreme rea, când după lecţiile de franceză Dănut nu se putea întoarce acasă şi rămânea să doarmă la bunici, când se simţea singur şi părăsit în mijlocul tăcerii celorlalţi, ar fi fost bucuros dacă ar fi putut să-i dea mamei un telefon ca să-i spună măcar „noapte bună”. Dar nu era voie, doamna Calaff îi explica în şoaptă grăbită şi înfiorată că „bunicul se supără, se consumă telefonul”.

4

— În sfârşit – reluă Karst cu vocea lui cârâitoare – sigur este că unul dintre noi s-a exprimat sau celălalt a înţeles greşit... şi e destul de regretabil. Eu am venit la Galaţi plin de nerăbdare, plin de spe –ranţă şi...

— Şi sunt convins că n-ai venit degeaba, dragul meu, îl întrerupse domnul Calaff cu un zâmbet împăciuitor. Între oameni ca noi, plini de bunăvoinţă, nu se poate să nu se ajungă la o înţelegere... Ar fi mare păcat... spune şi dumneata...

— Natural, natural domnule Calaff, desigur că da, nici eu nu vreau altfel... în definitiv, ca să vă dovedesc dezinteresarea mea şi mai ales cât de serios este de pe acum sentimentul pe care mi-l inspiră domnişoara Marta, aş fi eventual dispus să renunţ la locul de casă. Vă asigur, însă, că asta e o mare deziluzie pentru mine şi... sunt convins că o să mă înţelegeţi... Q să recunoaşteţi că o compensaţie oarecum echivalentă în numerar... e

indispensabilă.

Bătrânul Calafi se sprijini de spătarul fotoliului şi-şi lăsă palmele pe masă.

— Dragul meu – glăsui el cu blândeţe – Laura şi Silvia, celelalte două fiice ale mele, au căpătat numai câte cincizeci mii lei zestre fiecare, deşi despre familia lui Albert Farg şi pretenţiile pe care le-ar fi putut ridica, socot că nici nu e nevoie să-ţi mai amintesc... Ai auzit şi dumneata, desigur, cine a fost acum optzeci de ani bătrânul Iacob Farg şi ce a însemnat el la Bacău şi în alte părţi.

Domnul Calaff aşteptă un răspuns, dar Karst făcu numai un semn vag şi destul de nerăbdător cu mâna, apoi bătrânul reluă cu oarecare satisfacţie:

— Da, desigur că ai auzit... Ei bine, pot să-ţi spun că Sorski, soţul Silviei, se poate mândri cu o familie care a însemnat şi mai mult încă... Şi nu la Bacău, domnule Karst, ci la Lemberg... Chiar la Lemberg. Şi cu toate astea, uite, îţi dau cuvântul meu de onoare că n-am avut niciun fel de discuţii cu niciunul din ei, că au luat fetele, au acceptat cei cincizeci mii de lei, trusoul şi... atât.

Convorbirea se prelungi încă mai bine de o oră, la sfârşitul căreia, Karst se sculă să plece, rugându-l pe domnul Calaff să reflecteze cu multă luare-aminte la suma de şaizeci mii de lei pe care o reclama el şi care nu i se părea de loc exagerată, faţă de pretenţiile mult mai serioase ale altor candidaţi la însurătoare, cunoscuţi lui. Bătrânul îi promise că avea să se gândească, să se consulte şi cu fiii lui, care erau cu toţii majori şi interesaţi în firmă, să vadă în ce măsură ar putea face un sacrificiu în plus pentru fericirea scumpei lui copile, apoi îi lăudă iar, plin de duioşie, calităţile fizice şi morale.

Paul Karst avu o nouă consfătuire cu bătrânul chiar a doua zi. Domnul Calaff era senin şi amabil şi-şi sili de data asta oaspele să accepte un ceai şi nişte pişcoturi. Povesti două scurte episoade din istoria familiei, din care reieşea că sentimentul just şi subtil al afacerilor se transmitea membrilor ei ca o moştenire şi că succesul crescând pe

care-l cunoscuse în ultimii ani era o încununare şi o răsplată binemeritată.

— Trebuie să ştii, dragul meu, că mama mea, dumnezeu s-o ierte, era cea mai deşteaptă femeie din Focşani – ce zic? – era mai deşteaptă ca mulţi bărbaţi tare deştepţi… Veneau oamenii la ea de peste tot, se îmbulzeau la uşa noastră negustori, moşieri, cămătari… Mai curând ca la rabin sau la avocat… Nu ieşeau din vorba ei, doamne fereşte, şi totdeauna aveau de ce să-i mulţumească… Şi, te rog să mă crezi, dragul meu, că datorită mamei, casa noastră era o casă îmbelşugată…

Domnul Karst încercă să profite de moment şi să obţină oarecare detalii privitoare la mersul afacerilor actuale ale domnului Calaff, care-l interesau infinit mai mult decât acelea ale răposatei sale mame dar se izbi de o rezistenţă suplă şi inebranlabilă. Reluând tocmeala, bătrânul ajunse cu greul a cincizeci şi opt de mii de lei, dar păru hotărât să se oprească aici. Exasperat, Karst recurse la ultimul argument: – În definitiv, domnule Calaff, sunt destul de surprins că vă opuneţi atât… Când un părinte ştie că fata lui are un defect fizic… cât ar fi el de neînsemnat… trebuie să fie mai generos… aşa cred eu cel puţin…

Vinele tâmplelor domnului Calafi se umflară. nemăsurat. O clipă, bătrânul privi fix, îngheţat, ochiul mobil al lui Paul Karst, fără să zică un cuvânt. Apoi spuse rar, calm, apăsat:

— Nu ştiu prea bine despre ce vrei să vorbeşti, dragul meu… în orice caz, fiindcă discutăm despre defecte fizice, pot să-ţi spun numai că, dacă aş fi fost un părinte nechibzuit şi neserios care să se gândească la un soţ fără asemenea defecte pentru fiica lui… convorbirea noastră de azi nici n-ar fi putut avea loc… Şi ar fi fost păcat, nu crezi?

Întrevederea se termină totuşi pe un ton amical, după ce se căzu de acord asupra micilor amănunte ale trusoului şi cu toate că se iviseră divergente în privinţa mobilierului. Karst ţinea neapărat la un Herrenzimmer pe care domnul Calaff îl considera inutil şi snob.

— Asta e pentru parveniţi, dragă Karst, într-o casă serioasă, solidă, n-are rost să scoţi ochii oamenilor cu câteva fotolii şi măsuţe în plus…

Ultimele detalii şi răspunsul definitiv al domnului Calaff fură amânate pe a doua zi, când după o nouă dezbatere mai scurtă şi mai puţin aprinsă, cele două părţi ajunseră la o înţelegere. Domnul Calaff dădea cei şaizeci mii de lei, dar în mobilier nu era cuprins niciun fel de Herrenzimmer şi trusoul prevedea numai douăsprezece aşternuturi de pat în loc de cincisprezece, cum încercase să pretindă în ultimul moment Paul Karst. Bătrânul acceptă ca de la sine înţeles, că întreg trusoul, până în cele mai mici amănunte, avea să fie confecţionat la Viena şi admise după oarecare rezistenţă să comande mobil erul la Berlin, unde, după părerea lui Karst, garanţiile de soliditate şi de conştiinciozitate erau mai mari.

Îndată după aceea, mâna Martei fu cerută cu o rămăşiţă de solemnitate, bătrânul îl îmbrăţişa în treacăt, fără simpatie, pe noul său ginere şi îl pofti în salonaş ca să anunţe familiei vestea cea bună.

CAPITOLUL IU

Chiar a doua zi. Paul Karst sosi cu primul dar către logodnica lui: un ceas de aur, cu capacele frumos încrustate în rubine şi briliante. În casă domnea o atmosferă de destindere şi aproape de voie bună. Domnul Calaff părea bine dispus, o bruftuluia cu mai puţină brutalitate pe nevastă-sa, se răstea mai rar la Jean când îşi dădea vreo părere sau când se repezea să facă vreun serviciu cuiva din casă şi fată de Marta adopta un ton aproape prietenesc. Nici chiar o nouă scrisoare de la Eugen, care izbutea destul de greu să explice motivele unei alte amânări a sosirii lui pentru data de 20, nu-l înfurie exagerat de mult. De altfel, erau încă o mulţime de lucruri de aranjat, proiectele de vilegiatură aveau să sufere oarecare modificări, trebuia fixată data logodnei, a nunţii.

Paul Karst declară că era fericit să se stabilească la Galaţi, în oraşul atât de interesant al logodnicei lui şi să n-o îndepărteze prea repede de familia de care era atât de legată. În fond, era hotărât să plaseze capital în diferite afaceri – de ce nu şi în fabrica lui Calaff, în definitiv, dacă merge chiar aşa de bine cum se spune I – şi se gândea că aici putea avea perspective mult mai largi decât la Iaşi unde locuiau de vreo cincisprezece ani tatăl şi fraţii săi vitregi şi unde ritmul mai blajin, mai visător, al vieţii se potrivea prea puţin energiei şi intrepidităţii lui.

U clipă bătrânul Calafi se gândi să profite de ocazie să suprime vilegiatura din acel an sub pretextul pregătirilor, al căutării unei locuinţe, al tuturor dispoziţiilor mai mari sau mai mici ce trebuiau luate. Se mai gândi să amâne şi plecarea lui Anatol, care avea rezervat locul la Davos în sanatoriu de la 1 iulie, dar când se consultă cu doctorul Panaitide şi-i explică dorinţa arzătoare a fiului său de a rămâne în familie într-un moment atât de sărbătoresc pentru ea, acesta clătină din cap cu un aer foarte serios şi declară că nu-şi putea lua nicio răspundere în această privinţă.

— Îl găsesc destul de slăbit pe domnul Anatol după primăvara asta petrecută la Galaţi, adaugă e! cu prudenţă. Părerea mea, v-am mai spus-o, ar fi fost să plece încă de acum o lună, dar dacă din Davos vi s-a răspuns că abia la 1 iulie…

Rămase stabilit că, în drum spre Davos, Anatol avea s-o conducă pe Lotte la Karlsbad, unde o aşteptau Silvia şi soţul ei. Doamna şi domnul Calaff cu Marta trebuiau să sosească spre sfârşitul lui iulie, să rămână numai o săptămână sau zece zile şi să plece apoi împreună cu Lotte la Viena, unde într-o lună sperau să rezolve toate problemele. De altfel o serie de tratative, mai cu seamă cele privitoare la mobilier se puteau duce şi prin corespondenţă. Karst ceru politicos şi discret, dar energic, să fie consultat sau măcar ţinut la curent cu toate pregătirile şi dădu câteva indicaţii despre firmele cele mai sigure la care se putea recurge. Jean şi Eugen rămâneau

bineînţeles la Galaţi, ca de obicei. Despre Laura şi copiii ei nici n-avea rost să se mai discute…

Nunta fu fixată pentru sfârşitul lui septembrie. Cât despre logodnă, domnul Calaff şi Karst căzură de acord asupra datei de 15 iunie, adică înaintea sosirii lui Eugen, pentru ca plecarea lui Anatol şi a lui Lotte's 2 nu fie stingherită, ca de altfel nici vilegiatura doamnei Ritter care trebuia să participe la ceremonie. Paul Karst rămânea la Galaţi încă o săptămână, apoi avea să plece la Iaşi ca să-şi aducă mama. Domnul Ritter era prea bătrân şi foarte suferind, aşa că părei puţin probabil că avea să se încumete să facă drumul până la Galaţi de două ori – fiindcă la nuntă trebuia oricum să asiste. În schimb, fraţii vitregi ai logodnicului, sau măcar cel mare cu soţia lui vor fi încântaţi să-şi cunoască cât de curând cumnata – aşa declara doamna Ritter, în scrisoarea lungă şi plicticoasă, ticluită într-o germană de calitate mediocră pe care Marta o primi îndată după ce Karst expediase telegrama anunţând fericitul eveniment.

Marta îşi vedea zilnic logodnicul, care se arăta afectuos, prevenitor şi o copleşea cu atenţii. Comisionari de la florărie şi de la „Universel" aduceau zilnic, uneori de două ori pe zi, buchete enorme de flori, cartoane cu prăjituri, torturi. Paul Karst era bine dispus şi spiritual, ştia nenumărate anecdote dintre acelea care nu riscau să jignească urechile unor fete tinere şi se pricepea să facă mici modificări celor piperate ca să le dea o aparenţă şi un epilog decent, fără să le tocească „pointa". Mai ştia să citeze cu destul tact câteva versuri din Goethe şi din Schiller, să evoce fastul şi emoţia serilor de premieră la mari e teatre din Occident, să menţioneze numele romanelor franţuzeşti la modă şi să comenteze în spirit critic decadenţa artei, a literaturii şi a moralei moderne. Doamna Calaff îl asculta cu o atenţie intermitentă, soţul ei dădea din cap aprobativ, Marta zâmbea plină de satisfacţie şi Anatol rămânea impasibil, răspunzând din când în când monosilabic la provocările tatălui său.

Lotte evita să-l privească, figura lui asimetrică şi

inexpresivă îi producea un sentiment de repulsie indicibilă, care uneori se transforma într-o adevărată spaimă şi făcea să-i bată inima cu violenţă. În ultimele două săptămâni, intimitatea afectuoasă dintre Marta şi ea fusese zdruncinată. Amândouă surorile simţeau un fel de stânjeneală, se fereau de ocaziile de izolare care altă dată constituiau un adevărat refugiu pentru ele şi vorbeau cu un fals interes despre lucruri cu totul neînsemnate. Despre Paul Karst schimbaseră la început câteva impresii jenate, în timpul tratativelor suportaseră în tăcere accesele de furie ale bătrânului căruia nimeni nu-i putea intra în voie şi respirară uşurate când totul se termină cu bine. Lotte o felicită încurcată pe Marta odată cu ceilalţi, o sărută pe amândoi obrajii, dar seara la culcare, când se găsiră singure în odaia lor, îi vorbi cu însufleţire despre mademoiselie Mouton care-şi scrântise un picior şi fusese nevoită să-şi întrerupă leiiile şi despre taierul ei gri care avea o mică pată pa fustă, tocmai în faţă, o pată curioasă şi inexplicabilă, despre care Dochiţa se îndoia că o să iasă numai cu benzină.

De altfel nici Marta nu era mai expansivă. Era calmă şi stăpânită ca totdeauna, dar preocupată şi distrată. Cum ajunseseră la sfârşitul ultimei săp amâni din mai şi orele de germană şi de pictură trebu’au să înceteze în orice caz, amândouă surorile fură bu uroase să scape de lecţiile care în mod normal însemnau pentru ele o distracţie şi un rost în viaţă, dar care dintr-odată deveniseră o corvoadă. Herr Steiner şi Fräulein Wenzel o felicitară călduros pe Marta ci-şi exprimară regretul că o pierdeau de elevă. Marta le mulţumi pentru contribuţia lor la formarea caracterului şi a culturii ei şi le promise să nu neglijeze nici literatura, nici pictura.

— De fapt, viaţa mea nu va suferi schimbări prea mari, declară ea zâmbind lui Fräulein Wenzel, care-i mângâia blând mâna. Logodnicul rreu este un om din lumea noastră, cu aceeaşi educaţie, cu aceleaşi obiceiuri… Şi apoi, e probabil că ne vom stabili la Galaţi şi atunci… sunt convinsă că o să mă îndemne chiar el să mă ocup mai

departe de pictură… mai ales de pictură. O să mai avem încă ocazia să ne vedem destul de des, Fräulein Wenzel… Afară doar dacă n-o să mă părăsiţi dumneavoastră pe mine.

De vreo două ori, Marta avu prilejul să rămână singură în salonaş cu logodnicul ei şi ascultă cu interes vederile lui asupra căsniciei şi asupra rolurilor ce desemna el în mod foarte precis bărbatului şi femeii.

— Înţelegi, Marta dragă, un bărbat trebuie… este dator să ducă greul, să muncească, să se zbată pentru ca soţia şi copiii lui să ducă o viaţă îmbelşugată şi onorabilă. Dar în schimb are şi el anumite… drepturi ca să le zic aşa… în primul rând, cred că femeia nu are de ce să se amestece în afaceri, mai ales dacă a putut să constate că soţul ei ştie să le conducă singur…

Paul Karst îşi suflă nasul într-o batistă fină, discret parfumată – Marta preţuia gustul şi sobrietatea lui în cele mai mărunte articole de toaletă şi zâmbi uşor – îşi potrivi monoclul şi reluă cârâit:

— Cât mai multă discreţie, draga mea… Cu cât ştii mai puţin şi vorbeşti mai puţin, cu atât e mai bine… Am cunoscut oameni care s-au ruinat din cauză că nevestele lor nu ştiau să-i respecte şi să-şi ţină gura. Cred că, în privinţa asta, noi n-o să avem nicio discuţie… tatăl dumitale s-a priceput, sunt sigur, să impună principiile unei discreţii absolute în familie.

Marta îl asigură că avea cea mai deplină încredere în capacitatea lui de om de afaceri şi că nu-şi va permite niciodată nici cel mai mic amestec în treburile care nu o priveau.

— Îţi mulţumesc, draga mea, îţi mulţumesc… nu am nicio îndoială că aşa va fi… Ei, şi cum îţi spuneam, un bărbat care are griji şi bătaie de cap şi uneori necazuri pentru pâinea zilnică… e natural, când vine acasă, să vrea ca soţia lui să fie totdeauna bine dispusă, îngrijită, să facă tot posibilul să-l distreze, să-i evite mărunţişurile plicticoase ale gospodăr ei… Şi apoi să fie o femeie de lume, să-i placă societatea şi să înveţe să placă şi ea… În

direcţia asta am impresia că tatăl dumitale nu a procedat chiar aşa de Just... a, nu, nu vreau să-i aduc nicio mustrare, e o simplă constatare... Cred că v-a făcut să duceţi o viaţă cam retrasă, cam prea severă, poate...

Marta admise că domnul Calaff nu era mare amator de mondenităţi şi că în afară de relaţiile strict indispensabile pe care i le impunea poziţia lui sociala la Galaţi, se mărginea la cercul familiei.

— Mai ales după moartea Anei, acum patru ani, când mama s-a îmbolnăvit de supărare... Îţi dai seama, o iată de paisprezece ani... era cea mai mică dintre noi.

Karst mai spuse că intenţia lui de a se stabili la Galaţi era tot aşa de fermă, dar adaose că şederea lor în oraşul natal al Martei putea fi provizorie.

— Depinde de afaceri, draga mea, de conjunctură! Şi apoi, dacă dumnezeu o să ne dea un copil

— Şi sper că asta o să se întâmple cât de curând – adăugă el încercând să dea ochiului său mobil o expresie ştrengărească pe care Marta o suportă cu o candoare dintre cele mai sincere – sunt hotărât să plecăm în străinătate, îndată ce va ajunge în vârstă să meargă la şcoală... Atunci ne-am instala la Berlin... mai ales dacă e un băiat... Numai acolo o să poată căpăta o educaţie serioasă, solidă...

Marta nu avea niciun fel de obiecţie. Stătea dreaptă în fotoliu, cu mâinile în poală, surâzătoare, distinsă şi supusă, rostind din când în când fraze cuminţi şi prudente pe care logodnicul ei le asculta cu mulţumire. Karst se felicita în gând pentru alegerea făcută şi-i era recunoscător bătrânului care-şi dresase aşa de bine copiii şi-i pregătise lui o soţie pe a cărei docilitate necondiţionată se putea bizui.

În oraş se află numaidecât că bătrânul Calaff îşi logodise a treia fiică. El însuşi încurajase răspândirea zvonului, strecurând nume şi cifre aproximative, care trebuiau să dea o idee asupra personalităţii, familiei şi posibilităţilor materiale ale noului său ginere.

După cum dorise bătrânul şi după cum era şi de

aşteptat, Leopold Gamic fu primul care află vestea, deşi mirosise afacerea încă din ziua când fiul său îl auzise pe Karst, proaspăt sosit în oraş, interesându-se la o bere la „Opler”, dacă pe strada Traian, la bariera oraşului, sunt mai multe fabrici. LeopoU Garnic era concurentul cel mai temut şi prietenul cel mai intim al domnului Calaff. Avea o barbă sură, tăiată pătrat şi un număr neobişnuit de mare de brelocuri la lanţul de aur al ceasului. Cu trei ani în armă, după nunta Silviei, se bucurase în taină văzânc! că banii de zestre, rupţi din capitalul firmei, părăsesc casa Calaff, oraşul şi chiar ţara, împreună cu tânărul menaj. Dorea din suflet să-şi vadă prietenul, dacă nu ruinat – asta ar fi fost foarte greu – măcar zdruncinat, măcar şovăind. Boala lui Anatol costa şi ea bani grei de ani de zile, şi avea să mai coste încă – doctorul Panaitide era un om discret, nu puteai să afli mare lucru de la el, dar părea sincer când afirma că eforturi şi îngrijire serioasă îl puteau salva, sau menţine cel puţin într-o stare staţionară. Fetele Laurei vor fi şi ele mâine-poimâine de măritat; şi de unde zestre? Tot bătrânul o să le dea, o să-i fie ruşine de ochii lumii. Ei şi apoi Lotte… Numai că pentru ea poate să se găsească şi vreun dobitoc care s-o ia fără bani… sau să se mulţumească cu nimica toată… Cine ştie ce are de gând bătrânul? Cu Lotte poate să dea lovitura.

Chestia asta cu Paul Karst din Fălticeni nu-i venea de loc la socoteală, îl indispunea chiar, pe demnul Garnic. Asta e un om care ştie să facă bani; de că-i place cum merge fahrica bagă toată zestrea în maşini – maşinile acelea englezeşti grozave, care nu se găsesc decât la două-trei fabrici din ţară şi micşorează fantastic preţul de cost… Karst e un om cu avere, cu relaţii în străinătate… Anul trecut, când cu ţăranii, a plecat toată familia în Austria; au lipsit c. inci-case luni până s-au potolit lucrurile şi n-au stat degeaba…

Leopold Garnic era indispus, mânca fără poftă, se plângea că îl înţeapă ficatul şi avea cu fiii săi lungi discuţii asemenea unor pasienţe, care trebuiau să-i potolească enervarea şi să scoată la iveală un număr cât mai mare de

eventualităţi…

Abia în penultima zi a şederii sale la Galaţi, Paul Karst izbuti să smulgă de la domnul Calaff o invitaţie de a vizita fabrica, după ce aluziile sale cu privire la o investiţie de capital deveniseră atât de ispititoare, încât priiejuiseră o serie de calcule şi de planuri îndrăzneţe pe care bătrânul le trecu în revistă cu obişnuita mobilitate şi rapiditate a gândirii lui. Îi dădu în ajun dispoziţii detaliate Laurei, îi indică ce cantitate de lăzi şi de butoaie putea lăsa în curte, despre care comenzi să aducă vorba ca din întâmplare, cum să explice avantajele noului mecanism de fabricare a lumânărilor de stearină.

— Pe Hugo şi pe Thomas ai grijă să-i expediezi de la început. Să vadă că avem meşteri săpunari nemţi şi atât… nu-i nevoie să se întindă în vorbă cu ei. Asta-i în stare să-i descoasă în nasul nostru, peste tot se bagă şi de toate vrea să ştie.

Laura îl asculta încordată, cu spatele uşor încovoiat, cu capul puţin plecat înainte şi vârât între umeri, în atitudinea supusă şi umilă ce o avea totdeauna în faţa bătrânului, a surorilor ei care – fie printr-o căsătorie avantajoasă, fie prin speranţele ce le aveau încă înainte – erau favorizate în comparaţie cu ea, în faţa tuturor personajelor cu vază şi cu avere, care treceau prin fabrică. Nu semăna nici cu Marta, nici cu Lotte şi nici cu Silvia, deşi aerul de familie le era comun tuturor copiilor domnului Calaff. Ai fi zis că seamănă mai curând cu băieţii, cu Jean şi cu Anatol, în timp ce în atitudine şi în gesturi amintea întocmai de maică-sa. Avea o figură slabă, mult prea ofilită pentru cei treizeci şi nouă de ani pe care-i împlinise în iarnă. Sprâncenele, vârful nasului, colţurile buzelor porneau blânde şi fără curaj în jos, zâmbetul era nesigur şi stângaci. Faţă de tatăl ei avea un sentiment de veneraţie ce căpăta dimensiunile unui cuit. Întrecând cu mult limitele normale, înghiţind sau întunecând cu totul dragostea pentru restul familiei şi chiar pentru copiii ei; brutalitatea, dispreţul şi cruzimea cu care o răsplătea bătrânul nu-i zdruncinaseră acest simţământ niciodată.

Era mândră de el, credea în el orbeşte şi strălucirea casei părinteşti era adevărata ei mângâiere, singurul sprijin al viitorului şi fericirii copiilor ei. Bătrânul o măritase la paisprezece ani cu un frate al lui, care-i dădu un an mai târziu un copil născut mort, apoi se prăpădi şi el de o boală curioasă şi inexplicabilă, lăsând-o văduvă la optsprezece ani. Avea douăzeci şi unu de ani când se recăsători cu Albert Farg...

— Să pregătesc ceva, tată drag, o gustare?... întrebă blând Laura plecând şi mai mult capul spre domnul Calaff.

— Pentru ce? Crezi că vi-l aduc vouă în vizită, crezi că vrea să facă cunoştinţă cu familia? O să ai timp după nuntă să dai recepţii în onoarea lui, răspunse bătrânul cu răutate. Vine să vadă fabrica, nu să vă vadă pe voi. Cu ocazia asta o să vă cunoaşteţi înainte de logodnă.

— Şi copiii... îndrăzni din nou timid Laura.

— Ia nu-mi mai bate capul cu prostiile tale, şi domnul Calaff ridică tonul enervat. Poate vrei s-o pui pe Hilda să-i cânte la pian şi pe Lia să-i spună versuri, nu? Ţine-le dracului în casă, crezi că o să lungim mult povestea asta? Vine cu mine, îl plimbăm prin fabrică, stă puţin de vorbă cu voi, cu tine şi cu Albert, i-l prezint pe Klar şi pe urmă îl expediez cu trăsura înapoi... E ultima zi înainte de plecare, să se ducă să stea cu Marta, să nu se ţină de capul meu.

A doua zi de dimineaţă, puţin înainte de op –, trăsura domnului Calaff opri în faţă la „Continental”. Paul Karst, care aştepta în uşa hotelului, se apropie imediat.

— Bună dimineaţa, bună dimineaţa, sunt de mult gata, spuse el răguşit şi zvârli ţigara pe care nu o terminase încă. Avusese timp să-şi dea seama de aversiunea făţişă a viitorului său socru pentru fumul de ţ gară şi, cu toate că, în general, nu era dispus să accepte regimul de cazarmă din casă, în dimineaţa aceea prefera să nu-l enerveze de prisos. îl încurca oarecum faptul că nu ştia încă bine cum să i se adreseze, dacă era momentul să înceapă să-i spună „tată” ori să continue cu „domnule”, dacă putea să-< spună „dumneata” sau trebuia să rămână deocamdată la „dumneavoastră”. Domnul Calaff nu-i

dăduse niciun fel de încurajare în direcţia familiarităţii, ba chiar, de vreo două-trei ori când îi spusese „ma'a", avusese impresia că bătrânul îşi stăpâneşte cu greu o mişcare de nerăbdare. El nu-i spunea încă „Paul", ci i se adresa mai departe cu „dragul" sau „scumpul meu" şi se folosea de „dumneata", fără să-l îndulcească niciodată moldoveneş; e şi bătrâneşte în „Mata".

— Nu era nevoie de o schimbare de progam pentru mine – continuă el – aş fi fost cu uşurinţă gata şi eu la şapte...

— Era păcat să te scoli aşa de dimineaţă, dragul meu, spuse bătrânul zâmbind amabil. Acuma nu e sezon, pot să întârzii şi eu într-o zi... Dar poftim, urcă-te...

— Numai un moment, îl opri Karst, ridicând uşor bastonul... Poate că ar fi bine să ne sfătuim niţel... Nu ştiu ce să fac... nu-mi cunosc încă cumnata şi nici nepoatele, glumi el. Ce le-ar face mai multă plăcere... dori? bomboane?

— Urcă-te, dragul meu, nu-ţi mai pune probleme de felul ăsta. Laura e o femeie în toată firea, o femeie care munceşte, care-şi vede de treabă, nu se prea răsfaţă, te asigur, şi fetele ei or să primească bomboane şi flori când s-or logodi... De altfel nu le-am pregătit pentru o vizită de familie. Mi se pare că vrei să vezi fabrica, nu?

— Totuşi, parcă... Karst şovăi încă un moment, apoi se hotărî să se urce în trăsură lângă domnul Calaff. E drept, ora e cam matinală, nu e oră de vizită, dar... nu am conştiinţa împăcată.

— Îţi doresc să nu ţi-o încarci cu păcate mai mari... răspunse bătrânul cu un râs uşor şi-i spuse lui Zalman să mâne mai repede.

Laura şi Albert Farg îi întâmpinară în curtea fabricii. Bătrânul făcu prezentările fără prea multă ceremonie şi Karst, care-şi dăduse de mult seama da poziţia subalternă a acestui menaj, adoptă un ton de amabilitate familiară şi condescendentă. Îl privi cu curiozitate pe Albert Farg şi făcu mintal o reflecţie rapidă cu privire la declinul unor familii. Bătrânul i-o dăduse pe Laura pentru nume, desigur,

şi sperase probabil că din banii de zestre se va pricepe să pună pe picioare ceva… Se vede că nu-i bun de nimic. Nici în fabrică nu face mare lucru, se spune că nevastă-s. a duce tot greul.

Vizitară întâi fabrica de luminări, care era o clar dire veche, puţin aspectuoasă, lungă, fără etaj. Lumânările de ceară se încolăceau după un sistem destul de rudimentar, pe butoaie, tăindu-se apoi după mărimea cuvenită. În schimb, metoda de fabricare a lumânărilor de stearină în tipare de diferite forme şi mărimi era foarte modernă şi domnul Calafi se mândrea cu ea. Străbătură sala de ambalaj şi trecură prin cea de cercuială, care era domeniul lui Albert Farg, după cum îi atrase el atenţia oaspelui cu un zâmbet timid, furişând o privire care căuta aprobare pe faţa socrului său. Vorbea puţin, cu glas scăzut, în fraze scurte, banale şi neinteresante, dar într-o germană impecabilă. Nu părea să aibă mai mult de patruzeci doi-patruzeci şi trei de ani, era înalt şi voinic, avea un păr bogat şi o mustaţă stufoasă de o albeaţă perfectă – albise complet încă de la vârsta de douăzeci şi cinci de ani – care subliniau bunătatea şi naivitatea figurii sale. Se grăbea să aprobe cu un surâs plin de o umilinţă aproape penibilă tot ce spunea bătrânul, dar nu i se adresa direct şi se ferea să vorbească neîntrebat.

Fabrica de săpun era o clădire nouă, de cărămidă roşie, cu subsol, parter şi etaj, cu instalaţii moderne şi bine întreţinute. Karst privea totul cu luare-aminte, punea întrebări pe un ton nevinovat sau cu aerul politicos al musafirului care vrea să arate interes pentru ce vede, deşi în fond chestiunea îl lasă absolut indiferent, se prefăcea că n-a auzit ori n-a fost atent la răspuns şi repeta întrebarea. Domnul Calaff trecea repede dintr-o sală în alta, dădea explicaţii scurte şi

superficiale, zăbovind rar, pentru o clipă, în faţa vreunei maşini ale cărei calităţi meritau elogii deosebite. Oamenii nu se opreau din lucru când îi vedeau trecând. îi priveau cu oarecare curiozitate, în tăcere şi numai câte

unul, mai nou, murmură un „bună dimineaţa” la care nu căpăta răspuns. Fetele îşi îndreptau broboada pe cap, îşi scuturau cozile pe spate şi-l examinau îndelung, pe furiş, pe străin.

În fabrica domnului Calaff erau folosite mai ales lucrătoare. Erau fetele cărăuşilor din Lozoveni şi Vadul Ungurului, care, în majoritatea cazurilor, câştigau bine şi aveau cu toţii câte o bucată de pământ, casă gospodărească şi ceva vite. Până a le mărita, îşi trimiteau fetele la fabrică să muncească pentru douăzeci sau treizeci de lei pe lună şi să-şi completeze lada de zestre.

— Cam asta ar fi, dragul meu, spuse bătrânul coborând sprinten scara spre birouri, în timp ce Karst îl urma cu mai puţină agilitate, asigurându-se întâi cu ajutorul bastonului, de soliditatea fiecărei trepte. Ntt-i nimic complicat, după cum ai putut să-ţi dai seama, dar sunt perspective şi posibilităţi serioase. Şi apoi e o firmă introdusă, cunoscută, apreciată… mulţumesc lui dumnezeu, n-am de ce să mă plâng.

Domnul Calaff i-l prezentă lui Karst pe Conrad Klar, contabilul său, un tânăr de vreo douăzeci şi trei de ani, scund şi slab, cu o frunte mare şi privire neobişnuit de vioaie şi inteligentă.

— Îl vezi pe băiatul ăsta? spuse el zâmbind amabil şi bătându-l prieteneşte pe umăr. E deştept şi muncitor… se pricepe la toate, o să ajungă departe, ascultă-mă pe mine. E de patru luni la noi în fabrică şi-i cunoaşte toate rosturile. Ne înţelegem de minune… nu-i aşa, Klar?

Tânărul zâmbi politicos, înclină uşor capul şi răspunse ceva nelămurit. Albert Farg râse umil şi cu ochii în ochii bătrânului îl bătu şi el pe spate pe Klar.

— R Dacă mai ai timp şi vrei să te odihneşti puţin, vino o clipă şi la mine în birou – îi spuse domnul

Calaff lui Karst – mă apuc de treabă după ce pleci dumneata. Mai lenevesc şi eu din când în când… Pe Laura şi pe Albert ai să-i scuzi, însă, ei sunt mai tineri ca mine şi nu le place să stea degeaba, adăugă el aruncând o privire rece spre cei doi soţi.

Paul Karst mai rămase câteva minute, apoi domnul Calaff îl conduse personal până la poartă. În stânga era o casă modestă cu geamlâc înconjurat de perdeluţe crete de marchizei alb. Lia şi Hilda, ţinându-şi răsuflarea, urmăreau fiecare pas al oaspelui şi se sileau să-i desluşească prin creţurile albe trăsăturile fetei şi amănuntele veşmintelor.

— A, mi se pare că Zalman a plecat cu trăsura înapoi în oraş, exclamă bătrânul cu un aer dezolat. Am uitat să-i spun să aştepte şi acuma cine ştie când se întoarce… Ce-i de făcut? N-aş vrea să te las să faci drumul cu tramvaiul, dar… cum să-ţi pierzi vremea în fabrică… Tocmai în ajunul plecării… Marta te-o fi aşteptând, săraca…

Karst îl asigură că nu-l supără de loc o plimbare cu tramvaiul, bătrânul îi arătă drumul până la staţie, se mai scuză o dată şi încuie poarta în urma lui, cu un suspin de uşurare.

Logodna avu loc la 15 iunie; după cum fusese stabilit, în cerc strict familial. Dintre străini nu fură invitaţi decât Leopold Garnic cu soţia şi fiii săi şi Herr Steiner, care avea o vechime de opt ani de zile în viaţa culturală a logodnicei şi care asista la toate solemnităţile de acest gen în casele unde dădea lecţii.

Marta primi în clar de la viitorul ei soţ o pereche de cercei cu briliante şi un solitar superb, montat în platină. Doamna Ritter îi aduse un triplu şirag de perle cu fermoar de smarald, iar fratele vitreg şi cumnata lui Karst îi oferiră o broşa masivă de aur vechi, artistic lucrată. Toată casa era plină de flori, comisionari nenumăraţi şi factori poştali trăgeau: mereu clopotul la poartă şi lăsau felicitări, buchete, telegrame. Marta citea totul cu atenţie, fără tulburare, răspundea la telefon, scria rudelor şi fostelor colege 4 e şcoală anunţând evenimentul sau mulţumind celor care aflaseră şi-i trimiteau urările lor de fericire, era plină: de respect faţă de doamna Ritter, de amabilitate faţă de cumnatul şi cumnata ei, de afecţiune decentă faţă de Karst.

Doamna Ritter se plângea cu glas răguşit de accesele ei de reumatism, îi dădea nenumărate sfaturi Martei, îi

recomanda să nu neglijeze menajul şi să nu se încreadă prea mult în servitoare, iar pe doamna Calaff: o descosea cu abilitate şi curiozitate ca să afle amănunte asupra vieţii şi a relaţiilor de societate ale familiei.

Domnul Calaff comandă masa la „Sure” şi prăjiturile la „Universel”. O femeie angajată cu ziua şi un chelner veniră să întărească personalul de serviciu al casei. Laura îl secondă efectiv şi din toate puterile pe domnul Calaff în conducerea operaţiunilor, fiindcă doamna Calaff îşi pierdea complet capul în asemenea ocazii şi nu izbutea decât să încurce lucrurile şi să-şi enerveze cumplit soţul. Lia, care de un an de zile de cirâd ieşise din şcoală, începuse să se ocupe de gospodărie, ba chiar să se şi pasioneze pentru reţetele culinare pe care Adela, bucătăreasa lor de la fabrică, i le oferea cu bunăvoinţă, însoţindu-le de o serie exclamaţii sugestive şi ispititoare, dădu şi ea o mână de ajutor, cu toate înţepăturile usturătoare ale soră-st. Hilda era din copilărie de o susceptibilitate veşnic, sângerândă, care-şi avea rădăcinile, se alimenta şi se agrava mereu de pe urma infirmităţii ei. Era geloasă pe mătuşile sale, cu câţiva ani doar mai în vârstă, elegante şi plimbate prin străinătate, cărora banii şi situaţia bătrânului le asigurau soţi bogaţi, o viaţă îmbelşugată şi mai ales evadarea din cercul otrăvit al familiei. Pentru ele două, pentru Lia şi pentru ea – dar vai mai ales pentru ea – viitorul era un semn de întrebare, strâmb şi gârbov; Ia şaptesprezece ani, cele două gemene ştiau că soarta lor eân mina cu degete reci, cu unghii vinete şi puternice a bunicului, dar mai ştiau că nu trebuie să-şi facă prea multe iluzii cu privire la generozitatea şi solicitudinea lui.

La logodnă, Marta şi Lotte purtară rochii de tafta, roz şi bleu. Lotte în bleu, în corsaj ajustat şi fustă zvâcnind cu foşnet uscat la fiecare pas, era neverosimil de frumoasă şi domnul Calaff surprinse de câteva ori cu mânie ochiul mobil al lui Karst mângâindu-i lacom bustul, talia, şoldurile. Marta avea la gât şiragul de perle şi în deget briliantul enorm şi luminos cu scântei albastre, de pe care doamna Garnic nu-şi putea lua privirile. Hilda şi Lla, care

mergeau încă îmbrăcate la fel, purtau rochiile albe de linon cu corsajul în cerculeţe nenumărate, pe care madam Dobrescu le modificase şi le împrospătase pentru circumstanţă. Laura supraveghie totul şi în afară de îngheţată care sosi cam fleşcăită la masă, serviciul decurse onorabil, fără incidente neprevăzute şi neplăcute. Leopold Garnic mâncă puţin şi fără poftă, dar îşi felicită repetat şi cu efuziune prietenul peihfru partida strălucită pe care o făcea Marta.

Karst şi familia lui mai rămaseră două zile a n Galaţi, apoi plecară împreună la Iaşi spre marea mulţumire a tuturor. De mai bine de o lună, erau cu toţii încordaţi, cu sufletul la gură: osteniseră şi simţeau nevoia să se liniştească puţin, să chibguiască asupra viitorului, să facă noi pregătiri.

Domnul Calaff încuie bijuteriile Mărtei în caseta comună a familiei, a cărei cheiţă o avea totdeauna asupra lui şi se avântă în socoteli vaste, tainice şi complicate.

CAPITOLUL IV

Lotte se îmbrăca încet, dusă pe gânduri. Trenul sosea la unu şi din camera de alături auzise tocmai pendula numărând abia zece bătăi. Se ducea la gara cu Anatol să-l aştepte pe Eugen care telegrafiase în ajun ora sosirii. Dimineaţa, după micul dejun, domnul Calaff voise să-l cheme pe Vasile ca să-l trimiţii în întâmpinarea băiatului, dar spre surprinderea tuturor, Anatol declarase că se duce el să-l aştepte. „Poate că vrea să vină şi Lotte cu mine, o să se bucure Eugen”, adăugase el, întorcându-se spre soră-sa. Bătrânul îi privi un moment, mirat şi bănuitor, şovăi, apoi ridică plictisit din umeri. N-avea nimic împotrivă, treaba lor, numai că pentru bagaje e nevoie de un om, doar n-o să încarce ei valizele în spinare şi n-are rost să cheltuiască pe o trăsură, aşa că Vasile trebuie oricum să vină şi el la gară.

În propunerile pentru meniul din ziua aceea, doamna Calaff strecurase timid şi crema de zahăr ars care îi plăcea mult lui Eugen, dar domnul Calaff refuză cu răutate şi

afirmă că cireşele erau destul de frumoase şi de coapte ca să satisfacă şi gusturile rafinate ale unui inginer cu studii la Chemnitz.

Lotte îşi trase rochia peste cap cu băgare de seamă ca să n-o boţească şi să nu-şi strice pieptănătura şi începu să-şi încheie nasturii. Era singură. Doamna

Caiaff plecase la modistă cu Marta care voia să-şi modifice o pălărie de vară, după sugestiile discrete dar foarte juste ale noii sale cumnate, o femeie aproape urâtă, trecută de treizeci de ani, dar îmbrăcată cu lucruri fine şi pline de gust. Marta avea o mulţime de griji acuma, tata discuta cu ea toi felul de proiecte, uneori îi cerea chiar părerea şi adesea îi adopta punctul de vedere. Domnul Caiaff vorbise cu câţiva misiţi pentru casă, dar nu li se oferise încă nimic interesant. Era în orice caz chestiunea cea mai urgentă, trebuia lichidată până în cel mult o lună, pentru că era preferabil să se ţină seama de dimensiunile şi dispoziţia odăilor la comandarea mobilei. Paul rugase să fie consultat înainte de a se lua hotărârea definitivă, putea să vină pentru trei-patru zile la Galaţi să vadă şi el casa; în orice caz n-ar putea rămâne prea multă vreme departe de scumpa lui Marta, până la nuntă făgăduise să mai facă câteva scurte vizite familiei.

Pălăria albă cu boruri mari aştepta pe un scaun; Lotte o punea pentru prima dată, abia se făcuse vară şi voia s-o încerce, deşi era încă foarte devreme şi avea s-o scoată după aceea. Înaintă câţiva paşi până în faţa oglinzii, rămânând cu ochii pe fereastră fiindcă i se păruse că Jean făcea semn cuiva din uşa depozitului şi se întreba mirată cine putea să fie. Îşi puse pălăria, se privi în oglindă, tresări uşor şi un val de roşeaţă îi aprinse obrajii. Ce frumoasă era, doamne, ce frumoasă era 1

Avea o rochie de olandă albă, brodată. La începutul fiecărei veri, pielea ei delicată, albă şi rumenă, se aurea fără să se înroşească, fără să se înnegrească şi rămânea aşa, netedă, fragedă şi ispititoare, dând o strălucire nouă părului blond, ochilor albaştri, buzelor pline, dinţilor neînchipuit de albi. Nici Silvia nici Marta nu-şi puteau

permite să stea în soare, obrazul lor se congestiona repede, uneori li se cojea nasul şi domnul Caiafi se înfuria şi ţipa în toată casa că s-au sluţit şi că arată ca fetele de la fabrică.

Lotte se privea în oglindă cu ochi mari, cu gura zâmbitoare, întredeschisă şi bucuria, ca un sâmbure mic şi timid rătăcit în sufletul ei, creştea furtunos, energic şi o cuprindea toată. Nu avea prea des prilejul să se privească în oglindă, aşa ca acuma, îndelung, fără constrângere, fără teamă că Marta sau doamna Calaff ar putea să intre în odaie şi să-i surprindă strălucirea ochilor sau zâmbetul ciudat în care se desfăceau, plăpânde, primele petale ale voluptăţii. Domnul Calaff considera imorală şi neruşinată zăbovirea în faţa oglinzii peste răgazul necesar unei femei că să-şi alcătuiască o pieptănătură armonioasă şi să-şi jjotrivească atent cutele rochiei, dantelele corsajului, manşetele mânecelor. Silvia, care îşi stăpânise totdeauna cu greu cochetăria înnăscută şi încercase în repetate rânduri să introducă mici note de extravaganţă în toaletele ei, ca să atenueze sobrietatea obligatorie în familie, avea dialoguri frecvente şi insuficient de decente cu oglinda. Domnul Calaff o surprinsese de câteva ori, o supraveghea chiar şi biata Silvia auzise invective care ar fi părut exagerate şi pentru păcatele celei mai netrebnice dintre băştinaşele cetăţilor biblice înghiţite de flăcările gheenei. Marta se examina conştiincios şi impersonal în oglindă, îşi potrivea cu atenţie coafura, vâna fără cruţare firele de păr anemice şi inutile, care ar fi putut trăda contribuţia covârşitoare şi permanentă a furnizorului A.S.I. arhiducele Franz-Ferdinand la împlinirea frumuseţii ei, dar îndată ce se asigura că îşi făcuse datoria, strângea pieptenele, peria, spelcik şi întorcea spatele oglinzii.

Lotte se îmbrăca de obicei împreună cu Marta, se silea să-i imite ritmul şi moderaţia, să păstreze faţă de oglindă aceeaşi atitudine rece şi indiferentă şi să nu întârzie înaintea ei decât timpul strict necesar. Câteodată trişa ca să poată prelungi termenul; ridica un deget spre bărbie, spre frunte sau în colţul buzelor şi spunea cu voce

tare, în timp ce se privea mai departe, cu încântare şi cu un fel de speranţă: „Cred că mi se face un coş; mă doare, mi-e frică să nu se infecteze”.

Nu se văzuse încă niciodată goală în oglindă (Lotte roşi din nou şi respiră adânc la gândul acesta), dar nici n-ar fi avut curajul s-o facă. Şi Marta, şi ea se dezbrăcaţi pe rând îndărătul paravanului şi nu se arătau una alteia decât în cămaşă de noapte sau dimineaţa, la îmbrăcat, în jupon şi corsaj. În baie se spăla repede, stingherită, furişând câte o privire încărcată de curiozitate şi de remuşcare asupra picioarelor, asupra coapselor…

Lotte îşi scoase brusc pălăria din cap, o aruncă pe pat, ieşi repede în hol şi apoi în curte. Se îndrentă spre uşa depozitului care era deschisă, şovăi o clipă, apoi urcă unica treaptă şi se opri în prag. Ana toi, care scria în registru dincolo, în birou, la lumina lămpii de gaz aerian, ridică ochii, o privi şi surâse palid.

— Gata? E devreme încă, Lottchen. Nu-i nici unsprezece…

— Ştiu… M-am îmbrăcat şi mă duc să mă plimb puţin prin curte… Voiam să-ţi spun ca să ştii dacă mă cauţi…; sunt pe aici.

— Bine, Lottchen… Ştii ce? plecăm mai devreme şi dăm o raită prin oraş, vrei?

— Vreau… Lotte dădu din cap cu un aer care trebuia să fie degajat, coborî treapta şi se îndreptă agale, în soarele de iunie ce încălzea plăcut pietrişul neregulat, spre fundul curţii pustii. Ce bine e vara – gândea Lotte nelămurit – ce bine e să stai în soare, să porţi rochii subţiri, rochii albe, să mişti altfel braţele şi capul, să-ţi simţi pasul uşor, liber 1 Să faci o plimbare prin oraş, să treci prin centru la ora când toată lumea e pe stradă, când ofiţerii se instalează în faţă la „Suré”, la măsuţe, ori se sprijină de bara de alania care ocroteşte vitrinele la „Universel” şi privesc lung, tulburător, femeile care trec! Silvia avea mare succès când ieşea la plimbare cu doamna Calaff şi cu surorile, toţi bărbaţii se întorceau pe furiş după ea, până şi oamenii mai în vârstă, serioşi şi cu vază, chiar

şi acei care aveau relaţii de afaceri cu tata o salutau într-un anumit fel, căutau pretexte de vorbă cu doamna Calaff, încercau să afle prilejurile când puteau s-o mai întâlnească pe stradă sau la cofetărie. Silvia trecea dreaptă, sigură pe ea, trufaşă, cu capul sus, cu ochii scânteind rece, plini de vanitate şi nu de emoţie. Într-o zi, un biet locotenent de cavalerie, sosit de câteva luni în garnizoana Galaţi, nebun de dragoste, îndrăznise să se anunţe domnului Calaff, se prezentase şi-i ceruse mâna fiicei sale. Bătrânul îi ascultase împietrit, şi-l expediase repede cu un răspuns abia politicos. Timp de mai bine de un ceas doamna Calaff şi Silvia fuseseră supuse unui interogatoriu sălbatic, toată casa răsună de zgomot de palme şi de zbierete şi Silvia fu consemnată în casă aproape două luni de zile. Cu mult înainte, însă, de ispăşirea pedepsei, tânărul locotenent fusese mutat din garnizoana Galaţi la cererea domnului Calaff care era în relaţii excelente cu comandantul regimentului.

— N-am nicio vină, Laura dragă – îi spunea Silvia plângând soră-sii, care aflase despre scandalul din familie şi sosi a doua zi speriată şi îndurerată – n-am nicio vină, crede-mă. Cum îţi închipui tu că aş putea să mă uit la un ofiţeraş de pe stradă, pe care nu ştiu cum îl cheamă, din e? familie e, ce perspective are?... Cum poate tata să-şi închipuie aşa ceva despre mine şi să creadă că l-am încurajat”, Eu... eu merg pe stradă şi nu mă uit nici în dreapta, nici în stânga şi tata crede că nu sunt destul de serioasă, că provoc... Sunt eu de vină că pe stradă se plimbă tot felul de impertinenţi fără educaţie... sunt eu de vină?

Nu, Silvia nu era de vină, Silvia simţea nevoia să stârnească admiraţie şi invidie, dar ambiţiile ei nu se diferenţiau după sexul, vârsta sau aspectul fizic al admiratorului. Primea elogii, exprimate sau subînţeţelese în priviri, cu egală satisfacţie, fie că ele veneau din partea doamnei Muşat, a Leliei Welt, a fiilor lui Leopold Garnic sau a ofiţerilor anonimi, instalaţi la „Sure” în faţa măsuţelor. În schimb Lotte... „Doamne, dacă ar fi ştiut

tata!…”

Lotte trecea prin faţa tinerilor frumoşi şi eleganţi, cu ochii în pământ, cu urechile clocotind de pocnetele sângelui ei fierbinte îngrozit, cu gura uscată, cu mâinile îngheţate. Dorea cu patimă şi cu spaimă să simtă privirile lungi şi grele zăbovind asupră-i, tot felul de gânduri se împrăştiau în mintea ei ca nişte mărgele de mărimi şi culori diferite scăpate dintr-un colan şi o torturau surd şi cumplit, asemenea unor păcate odioase. Niciuna dintre surorile ei nu se gândea vreodată la ce se gândea ea, niciuna nu bănuia, nu *ştia* ce bănuia Lotte, ce ştia Lotte. „Dacă ar fi aflat tata, doamne, dacă ar fi aflat!…”

Cum avea să fie bărbatul ei? unde era, ce făcea în clipa aceea? ştia că Lotte se gândeşte la el şi că îi cere lui dumnezeu să fie frumos? Dolo era caraghios şi Paul Karst oribil, cum ar putea să fie fericită dacă bărbatul ei le-ar semăna? Să fie bun, s-o iubească, să nu ţipe niciodată la ea, să nu vorbească numai despre bani, despre cheltuială şi despre câştig, să-i mângâie părul, s-o strângă în braţe şi s-o sărute, s-o sărute…

Lotte se opri în soare, întinse uşor braţele oblic în jos şi privi în jurul ei. Fundul curţii nu era pietruit, pe jos se vedeau urmele lăsate de roţile căruţelor, care după ce intrau goale pe poarta din faţă, plecau încet, încărcate, pe poarta mare. Buruieni sălbăticite se înghesuiau în lungul zidului. Doi oţetari bătrâni, cu frunze late, urât mirositoare, se plictiseau unul lângă altul în dreapta porţii. Lotte le purta o antipatie de a cărei violenţă se mira ea însăşi uneori, cu atât mai mult cu cât se vedea nevoită să admită că prezenţa lor era perfect justificată, că pentru întregirea atmosferei şi definitivarea aspectului curţii lor, a Caâaffilor, erau strict indispensabile. În alte curţi creşteau salcâmi, tei, liliac: singura vegetaţie posibilă pe lângă casa Calaff nu puteau fi decât ei, oţetarii aceştia dizgraţioşi, ridicoli, pestilenţiali.

Dacă ar fi avut măcar o grădină, o grădiniţă modestă, câţiva trandafiri, nişte garoafel… Dar nu, Lotte s-ar fi mulţumit cu două-trei straturi de regina nopţii, de petunii

şi de dălii. Le-ar fi îngrijit, Dochiţa i-ar fi cumpărat în piaţă o stropitoare ca să le stropească în fiecare seară, le-ar fi plivit… Lotte îşi aduse aminte de Denise Balotă, al cărei tată era horticultor pasionat şi care-i povestea despre diferitele specii de crini pe care-i obţineau şi-i supravegheau cu iubire în grădina lor. În casa Calaff, florile erau, amănunte decorative, necesare numai la logodne, nunţi sau naşteri, ele se primeau ori se trimiteau în dar la aceste ocazii, dar domnul Calaff le privea cu dispreţul pe drept cuvenit unor accesorii inutile, neproductive şi costisitoare. Lotte nu îndrăznise niciodată să-i sugereze că ar fi bine, că ar fi frumos, să facă o grădiniţă în faţa casei. Căruţele circulau prin toată curtea, aveau nevoie de spaţiu, cine să stea să păzească florile de copitele cailor, de lăzile care se rostogoleau greoaie pe pietriş, de scânduri!

Lotte nu îndrăznea niciodată să-i ceară tatii ceva. Pe vremuri, când era încă în şcoală, Sophie Vârnav, care era internă şi o îndrăgise atât de mult încât ajunseseră nedespărţite, o invitase în ajunul unei vacanţe de Paşte să vină pentru două săptămâni la ei la moşie, lângă Soveja. Două săptămâni I Lotte împlinea şaisprezece ani, Sophie avea doi fraţi mai mari şi un număr incalculabil de veri şi de verişoare care se adunau de Paşte la ei. Putea să înveţe să călărească, avea să danseze, să facă excursii! Sophie stăruise copilăroasă şi neştiutoare şi Lotte îi răspunsese ceva la întâmplare, ameţită de dorinţă şi de speranţă. Nu dormise două nopţi, însăilând şi risipind cu înfrigurare frânturi dintr-un dialog eventual cu domnul Calaff. În cele din urmă, epuizată, se destăinuise Martei, care după o clipă de uimire şi de ezitare. clătinase sceptic din cap şi o sfătuise să nu-i pomenească nimic tatii ca să nu-l enerveze de pomană. În ultimul moment, chiar în ajunul vacanţei, Lotte îi explicase Sophiei că doamna Calaff avusese o criză de ficat şi că deci nu se putea hotărî să plece de acasă pentru un timp atât de îndelungat.

Nu fusese niciodată la ţară, nu ştia cum cotcodăcesc găinile, când se ouă, nici cum se mulge o vacă, nu

cunoştea mirosul de fân cosit pe câmp şi nu deosebea cu uşurinţă o vrabie de o rândunică. Munţii îi vedea din tren vara, când plecau în străinătate, dar drumul o obosea totdeauna şi îi diminua entuziasmul, Uneori treceau noaptea prin locurile cele mai frui moaşe şi ea rămânea veşnic cu acelaşi sentiment de dureroasă nostalgie. O singură dată – era încă în şcoală pe atunci şi rămânea vara la Galaţi cu Ana, cu Jean şi cu Eugen în timpul vilegiaturii părinţilor şi a surorilor mai mari care-şi făcuseră deja ieşirea în lume – o singură dată plecase cu Laura şi Hilda la Sinaia. Hilda avea pe atunci nouă ani; Laura fusese în iarnă două luni de zile cu ea la Viena pentru o ultimă încercare deznădăjduită, o operaţie făcută de un mare ortopedist, fetiţa se anemiase, slăbise, tuşea şi era nervoasă, iar doctorul Panaitide recomandase insistent câteva săptămâni de aer de munte. Domnul Calafi se înfurie, îşi copleşi fiica sub înjurături, dar în cele din urmă avansă banii necesari pe care trebuia să-i scadă din salariul lunar a celor doi soţi în trimestrul viitor. Laura plecă la Sinaia cu Hilda, cu Lotte şi cu Ana. Era mult de atunci, Lotte avea doar treisprezece ani, Hilda era un copil dificil, greu de suportat. Laura se canonea cu ea fără să se plângă, aveau toate o singură cameră şi trăiau cu economie, nu făcuseră nicio excursie, se înţelege, nu se împrieteniseră cu nimeni. Totuşi asta rămăsese cea mai frumoasă vacanţă a lui Lotte, cu toate că de atunci, adică în ultimii cinci ani, plecase şi ea regulat cu părinţii şi surorile în străinătate. Fusese o dată la Ischl, altă dată la Marienbad şi de trei ori la Karlsbad, unde, de când începuse să sufere de stomac, domnul Calaff părea că se statorniceşte. Înainte de întoarcerea în ţară. familia petrecea zece zile sau două săptămâni la Viena, unde se proceda la înnoirea sau împrospătarea lenjeriei şi a garderobei pentru tot anul.

Pentru Lotte aceste vilegiaturi nu erau prilejuri de bucurie, dimpotrivă prezenţa continuă a tatălui ei, care-şi însoţea peste tot soţia şi fiicele, constrângerea de fiecare clipă, teama că un gest, o privire, un zâmbet mai vioi la

restaurant sau pe promenadă i-ar părea prea degajat şi deci necuviincios, o paralizau. Nu cunoştea localităţile în care-şi petrecea verile decât pe o suprafaţă redusă, care cuprindea hotelul, restaurantul – câteodată una şi aceeaşi clădire – parcul şi promenada. Preocuparea de căpetenie era schimbarea toaletelor de două sau de trei ori pe zi. La Ischl mai ales, lumea era foarte elegantă şi viaţa era mai scumpă; era reşedinţa de vară a împăratului…

Soarele ajunsese sus, trebuia să fie aproape douăsprezece, Anatol avea să vină s-o caute. Era cald; Lotte surâse. Ce leneşă devenea! Nu făcea nimic toată ziua, sau aproape nimic. De când încetase lecţiile de germană – erau trei săptămâni de atunci – nu pusese mâna pe o carte, nu citise un rând. Lotte nu era o cititoare pasionată, nu era nici măcar metodică şi conştiincioasă ca Marta, care cunoştea clasicii, avea memorie bună şi se pricepea să vorbească despre literatură cu gust şi cu tact. Lotte o respecta pentru aptitudinile ei intelectuale şi îi părea rău că nu ştie şi ea atâtea lucruri. Dar ea era altfel, ea prefera să scrie, fie numai şi paginile acelea naive de jurnal, fie şi cele câteva scrisori pline de rezervă către Silvia sau celelalte, mai lungi, dar aproape tot atât de pline de rezervă de teama cenzurii domnului Calaff, pe care la intervalele cuvenite le trimitea colegelor de şcoală. Şi apoi Lotte visa îndelunga umplându-şi clipele de singurătate cu poveşti frumoase pe care, prin cine ştie ce minune, datorită celor mai fantastice combinaţii posibile, nădăjduia pe rând să le vadă realizându-se cu toată asprimea sălbatică a vieţii ei.

— Mergem, Lottchen? E îndată douăsprezece… Anatol o striga de departe, Lotte tresări, se întoarse, porni repede spre el şi observă cu o strângere de inimă cât de palid şi de subţiat părea obrazul lui prelung şi osos în lumina crudă a soarelui de amiază.

*

Jean Gamic îşi dăduse întâlnire cu Filip David la „Sure”. Era o întâlnire de afaceri, de care era preferabil ca taică-său să nu ia cunoştinţă.

— I Uite-l pe Anatol Calaff, spuse David. Nici nu ştiam că e în ţară.

— Da, a fost toată primăvara la Galaţi – răspunse celălalt – dar unde să-l vezi? Nu iese niciodată. Ce spui cum arată?… îngrozitor, nu?

— Un cadavru. E drept că eu nu l-am mai zărit de doi-trei ani, dar după toată îngrijirea… Italia, Elveţia… Vai de el, nu cred că o mai duce mult.

— În schimb, Lotte e din zi în zi mai superbă”. La logodna Martei îţi lua ochii.

De la biserica grecească în sus era mai puţină lume, dar Lotte şi Anatol nu grăbiră pasul. Anatol care nu suporta căldura de amiază obosise, respira greu şi avea fruntea îmbrobonată de sudoare. În faţa casei Gheorghiadis, la marginea trotuarului, era o bancă sub un tei şi Lotte îi propuse lui Anatol să se odihnească puţin. Tăcură un timp unul lângă altul, bucurându-se maşinal şi fără comentarii de parfumul puternic al teiului în floare şi răspunzând la saluturile unor cunoscuţi care treceau în trăsură.

— Nu pierdem trenul? întrebă şoptit Lotte care. deprinsă cu punctualitatea din casă, avea totdeauna groază de orice întârziere.

— Nu… e devreme. De aici până ia gară facem exact zece minute. Anatol tăcu, apoi se întoarse zâmbind spre ea… De azi în zece zile plecăm şi noi, Lottchen, avem drum lung… te bucuri?

— Da, desigur. Lotte roşi, intimidată. Anatol era cu doisprezece ani mai mare decât ea, era totdeauna grav şi serios şi-i vorbea rar, cu îngăduinţă, ca unui nopil.

— Ai să în singură şi independentă de jdata asta, continuă Anatol cu acelaşi zâmbet. Silvia şi Dolo nu sunt prea severi, n-ai să fii terorizată.

— Da… Lotte şovăi apoi spuse totuşi, încet: De fapt aş fi preferat să plec cu Marta sau cu Laura de pildă, sau… cu tine. Cu Silvia nu mă înţeleg totdeauna.

— Lasă, Lottchen, o să vă împăcaţi. E bine să pleci puţin de acasă, să mai vezi şi lume străină, să schimbi

aerul… Tăcură iar. Lotte se hotărî destul de repede să deschidă ea vorba şi spuse:

— Am să fiu mai mult cu ei împreună, am. să-mi pot da seama cum trăiesc, dacă Silvia e fericită… Cred că Dolo e un om cumsecade şi o iubeşte, dar… ştiu şi eu… mă întreb dacă eu aş fi fericită: cu un bărbat ca el…

Anatol privea drept înainte fără să zâmbească…

— Fericită… Asta e un cuvânt mare, Lottchen, dar cine ştie de fapt ce înseamnă să fie fericit? La noi în familie în orice caz, nu se găsesc mulţi specialişti în materie, nu prea cred că ţi-ar putea da cineva explicaţii competente. Ai să vezi şi tu dacă Silvia se pricepe mai bine… ea ştie totdeauna de toate.

Tăcu, dar reluă imediat:

— Nu te încăpăţâna să fii fericită, Lottchen. E de ajuns să porneşti cu hotărârea asta în viaţă, ca să te poticneşti. de la primul pas de tot felul de ghinioane. Fericirea e ca şi frumuseţea, ca şi sănătatea, le naşti cu ele şi-ţi rămân toată viaţa. Degeaba dai din mâini şi din coate dacă nu le ai, nu te alegi decât cu o înfrângere în plus…

Lotte nu răspunse. Anatol o privi, zări licărirea tremurătoare, stingheră, din ochii el şi zise tare, cu o veselie forţată:

— Lasă, Lottchen, nu te necăji de pe acum. Cine ştie? Poate că tu porţi cămaşa fericitului şi habar n-ai de ea. Poate că peste un an, doi îmi explici tu ce înseamnă fericire, cu exemple şi demonstraţii în regulă. Dar acuma, hai să plecăm. Vine trenul şi bietul Eugen nu găseşte pe nimeni în gară.

CAPITOLUL V

— Nu-l găseşti pe Eugen schimbat, Marta dragă? întrebă Lotte cu voce scăzută. A slăbit, e nervos, vorbeşte tare, râde fără rost… Parcă nu-mi amintesc să fi fost aşa înainte.

Era dimineaţa, în odaia lor. Lotte se afla gata îmbrăcată şi pieptănată, dar Marta, cu spatele la oglinda

mare, îşi examina încă atent şi cu spirit critic coafura, în oglinda ovală cu mâner pe care o mânuia îndemânatică, ridicând-o şi coborând-o după trebuinţă.

— Crezi? spuse Marta pe tonul ei liniştit şi egal, continuând să manevreze oglinda cu aceeaşi dexteritate. Tăcu o clipă, aruncă o ultimă privire de ansamblu asupra pieptănăturii ei, apoi se întoarse spre Lotte şi rămase puţin pe gânduri. Se poate… da, mi se pare că ai dreptate, reluă ea şi puse oglinda cu mâner pe placa de marmură a scrinului. Acuma îmi dau seama, am avut şi eu impresia că e puţin schimbat. Dar m-am gândit că nu l-am văzut de atâta vreme! La vârsta lui, un an de zile înseamnă foarte mult.

— Da, şi eu mi-am spus asta, murmură Lotte. Poate să fi fost şi efortul pentru examene… Dar ţie nu ţi se pare curios că vorbeşte aşa de puţin despre ele? Şi nu vorbeşte nici despre profesiunea lui, nu spune că vrea să se apuce de lucru…

6 – e. 968

— A fost odată cu tata sus la fabrică; probabil că s-a interesat de maşini, de materiale. Nouă nu ne spune nimic, ştie că noi nu ne pricepem. Şi apoi vede că suntem ocupate, eu caut casă, tu pleci peste câteva zile. Nu cred că avem de ce să ne alarmăm.

— Nu ştiu, mie nu-mi place, şopti iar Lotte, cu ochii pe fereastră. Are o privire aşa de neliniştită t N-ai băgat de seamă că are un fel de tic? aruncă mereu capul spre stânga şi tresare la cel mai mic zgomot. E curios.

Marta nu răspunse numaidecât. Era aşa de preocupată în ultimul timp, se gândea la atâtea lucruri!

În şase săptămâni viaţa ei se transformase, şi monotonia cotidiană a casei Calaff fusese sfâşiata brusc şi violent de avalanşa de evenimente ce se rostogolise asupra ei. Sosirea lui Karst, discuţiile cu tata, cadourile, logodna… Răspundea regulat la scrisorile atente şi afectuoase ale lui Paul, îşi făcea tot felul de planuri şi alcătuia lungi liste sistematice cuprinzând toate mărunţişurile de care ştia că va avea nevoie în gospodărie, cerând cu modestie sfatul şi

încuviinţarea domnului Calaff pentru cel mai mic fleac. Pe doamna Calaff nu se putea bizui, era incapabilă s-o călăuzească; în schimb, Laura îi era de mare ajutor. Biata Laura! Nu era prea atentă la ce se întâmpla în casă, dincolo de sfera intereselor şi a grijilor ei. Totuşi, Lotte avea dreptate, Eugen…

— Cred că e aşa cum spui, Lottchen, Eugen s-a schimbat. Acuma îmi dau seama că nici faţă de tata nu se poartă cum trebuie. Nu-i prea sărută mâna, îţi dă impresia că îl evită, nouă nu ne povesteşte nimic… Curios I

— Tata a avut cu el o discuţie alaltăieri în birou, spuse Lotte cu ezitare. Tu nu erai acasă, dar eu am auzit cum a ţipat la el. Se vede că mai are ceva examene de dat şi tata credea că a terminat totul în sesiunea asta.

— Bine, dar tot mai trebuie să plece în toamnă pentru diplomă. În orice caz, eu văd că învaţă. Se închide în odaie cu toate cărţile, ne roagă să-l lăsăm liniştit…

— Ştiu şi eu, şopti Lotte nehotărâtă.

Cineva bătu în uşă şi fără să aştepte răspuns, băgă capul în odaie. Era Eugen. Lotte roşi uşor şi se apucă să strângă oglinda, pieptenele şi peria lăsate de Marta pe scrin, ca să-şi ascundă încurcătura. Eugen intră de-a binelea, închise uşa brusc şi tresări speriat de zgomotul pe care-l făcuse.

„Ce bine seamănă cu Lotte, gândi Marta maşinal. Păcat că a slăbit aşa. O să fie un bărbat frumos”.

— Nu aveţi cumva nişte aţă neagră? întrebă Eugen cu glas tare. Sau mai bine gri închis. Mi s-a rupt un nasture la vestă şi n-are cine să mi-l coasă.

— Ţi-l cos eu – spuse Lotte – am şi eu de prins nişte butoni, tot rămân cu acul în mână…

— Ai dat tot ce era murdar la spălat? întrebă Marta din pragul uşii. Ar fi bine să controlezi acuma dimineaţa, înainte de a da la scrobit albiturile… Mâine vine madam Dobrescu să-ţi pună rochiile la punct, ar fi păcat să rămâi cu vreo codiţă.

— Nu, nu, am dat totul, a controlat şi mama, răspunse Lotte luându-şi degetarul, acul şi aţa din cutia de

lucru.

Lotte rămase singură cu Eugen; puse aţa în ac, se aşează la lumină, pe un scaun lângă fereastră, şi examină cu luare-aminte şi ezitare locul unde trebuia prins nasturele. Ca şi surorile ei, nu avea interes şi nici îndemânare pentru lucrul de mână. O femeie cu ziua venea o dată sau de două ori pe lună şi făcea toate operaţiile necesare, cârpea ciorapi, cosea nasturi, tivea şervete şi prosoape, ocupaţii cu care domnul Calaff nu voia să-şi încarce soţia şi fiicele, fiindcă le găsea vulgare şi nepotrivite vieţii şi educaţiei impuse de el în casă.

— Stai liniştit, Eugen – spuse Lotte împungând cu acul în veston – dacă te învârteşti tot timpul pot să te înţep sau să nimeresc greşit.

Eugen rămase o clipă neclintit cu ochii la acul lui Lotte a cărui evoluţie părea destul de nesigură, dar aproape imediat şi fără să-şi dea seama reîncepu să se frământe pe loc. Lotte se opri din cusut, ridică ochii spre el şi vru să-i spună ceva, dar Eugen era foarte, palid, avea o privire sticloasă şi deschisese tocmai gura să vorbească.

— Lotte – rosti el cu glas scăzut dar răguşit de emoţie şi-şi zvârli cu un gest convulsiv capul spre stânga – tu n-ai putea… nu ai… n-ai vrea să-mi împrumuţi nişte, bani?

Lotte: rămase cu acul în aer, cu ochii măriţi de mirare şi spaimă pironiţi asupra lui frate-său

— Bani?… de unde să am eu bani? Şi ce să faci cu banii? Pentru ce ai nevoie?…

— Lottchen, te rog, Lottchen… Eugen făcu o mişcare bruscă. Lotte se înţepă în deget şi dădu drumul acului din mână cu o tresărire. Eşti înainte de plecare, urmă glasul răguşit şi sacadat al lui Eugen, nu ţi-a dat tata bani pentru cumpărături, pentru mărunţişuri?… Te rog, Lottchen, am nevoie, neapărată nevoie.

— Eugen, ce-i cu tine, linişteşte-te, şopti Lotte îngrozită. Tu nu-l cunoşti pe tata? Ne dă vreodată bani ca să facem noi cumpărăturile? Dacă e nevoie de ceva mergem cu el sau cu mama… sau cumpără Laura. Dar ce-i cu tine? Pentru ce îţi trebuie ţie bani?… Acuma eşti acasă,

nu te costă nimic…

— Ce ştii tu? strigă Eugen cu desperare ascuţită în voce. Domnişoară de pension!… Ce grijă ai tu! Totul îţi vine de-a gata… Şi ce-ţi pasă, mă rog, ce vreau eu să fac cu banii? Mă spionezi? Te-a pus tata să mă spionezi? Ce-ţi pasă?… Nu trebuie să-ţi dau ţie socoteală, du-te dracului.

Lotte se sculă tremurând de pe scaun şi închise repede fereastra. Uşa depozitului era deschisă, Anatol sau Jean puteau să audă… Eugen se plimba prin odaie cu ochii ficşi, cu mâinile crispate, cu buzele neliniştite, aruncând la intervale neregulate capul spre stânga, cu mişcarea sacadată şi stupidă a unei marionete. Lotte îl urmărea cu o spaimă crescândă, fără a îndrăzni să-i spună un cuvânt.

— Eugen se opri brusc în faţa ei.

— Dar Marta? Ea are cu siguranţă. Cere-i… cere? tu, Lottchen, mie n-o să-mi dea; cere-i să zicem douăzeci de lei… poate să fie numai cincisprezece, sau chiar zece.

— Eugen… buzele lui Lotte tremurau şi ochii îi erau plini de lacrimi. Nici ea nu are bani. Dar ce-i cu tine? Linişteşte-te.

— Ce să fac, ce să fac? tipă ascuţit Eugen. Îmi trebuie bani, cui să cer? Mi-e. sete, am nevoie; de când am venit n-am luat un strop de vin în gură…

Tăcu deodată şi încremeniră amândoi, unul în faţa celuilalt, albi ca varul la fată, cu degetele de gheată… Lotte simţi o greutate uriaşă care i se lăsa pe umeri şi care, inexplicabil dar hotărât, îi pătrundea în trup, cobora spre genunchi, o paraliza.

Vin… fratele ei 1 Dacă ar şti tata 1 Dar cum se poate, cum se poate? Anul trecut nu era aşa, nu vorbise niciodată aşa, era vesel.

— Pentru vin? şopti ea. De când îţi place ţie vinul? Noi nu bem niciodată…

Eugen nu făcea nicio mişcare şi nu-i răspunse. Lotte vorbi iar, fără să ştie ce spune, grăbită să întrerupă cu orice preţ tăcerea aceea încărcată de necunoscut.

— E imposibil, Eugen… Gândeşte-te că mâine-poimâine ai să fii inginer…

În clipa aceea Eugen fu zguduit ca de trecerea unui curent electric; fata i se schimonosi şi un râs sălbatic, înfiorător, sfâşie încăperea.

— Inginer?... Nu mai spune! îţi trebuie şi yn frate inginer în trusou, altfel nu-ţi convine... Eugen se trânti pe un scaun hohotind mai departe ca un nebun. Lotte zări sclipirea trecătoare a acului cu care începuse să-i coasă nasturele şi care atârna leneş la capătul firului de aţă neagră. „Trebuie să tai aţa – gândi ea maşinal – să nu se înţepe”.

— Şi dacă n-am să fiu inginer, ce are să se întâmple? O să rămâneţi toţi cu buzele umflate, să vă fie de bine, reluă Eugen cu glas răguşit şi din ce în ce mai tare. A vrut numaidecât să aibă şi el un băiat inginer, ca Leopold Garnic, să-i lucrez în fabrică, să-i repar maşinile, poate să-i aduc pe tavă altele noi... Bestia... ţipă Eugen ca scos din minţi şi se aplecă înainte în timp ce Lotte se sprijinea de marginea sqrinului ca să nu cadă. Ce a vrut cu mine. bestia asta?... A ştiut că nu-mi place matematica, că nu-mi intră în cap, nu înţeleg... sunt un idiot, un incapabil, nu sunt bun de inginer... Ce a vrut, ce a vrut să facă din mine? Sunt un idiot, nu sunt inginer, n-am să fiu niciodată; de doi ani de zile nu mi-am dat niciun examen, am băut banii de taxe şi banii de cursuri., am băut, am băut.

Tăcu o clipă cu răsuflarea tăiată, cu pumnii strânşi, cu colţurile gurii aburite de spumă, apoi izbucni din nou în râsul acela nebun, sălbatic.

— Ce mutră o să facă bestia când o să afle? Şi ce o să spună lumea în oraş! Măcar atâta bucurie să am, să ştiu că plesneşte fierea în el, bestia, să se facă de râs, să-l arate oamenii cu degetul.

Marta deschise uşa, se opri în prag, îşi plimbă calm privirea de la Lotte la Eugen, apoi intră în odaie şi spuse cu vocea ei egală şi neutră:

— Ce-i cu voi? vă certaţi sau glumiţi? Te-am auzit din sufragerie, Eugen... Şi de ce staţi cu fereastra închisă pe căldura asta?

Eugen sări de pe scaun, rămase o clipă nehotărât în

mijlocul odăii, apoi ieşi repede trântind uşa. Lotte, care tremura ca varga, se întoarse spre Marta, gata să izbucnească în plâns şi să-i povestească totul. Dar Marta se îndreptă spre fereastră şi o deschise în timp ce spunea cu acelaşi glas egal şi indiferent:

— Ai dreptate, Lottchen, Eugen a devenit insuportabil. A căpătat şi nişte maniere… Cine ştie ce prieteni şi-a găsit acolo I Mă tem numai să nu observe tata şi să n-avem scandal… Dar acuma du-te în sufrageria mică, mama spune că îi lipsesc la socoteală nişte batiste ale tale, vezi ce s-a întâmplat.

Cu puţin înainte de ora mesei, Eugen căută din nou un prilej să rămână singur cu Lotte. Când îl văzu intrând tiptil în odaie, cu faţa crispată şi privirea nesigură, Lotte care se aşezase pierdută pe marginea patului, cu gândul la el, se ridică repede şi se îngălbeni.

— Lottchen – şopti Eugen pe un ton rugător şi speriat – să nu-i spui nimic, te rog… să nu spui nimănui, ştiu că mă spionează şi dacă află e în stare să nu mă mai lase să plec în toamnă… cine ştie ce mai e în stare să facă?

Eugen se zgribuli ca de frig şi Lotte începu să plângă încet, deznădăjduit.

— N-am să-i spun nimic, dar tu ce ai să faci? Chiar dacă pleci iar în toamnă, tot trebuie să te întorci, ce-o să se întâmple atunci? cum ai să explici?…

— Nu ştiu, lasă asta, n-are importanţă, şopti Eugen grăbit. Nu plânge, o să vadă că ai ochii roşii şi o să bănuiască de ce… Îţi spun că mă spionează, poate că a pus-o şi pe Marta să mă pândească, n-ai văzut cum a intrat azi peste noi?… Tăcu un moment, preocupat şi febril, apoi reluă cu încăpăţânare: Poate că tot îmi faci rost de ceva bani, Lottchen… zece lei măcar, să-mi ajungă un timp. Înainte de plecare, o să vă dea ceva bani de drum ţie şi lui Anatol… pentru hamali la Bucureşti, pentru cine ştie ce neprevăzut… Voi n-aveţi nevoie.

Lotte îşi şterse ochii şi-l privi cu desperare:

— Am să încerc, am să văd… Dar cum ai să faci? Poate să te zărească vreun cunoscut… dacă te îmbeţi?… Şi

după gestul de nerăbdare al lui Eugen: Sau dacă simte că miroşi a vin?

— Asta-i treaba mea, nu te băga unde nu-ţi fierbe oala, îi răspunse Eugen cu brutalitate. Fă-mi rost de bani şi nu mai boci atâta că nu-mi ajuţi cu nimic, poţi cel mult să-mi faci o boroboaţă…

*

Nici agitaţia ultimelor zile dinainte de plecare, nici bagajele, nici emoţia şi noutatea de a călători numai cu Anatol nu izbutiră s-o facă pe Lotte să uite de mărturisirea ce-i făcuse Eugen şi de catastrofa pe care o simţea amenințându-l pe el, amenințându-i pe ei toţi. Tremura ori de câte ori în timpul meselor – din fericire singurul prilej când erau cu toţii împreună – privirea domnului Calafi se oprea asupra lui Eugen, când îi punea vreo întrebare sau căuta să-l încerce vorbind despre defectarea vreunei maşini la fabrică. Băiatul se schimba la faţă, vorbea greu, cu stângăcie, ocolindu-i privirile şi dând la întâmplare primul răspuns care-i venea în minte. Ochii domnului Calaff îl iscodeau îngheţaţi, grei neîndurători, şi inima lui Lotte se oprea în piept, până când vocea lui nemulţumită articula câteva epitete, care însă exprimau numai obişnuitul lui dispreţ faţă de ai săi, dar niciuna din bănuielile teribile de care se temea ea. În schimb Eugen se crispa sub insultă, se stăpânea aşa de greu încât mustaţa şi sprâncenele i se umezeau de sudoare şi degetele îi tremurau când întindea mâna să ia din coşuleţ o felie de pâine pe care o uita apoi lângă farfurie în timp ce mesteca maşinal o bucăţică de carne şi doi-trei cartofi.

Lui Lotte îi dădea mereu târcoale şi o privea când rugător, când furios. În lipsa domnului Calafi se plimba mereu, ceasuri întregi prin curte şi Lotte îl vedea de la fereastră – nu mai îndrăznea să iasă şi ea, de teamă să nu-l întâlnească – gesticulând nestăpânit şi fumând fără încetare („de unde are bani pentru ţigări?” se întreba ea îngrozită).

Marta căuta casă, Anatol stătea toată ziua aplecat asupra registrelor, la prânz mânca fără să scoată o vorbă,

cu ochii în farfuria lui care împreună cu tacâmul, paharul şi ceaşca de lapte se spălau deosebit şi aveau locul lor anumit în dulap. Jean circula zgomotos şi important în lipsa bătrânului, speriat şi nesigur în prezenţa lui, iar doamna Calaff nu-şi vedea capul de treabă şi se liniştea câte puţin doar când Laura, obosită de o zi întreagă de muncă şi de căldura şi înghesuiala din tramvai, venea spre seară să-i dea o mână de ajutor. La un moment dat, Lotte se gândi să-i vorbească şi chiar să-i ceară ceva bani pe care să-i strecoare lui Eugen. Toată familia găsea normal să se destăinuiască Laurei şi să-i ceară sfaturi sau mici servicii pe care ea era fericită să le poată face; dar Lotte, fiindcă se simţea privilegiată şi răsfăţată în comparaţie cu ea şi era singura care suferea pentru toate umilinţele mai mari sau mai mici îndurate de sora şi de nepoatele ei, preferă să-şi păstreze secretul şi neliniştea, ca să nu adauge necazurilor Laurei un nou şi permanent motiv de teamă. Şi-apoi ea avea bani număraţi, abia ajungea să înnoade cele două capete!

De altfel nici nu avu prea multă vreme de gândit. Madam Dobrescu se instală pentru două zile în sufrageria mică ca să lărgească, să ajusteze, să lungească ori să scurteze rochiile, fustele şi bluzele pe care, la alegerea domnului Calaff, Lotte le lua cu ea la Karlsbad. Madam Dobrescu era căruntă, manierată, purta ochelari cu ramă de aur şi venea la lucru însoţită totdeauna de o ucenică pentru alergăturile în oraş, pentru însăilat, surfilat etc. Prefera să treacă cu vederea atât faptul că era chemată numai pentru lucruri mărunte şi nu i se încredinţa niciodată ei, croitoreasă veche şi cu renume în oraş, un material de rochie sau măcar de bluză cât şi faptul că i se servea masa separat în sufrageria mică – obţinuse însă cu uşurinţă ca ucenica să nu mănânce cu ea, ci în bucătărie cu servitoarele – pentru că doamna şi domnişoarele Calaff erau totdeauna perfect îmbrăcate şi le copia modelele pe care cu modificări neînsemnate le confecţiona celorlalte cliente mai modeste şi în imposibilitate de a-şi comanda garderoba la casa Waldner din Viena. Madam Dobrescu se

temea însă de ochiul domnului Calaff, care înainte de a plăti examina cu atenţie fiecare cută, fiecare butonieră şi căruia nu-i scăpa nicio imperfecţiune. Îi vorbea de sus, pe un ton scurt şi imperativ, şi o punea să desfacă şi să facă la loc fiecare cusătură, până când ochiul lui ager şi sigur nu mai găsea niciun motiv de nemulţumire. Pentru domnul Calaff, frumosul însemna ordine, corectitudine şi sobrietate, orice altă concepţie estetică îi era nesuferită, o respingea cu violenţă şi cu duritate; un guler asimetric, un cordon prea lat, o cută strâmbă îl iritau ca o comandă de material nelivrată la timp sau o plată amânată.

Anatol şi Lotte aveau drum lung înaintea lor, aproape patruzeci şi opt de ore, ţinând seama de schimbările de tren la Bucureşti şi la Viena. Când pleca şi domnul Calaff, lua totdeauna wagon-lit şi la Viena făcea o întrerupere de o zi ca să se odihnească. De data asta, Klar cumpără bilete de clasa a II-a şi Anatol primi instrucţiuni să nu se oprească de loc în drum.

— Ai să te odihneşti la Karlsbad o zi, două, dacă ai să fii obosit, îi spuse domnul Calaff evitându-i privirea. Avem o mulţime de cheltuieli anul ăsta, trebuie să mai facem şi puţină economie, ce dracu'. Numai vezi, când te duci după-masă la Panaitide să nu-i faci confidenţe; nu trebuie să-i dai lui socoteală ce fel de bilete de tren iau pentru copiii mei. Vrea să ştie cam multe, a început să mă plictisească.

În afară de şederea propriu-zisă în sanatoriu, al cărei cost domnul Calaff îl trimitea lunar prin poştă administraţiei sanatoriului şi de biletul de tren cumpărat la Galaţi pentru tot parcursul, Anatol aproape că nu avea bani de cheltuială. Din cei câţiva franci elveţieni cu care circula luni de zile în buzunar, nu-şi putea permite nicio plăcere, nicio distracţie. Citea cărţile şi revistele din biblioteca sanatoriului şi evita cu grijă să lege prietenii, de teamă să nu fie pus în situaţia de a-şi destăinui sau de a lăsa să se ghicească lipsa de bani chinuitoare, sordidă, în care se afla veşnic.

Domnul Calaff inspectă ca de obicei conţinutul valizelor, zvârli furios afară câteva „cârpe" pe care nu le

socotea demne de Karlsbad, descoperi o pată pe panglica unei pălării şi o îndesă urlând în nasul doamnei Calaff, apoi se retrase cu Lotte în dormitor.

unde-i dădu ultimele instrucţiuni pentru ţinuta şi purtarea ei din viitoarele trei săptămâni. După logodna Martei, bătrânul stabilise prin corespondenţă cu Silvia – 1 mândră de încrederea ce-i acorda taică-său – toate detaliile privitoare la sosirea lui Lotte. Cei doi soţi care aveau să plece cu două zile mai devreme, împreună cu fetiţa lor în vârstă de doi ani şi cu dădaca ei, reţinuseră din vreme camera la Frau Eva Fritsch, în Theater-Platz unde trăgeau de doi ani în şir, fiindcă le oferea în mod excepţional pensiune pentru fetiţă şi pentru dădacă, pe care ar fi fost destul de greu să le plimbe prin restaurantele şi localurile de dejun.

Laura cu Albert şi copiii veniră în ajunul plecării să-şi ia rămas bun de la călători. Hilda fusese convinsă cu mare greutate să-şi însoţească părinţii:

— Ce, lor nu le stă bine să vină până sus? Anatol e bărbat, Lotte e tânără, de ce să mergeţi voi, care sunteţi mai în vârstă, să le spuneţi drum bun? Aşa te laşi dumneata călcată în picioare – îi striga ea maică-sii – şi îi înveţi să-şi bată joc şi de noi. Nu mă duc, n-aveţi decât să le spuneţi că sunt bolnavă, în cele din urmă veni totuşi, se extazie în faţa unei pălării pe care Lotte n-o purtase încă, şi-i dori lui Anatol cu lacrimi în glas însănătoşire completă, iar la plecare sărută cu devoţiune mâna puternică şi nerăbdătoare a bunicului.

Trebuiau să se scoale devreme a doua zi; plecau dimineaţa, era cel mai bun tren. Seara, după cină, domnul Calaff rămase cu Anatol mai târziu în sufragerie ca să-i dea biletele de tren, paşapoartele şi ceva bani de cheltuială pentru drum. Lotte, încolţită de privirile tulburi şi sălbăticite ale lui Eugen, o urmă pe Marta în camera lor, dar îşi căută de lucru în jurul trusei de voiaj şi nu se dezbrăcă încă. În ultimele zile îşi evitase fratele cu o perseverenţă deznădăjduită, pe care şi-o imputa amar, ca o dovadă odioasă de egoism, dar era hotărâtă să-l ajute până

la urmă.

— De ce nu te dezbraci, Lottchen? o întrebă afectuos Marta, încheindu-şi nasturii cămăşii de noapte.

Mane dimineaţă trebuie să te scoli devreme, o să-ţi vină greu…

— Aş vrea să-l aştept pe Anatol când iese de la tata, murmură Lotte febrilă şi încurcată. Să-i spun să-mi dea prosopul şi săpunul lui pentru drum… să le pun la mine în trusă, mai e loc.

Când îi auzi paşii prin hol, Lotte ieşi repede şi închise uşa în urma ei.

— Anatol – şopti ea cu glas tremurător – Anatol, dacă ţi-a dat tata bani… se opri tremurând atât de tare, încât Anatol se aplecă surprins şi neliniştit asupra ei. Eugen m-a rugat… nu ştiu de ce are nevoie de bani… neapărat. N-ai putea să-mi dai… să-i dai… n-ai putea să-i dai vreo zece lei? O să facem noi economie pe drum.

Anatol nu spuse nimic, rămase o clipă nemişcat, apoi scoase banii din buzunar şi pe dibuite, în întunericul din hol, pipăi pe rând monedele şi-i întinse lui Lotte zece lei. Uluită de bucurie şi încurajată de întuneric, fata îl luă de gât, îl sărută cu stângăcie per amândoi obrajii, apoi uitând să-i mai mulţumească ieşi repede afară, traversă curtea până la bucătărie şi bătu uşor în uşa dinspre sufrageria mică unde dormea Eugen provizoriu, până la plecarea lui Anatol. Uşa se deschise imediat. Eugen o aşteptase înfrigurat, în fiecare seară.

— Ai găsit? Cât mi-ai adus? întrebă el răguşit şi apucă lacom banii; păru dezamăgit când văzu că erau numai zece lei, dar numaidecât ochii i se luminară de o bucurie nefirească.

— Să trăieşti, Lottchen, bravo ţie! spuse el tare izbucnind în râs. Dar se opri îndată, privi speriat în direct: a uşii dinspre antreu şi adăugă repede, cu voce scăzută: Să nu spui nimănui, Lottchen, să nu spui un cuvânt… Mă spionează, n-o să mă mai trimită în toamnă…

Călătoria fu un adevărat coşmar pentru amândoi. Era o căldură toridă de început de iulie, vagoanele erau

încinse, aşteptarea în gară la Bucureşti, îrc mirosul acru de sudoare, amestecat cu cel înecăcios de praf şi, din când în când. cu duhoarea care năvălea la intervale neregulate dinspre W.C.-urile defecte şi prost întreţinute, îi istovi. Când se văzură din nou în vagon, se rezemară fiecare de braţul pluşai al banchetei şi aţipiră; Anatol avea respiraţia grea, faţa palidă şi acoperită de o sudoare îngheţată. Trecură graniţa noaptea şi spre zori, în timp ce traversau câmpia îmbelşugată a Transilvaniei, Anatol avu o hemoptizie. Restul drumului, schimbarea de tren în noaptea următoare la Viena cu ajutorul câtorva tovarăşi de compartiment inimoşi, o nouă hemoptizie urmată de un leşin lung, înspăimântător, ultimele ore de drum de ale căror dimensiuni nici Anatol nici Lotte nu mai puteau să-şi dea seama, sosirea dimineaţa la şapte la Karlsbad, totul se desfăşură ca în afară de timp şi în afară de voinţa cuiva, chiar în afara voinţei şi puterii de previziune a lui Emil Calaff din Galaţi, rămas departe, în urma lor…

Trenul se opri în gară, dar Anatol nu se mişcă. Lotte se ridică cu greutate de la locul ei, se apropie de fereastră, zări curând silueta caraghioasă şi figura aiurită, cu ochi rotunzi şi holbaţi a lui Dolo, care-i căuta năuc în toate părţile, se plecă în afară şi-i făcu semn cu mâna…

CAPITOLUL *VI*

Silvia deschise încet uşa spre camera lui Lotte şi intră păşind în vârful picioarelor. Purta un peignoir elegant de mătase trandafirie cu o cascadă de volănaşe în jurul gâtului şi în chip de manşete şi părul ei negru, foarte bogat, era adunat provizoriu spre ceafă, în câteva spelci.

— Nu dormi, Lottchen? Bună dimineaţa! îmi pare foarte bine că te-ai trezit, fiindcă, drept să-ţi spun, nu ştiam ce să fac. Nu prea îmi place să-l las pe Dolo singur când se duce la apă, mi-e frică să n-o bea prea repede şi apoi e în stare să intre în vreo cofetărie şi să ia o prăjitură. Îi plac dulciurile din ce în ce mai mult, degeaba îl păzesc eu şi-i fac morală. Şi de analize tot eu trebuie să am grijă

să văd în fiecare săptămână dacă nu s-a urcat zahărul… Şi ştii, astea două zile de când aţi sosit voi şi spaimn cu Anatol… l-am neglijat, l-am lăsat de capul lui. Dacă tu ţi-ai revenit şi ai vrea să ieşi, ne-am îmbrăca repede, am merge să-l întâlnim şi să luăm împreună cafeaua la Posthof…

Lotte o asculta nemişcată, cu un zâmbet slab, sprijinită în pernele mari, cu feţe albe, brodate cu migală, pe care părul ei despletit în timpul nopţii se revărsa mătăsos în nenumărate valuri aurii. Anatol plecase în ajun, numai pe jumătate restabilit şi Lotte se despărţise de el inexplicabil de greu. Silvia în schimb, care în cele două zile ale şederii lui făcuse foarte puţine eforturi de a-şi ascunde teama şi repulsia provocată de boala lui izolându-l vizibil şi fără nicio jenă de soţul şi de fetiţa ei, păstrând ea însăşi o distantă considerabilă şi dojenind-o aproape cu glas tare pe Lotte pentru imprudenta cu care se încăpăţâna să-l vegheze şi să-l servească, răsuflase uşurată când îl văzu hotărât să plece, şi nu rostise un cuvânt ca să-l mai retină.

— Ai dreptate – spusese ea la prima aluzie făcută de Anatol – chiar dacă o să te obosească iar drumul, ştii cel puţin că acolo găseşti îngrijirea care-ţi trebuie, pe când aici… vezi şi tu… Şi apoi locul tău e reţinut de la 1, n-are rost să pierzi atâtea zile. Pe Lotte egoismul şi nepăsarea ei o indignaseră şi o duruseră şi acum se întreba dacă va putea găsi tonul just, de afecţiune şi de intimitate, care ar fi fost de dorit să domnească între ele.

— Cât e ceasul? întrebă ea în sfârşit. Mă scol numaidecât şi mă îmbrac.

— Opt, tocmai bine. N-ai ieşit de loc două zile din casă, e păcat; uite ce frumos e afară, o să întâlnim o mulţime de lume pe Alte Wiese… I-am spus lui Dolo să ne aştepte în faţă la Pupp, dacă şi-a băut apa. Ce-ţi îmbraci? întrebă ea strângându-şi peignoir-ul în talie şi examinându-şi cu satisfacţie silueta în oglindă.

— Nu ştiu, nu m-am gândit încă, murmură nehotărâtă Lotte. Dacă e destul de cald…

— Nu, nu. bagă de seamă, dimineaţa e totuşi cam rece, pune-ţi un taieur, e mai prudent. Pe la unsprezece,

când se încălzeşte, ne întoarcem şi ne schimbăm. Dar ştii – urmă ea cu oarecare şovăială – m-am uitat prin valizele tale când te-am ajutat să despachetezi… nu ţi-am spus numaidecât, fiindcă erai încă obosită şi indispusă din cauza lui Anatol, dar mi se pare că nu ţi-ai adus destul. O lună de zile… şi gândeşte-te pe urmă cât o să stăm şi la Viena… Ai în totul şapte pălării; la rochia champagne nu se potriveşte niciuna, nici nu ştiu cum ai s-o porţi. Eu mi-am adus douăsprezece, dar te asigur că nu-i prea mult şi dacă aş mai fi avut vreo două-trei, mi-ar fi prins foarte bine. La nevoie am să-mi iau ceva aici; n-am apucat încă să intru prin prăvălii, dar am văzut în vitrine câteva modele delicioase, i-am arătat şi lui Dolo… în fine, o să ne descurcăm noi, dar acuma să vedem; ce-ţi pui?

Lotte asculta, puţin ameţită de vorbăria ei şi mai ales de siguranţa, convingerea şi aerul important cu care se exprima. Se schimbase, da, în cei trei ani de căsnicie, se schimbase simţitor. Era tot frumoasă, aproape tot aşa de frumoasă ca pe vremuri, când trecea drept cea mai reuşită dintre domnişoarele din Galaţi, dar pierduse orice urmă de gingăşie şi de sfială şi, cu toate că privit din profil, obrazul îşi păstrase fineţea, văzut din faţă avea un fel de duritate stupidă care ameninţa să degenereze în vulgaritate. După naşterea fetiţei se îngrăşase, obrajii se rotunjiseră puţin prea tare şi trupul îşi conserva aproximativ vechea linie numai datorită regimului neîndurător pe care şi-l impusese şi corsetelor măiestre în care se încingea cu străşnicie, de dimineaţa, îndată ce se dădea jos din pat.

Lotte o asculta distrată, cu un zâmbet vag. Deodată, însă, tresări şi se ridică pe jumătate dintre perne. Dincolo de tristeţea apăsătoare pe care i-o lăsase în ajun plecarea lui Anatol, dincolo de neliniştea surdă dar permanentă care o persecuta de mat bine de o săptămână, din dimineaţa când avusese convorbirea aceea teribilă cu Eugen, dincolo de înstrăinarea faţă de Silvia, de sentimentul neplăcut de milă şi jenă pe care i-l inspira Dolo precum şi de perspectiva puţin atrăgătoare de a petrece o lună de zile alături de ei, avusese deodată, ca o

străfulgerare, conştiinţa că domnul Calaff nu era şi el în Karlsbad, că nu trebuia să şovăie în faţa rochiilor atârna<e în dulap la gândul că cea pe care o va alege nu-i va fi pe plac, că se va enerva şi o va trimite s-o schimbe, că putea să mai întârzie în pat sau să se scoale numaidecât, că putea să-şi strângă părul într-o coadă în jurul capului, sau să-şi scoată zulufi pe frunte, că putea zăbovi oricât în faţa oglinzii, fredonând chiar, dacă-l făcea plăcere, în soarele aceia mângâietor şi bine dispus, ce intra tot mai îndrăzneţ în odaie.

— Ei, ce-ţi pui acuma? repetă Silvia cu oarecare nerăbdare în glas, amestecată cu o uşoară nedumerire.

Lotte mai rămase o clipă locului, savurând cu aviditate senzaţia asta nouă şi cu totul necunoscută, apoi azvârli cu un gest brusc cuvertura şi sări din pat.

— Îmi pun un taieur, dacă e totuşi răcoare, răspunse ea cu un zâmbet fericit. Taieurul gri; cred că merge, nu?

Se îmbrăcară repede. Silvia izbuti să fie gata în patruzeci de minute şi Lotte observă în treacăt că, deşi plină de gust, pălăria ei avea o înălţime exagerată pe care domnul Calaff ar fi criticat-o fără cruţare şi că pentru ora şi toaleta matinală, cantitatea de bijuterii care-i împodobeau urechile, degetele şi gâtul era nepotrivită. Fetiţa dormea încă, aşa că Silvia se mulţumi să cheme dădaca şi să-i dea câteva scurte instrucţiuni pe un ton sec şi imperios. Ieşiră în stradă, traversară Theater-Platz, şi o luară pe Neue Wiese pe sub castani, de-a lungul Teplei. Râul scânteia ascuţit în soare, în accese copilăreşti de veselie şi Lotte îi urmărea zâmbind joaca, în timp ce asculta pasivă, fără enervare, vorbăria neîntreruptă a Silviei.

— M-am gândit la cadoul de nuntă pentru Marta, am vorbit şi cu Dolo; cred că o să luăm de la Pirkenhammer un serviciu de masă pentru douăzeci şi patru de persoane. Nu ştiu ce o să zică tata, el nu e niciodată mulţumit şi poate că ar fi preferat o bijuterie sau argintărie, dar dacă e vorba că soţul Martei are atâtea bijuterii grozave în familie şi e mare specialist, ce rost are, nu? Te pomeneşti că strâmbă

din nas şi crede că noi suntem cine ştie ce mitocani, nişte rude sărace care nu ştiu ce înseamnă un briliant şi nu sunt în stare să cumpere ceva cumsecade. Nu-i vorbă că la nuntă o să am eu grijă să-i explic – dacă voi nu v-aţi gândit la asta – cine e familia lui Dolo, o să-mi aduc toate bijuteriile şi slavă domnului, n-are de ce să-mi fie ruşine cu ele. Dacă aş putea s-o conving pe sora lui Dolo să vină cu soţul ei la nuntă, aş fi foarte încântată. Ştiu că tata n-are să aibă nimic împotrivă; i-a cunoscut anul trecut, când a fost în iarnă la Lemberg, a văzut ce casă au şi ce lume vine la ei. Ai să-i cunoşti şi tu, sunt anul ăsta şi ei la Karlsbad. V-am mai scris eu că ea suferă de mulţi ani de ficat şi că până acuma plecau la Vichy. Anul ăsta a avut o gripă serioasă în primăvară şi s-a debilitat, aşa că n-a vrut să facă tot drumul până în Franţa… Apropo, te rog foarte mult (Silvia cobori vocea şi luă un ton confidenţial), eu i-am spus că aţi călătorit cu wagon-lit, vezi să nu scapi cumva că aţi venit cu clasa a II-a. Îţi mărturisesc că m-am mirat de ideea asta a tatii; e ceva nou la el. Dar, în fine, desigur toate cheltuielile cu Marta… Şi le mai rog foarte mult să nu vorbeşti de boala lui Anatol. Nu-i nevoie, e foarte dureros pentru noi, asta e de la sine înţeles, dar nu trebuie să ne facem reclamă cu un frate tuberculos… Mă gândesc şi la tine, Lottchen, eşti fată de măritat… De altfel nici tata nu se laudă cu el. Rudele lui Dolo ştiu că am un frate care călătoreşte foarte mult, e un om foarte bine şi preferă Elveţia şi Italia. Asta-i tot, ajunge, nu?

Treceau tocmai pe Zmeihkalbrücke şi Lotte, indignată şi plictisită, întoarse capul spre Silvia să-i spună ceva, când o văzu răspunzând cu un aer maiestuos şi distant la salutul unui evreu tânăr, în caftan lung şi pălărie de catifea neagră cu boruri mari, de sub care se revărsau paralel nişte perciuni cârlionţaţi de un castaniu roşcat. Silvia făcu o strâmbătură de nemulţumire şi reluă în timp ce traversau Goethe-Platz şi ocolind monumentul se îndreptau spre grădinile Pupp.

— Uite, vezi, vă spuneam şi anul trecut, ţie şi Martei, sunt de trei ani măritată, trăiesc la Lemberg, am un cerc

de oameni distinşi, un cerc select, crede-mă, Lottchen, dacă o să-ţi dea voie tala să vii după nunta Martei pe la noi, ai să vezi şi tu, dar cu un lucru nu mă pot obişnui nici moartă: cu evreii ăştia cu perciuni care mănâncă la masă cu pălărie în cap şi care pătrund în societatea cea mai bună, se cheamă că sunt de familie, sunt culţi, au o mulţime de bani… Are şi Dolo doi unchi din ăştia, dar sunt foarte bucuroasă că de când ne-am căsătorit nu mai vin de loc pe la noi ca să nu se spurce, fiindcă, i-am spus şi lui Dolo, eu nu pot să-i primesc cu plăcere şi nici măcar cu amabilitate. Noi am avut altă educaţie, altfel de viaţă; la părinţii mei în casă n-ar fi intrat oameni cu pălărie în cap, cu bărbi şi cu mutrele astea caraghioase. Eu nu vreau să-i văd, nu mă interesează să mă duc în casele lor şi nici nu ţin să vină la mine. Înţeleg să fiu în relaţii cu farmacişti, colegi ai lui Dolo, cu medici, cu avocaţi, cu oameni din lumea mea, să vorbească o limbă străină, soţiile lor să se îmbrace bine, să cânte la pian…

Ajunseseră în faţa hotelului şi de departe îl văzură pe Dolo, cu pălăria pe cap, bastonul într-o mână şi pardesiul în cealaltă, aruncând priviri neliniştite şi flămânde în toate părţile.

— Şi-a scos pardesiul, constată Silvia, severă şi nemulţumită. De câte ori i-am spus că până la unsprezece e încă răcoare şi că nu trebuie să se dezbrace. Nici nu ştii ce neascultători şi nechibzuiţi sunt bărbaţii, Lottchen, numai grija lor trebuie s-o ai…

Când ajunseră la Posthof, se făcuse aproape zece. Dolo, obosit, flămând şi lac de sudoare, fiindcă Silvia îl convinsese după o scurtă dar fermă şi bine documentată argumentare să-şi îmbrace din nou pardesiul, se grăbi să-şi conducă soţia şi cumnata spre măsuţa unde îşi luau de doi ani de zile micul dejun în timpul şederii la Karlsbad şi care îi aştepta în grădină, cochetă şi ispititoare. Lotte simţi o bucurie de convalescentă când chelneriţa se apropie de masa lor cu un zâmbet, le dori cu entuziasm. „*Guten Morgen*” şi le puse pledurile pe genunchi. În jurul lor, lumea aşezată în faţa ceştilor cu cafea cu lapte mânca cu

poftă, râdea „discuta, fetele în uniformă circulau cu îndemânare printre măsuţe, aduceau tăvile, acceptau zâmbitoare bacşişurile. Lotte se gândi deodată la Anato! care era, poate, încă pe drum şi-şi încorda voinţa ca să reziste până la capăt, la Eugen care se zgribulea sub privirile nemiloase ale tatii, obsedat de ameninţarea catastrofei ce-l pândea, la Laura care robotea din greu la fabrică, în căldura sufocantă de iulie, încercând să suplinească nepriceperea lui Albert şi să-i acopere greşelile… Se simţi vinovată pentru aleile de tihnă şi bucurie potolită ce i se deschideau în faţă şi pe care avea să păşească trei săptămâni, fără altă neplăcere decât vorbăria goală a soră-sii şi fondul de egoism naiv dar sălbatic pe care-l trăda.

— De ce pui atâta unt pe pâine, Dolo? spunea Silvia cu severitate. Tu nu eşti un adevărat diabetic care să aibă nevoie să se alimenteze serios, de câte ori ţi-am spus asta? Ultima dată ai avut 6‰ şi la sfârşitul săptămânii, când ai să faci analiza, sunt sigură că n-o „să-ţi găsească decât urme nedozabile, în schimb sunt convinsă că te-ai şi îngrăşat de când eşti aici şi dacă la vârsta şi la Înălţimea Ta ai optzeci de kilograme, peste cinci-şase ani o să mă jenez să ies cu tine în lume. Să-ţi spună şi Lotte, la noi în familie niciun bărbat nu cântăreşte atâta şi nici nu arată aşa. Tata mănâncă de când îl ştiu numai pâine prăjită, de asta s-a păstrat fără un pic de burtă la şaizeci şi cinci de ani, şi te rog să mă crezi că mi-e foarte penibil să văd că tocmai soţul meu are un aspect aşa de puţin prezentabil. Nu vrei pentru nimic în lume să mă asculţi şi nici să iei exemplu de la mine care deşi, mulţumesc lui dumnezeu, nu m-am îngrăşat cu un gram de la vârsta de optsprezece ani – numai Helca şi Policica au îndrăznit să spună că ar fi bine să-mi închei taieurul la un singur rând de nasturi ca să mă subţie, dar le-am răspuns eu’ cum au meritat… Ce voiam să spun?… da şi cu toate astea vezi că mănânc o singură felie de pâine prăjită dimineaţa, Lottchen, şi la prânz uneori nici atât şi seara mă mulţumesc cu un fruct, fiindcă toţi doctorii spun că e mai sănătos aşa şi într-adevăr omul

nu trăieşte numai pentru mâncare şi de ce să te plângi veşnic că te doare câte ceva şi să te ridici de la masă cu faţa congestionată şi ochii injectaţi ca salahorii când ies de la cârciumă…

Lotte observă în treacăt că Silvia vorbea acum o germană mult mai curgătoare, deşi pronunţarea nu se îmbunătăţise simţitor. Nu avusese niciodată talent la limbi, în franceză nesocotea sistematic reguli de gramatică dintre cele mai universal acceptate, dar de când se căsătorise şi vorbea exclusiv germana cu soţul ei, cu familia şi cu prietenii din Lemberg, făcuse progrese. Dolo o ascultase cu nasul în farfurie, cu fruntea transpirată, silindu-se să mestece rar şi degajat că să-şi ascundă foamea. Avea nişte buze groase, roşii, umede şi perfect rotunde ca nişte câmăcior L

Silvia salută graţios în dreapta, zâmbi cu afecţiune şi făcu un semn discret cu mâna. Lotte privi în direcţia în care se îndreptau toate aceste manifestări de cordialitate, zâmbi şi ea surprinsă şi salută. Era Eleonore las cu mama şi cu soţul ei pe care Lotte nu-l cunoştea, fiindcă Eleonore se măritase abia de vreo două-trei luni şi ea nu plecase împreună cu părinţii şi cu Marta la Bucureşti, la nuntă; nici nu-şi amintea cum îl cheamă.

— Uite-o pe Eleonore – spuse Silvia – n-am zărit-o încă de când suntem aici, se vede că a venit ieri sau alaltăieri. Dar eu credeam că e încă în *voyage de noce i*, abia s-a măritat. Ce idee să te plimbi cu mama după tine când eşti tânără căsătorită! Mă mir de ei, îi ştiam oameni cu *savoir*-vivre2. Şi ce zici de bărbatu-său, Lottchen? Prea distins nu mi se pare, dar se zice că e un avocat bun, îmi amintesc că m-am interesat astă-primăvară când am primit *faire*-partul: îl cheamă Colin, mi se pare, sau aşa ceva, nu?

— Da, da, Matei Colin, se grăbi să spună Dolo, fericit că are ocazie să intre şi el în vorbă şi stropşind numele cu accentul lui polonez.

— Ce frumoasă e încă tante Jenny, murmură Lotte, care urmărea cu admiraţie silueta impunătoare şi elegantă a doamnei las, evoluând printre mese urmată îndeaproape

de fiica şi ginerele ei.

— Seamănă cu tata, decretă Silvia, cu autoritate. În schimb Eleonore e tot galbenă şi uscată ca un băţ. Am auzit că şi-a făcut o parte din trusou la Paris, să vedem, o să ne întâlnim azi cu ei pe Alte Wiese, probabil; sunt curioasă să văd ce lucruri are. Dolo dragă, cred că putem să plătim şi să plecăm; trebuie să mergem acasă să ne schimbăm, să vedem dacă Tony a ieşit cu fetiţa şi pe urmă să facem şi noi o plimbare. Două zile am tot stat în casă, nici tu n-ai mers cât ar fi trebuit, e de dorit să ne dezmorţim puţin.

În timp ce Dolo plătea, Silvia observă în treacăt, pe franţuzeşte şi cu o nuanţă de dojană şi de dispreţ la adresa lui, că Helca şi soţul ei, cu care rămăsese vorba să se întâlnească dimineaţa la Posthof, nu-şi făcuseră încă apariţia sau plecaseră înainte, fără să-i aştepte. *„Ils savaient bien que Lotte serait avec nous, on dirait cu'ils ne sont pas bien pressés de faire să connaissance, tant piş*!"[3] încheie ea cu demnitate şi porni spre ieşire.

Când plecară din nou, pe la douăsprezece, după ce se schimbaseră toţi trei din cap până în picioare, era cald şi pe Alte Wiese se plimba o mulţime de lume. Silvia se grăbea să-şi întâlnească rudele şi cei câţiva cunoscuţi din Lemberg, cu care se ducea de trei ori pe săptămână la concertele simfonice de la Posthof, din când în când seara la operetă, sau după-masă la cafea cu lapte, la Pupp. O examinase pe Lotte cu atenţ e înainte de plecare şi se declarase în sinea ei mulţumită de felul cum se prezenta, dar se ferise să i-o spună, de teamă ca soră-sa, a cărei frumuseţe şi distincţie unii o exagerau, după părerea ei, să nu-şi ia nasul la purtare. Nu era geloasă pe Lotte, după cum nu era în general geloasă pe fizicul şi toaletele altor femei, sigură fiind că nimeni nu-i putea disputa superioritatea, şi dorea din toată inima s-o vadă punându-şi în valoare farmecele ca să se poată mândri încă o dată şi pe bună dreptate cu familia ei din România. Când îi zări de

3 în limba franceză: Ştiau doar că o să tie şi Lotte cu noi, s-ar părea că nu se prea grăb'esc s-o cunoască, dar nu mai pot eu 1 (n. l-.).

departe pe cumnata şi cumnatul ei, îi ordonă lui Dolo să se facă că nu-i vede şi să-i aştepte să se apropie ei întâi. Cum doamna Bielański îi demonstrase probabil în acelaşi timp soţului ei necesitatea de a adopta o atitudine tot atât de indispensabilă conservării prestigiului lor, cele două grupuri riscau să nu se întâlnească, dacă un val neaşteptat de lume nu i-ar fi împins unii spre ceilalţi.

Se abordară fără efuziuni exagerate şi Helca Bielański, care, cu toată boala ei de ficat, dieta foarte severă şi eforturile conjugate ale caselor de corsete şi de modă pe care le frecventa, manifesta aceeaşi tendinţă spre obezitate ca şi fratele ei, o cercetă pe Lotte cu o privire ascuţită. Porniră împreună mai departe, femeile înainte, bărbaţii în urmă şi Silvia îi explică cumnatei sale că Anatol care avusese la un moment dat intenţia să rămână şi el o săptămână, două în Karlsbad, fiindcă era foarte ataşat de fetiţă, se răzgândise în ultimul moment şi plecase totuşi.

— Ce vrei, draga mea, e îndrăgostit de Elveţia, îi place natura, liniştea, şi-a făcut un cerc de prieteni cu care se întâlneşte în fiecare an… La Karlsbad s-ar fi plictisit, nici n-am vrut să-mi iau răspunderea să-l reţin.

— Da, da – spuse pe nas doamna Bielański – foarte bine a făcut, mai ales că probabil e vorba şi de sănătate. În Elveţia sunt şi sanatorii…

Lotte o salută surprinsă pe Danae Hagiopol, care-şi însoţea părinţii.

Domnul Hagiopol făcea afaceri de mare anvergură în port şi avea mulţi salariaţi cărora în loc de leafă obişnuia să le plătească mici avansuri la sfârşitul fiecărei luni. Oamenii se pomeneau după luni de zile de răbdare, de nedumerire şi de speranţă, cu sume frumoase adunate în casieria patronului şi uneori aveau originalitatea să le reclame. Domnul Hagiopol ofta, clătina din cap, declarând că lui nu-i trebuie socialişti, că nu vrea să dea pâine unor duşmani şi-i concedia după ce le făcea nişte socoteli foarte încurcate care reduceau la jumătate suma ce li se cuvenea. Era bolnav de ficat şi venea în fiecare an la Karlsbad, după lungi consilii de familie, în care ofta des şi sfâşietor,

încercând să-şi convingă rudele că sacrificiul bănesc pe care i-l cerea această vilegiatură era mult peste puterile lui.

Lângă Danae, Loue zări un domn între două vârste, cu un colan de chihlimbar între degete, care părea că vrea să-i demonstreze ceva şi să-i intre în graţii. Un landou trecu prin faţa lor; domnul Bielański luă un aer important şi-i informă pe ceilalţi că perechea posacă şi antipatică din interiorul lui erau ducele şi ducesa de Saxa-Gotha.

— Se vede că se întorc de la Pirkenhammer, adăugă el pe un ton confidenţial.

În faţa vitrinei unui bijutier se întâlniră cu Eleonore şi cu soţul ei, un om de vreo patruzeci de ani, cu o faţă spână şi rigidă, cu mişcări lente, greoaie. După prezentări şi felicitări, Eleonore le spuse că maică-sa era la baie.

— Matei a tras chiulul azi – adăugă ea cu un zâmbet a cărui veselie nu părea destul de sinceră – dar după-masă mergem amândoi la compresa de nămol. Închipuiţi-vă că iarna asta cum cam avut şi eu dureri la încheieturi şi cu familia noastră de reumatici…

Silvia se grăbi să precizeze pentru uzul cumnatei şi a cumnatului ei că era vorba de familia tatălui Eleonorei.

— Tante Jenny nu se plânge, probabil, de reumatism, tata, mulamesc lui dumnezeu, n-a avut în viaţa lui o gripă şi noi copiii îi semănăm, cu toate că nici din partea mamei n-avem grijă cu sănătatea. Dolo îşi face şi el comprese de nămol, poate vă vedeţi după masă.

Eleonore se interesă de fetiţă, apoi ceru veşti despre familia din Galaţi, despre Marta şi despre logodnicul ei, ceea ce-i oferi Silviei un prilej fericit de a-i da o serie de detalii dintre cele mai favorabile cu privire la familia şi la posibilităţile lui Karst, detalii pe care era cu atât mai încântată să le repete în faţa cumnatei şi cumnatului ei, cu cât avea impresia că le confirmă şi le subliniază astfel veracitatea. Lotte auzea pentru prima dată lucruri pe care Paul Karst însuşi le ignora, probabil, cu desăvârşire; asculta din ce în ce mai jenată şi roşea uşor când Silvia se întorcea zâmbind nevinovată spre ea ca pentru a-i cere

mărturia. „E aproape vulgară – gândi Lotte – în orice caz e mitomană. Numai să nu facă boroboaţe din astea şi de fată cu tata; cum Dolo nu-i impune p-ea mult, ar fi în stare s-o facă de două parale fată de tot Karlsbadul”. Eleonore dădea din când în când din cap cu un aer oarecum distrat şi arunca priviri îngrijorate spre soţul ei, pe a cărui fată lată şi imobilă începuse să se desluşească o umbră de nerăbdare. Profitând de o pauză în conversaţie, Eleonore anunţă cu acelaşi aer de veselie forţată că doamna las îi aştepta la Kaiserbad pe Matei şi pe ea, apoi cele două grupuri se despărţiră. Silvia, Lotte, Dolo şi soţii Bielański, care luau masa împreună, se îndreptară după o scurtă deliberare spre Hopfenstock.

La intrarea în restaurant, doi ofiţeri în uniforma armatei austro-ungare discutau pe un ton tăios şi cu o enervare crescândă în glas. unul în germană, celălalt răspunzând în ceheşte. În jurul lor începuse să se adune lume. Austriacul îl oprise pe celălalt cerându-i o indicaţie şi protestare primind răspunsul în altă limbă; îi atrăsese imediat atenţia cehului că limba obligatorie în armată e germana dar celălalt ripostase scurt şi ascuţit că numai comenzilor militare e dator să le răspundă în nemţeşte, dar că adrese şi lămuriri în afara serviciului are dreptul să dea în ce limbă pofteşte. Amândoi erau albi la faţă şi se priveau ţintă în ochi cu o ură rece. Menajurile Sorski şi Bielański considerară mult mai prudent să se depărteze de locul conflictului şi să ia masa în altă parte.

— Ce oameni neserioşi – comentă Silvia cu nedumerire – nici aici nu se astâmpără! Cum să-ţi îngrijeşti ficatul şi să-ţi calmezi nervii, dacă te iei la harţă cu toată lumea pentru orice fleac I De unde să ştie omul ceheşte? Asta nu-i o limbă internaţională, nu e obligat s-o înveţe ca să ceară o adresă sau să întrebe cât e ceasul.

După-masă, Lotte intră în odaia ocupată de Wanda şi de dădaca ei şi se jucă puţin cu fetiţa care era blondă, avea ochi albaştri şi părul buclat în coroană în jurul capului. Silvia o îmbrăca numai în broderii şi dantele albe, şi fetiţa era frumoasă ca un îngeraş. Dolo îşi făcea siesta pe

şezlong, dar Silvia care nu se culca niciodată după-masă ca să nu se îngraşe şi care întrebuinţa acest răgaz la pregătirea, după matură chibzuinţă şi înţeleaptă alegere, a toaletei pentru ora cinci, îl trezi inexorabilă după o jumă – tate de oră.

— Trebuie să te duci la compresa de nămol, Dolo, spuse ea pe un ton care nu admitea replică. Dacă vrei să mai lucrezi puţin înainte, e timpul să te apuci.

Câteva luni după căsătoria lor, Dolo, care nu se istovea prea mult în farmacie fiindcă avea doi farmacişti pricepuţi şi demni de încredere şi mai mulţi laboranţi, îi destăinuise timid Silviei că doreşte să nu abandoneze activitatea intelectuală ci că, dimpotrivă, ar vrea s-o continue şi s-o lărgească cât mai mult, îmbrăţişând domenii cât mai variate. Silvia fusese de acord şi-l întrebase dacă are intenţia să facă experienţe de chimie în legătură cu reţetele medicale care se executau în farmacie, să se apuce Je botanică sau de fizică.

— Da… adică nu – Dolo se bâlbâia emoţionat – m-am gândit la mai mult decât atât, Silvia dragă. Farmacia de fapt nu-ţi oferă perspective prea vaste.

Pe mine mă interesează şi istoria, şi geografia… în fine, m-am gândit să studiez lexiconul, de pildă să învăţ câte o pagină, sau măcar o coloană pe zi. Tu ce părere ai? Silvia fusese mândră de ideea soţului ei, îl aprobase cu entuziasm şi se grăbise s-o împărtăşească triumfătoare rudelor şi prietenilor. Nici zâmbetele abia stăpânite ale unora, nici glumele altora n-o descurajaseră, nici chiar indiferenta dispreţuitoare cu care domnul Calaff ridicase din umeri când, cu prilejul primei vizite făcută la Lemberg, aflase cât de înţelept şi e „e distins îşi petrecea Dolo orele libere.

Singurul care avea motiv să se plângă de această idee nefericită fusese însuşi autorul ei, bietul Dolo, pe care Silvia îl silea să respecte un program foarte strict şi să considere studiul zilnic al unei coloane din lexicon drept una din obligaţiile sale conjugale cele mai indiscutabile, scutindu-l de îndeplinirea ei doar în caz de boală sau de

evenimente mondene excepţionale, care prilejuiau pregătiri şi o agitaţie cu totul neprielnică unui efort cerebral serios. Cu timpul, Silvia se convinse că, deşi plin de bunăvoinţă şi de supunere, Dolo trăgea din când în când chiulul; de altfel nici memoria nu-l ajuta totdeauna, b t chiar făcea confuzii supărătoare, afirmând de exemplu că Alexandru I al Rusiei era fiul lui Petru cel Mare sau că Afghanistanul era o colonie franceză. Pentru a preîntâmpina asemenea gafe care de obicei făceau explozie în societate, unde Silvia ţinea neapărat să-i etaleze ştiinţa, tânăra doamnă luă obiceiul să-l supună unor mici repetiţii pe teme date, urmărind ea însăşi cu atenţie şi cu multă seriozitate textul din dicţionar. Numai datorită acestor măsuri de precauţiune izbutea Dolo să dea informaţii precise prietenilor săi care, provocaţi cu virtuozitate de Silvia, erau doritori să afle ce înălţime aveau vârfurile Apeninilor, dacă în Auvergne se cultiva sfecla de zahăr şi care era data înfrângerii avarilor de către Carol cel Mare (Dolo nu depăşise încă litera A şi nu răspundea la întrebările lipsite de tact, referitoare la localităţi sau capete încoronate ale căror nume aveau altă iniţială). La Karlsbad, Silvia se mulţumea eu. câte o jumătate de oră de studiu, de trei ori pe săptămână, înainte de compresa de nămol de după masă şi asta mai mult pentru exerciţiu, îi explica ea lui Lotte, care încercase s-o împiedice să-şi trezească bărbatul.

Dolo se sculă somnoros de pe şezlong, îşi trecu pieptenele prin smocul de păr blond, spălăcit, care se ridica îndărătnic în moalele capului şi se instală resemnat în faţa lexiconului deschis pe biroul din faţa ferestrei. Lotte profită de ocazie şi declarând că nu vrea să-l stingherească sau să-l distragă de la lucru, închise uşa dintre cele două carrere. Se: întinse şi ea alene pe şezlong şi închise ochii, mai mult ca pretext şi mijloc de apărare împotriva unei eventuale incursiuni a Silviei. Îndată ce rămânea singură, neliniştea vagă dar apăsătoare, care devenea tot mai mult starea ei sufletească obişnuită în ultimul timp, o cuprindea iar. Eugen, Anatol... Şi ea... ce o să facă ea când o să

rămână singură în casă, după nunta Martei?... singură... pe mère Hildegard o vede de două ori pe săptămână şi parcă legătura dintre ele a mai slăbit. Pianul, cărţile, jurnalul, cu asta n-o să-şi poată umple viaţa cei doi-trei ani, până când domnul Calaff o să-i găsească un soţ ca Do! o Sorski sau ca Paul Karst cu care să se mărite şi care s-o plimbe prin staţiuni plicticoase, printre oameni anoşti, ca să-şi vindece ficatul sau stomacul obosit de viaţă prea bună.

Lotte se ridică moale din şezlong, se aşează fără chef la masa de scris şi începu o scrisoare către; ei din Galaţi ca să le anunţe sosirea în Karlsbad, să-şi manifeste bucuria de a fi împreună cu Silvia şi: u Dolo, admiraţia faţă de frumuseţea naturii şi a vremii şi regretul că, deşi pentru un timp destul de scurt, e despărţită de iubiţii ei părinţi, de fraţi şi de surori. Se silea să facă literele cât mai mari şi lăsa numeroase spaţii goale între cuvinte şi între rânduri ca să umple cât mai repede cele patru pagini obligatorii şi să spună lucruri cât mai puţine.

CAPITOLUL VII

Jan Socolski făcuse dimineaţa o plimbare călare şi se întorcea la hotel să se schimbe. Aerul proaspăt, pădurea, galopul calului îl înviorase; nu mai fusese la Karlsbad de şapte-opt ani, de pe vremea când tatăl lui mai trăia încă şi din cauza ulcerului la stomac, de pe urma căruia se şi prăpădise, era nevoit să-şi petreacă cel puţin o lună de zile pe n în staţiunea asta prea puţin interesantă pentru el, unde un adevărat jucător de cărţi găsea mai greu ocazia să se ruineze complet ori să câştige o avere colosală peste noapte.

Jan Socolski regăsise cu o plăcere de moment 4 alea paşnică a Teplei şi pădurea verde, bătrână, aşa rum îi rămăseseră în amintire. Dar acum, trecând prin fata colonadei de la Mühibrunn, silit să-şi în ce ţinească pasul şi să intre în şuvoiul de lume ce se plimba cu o gravitate comică şi uniformă cu paharul de apă în mână, simţea

revenindu-i proasta dispoziţie. Făcu o mişcare nerăbdătoare cu mâna în care ţinea cravaşa subţire şi suplă şi simţi numaidecât că lovise pe cineva. Se întoarse să-şi ceară scuze la repezeală, dar se pomeni pe neaşteptate cu figura veştedă a lui Henryk Bjelański în faţă. Socolski îi era dator până peste cap bătrânului Bielański şi încă în primăvară se întrebase dacă tatăl şi fiul făceau afacerile împreună şi dacă, în eventualitatea că Bielanski-junior îi cunoştea situaţia critică, ar accepta să-i dea şi el ceva bani.

— Mii de scuze, domnule Bielański, spuse el, salutând cu un zâmbet amabil. Aş fi preferat să deso păr prezenta dumneavoastră la Karlsbad cu mai puţină stângăcie. Dar toată lumea asta… n-ai unde să te mişti. Sper că nu v-am lovit cu adevărat… adăugă el în timp ce se întreba cine puteau să fie femeile acelea frumoase, care după toate probabilităţile erau cu Bielański şi cărora aştepta cu oarecare curiozitate să le fie prezentat.

Aşa îl cunoscu Lotte pe Jan Socolski şi-l simţi înclinându-se în faţa ei. fără să-l privească însă „fiindcă ochii îi erau pironiţi asupra cizmelor lui de călărie şi nu îndrăznea să-i ridice spre fata brună, îngustă, cu gura senzuală, care zâmbea plină de farmec sub mustaţa neagră.

Când se despărţiră, Socolski îşi exprimă speranţa că se vor revedea pe Alte Wiese sau după-masă la Pupp şi că dacă doamnele n-aveau nimic împotrivă vor putea face o plimbare mai lungă într-una din zile. Lotte îl auzi ca prin vis pe Bielański făcând radios istoricul relaţiilor dintre familia contelui Socolski şi a lui proprie, relaţii al căror început data dintr-o epocă îndepărtată, când el, micul Henryk purta încă pantalonaşi foarte scurţi, avea cai de lemn şi vedea de sus, de la etajul I, trăsura cu armoarii şi cu lacheu în livrea oprindu-se în faţa biroului tatălui său, situat la parter. Silvia nu răspunse nimic, dar regretă în tăcere că în calitatea lui de farmacist şi fiu de farmacist, Doio nu putea avea legături de afaceri şi niciun fel de intimitate cu familii de prinţi sau de conţi, fie ei chiar

scăpătaţi cum păreau să fie aceşti Socolski, atât de amabili şi de curtenitori fată de un Bielański oarecare. Lotte se izbi de o englezoaică înaltă şi uscată, cu dinţi cât lopeţile şi fu cât pe ce să-i verse paharul cu apă din mână, apoi privi multă vreme ţintă, fără să-l vadă, fesul roşu al unui personaj important, urmat de un servitor cu braţele încrucişate pe piept, care mergea no cu paşi rari, oprindu-se din când în când ca să privească în Teple.

Cea mai mare parte dintre colegele de şcoală ale lui Lotte erau din familii vechi boiereşti, unele înrudite chiar de aproape sau mai de departe cu fostele familii domnitoare. De la ele, din povestirile maicilor şi din cărţi, Lotte ştia că nobilii au în general domenii întinse, grajduri de cai aleşi, tablouri de preţ şi biblioteci imense, bunuri pe care nu le pierd decât printr-un exces de generozitate, sau prin refuzul orgolios de a se adapta la viaţa meschină a burgheziei, de-a lua parte la lupta ei vulgară şi lipsită de scrupule pentru bani şi pentru putere. Lotte era plină de simpatie şi însufleţită de un sentiment de compătimire romantică pentru marile familii aristocratice care, în imaginaţia ei, acceptau cu o nepăsare mândră şi stoică această decădere lentă, dar implacabilă.

Doamna Bielański îşi ascunse cu greu necazul când află că Socolski, pe care nici ea nu-l cunoştea încă, îi fusese prezentat întâi Silviei şi nu se mângâie decât la gândul că aspectul cumnatei sale şi a lui Lotte puteau da unui străin o i-dee favorabilă despre familia şi felul de viaţă al soţului ei. Silvia, care se aş ei la la o întâlnire iminentă însă în cursul zilei cu Socolski, nu se dezlipi de familia Bielański şi Lotte arzând de speranţă o urmă peste tot, tăcută şi docilă, cu obrajii cam palizi şi ochii imenşi, cercetând febnt fiecare colţ de umbră sub castani.

Se întâlniră din nou abia a doua zi, pe Alte Wiese, înainte de ora prânzului, puţin după ce familiile Bielański şi Sorski se despărţiseră de Zosia Ralski care venea pentru prima dată la Karlsbad, era nemulţumită de găzduire, de restaurante, de tratament şi le spusese că are intenţia să plece la Marienbad, unde spera să se simtă mai bine. Lotte

îl zări de departe şi-s; mti că i se taie genunchii de emoţie Coborî umbrela albă de soare şi o închise, fiindcă avea impresia că altfel o să-i cadă din mână. „Ce talie fină, câtă graţie în mişcări”, îşi spunea Socolski, în timp ce schimba formulele de salut cu familia şi fă cea cunoştinţă cu Helca şi Dolo care lipsiseră în ajun. Îi făcu un compliment discret doamnei Bielański asupra nuanţei şi formei pălăriei şi-i pomeni soţului ei de domnişoara Socolski, pe care el o însoţea la Karlsbad, şi care vorbea totdeauna cu elogii despre domnul Bielanski-bătrânul şi despre îndelungata lui experienţă în afaceri. Socolski încerca să-i amintească în felul acesta lui Henryk Bielański de garanţia serioasă ce prezenta averea mătuşii sale, al cărui unic moştenitor era, avere care graţie testării neaşteptate a unui unchi bogat în favoarea ei şi a câtorva speculaţii fericite, crescuse considerabil în ultimii ani. 11 întrebă pe Dolo la ce izvor îşi bea apa, pe Silvia dacă s-a familiarizat complet cu viaţa la Lemberg şi cu limba poloneză şi-i declară pe nemţeşte, zâmbind – dună ce ascultase perioadele întortocheate şi ininteligibile pe care i le servise drept mostră a talentului ei pentru orice limbă străină – că are un accent original şi agreabil. În cele din urmă se întoarse spre Lotte:

— Nu ştiu dacă aţi mai fost vreodată la Karlsbad, domnişoară, însă eu, care-l regăsesc după mulţi ani, am impresia că nu l-am văzut niciodată aşa de frumos şi de vesel. Am sosit abia de trei zile dar îmi şi fac reproşuri că n-am pornit încă la drum sus, pe munte…

Lotte mărturisi că, deşi venea de trei ani la Karlsbad, nu cunoştea împrejurimile decât din cele povestite de alţii.

— De obicei veneam cu părinţii, se auzi ea spunând ca prin vis. La vârsta lor… Şi anul ăsta… de fapt nici sora nici cumnatul meu nu umblă prea mult.

— Nu uita că suntem abia de zece zile aici, Lottchen, zise vocea suavă a Silviei, care n-avea nicio consideraţie pentru turişti şi nu manifestase niciodată vreun interes pentru frumuseţile naturii. Tocmai ieri spuneam – i se adresă ea lui Socolski – că e timpul să circulăm şi noi puţin. Toţi medicii i-au recomandat soţului meu cât mai

multă mişcare, numai că el nu e prea ascultător şi mai ales nu vrea să renunţe pentru nimic în lume la cele câteva ore de lucru pe zi…

— *Noi* însă nu putem face drumuri lungi, interveni pe un ton cam acru Helca Bielański, considerând că Silvia încerca, după bunul ei obicei, să-l acapareze pe acest nobil pe care-l cunoscuse datorită lui Henryk şi hotărâtă să nu-i dea mână liberă. Lotte îi fu recunoscătoare în gând că intrase în vorbă, fiindcă se temuse că Silvia avea să explice în ce consta lucrul la care Dolo nu renunţa nici în timpul curei la Karlsbad. Soţul meu are tensiune – îi spuse Helca lui Socolski, rotunjindu-şi buzele cu gingăşie – nimic serios e drept, dar e preferabil să se păzească. Şi eu nu mă duc nicăieri fără el, bine înţeles.

— Dar putem face o plimbare în landou, draga mea, zise cu un zâmbet domnul Bielański, care se şi vedea ăla un de Socolski pe drumul spre Pirkenhammer sau Aich şi Hans Heiling, schimbând saluturi cu diferiţi cunoscuţi din Lemberg. E o vreme minunată, domnul Socolski are dreptate, trebuie să profităm de ea.

Socolski îşi dădu seama că se angajase pe un teren primejdios şi găsi nimerit să bată prudent în retragere, ca să nu se lase anexat de grupul acesta plicticos şi tiranic. Pomeni din nou cu duioşie despre domnişoara Socolski care-i ţinea loc de mamă şi căreia prezenţa lui îi era atât de necesară, încât se hotăra greu s-o părăsească în orele când obligaţiile impuse de tratament o lăsau liberă.

— Totuşi – spuse el – dacă săptămâna viitoare timpul se menţine aşa de frumos, mi-aş permite să vă sfătuiesc să faceţi o plimbare până la Giesshiibl. Drumul e o frumuseţe, la restaurant se găsesc totdeauna păstrăvi proaspeţi… Dacă ar mai fi loc în landou aş cere voie să vă însoresc. Nu-l putea ataca dintr-odată pe Bielański; prefera să-l pregătească, să-l flateze, să se asigure că nu riscă un refuz. Şi apoi drumul în landou, alături de fata asta superbă, o plimbare prin pădure cu ea, muzica glasului ei, zâmbetul timid şi graţios, privirea aceea albastră…

Toată lumea fu imediat de acord. Lotte simţi violent

nevoia să-şi manifeste bucuria într-un fel oarecare şi, deschizându-şi cu un gest brusc umbrela de soare, o făcu să se rotească ştrengăreşte deasupra capului, astfel încât fu cât pe aci să smulgă ochelarii de pe nasul rotund al bietului Dolo şi-i ceru iertare cu o veselie deplasată. Figura domnului Calaff îi trecu în clipa aceea prin faţa ochilor, dar se pierdu repede, inconsistentă, stranie şi neputincioasă. Socolski mai făcu câţiva paşi alături de ei după care se despărţiră; era vremea mesei. În drum spre restaurant, în timp ce comenta cu însufleţire propunerea tânărului conte, grupul Sorski-Bielański se întâlni cu doctorul Schneider, un văr din Brăila al domnului Calaff, care-şi căuta prin toate magazinele soţia şi fata.

— Ce bine arăţi, Lottchen! exclamă el, ai nişte culori superbe. Ar trebui să-ţi dai fotografia pentru prospectele Karlsbadului, eşti bună de reclamă.

Lotte râse fericită, întrebă dacă mătuşa ei merge regulat la baie, dacă vară-sa şi-a cumpărat mănuşile pe care le admirase cu două-trei zile înainte, în vitrină la Braun, dacă au văzut ce program frumos avea viitorul concert la Posthof, nu auzi niciun cuvânt din ce-i răspunde doctorul şi-l rugă să transmită femeilor salutări, cu o stăruinţă plină de afecţiune, de parcă ar fi fost pe punctul de a pleca chiar în clipa aceea din staţiune şi n-ar mai fi avut posibilitatea să-şi ia rămas bun.

După-masă, la cinci, înainte de a se îmbrăca, Lotle şovăi îndelungjn fata dulapului deschis, fără să se poată hotărî. Îşi schimbă de două ori rochia, se zbârli, fu nevoită să se dezbrace ca să se pieptene iar, încercă mai multe pălării, cuprinsă de un fel de panică, regretă că n-are bijuterii şi sfârşi prin a-i cere Silviei o broşă mică de smarald care se potrivea cu rochia ei verde ca iarba. La Pupp izbuti să bea jumătate din ceaşca de cafea cu lapte, dar nu se atinse de cozonacul pufos şi vanilat pe care Dolo îl mânca din ochi, înghiţind cantităţi imense de salivă sub privirea severă a Silviei care-l supraveghea necontenit. Cerceta cu atenţie mesele din jurul ei, privea încordată în toate direcţiile, de câteva ori i se păru că-l vede pe

Socolski şi se înroşi violent. Seara, în drum spre casă, Silvia o întrebă dacă nu se simte bine.

— N-ai mâncat nimic azi toată ziua, dar nu văd când ai putut să-ţi strici stomacul. Azi dimineaţă ai luat numai fructe, cotletele de ieri erau foarte proaspete, am mâncat cu toţii din ele şi ştii doar ce sensibilă sunt eu... numaidecât simt dacă ceva nu e în regulă. Şi ce bine arătai la prânz 1

Luni dimineaţa, Silvia şi Lotte aveau întâlnire cu Dolo la izvor. Socolski le ajunse din urmă şi le spuse bună dimineaţa. Lotte, care timp de două zile umblase cenuşie şi tăcută, hrănindu-se sub diferite pretexte aproape exclusiv cu lichide şi vorbind numai când era întrebată, se sperie şi se stăpâni cu greu să nu izbucnească în plâns. Socolski se interesă de sănătatea întregii familii şi le ceru voie să le întovărăşească o bucată de drum. Silvia începu să-i povestească fără vreo necesitate aparentă despre familia ei din România, despre viaţa interesantă şi bogăţia oraşului în care se născuse şi lăsă să se înţeleagă în mod foarte limpede că poziţia economică şi socială pe care o ocupa tatăl ei în acest oraş era dintre cele mai importante. Socolski îşi spuse în treacăt că ar putea eventual să-i ceară şi lui Sorski să-i împrumute ceva, apoi o întrebă pe Lotte dacă şi-a adus cărţi de citit şi în timp ce-i asculta răspunsul cu capul plecat spre ea şi cu un zâmbet curtenitor, Silvia îl privi atent şi tresări străfulgerată de o idee. Se opri în faţa unui magazin de galanterie, declară că are de asortat nişte nasturi, îşi ceru scuze şi-i rugă pe cei doi s-o aştepte puţin afară. Rămaseră singuri şi începură să se plimbe agale, cu paşi mărunţi prin faţa vitrinei. Cerul era uşor acoperit şi soarele nu răzbătea decât cu efort printre norii paşnici dar de un cenuşiu destul de închis, care-i stăteau în drum. Socolski aduse vorba despre prezenţa lui Goethe la Karlsbad şi o întrebă pe Lotte dacă cunoaşte casa unde locuise Ulrike von Lt-betzow, adolescenta de şaptesprezece ani care primise mărturisirile aprinse de dragoste ale bătrânului poet. Lotte îi răspunse ceva nedesluşit, fără să-l privească. Era un subiect tulburător, se afla singură cu el

şi n-avea obişnuinţă să poarte astfel de conversaţii; despre dragoste îi vorbiseră până atunci impersonal şi ocolit, doar profesorii, când nu puteau evita să pomenească opere importante ai căror eroi avuseseră această slăbiciune. „Dacă ar şti tata…” Reuşi să scape din încurcătură, vorbind de locurile frumoase din Karlsbad pe care le iubise Goethe şi despre dragostea lui pentru natură.

— Da – spuse Socolski – dar în ce mă priveşte, o săptămână de Karlsbad, inclusiv împrejurimile, m-ar satisface pentru câţiva ani. Staţiunile astea nemţeşti, cu programul lor consacrat, cu cafeaua cu lapte obligatorie şi cu restaurantele dietetice… în fine, mărturisesc că nu e tocmai ceea ce-mi trebu: e. Poate şi fiindcă le practic destul de rar. Bunicul meu din partea mamei a fost francez, contele de Vrieux, copilăria şi adolescenţa mi le-am petrecut în bună parte în Franţa, studiile tot acolo le-am făcut. E altceva, desigur. Aş fi preferat să vă fi cunoscut în Bretagne, de pildă, domnişoară Lotte, undeva pe malul mării, sau pe Coasta de Azur, adăugă el, oprindu-se în faţa ei şi privind-o lung, cu un zâmbet. Ar fi fost un cadru mai interesant pentru frumuseţea şi graţia dumneavoastră.

Silvia ieşi în clipa aceea din prăvălie, le zâmbi şi se apropie de ei. Socolski le conduse până în apropiere de Mühibrunn apoi le părăsi, după ce stabiliră o întâlnire pentru a doua zi, când trebuiau să hotărască, în plenul familiei, ziua şi detaliile excursiei la Giesshiibl.

Seara. Înainte de culcare, în timp ce-şi împletea părul în faţa oglinzii, Silvia îi spuse lui Dolo, cu voce scăzută şi privind misterios spre uşa camerei lui Lotte:

— Trebuie să-ţi cer un sfat, Dolo dragă, e vorba de o chestiune dintre cele mai grave, de fericirea şi viitorul lui Lotte. Am toate motivele să cred că domnul Socolski are intenţii foarte serioase în privinţa ei, m-am convins de asta azi dimineaţă, nu pot să-ţi spun exact cum, dar ştii că o femeie nu se înşală niciodată când e vorba de sentiment şi eu, în special, văd totdeauna lucrurile aşa cum sunt. Îţi spun drept, nu mă gândisem că dacă Lotte vine cu noi anul ăsta, trebuie neapărat s-o măritǎm, e fată tânără şi are tot

timpul; şi eu m-am măritat la douăzeci şi trei de ani. Mai e şi nunta Martei la mijloc şi apoi tata n-a avut niciodată încredere în partide din astea făcute prin staţiuni balneare, spunea că sunt neserioase şi că poţi pe urmă să ai cine ştie ce surprize neplăcute. Cred, însă, că într-un caz excepţional ca ăsta n-ar avea nimic de spus, asemenea ocazii nu întâlneşti în fiecare zi. Un conte 1 Ce părere ai?

Dolo era în cămaşă de noapte, în picioarele goale, şi-şi aranja metodic pe un scaun în faţa patului hainele pentru a doua zi. Se opri cu un ciorap în mână, îşi privi nevasta aiurit şi exclamă:

— Silvia dragă, dar cum poţi să te gândeşti la aşa ceva? Un creştin!...

— Nu vorbi atât de tare – îl întrerupse Silvia. nu-i nevoie să audă şi Lotte. Şi ce importanţă are dacă e creştin? De câte ori ţi-am explicat, Dolo dragă, că noi am primit acasă altă educaţie decât vi se dă vouă aici, în Polonia şi că familia mea e o familie modernă şi lipsită de prejudecăţi. Tu-ţi închipui poate că tata, care e un om aşa de inteligent, un om superior, oricine ştie asta, s-ar putea opri la astfel de fleacuri când ar fi vorba de fericirea copilei lui. Te rog să mă crezi că te înşeli foarte mult şi că pentru tata esenţialul este familia, numele, averea, nu biserica sau sinagoga la care se duce să se închine unul din ginerii lui. Bineînţeles că nu ne-ar fi dat după vreunul din evreii aceia cu perciuni şi căciuli caraghioase de blană, care se plimbă pe la voi prin Lemberg, de asta pot să te asigur, chiar dacă ar fi avut o mină de aur, şi niciuna din noi, oricât îl respectăm pe tata, n-ar fi acceptat un astfel de soţ. Eu am fost crescută în principii sănătoase, Dolo dragă, le admir foarte mult şi pot să-ţi spun dinainte că dacă pe Wanda noastră o va cere în căsătorie un bărbat fin şi cultivat care să ni se potrivească sau să ne fie superior ca familie şi ca situaţie materială, n-am să stau să-l întreb dacă e evreu sau creşti n sau turc şi o să i-o dau fără nicio *arrière-pensée* Sper că nici tu nu eşti de altă părere şi dacă ai primit în copilărie o educaţie nenorocită, ai avut timpul de când suntem căsătoriţi să-ţi dai seama de

defectele ei, să recunoşti că eu am dreptate şi că felul de viaţă pe care-l ducem e destul de elegant şi de distins ca să nu-ţi pară rău că ai renunţat la unchii şi la mătuşile tale cu vederile lor înapoiate.

— Dar… Silvia dragă… încercă din nou Dolo speriat, Socolski e ruinat, complet ruinat… tata…

— Eşti un copil, Dolo, răspunse Silvia cu un râs uşor, dar care trăda un început de enervare. Mă mir de tine, la voi sunt nobili pe toate drumurile, Bielański are de-a face numai cu ei, s-ar cuveni să ai puţin simţ practic şi să ştii că orice nobil, oricât ar fi el de ruinat, mai are câte un castel, o pădure, o galerie de tablouri… le mai pică vreo moştenire… L-ai auzit doar vorbind de mătuşa-sa, cui crezi că o să-i rămână toată averea ei? Te asigur că dacă tata o să ia informaţi şi o să cunoască adevărata situaţie, aşa cum o văd eu şi aşa cum poate s-o vadă orice om inteligent, o să fie în totul de acord cu mine, o să i o dea pe Lotte cu amândouă mâinile.

— Dar… nu te supăra, Silvia dragă – bâigui din nou Dolo, care răsucea în neştire ciorapul şi nu-i mai găsea loc – eşti sigură că el… că Socolski are intenţii serioase?…

Silvia se întoarse cu spatele spre oglindă, se eliberă de coada gata împletită şi-l privi fără simpatie.

— În primul rând ai face bine să-ţi pui papucii în picioare, ori să te bagi în pat. Parcă te văd că mâine începi să-mi strănuţi, ţi se înroşeşte nasul şi mai umpli şi fetiţa de guturai. Asta îmi trebuie I şi apoi ai un spirit de contradicţie îngrozitor, şi de asta nu-mi place niciodată să stau de vorbă cu tine, fiindcă ştiu că încep o discuţie care nu se mai termină, iar la sfârşit tot nu mă aleg cu vreun sfat sau o idee bună, aşa cum e normal să se întâmple între doi soţi care se înţeleg şi se respectă unul pe altul. Când eu afirm ceva, înseamnă că am certitudinea că aşa e, doar nu sunt un copil şi nicio idioată, pe câte ştiu. N-ai mai auzit de conţi care s-au îndrăgostit de fete frumoase chiar când n-au fost de familie aşa de bună şi n-au avut fineţea şi manierele lui Lotte? Se cunoaşte că n-ai citit prea multă literatură şi că nu ai idee cum se rezolvă situaţii de felul

ăsta în viaţă, dar eu, care ştiu ce înseamnă un roman bun şi am învăţat multe lucruri din cărţi, pot să-ţi spun că n-ar fi nici primul, nici singurul, nici ultimul caz. Înainte de a mă mărita eu, acum vreo cinci-şase ani, într-o vară la Ischl, un arhiduce s-a învârtit tot timpul în jurul meu şi dacă n-aş fi fost eu aşa de serioasă şi dacă tata n-ar fi fost aşa de sever, îl ştii doar, astăzi eram rudă cu împăratul. Şi adu-ţi aminte că acum doi ani, tot aici la Karlsbad, an aghiotant al ţarului s-a îndrăgostit de o domnişoară din Iaşi, o fată drăguţă, nimic de zis, dar nici comparaţie nu poate fi între ea şi Lotte. Nişte ochi spălăciţi, un nas coroiat, vorbea o germană infectă. Şi a luat-o de nevastă. Şi tu stai şi te întrebi dacă un fel de conte polonez o să binevoiască să ceară mâna surorii mele, când toată lumea se întoarce după ea pe stradă şi la restaurant... Dar în fine, ce să mai discutăm, avem tot timpul, o să vedem cine a avut dreptate dintre noi doi: eu sau tu...

Lotte se dezbrăcă şi se privi goală în oglindă, tremurând de spaimă şi de curiozitate. O clipă, numai, fiindcă se temea de irupţiunile Silviei care nu mai bătea în uşă şi găsea normal să intre în odaia ei ori de câte ori îşi amintea de vreun detaliu interesant al unei toalete întrezărite pe stradă, sau avea de adăugat ceva la un comentariu anterior asupra fizicului sau caracterului rudelor ori prietenilor. Stinse lumina, se mai privi o clipă în bătaia lunii, apoi îşi puse repede cămaşa de noapte şi se apropie de fereastră. Inima îi bătea. Îşi încheie nasturii la gât şi la manşete cu degete nesigure şi rămase nemişcată în lumina leneşă a lunii, îşi rezemă coatele de pervazul ferestrei, răsturnă capul pe spate şi închise ochii.

Jan!... ÎI chema Jan, dar numele ăsta străin, care nu se găsea în niciuna din limbile cunoscute ei. care nu era legat pentru ea de nicio amintire din viaţă sau din cărţi, numele ăsta nu-i spunea nimic, o jena şi o punea în încurcătură. Ce bine ar fi fost dacă gândindu-se la el ar fi putut să-i dea un alt nume, un nume familiar şi apropiat care să înlesnească un început de intimitate, chiar numai imaginară, între ei.

Se gândi la excursia iminentă la Giesshiibl, la drumul în landou alături sau în faţa lui, la rochia ce avea să îmbrace, la gesturile pe care avea să le facă, gesturi premeditate, care să-i pună în valoare graţia, fineţea mâinilor, linia gâtului. În ultimele două zile luase obiceiul – risca să devină un fel de manie – de a examina cu atenţie femeile tinere întâlnite pe stradă, la Posthof, la Pupp, de a le evalua frumuseţea, de a tenta comparaţii cu frumuseţea ei. Urmărea din ochi, îndelung şi cu încordare, fiecare femeie frumoasă şi elegantă care trecea pe lângă ea, şi se silea să-şi închipuie ce impresie ar face asupra lui, dacă n-ar căuta s-o cunoască, dacă nu s-ar îndrăgosti de ea. Poate că fusese duminică la concursul de frumuseţe la Posthof, admirase şi el pe regina balului, poate că dansase cu ea şi-i făcuse complimente…

Lotte deschise ochii şi întâlni zâmbetul de argint al lunii. Era răcoare şi n-avea pe ea decât cămaşa subţire de noapte, putea să răcească. Excursia… Se trase repede de la geam, dar rămase în mijlocul odăii. Nu-i era somn, era plină le neastâmpăr, de nelinişte şi de aşteptare… S-o strângă în braţe, s-o sărute!… „Nu te încăpăţâna să fii fericită…” Anatol, Eugen, tata… Ba da, să fie fericită, măcar o săptămână, măcar câteva zile, până vine tata; să fie fericită!

Lacrimile îi udau volănaşul de dantelă din jurul gâtului. În ultimii ani, Lotte pierduse obiceiul de a se ruga regulat. Nimeni în casă nu vorbea de dumnezeu, nu se gândea la el, nu se temea de el. Îndată ce ieşise din şcoală, Marta încetase să-şi mai facă rugăciunea seara, înainte de culcare şi Lotte se jena să-şi afişeze pietatea în faţa ei. La întrebările discrete dar frecvente pe care i le punea mère Hildegard răspundea vag, se eschiva. De fapt se mai ruga uneori cerându-i lui dumnezeu să conjureze mânia domnului Calaff, se ruga tainic noaptea, cu capul în pernă, pentru Laura, pentru Anatol, dar fără fervoare şi fără speranţă.

Acum era vorba de fericirea ei, de dragostea ei, poate că era mai uşor, poate că o săptămână de fericire se obţine

fără greutate. Lotte îngenunche pe covoraşul din fata patului, îşi rezemă fruntea de mâinile împreunate şi începu să se roage.

A doua zi, în timp ce se îmbrăcau, Tony le aduse o scrisoare din Galaţi. Lotte se îngălbeni văzând pe p! ic scrisul mare al domnului Calaff, iar Silvia, care nu se simţea cu conştiinţa curată, îşi pierdu un moment siguranţa. Domnul Calaff scria că tratativele pentru închirierea apartamentului, la care se hotărâseră, se prelungeau din cauza unei scurte absente din oraş a proprietarului casei. Familia renunţa deci la cele câteva zile de Karlsbad, care n-ar fi ajuns nici pentru un tratament, nici pentru o adevărată odihnă şi pleca direct la Viena, unde-i aştepta pe soţii Sorski cu Lotte, la 1 august. Marta adăuga o pagină de consideraţii potolite asupra mulţumirii ei şi a caracterului nobil al lui Paul, care venise din nou pentru două zile la Galaţi, Jean mâzgălise şi el câteva rânduri, Eugen nu trimitea decât nişte salutări laconice.

Lotte rămase o clipă uluită. La asta nu se aşteptase, era neînchipuit, nesperat, nemeritat. Întâlni privirea Silviei, o privire veselă şi înseninată şi o simţi, pentru prima dată de când era în Karlsbad, apropiată şi dragă.

Plecară la Giesshubl într-o joi. Silvia, care nu voia să fie înghesuială în landou, îl convinse pe Dolo să renunţe la oboseala drumului şi-i demonstră că nu-şi poate permite să întrerupă tratamentul nici măcar pentru o zi.

— Şi apoi, cine ştie dacă la Giesshubl dieta este destul de severă? Eu sunt gata să rămân cu tine, dacă Helca îmi promite să aibă grijă de Lotte fiindcă ea e păcat să renunţe, tata a trimis-o să se distreze, nu?

Dolo acceptă numaidecât să se sacrifice, plin de gratitudine. Se gândea cu bucurie la o port le bună de cozonac şi la prăjiturile cu frişcă pe care le privise adesea cu coada ochiului în vitrinele cofetăriilor, se gândea şi la o siestă prelungită, savurată în tihnă, fără imaginea sinistră a lexiconului deschis la cuvântul „Azur”.

Porniră dimineaţa, pe la nouă, pe o zi frumoasă, mai

frumoasă decât în visurile cele mai albastre ale lui Lotte. Apa Egerului era liniştită şi blândă; dacă Helca şi Silvia nu s-ar fi simţit obligate să întreţină conversaţia, cu grija cu care vestalele întreţineau focul sacru, i-ar fi auzit şoapta domoală. Intrară în pădure. Lotte intra pentru prima dată în pădure şi deşi era într-o veşnică aşteptare a prilejurilor când, datorită unei mişcări greşite sau a unui elan neprevăzut al cailor, genunchii lui Socolski atingeau genunchii ei, simţi adânc bucuria so-[4] lemnă a acestei clipe. Copacii bătrâni aveau un foşnet prelung şi misterios, care în altă împrejurare i s-ar fi părut plin de o gravitate severă, dar care în dimineaţa aceea binecuvântată, suna mai curând înţelept şi îngăduitor. Privirea ei plutea nehotărâtă în dreapta şi în stânga drumului, dar se întorcea mereu spre Socolski, aşezat în faţa ei, care-i răspundea cu surâsuri pline de farmec, silind-o să-şi plece repede ochii, ameţită.

Helca Bielański povesti pe nas despre nişte ucraineni care locuiau cu ei în vilă şi care prin obrăznicia şi grosolănia lor o răneau în sentimentele ei poloneze cele mai autentice. „E pur şi simnlu ruşinos şi inexplicabil că un popor nobil şi civilizat ca al nostru trăieşte de atâta vreme alături de asemenea brute. Dacă la Karlsbad n-ar fi atât de complicat să reziliezi un contract şi n-ai avea nevoie de justificări şi formalităţi, aş fi căutat altă cameră. E insuportabil…”

Lotte auzea ciripit de păsări şi din când în când, în apropiere, cu tot tropotul copitelor cailor, zgomotul uşor pe care-l făcea câte o ghindă de stejar, desprinzându-se fără zbucium de pe ramură. Lotte nu cunoştea originea acestui zgomot, nu văzuse niciodată o ghindă de stejar, dar urechea ei îl prindea şi-l dorea instinctiv, ca pe o şoaptă de dragoste. Sufletul îi era plin de bunătate, de iubire şi de înţelegere pentru oameni. Se silea să se gândească plină de remuşcări la Anatol, la Eugen şi la Laura, să se mustre

---

4 in limba franceză: „Roagă-te pentru mine, maică, roagă-te pentru mine; roagă-te pentru sănătatea, pentru nevinovăţia dar şi penLru fericirea mea, pentru ca Dumnezeu să-mi hărăzească fericirea (n. r.).

pentru egoismul cu care sorbea din bucuria acelei dimineţi de basm, inedită în viaţa ei, dar erau gânduri trecătoare şi inconsistente: nu lăsau nici cea mai mică umbră pe strălucirea fericirii ei.

În zilele următoare, Lotte continuă să trăiască o viaţă ciudată şi ireală. Fiecare zi îi amintea de micile *„images saintes”* pe care le primea la şcoală şi pe care le mai găsea adesea uitate între filele cărţilor ei sau ale Martei, colorate în tonuri blânde de pastel şi în care Sfânta Fecioară, sfânta Tereza sau sfântul Anton pluteau zâmbitori şi blânzi într-o aureolă de nouraşi albi. Vremea rămânea invariabil frumoasă. Silvia era deosebit de afectuoasă şi de atentă faţă de ea, cu Socolski se mai întâlniră într-o după-masă pe Alte Wiese şi altă dată dimineaţa la Posthof când veni la masa lor şi la placare îi conduse pân’ la Theater-Platz, povestindu-i lui Lotte amintiri din viaţa lui de student în Franţa şi aplecându-se curtenitor asupra ei ca să audă ce spunea. La despărţire sugeră familiei să vină duminică la concursul de frumuseţe, la Posthof.

— Sunt sigur că domnişoara Lotte ar fi aleasă, adăugă el în glumă.

Silvia şovăi, nu putea lua asupra ei o hotărâre atât de îndrăzneaţă: domnul Calaff ar fi putut să afle la un moment dat de la cineva, ar fi fost teribil. De altfel şi Lotte se apără cu spaimă. Ce ar fi zis el dacă totuşi altă fată i-ar fi luat-o înainte şi ea ar fi rămas în inferioritate?

Lotte îi scrise lui mère Hildegard o scrisoare lungă şi incoerentă care se termina în felul următor: *„Priez pour moi, ma mère, priez pour moi; pour ma santé, pour mon innocence, mais aussi pour mon bonheur, pour que Dieu veuille que je sois heureuse”*.2 Sophie Vârnav primi în Italia, unde se afla cu mama şi cu sora ei, o scrisoare exaltată, plină de elanuri şi de reticente., care avea într-un post-scriptum neaşteptat, un citat din *Le lac*.

„Aimons donc, aimons donc, de l’heure fugitive, Hăfons-nous, jouissons…”[5]

5 In limba franceză: Să iubim deci, să iubim, să ne grăbim a ne bucura de clipa trecătoare (n. r.),

„E îndrăgostită, îşi spuse ea numai cu jumătate de zâmbet, fiindcă scrisoarea o neliniştise puţin. Aş fi curioasă să ştiu de cine şi cum o să se termine”.

*

— Cine e fata aceea frumoasă pe care o plimbi cu atâta asiduitate, dragul meu, întrebă domnişoara Socolski, întinzându-i nepotului său ceaşca de ceai. Domnişoara Socolski detesta cafeaua cu lapte şi la ora cinci, în fiecare după-masă, lua ceaiul în salonaşul micului apartament reţinut la „Goldener Schild”, în tovărăşia lui Jan. Cu cât situaţia ei materială, datorită unor investiţii de capital încununate de succes, devenea mai înfloritoare, cu atât dispreţul faţă de oameni – în afară de un mic cerc ales de prieteni – se accentua. Devenea tot mai capricioasă şi mai tiranică – o tiranie sâcâitoare de fată bătrână – şi simţea o bucurie maliţioasă să-şi jignească nepotul, să-i amintească la fiecare pas că depinde de ea şi să-i zădărnicească eforturile He a-şi salva în mod onorabil un amor-propriu de faţadă. Mi-a spus Mareşia Vişnevski că te-a văzut de câteva ori cu ea şi cu un grup de burghezi din care vreo doi n-au o aparenţă dintre cele mai falnice.

Socolski îi mulţumi frumos pentru ceai şi-i întinse zaharniţa. Căuta să câştige timp şi se întreba dacă trebuie să-i vorbească de Henryk Bielański, sigur fiind că asta i-ar fi de ajuns domnişoarei Socolski ca să ghicească restul. În cele din urmă îşi dădu seama că n-are cum să ocolească dificultatea.

— O fată încântătoare, *ma chère tante*[6] – începu el – de o puritate şi de o distincţie surprinzătoare. E din România, soră cu o cumnată a lui Henryk Bielański. Foarte frumoasă, într-adevăr, şi…

— Bielański e şi el în Karlsbad? îl întrerupse domnişoara Socolski, între două înghiţituri de ceai, fixându-l cu o privire ascuţită şi ironică.

— Da. Cum, nu ţi-am spus? întrebă Jan cu o mirare

6 în limba franceză: dragă mătuşă (n.r.).
a In limba franceza: Dar, dragă mătuşă (n.r.).

exagerată. L-am întâlnit acum câteva zile; îmi spunea că tatăl lui e încă la Lwów şi nu pleacă decât pe la 15 august.

— Da, da, reluă tărăgănat domnişoara Socolski. Oameni deştepţi, ştiu să-şi facă afacerile. Cumnatul lui, cel căsătorit cu românca, e farmacist mi se pare, sau aşa ceva.

— Cred că da, i-am auzit vorbind de o farmacie, spuse Jan, uşor stânjenit şi-i oferi mătuşii sale sticluţa cu rom.

— Şi crezi că Henryk Bielański o să-ţi împrumute bani, dragul meu, întrebă brusc după o scurtă pauză domnişoara Socolski şi începu să zâmbească răutăcios şi ironic. Eu sunt convinsă că e la curent cu situaţia şi posibilităţile debitorilor lui taică-său, lucrează doar împreună… Tu eşti unul din cazurile cele mai desperate pentru el, nu-ţi dai seama? Totul vândut sau ipotecat, dator până în gât… Eu nu prezint niciun fel de garanţie pentru ei, toată lumea ştie cât cheltuiesc pentru societăţile de binefacere şi cât le sunt de ataşată… Azilul de bătrâni e opera mea, sunt pătrunsă de obligaţiile mele morale faţă de bieţii oamenii aceia, n-am să-i uit. De altfel şi tu eşti destul de realist ca să nu-ţi faci iluzii, scumpul meu.

— *Mais*, *ma chère tante**, ce idee… protestă cu glas alb Socolski şi mătuşa-sa, care-şi turnase o nouă ceaşcă de ceai din ceainicul fierbinte, observă cu satisfacţie stropii de sudoare care-i străluceau în mustaţă şi în sprâncene.

— Aşa că eu sunt de părere, după cum ţi-am mai atras atenţia şi altă dată, să încerci să te dezmeticeşti şi chiar să trăieşti cu picioarele pe pământ, dacă se poate, urmă fără milă domnişoara Socolski. Ce ţi-ar oferi Bielański – în eventualitatea că ţi-ar oferi ceva – n-ar fi mare lucru: exact cât să pierzi la cărţi într-o noapte, aici în Karlsbad, unde e destul de greu să pierzi cât eşti tu în stare… Domnişoara Socolski dădu la o parte ceaşca de ceai şi mai spuse în chip de concluzie: Cuminţeşte-te, dragul meu, *il est grand temps*[7], ascultă-mă pe mine. Nu te văd apucându-te de avocatură şi ţinându-te serios de ea, cu tot strălucitul tău doctorat în drept de pe vremuri. Mai curând

7 In limba franceză: a sosit vremea (n.r.).

ţi-ar conveni căsătoria, ţi-am mai spus-o… ia-ţi o burgheză, dacă nu se poate altfel – în niciun caz nu o evreică, cred că e inutil să-ţi mai amintesc asta – dar cu bani serioşi, nu o fetiţă frumoasă din România, ai cărei părinţi îşi permit o lună sau două de străinătate pe an şi se îmbracă la Viena, dar acasă fac economie la hrana servitoarei. În fine, eu nu ştiu nimic, poate mă înşel, dar… Am auzit că la Pupp au tras zilele astea doi miliardari americani cu familiile. Asta te-ar putea interesa, dragul meu, ce părere ai? Sunt gata să-ţi dau o mână de ajutor la nevoie, ştii doar că asta a fost intenţia mea când te-am rugat să mă însoţeşti… Aş prefera bineînţeles, să nu fie nişte măcelari, să ştie să scrie şi să citească şi să nu cadă sub masă dacă se îmbată…

Când soţii Sorski şi Lotte sosiră la 1 august la Viena, doamna Calafi se miră văzând ce rău arată Lotte. Era palidă, avea cearcăne sub ochi şi o privire obosită. Domnul Calafi se răsti la ea şi se înfurie când fata, după ce-l privise lung, ca şi cum şi-ar fi adunat amintirile ca să-l recunoască, izbucni deodată în plâns. Silvia nu suflă un cuvânt despre excursia la Giesshiibl, nu o trecu în nota de cheltuieli pe care o prezentă bătrânului şi-i interzise categoric lui Dolo să facă vreo aluzie la relaţiile lor cu „escrocul” acela de Socolski. Îi explică domnului Calaff motivele pentru care se hotărâse la un serviciu de masă drept cadou de nuntă pentru Marta, se grăbi să-şi descoasă sora cu privire la logodnicul ei şi începu să alerge prin oraş după cumpărături.

CAPITOLUL VIII

Despre pompa cu care fusese celebrată, cu trei ani în urmă, nunta Silviei, se mai vorbea încă în familia Calaff cu mândrie şi în alte familii din oraş, când se pregăteau pentru un eveniment asemănător, cu admirare şi seriozitate. Ceremonia, toaletele, invitaţii, convoiul impresionant de cupele până la templu şi înapoi – douăzeci şi opt de cupele! – totul, depăşise orice aşteptare, zdrobise orice obiecţie cât de neesenţială şi demoralizase criticii cei

mai subtili.

Domnul Calafi se întrebă dacă era nevoie de o nouă demonstraţie de aceleaşi proporţii pentru nunta Martei. Îl consultă pe Karst, pe un ton obiectiv, care dădea a înţelege că în ocazii de acest fel nu se uita! a cheltuială, dar fu bucuros când ginerele lui îi mărturisi plictiseala pe care i-o provocau marile desfăşurări de fast, lumea prea multă, necesitatea de a fi amabil fată de necunoscuţi. Stabiliră deci împreună ca ceremonia să aibă loc în casă, cu un număr restrâns de oaspeţi şi ca lipsa de pompă să fie compensată printr-o triere foarte severă a invitaţilor, prin toaletele familiei şi prin calitatea ireproşabilă a serviciului la masă. Tot împreună stabiliră şi lista oaspeţilor, domnul Calaff dând explicaţii scurte dar precise despre fiecare în parte şi ascultând la rândul său justificarea invitaţiilor pe care le propunea Karst dintre membrii familiei lui. Relaţiile dintre socru şi ginere erau politicoase, dar reci. Domnul Calaff îl simţea pe celălalt energic, viclean, capabil şi foarte puţin dispus să-l venereze şi să-l asculte orbeşte cum făceau Albert sau Dolo. Mai era şi foarte nerăbdător să audă o propunere concretă în legătură cu fabrica, sau măcar o promisiune, dar Paul se mulţumea să facă din când în când câte o aluzie, interesantă, e drept, dar destul de vagă Domnul Calaff îl supraveghea şi-l ţinea oarecum la distanţă, doritor să-i arate că nu e prea impresionat nici de averea, nici de inteligenţa lui şi că nu înţelege să-i acorde un regim preferenţial în familie. De altfel, între logodnă şi nuntă nu avură ocazia să se întâlnească decât de trei-patru ori. Kars* veni pentru două zile la Galaţi când se încheie contractul de închiriere cu Iordache Codreanu – era o casă frumoasă, pe Victor Macri, cu cinci camere şi hol, cu o curte îngrijită, o grădiniţă în faţă şi un chioşc în fund – şi după întoarcerea familiei de la Viena, tot în treacăt, pentru pregătirile de nuntă.

Ceremonia fusese fixată pentru 22 septembrie, era o duminică. Lia şi Hilda se întrebau îngrozite ce avea să se întâmple dacă luna septembrie rămânea însorită şi foarte caldă, aşa cum se anunţa, şi rochiile aduse pentru

circumstanţă de la Viena, dintr-un material şi o culoare destinată pentru o toamnă înaintată, ar fi fost nepotrivite. Spre uşurarea lor, însă, vremea începu să se răcorească după 10 septembrie şi o ploaie deasă şi măruntă, care nu încetă timp de cinci zile, le linişti de tot.

Marta făcu în tovărăşia doamnei Calaff vizitele de adio la familiile prietene din oraş. Avea o rochie special comandată pentru această împrejurare, dintr-un material suplu şi mătăsos de un verde palid, cu platca prinsă în trei rânduri de ajur lat şi brodată fin cu aplicaţii. Nu-şi afişă bijuteriile, spre dezamăgirea multora dintre acei care auziseră de cadourile de nuntă din partea familiei logodnicului ei; moştenise de la domnul Calaff gustul pentru o eleganţă sobr5 şi discretă şi când îi spusese că ar prefera să-şi pună numai şiragul de perle şi inelul primise deplina lui aprobare. Hilda şi Lia, care aşteptau cu sufletul le gură veşti despre desfăşurarea evenimentelor şi veneau foarte des acum la bunici, ti preţuiră moderaţia cu sentimente diferite. Lia se dădea în vânt după toalete, şi-ar fi schimbat în fiecare zi rochia şi pălăria şi dacă ar fi avut bijuterii le-ar fi purtat cu o bucurie sinceră, aproape copilărească. Hilda, dimpotrivă, dispreţuia luxul şi zorzoanele, era convinsă că adevărata distincţie n-are nimic comun cu cantitatea şi strălu cirea podoabelor, îşi bătea joc de slăbiciunea soră-sii şi insista pe lângă Laura să renunţe la sistemul rochiilor la fel.

— Agaţă-ne mai bine o tăbliţă de gât, dacă vrej neapărat să ştie toată lumea că suntem gemene. Am şi eu gustul meu personal, unde stă scris că trebuie să mă schimonosesc cum se schimonoseşte Lia?

Silvia sosi cu o săptămână înainte de nuntă, agi tată şi nerăbdătoare „să dea o mână de ajutor”, zicea ea. Avea un număr uluitor de valize, de truse, de cutii de pălării şi se ofensă când domnul Calaff, care-i suporta greu pe ea şi pe bărbatu-său, o sfătui să tragă la hotel ca să nu fie stânjenită de pregătirile pentru nuntă. Nu lăsă să se vadă nimic faţă de taică-său, dar se plânse pe rând surorilor că nu i se acordă destulă atenţie, că este o jignire adusă

familiei lui Dolo şi se declară fericită că Helca şi soţul ei nu putuseră să vină.

— Noroc că părinţii şi fratele lui Doio au păstrai o amintire frumoasă de la nunta mea, încheie ea suspinând şi ridicându-şi privirile spre cer.

Peste câteva zile începură să vină şi invitaţii din Bucureşti, Iaşi şi Brăila. Jean şi Eugen îi aşteptau la gară şi-i conduceau în trăsură la „Continental", unde fuseseră reţinute camere din vreme. Întâi sosiră doamna şi domnul Ritter cu fiii şi cu nora lor – un singur fiu era căsătorit. Bătrânul Ritter era surd, bolnav şi senil, aşa că nu părăsi hotelul decât în ziua cununiei şi doctorii Panaitide fu chemat să constate cum suportase călătoria.

Familia Karst era reprezentată printr-un văr al lui Paul şi soţia lui, tot din Iaşi, având legături complicate de rudenie, dar mai ales de afaceri, cu bătrânul Ritter şi fiii săi. Mina Rohr, o soră a domnului Calaff, unica în viaţă şi cea mai mică dintre cei patru copii câţi fuseseră la părinţi, veni singură şi aproape pe neaşteptate. Era o femeie de patruzeci şi doi de ani, blondă şi ştearsă, care rămăsese văduvă doi ani mai devreme cu o fetiţă, născută târziu, când soţii se împăcaseră cu ideea de a nu avea niciodată copii. Domnul Calaff răspundea rar şi sibilinic la nenumăratele ei scrisori care făceau aluzii tot mai clare la o jenă materială crescândă. Ezitase chiar s-o invite la nuntă, cu gândul că văzând belşugul din casa fratelui ei, îi va cere ceva, dar se temuse de limba ascuţită – vară-şi, Jenny las, care o ajuta pe Mina şi pe care domnul Calaff o bănuia că răspândeşte în familie tot felul de anecdote puţin măgulitoare despre generozitatea şi blândeţea caracterului său. Sperase până în ultimul moment că sora-sa nu va veni, fiindcă nu mai avea probabil rochii destul de prezentabile pentru astfel de festivităţi. Dar Mina, care era foarte socotită, foarte tenace şi se pricepea la orice lucru de mână, îşi moderniză singură o rochie din vremurile bune, lăsă fetiţa, după minuţioase recomandări, în grija servitoarei şi apăru, fără să telegrafieze, în casa Calaff cu două zile înainte de nuntă. Frate-său o primi aproape cu

brutalitate şi, cum nu era dispus să-i plătească hotelul, o instală fără multe fasoane în birou, după ce strânse cu grijă toate hârtiile şi încuie toate sertarele.

Jenny las descinse, elegantă şi triumfătoare, dint>-un compartiment de clasa I, însoţită de soţul ei, un bătrânel cumsecade, uscat şi veşted, care nu-i ieşea din cuvânt, şi de menajul Colin. Se întâlniseră în tren cu Maximilian Farg, fratele lui Albert, şi cu soţia lui, Olana; era singurul membru al familiei Farg care izbutise să scape din naufragiul alor săi, să-şi facă o situaţie frumoasă şi să ducă o existentă largă şi fără griji. Domnul Calafi se arăta plin de amabilitate faţă de ei, le pomenea numele cu plăcere când îşi enumera rudele mai de seamă şi-i invita la toate ceremoniile importante. Max avea un aspect tipic de gentleman englez şi era totdeauna impecabil îmbrăcat. Aproape tot aşa de lipsit de inteligenţă ca şi Albert, era însă mai şiret şi avea destul tact.

— Diana îl ajutase mult în această direcţie – ca să nu se aventureze în niciun fel de discuţii, aşa că zâmbetul care p însoţea tăcerile şi fumul ţigărilor fine în care se învăluia în societate nu făceau o impresie proastă străinilor şi-l absolveau faţă de intimi. Diana era îngrozitor de slabă şi avea gâtul strâmb, dar fiind vioaie, sinceră, foarte spirituală şi plină de farmec când voia, nimeni nu se hotăra să spună despre ea că e urâtă. Se; îndrăgostise la optsprezece ani de Max, care-i era unchi, îi declarase fără ruşine că vrea să se mărite cu el şi nu se dădu bătută până nu-şi văzu visul. împlinit. Se calmase însă repede după căsătorie şi dobândise o luciditate supărătoare, atât pentru ea cât şi pentru cei din jur, datorită căreia îşi putu aprecia soţul cu o obiectivitate perfectă. Îl trata cu uş fel de bunăvoinţă ironică, nu-l cicălea şi nu-l tiraniza, dar lua totdeauna hotărârile importante în căsnicia lor şi în afaceri îl scotea adesea din buclucuri. Era mereu vioaie şi zvăpăiată, gurile rele răspândeau în treacăt şoapte care aruncau o lumină stranie asupra fidelităţii ce-i purta soţului şi unchiului ei, dar ea nu se sinchisea de nimeni şi de nimic şi nu ţinea seama de insinuări. Aceste şoapte nu

ajunseseră – din fericire pentru bietul Albert – până la urechile domnului Calaff, care nu gusta conversaţiile frivole, era intransigent în materie de morală şi rupea neîntârziat orice relaţii cu cei atinşi de umbra vreunei bănuieli. Dianei îi era milă de Albert – dependenţa lui dureroasă de socru-său îi era cunoscută; locuise câteva luni la Galaţi cu cinci-şase ani în urmă, pentru o afacere de cherestea a lui Max care se încurcase – o milă amestecată cu iritaţia pe care o resimt firile tari fată de cei slabi şi nevolnici.

— Uite la el, un munte de om – îi spunea ea lui bărbatu-său cu însufleţire – dar ce folos că-i un munte de mămăligă! I-aş da eu bătrânului I…

Max nu răspundea şi trăgea zâmbind din lulea. Soarta fratelui său îl lăsa indiferent, nu se simţea legat de familie, nu era legat de oameni, era bucuros că poate să trăiască bine fără să se frământe prea tare, să-şi comande costumele la croitorii cei mai buni şi să fumeze ţigările cele mai fine.

Tot din Bucureşti sosi şi familia Heller. Rose Helier era scurtă şi bondoacă, avea nişte ochi cenuşii, bulbucaţi, şi faţa şi nasul totdeauna congestionate, întreţesute de nenumărate vinişoare subţiri.

— Veşnic ca o roză, draga mea – îi spunea Diana cu un aer de admiraţie candidă – ai un ten…

Soţul ei era un bărbat superb, foarte amator de femei frumoase şi cu mare renume de don-Juan. Rose îl păzea cât putea, cerea explicaţii pentru fiecare oră petrecută în afară de casă, verifica totul fără nicio jenă şi-i făcea nişte scene de gelozie teribile. Era foarte zgârcită, nu dădea servitoarelor desert decât joi şi duminică şi, când mergea undeva cu bărbatusău în trăsură, se tocmea ea cu birjarul, nu-i plătea decât atât cât socotea ea de cuviinţă şi era fericită când izbutea să-i ciupească câţiva bani. Bărbatu-său o detesta şi-i era ruşine cu ea; nu făcea niciun efort ca să-i ascundă sentimentele, o trata ca pe o mobilă şi căuta să fie cât mai puţin împreună.

În sfârşit, din Brăila sosi doctorul Schneider cu soţia

şi fata cea mică, Melanie, de curând logodită. Cele două mai mari erau foarte bine măritate la Bucureşti, soţii lor se înţelegeau, aşa că erau nedespăr ţite. Logodnicul Melaniei, cea mai frumoasă dintre ele, era un cerealist bogat din Brăila şi doctorul, fericit că scăpase de orice grijă şi că asigurase un viitor frumos fetelor lui, era bine dispus şi glumeţ ca un flăcău tânăr.

Toţi invitaţii se întâlniră la hotel „Continental” şi luară cele câteva mese înainte de nuntă, la „Sure”.

Silvia se ocupă îndeaproape de familia lui Paul, le vorbi despre Lemberg şi despre rudele lui Dolo şi făcu un etalaj uimitor de toalete, de pălării, de bijuterii. Diana îşi bătu joc de bătrânul Ritter, de Karst, de Silvia şi de Dolo, despre ale cărui studii aflase, şi-l provocă să vorbească despre metoda lui de lucru de faţă cu Jenny las, cu Eleonore şi cu soţul ei. Apoi încercă să obţină de la domnul Calaff permisiunea să facă o vizită Laurei şi lui Albert sus, la fabrică.

— Ştiam că n-o să reuşesc, îi spuse ea lui Jenny. Bătrânului i-e frică să nu descoperim cumva că la el în fabrică se fac luminări şi săpun şi să nu împrăştiem secretul mai departe…

Laura, Albert şi copiii veniră la hotel să-i vadă şi mulţumiră plini de recunoştinţă pentru cele câteva fleacuri ieftine, dar pline de gust, pe care le adusese Diana. Albert era fericit, se învârtea în jurul fratelui său mai mic, îi punea întrebări stângace şi neinteresante, la care Max răspundea monosilabic, zâmbind şi pufăind din lulea şi-i făcea Dianei tot felul de complimente năstruşnice.

— Nu-mi place mutra lui Eugen, Albert dragă, îi spuse ea la un moment dat. Arată ca un înecat şi dă tot timpul din cap de te sperie. Ce mai vrea taică-său şi de la el? Are pretenţii că n-a ajuns încă ministru?

Rochia de mireasă a Martei era din *duchesse*. Madam Dobrescu i-o îmbrăcă şi-i potrivi toate cutele, sub privirea nerăbdătoare a domnului Calaff. Domnul Maranz, coaforul, şi domnişoara Mimi, o modistă tânără şi plină de şic care se introdusese în ultima vreme peste tot, veniră pentru

parură. Doamna Calaff, care nu îndrăznise să-şi întrebe soţul dacă poate divulga în sfârşit taina perucii, trecu prin nişte emoţii cumplite. Marta cunoscu aceleaşi emoţii, dar nu lăsă să se vadă nimic pe faţa ei mată şi liniştită. Operaţia se desfăşură însă fără catastrofe şi parura fu fixată artistic pe părul fals al Martei, fără ca domnul Maranz sau domnişoara Mimi, care fuseseră mobilizaţi pentru această nuntă şi nu mai pridideau să satisfacă exigenţele tuturor doamnelor elegante din familie, să fi observat ceva. Silvia îl avertizase pe domnul Maranz că va avea de două ori nevoie de el în ziua aceea, o dată pentru cununie şi apoi pentru masă. Diana nu putea suferi să aştepte şi se lipsi de oficiile lui, în schimb Rose Heller îi făcu scandal fiindcă întârziase, pretinse că o pieptănase în grabă şi neglijent şi-i plăti mai puţin decât i se cuvenea. Laura, moartă de oboseală şi de alergătură, abia se putea ţine pe picioare, dar se bucura de bucuria fetelor ei, care erau bine îmbrăcate şi pieptănate şi tare frumuşele – abia acum îşi dădea seama. Hilda stătea mai mult locului; suferea ascuţit din cauza infirmităţii ei şi după fiecare traversare a salonului sub privirile tuturor celor care o vedeau cum şchioapătă îşi simţea gura amară şi uscată. În schimb Lia circula peste tot, agitată, emoţionată şi zâmbitoare, fericită de a fi între oameni, fericită de a da explicaţii şi de a face mici servicii invitaţilor, fericită de a. se simţi drăguţă şi bine îmbrăcată şi de a-şi da seama că place.

Lotte era foarte frumoasă, dar palidă şi aproape fără zâmbet. Jenny las o luă de mijloc, o trase afectuos spre ea şi-i şopti în taină:

— Acuma e rândul tău, Lottchen; vezi, nu ne lăsa să aşteptăm mult.

Jacques Heller îi făcu complimente şi glumi cu Lia şi cu Hilda, urmărit de privirile furioase ale nevesti-sii, care se retrăsese într-un colţ cu doamna Schneider şi cu Melanie ca să-şi comunice pe rând, sistematic, impresiile critice în legătură cu primirea la Galaţi, cu pregătirile de nuntă şi cu cadourile familiei. Mina Rohr li se alătură ca

să-şi verse necazul şi aduse vorba, cu reticenţe şi suspine elocvente, despre bogătaşii care nu vor să ştie de rudele în nevoie şi nici să le ajute, ba încă le e ruşine să le recunoască. Într-adevăr, cele câteva zile petrecute în casa fratelui ei fuseseră un calvar pentru biata

Mina. Domnul Calaff o ignorase cu desăvârşire, ostentativ, şi dăduse dispoziţii drastice ca toate dulapurile şi sertarele să fie încuiate şi nimeni din familie să nu-i facă confidente sau s-o lase să tragă concluzii despre averea lui Karst, despre zestrea Martei, despre aranjamentul în noua locuinţă, despre trusou. Doamna Calaff o ocolea îngrozită, ca pe o ciumată, Silvia îi vorbea condescendent, cu buzele subţiate, Marta era foarte ocupată, Jean avea un aer posomorât şi important; pe Lotte şi pe Eugen nu-i vedea nimeni. Doamna Rohr vorbea cu întreruperi, oftând, ştergându-şi ochii, lăsându-se trasă de limbă.

— Să nu-i plătească dumnezeu aşa cum merită, încheie ea şoptit, fiindcă slujba începea şi familia trebuia să se adune în jurul baldachinului.

Domnul Calaff auzea lângă el suspinele înăbuşite ale Luizei, care-şi permitea să plângă, ştiind că sjţul ei tolera şi încuraja chiar manifestarea emoţiei Îi nunţi, înmormântări şi botezuri, când ea dovedeşte tuturor ataşamentul şi legătura trainică dintre membrii unei familii. Laura plângea şi ea, domol, obosit, cu gândul la cununia ei – nu-şi mai amintea decât de cea de a doua, când se oprise în faţa altarului alături Albert; prima dată fusese doar un copil, nimic nu-i mai rămăsese în minte din ceremonia care avusese loc cu douăzeci şi cinci de ani în urmă – cu gândul la fetele ei şi la viitorul lor. Silvia ducea din când în când şi cu totul nemotivat batista parfumată la ochi şi suspina adânc şi tremurat. Se întreba dacă între felicitări şi masă o să aibă destul timp pentru schimbarea toaletei, dar mai ales a coafurii, care necesita o atenţie deosebită, deşi domnul Maranz era probabil foarte obosit şi toată lumea trăgea de el în toate părţile. Rose Heller se încălzise; îşi simţea nasul lucios, faţa congestionată şi vulgară şi, ca de obicei, pe măsură ce se enerva la acest

gând, se înroşea şi mai tare şi devenea mai urâtă şi mai vulgară.

Domnul Calaff asculta slujba drept, neclintit, plin de acea binecunoscută senzaţie de forţă şi de siguranţă pe care l-o dădea succesul. Eroul zilei, adevăratul şi singurul erou al acestei zile de sărbătoare pentru casa şi familia lui, era el, numai el, el care dusese la bun sfârşit partida strălucită cu Paul Karst şi asigurase încă uneia din fiicele sale o viaţă de belşug, alături de un bărbat abil şi capabil. Salonul era plin de flori scumpe şi parfumate, uşile spre salonaş şi spre hol erau larg deschise şi lumea, mulţimea invitaţilor aleşi care umpleau toată casa, unduia uşor în foşnetul veşmintelor elegante, în susur de catifele şi de mătăsuri. Briliantele sclipeau în urechile femeilor, însoţindu-le cu fulgere scurte mişcările capului, penele pălăriilor tremurau fragile, cămăşile albe ale bărbaţilor se bombau rigide pe piepturi. Şi toată lumea aceea bogată şi fără griji care venea atât de rar în casa lui, convocată numai la marile ocazii, privea spre el, se gândea la el, îi contempla succesul cu admiraţie şi cu invidie. Cu admiraţie şi cu invidie! Erau cele două sentimente pe care domnul Calaff dorea să le întâlnească în ochii celorlalţi, să le distingă în glasuri, să le afle în comentariile despre el, surprinse sau colportate. Şi teama. Cei mici şi pe cât posibil cei egali lui trebuiau să-i ştie de frică, să tremure şi să se frângi sub voinţa lui, în faţa inteligenţei lui puternice şi cuprinzătoare. Veniseră toţi, nu lipsea nimeni dintre invitaţi şi aproape nimeni nu întârziase. Erau acolo, în salonul lui plin de flori şi de briliante, oameni mai bogaţi, mult mai bogaţi şi mai puternici decât el, cu relaţii mai mari, cu proprietăţi solide şi servitorime multă, dar inteligenţa, energia şi voinţa lui n-o avea nimeni şi nici ascendentul acela imens, irezistibil asupra celor din jur.

Fiii şi ginerii lui purtau fracuri impecabile, jobene strălucitoare şi mănuşi albe. O clipă, ochii domnului Calaff întâlniră privirea crispată a lui Eugen, care păli şi-şi smuci capul spre stânga. Domnul Calaff avu o tresărire de nerăbdare. Îi făcuse de câteva ori observaţii pentru ticul

acela stupid, dar în fugă, după cum în fugă discutase, cu el despre studii şi despre fabrică, preocupat cum fusese în tot cursul acelei veri de Marta şi de treburile ei. Îl vedea pe Eugen doar la masă, în restul timpului ştia că învaţă şi muncea probabil mult, de asta slăbise atât şi arăta veşnic nedormit. Voia să-şi ia diploma cu notă mare, să-i demonstreze că are de ce se mândri cu fiul lui, inginerul. Peste câteva zile pleca, la! octombrie trebuia să fie la Chemnitz, domnul Calaii se gândi că era momentul să stea de vorbă serios cu el înainte şi să-l scuture bine, să-i pună în vedere că nu mai admite nicio amânare.

Se gândi la cei cincizeci de mii lei pe care Karst declarase în ajun că e dispus să-i investească în fabrică după întoarcerea din călătoria de nuntă. Ash era victoria cea mare şi domnul Calaff încercă să-şi închipuie ce impresie ar face o astfel de veste asupra lui Leopold Gamic, care-l iscodise de câteva ori până acum, neliniştit şi plin de presimţiri rele. Ei, el, Garnic, avea numai băieţi, îi era mai uşor; cel mare se şi însurase şi luase zestre frumoasă, numai că nu se prea sinchisea de taică-său, se cam lăsa antrenat în tot felul de speculaţii neserioase. Şi celălalt, inginerul, era un pierde-vară, se ţinea numai după fuste, mare lucru n-avea să fie de capul lui. Copiii lui, însă, nu-i ieşeau din cuvânt; niciunul n-ar fi îndrăznit să i se opună. Anatol era pierdut, desigur, dar Jean, cât era el de dobitoc, începuse să se descurce parcă şi oricum, o partidă frumoasă putea face oricând. Nu strica să înceapă să se intereseze, putea să-l cheme într-una din zile pe Zeilig la el; era un om priceput şi cu mult tact, nimic de zis.

Rabinul vorbea acum tinerilor căsătoriţi, strecurând din când în când priviri linguşitoare, din ochii lui mici şi vicleni, în direcţia domnului Calaff. Rabinul Mendel era prezentabil, monden, conciliant şi plin de îngăduinţă faţă de abaterile unei anumite categorii dintre credincioşii săi. Cunoştea indiferenţa totală a domnului Calaff faţă de religie şi faţă de dumnezeu şi ştia că la masa la care fusese invitat îi va fi cu neputinţă să se atingă de alte alimente în afară de legume, brânzeturi şi fructe, fiindcă bucătarului

de la „Sure” nu i se ceruse să ţină seama de niciunul din comandamentele biblice în materie di mâncare. Dar domnul Calaff era preşedinte de onoare al templului din Galaţi, avea multă trecere şi relaţii importante, rabinul Mendel îl menaja şi nu pierde* nicio ocazie să-i exprime respectul şi simpatia sa:

Domnul Calaff îi ceruse lui Gino Marihetti să-i facă un deviz pentru etajul pe care voia să-l clădească deasupra casei. Imediat în primăvară, îşi spunea el, lucrările ar putea să înceapă. Ar face două apartamente şi le-ar închiria unor oameni serioşi, liniştiţi, onorabili. Casele erau o investiţie bună, domnul Calaff era din ce în ce mai mult atras de ideea de a deveni proprietar. Se gândi la casa de pe Mihai Bravua lui Alecu Procopiu care murise de curând în urma unui atac de cord, lăsându-şi soţia şi fata ruinate şi fără niciun sprijin, fără nimeni care să le dea o mână de ajutor sau măcar un sfat. Voi-îu să vândă casa şi aveau s-o dea desigur pe un preţ de nimic, era o ocazie interesantă.

La trăsură însă, domnul Calaff era hotărât să renunţe şi asta numaidecât, îndată după nuntă. Era o cheltuială inutilă şi stupidă, toată lumea mergea cu tramvaiul şi nimănui nu-i cădeau galoanele…

Domnul Calaff îşi scoase jobenul, îl trecu în mâna stângă, îşi înălţă capul şi-şi răsfiră mustaţa între degetul cel mare şi arătătorul mâinii drepte. Slujb» se sfârşise şi lumea se apropia pentru felicitări.

CAPITOLUL IX

Eugen plecă şi el peste o săptămână. Până în ultima zi, până în clipa când domnul Calaff îl chemă în birou să stea de vorbă cu el şi să-i dea banii, trăi într-o spaimă continuă, obsedat de gândul că nu va mai putea pleca fiindcă Lotte sau Laura, căreia îi ceruse de câteva ori bani în timpul absenţei întregii familii, aveau să divulge totul bătrânului, sau măcar să-l pună în gardă. De Lotte nu mai încerca să se apropie, de teamă să nu-i amintească

destăinuirea Involuntară pe care i-o făcuse cu câteva luni înainte, pe de o parte, dar pe de alta, fiindcă după întoarcerea de la Viena o simţise străină, absentă şi indiferentă la tot ce se petrecea în jur. De altfel nu simţea nevoia confidenţelor şi Lotte oricum n-avea bani, nu putea să-i fie de niciun folos. Evita cât putea să atragă atenţia asupra lui, nu vorbea cu nimeni, pe Jean îl ocolea cu ură, stârnit de aerele de superioritate pe care şi le lua în lipsa tatii şi de dispreţul cu care se adresa celor neînsemnaţi sau celor ce nu erau în graţiile domnului Calaff. După plecarea lui Anatol, obţinuse să doarmă mai departe în sufrageria mici. explicând că abia noaptea, când e linişte perfectă, poate să înveţe bine şi că lumina aprinsă până foarte târziu l-ar supăra pe Jean şi l-ar împiedica să se odihnească. Într-adevăr, luminările ardeau până la unu ori la două noaptea şi Dochita curăţa zilnic sfeşnicul mic de alamă de lacrimile groase de parafină, prelinse în scobituri şi pe mâner, iar pe pat, pe masă şi pe scaune erau răspândite o mulţime de cărţi şi dă caiete, menite să preîntâmpine o inspecţie neprevăzută a domnului Calaff.

Eugen, însă, nu învăţa. După cină, îndată ce taică-său se ridica de la masă, se retrăgea grăbit în sufrageria mică, trăgea transparentele la ferestre, potrivea cheile în broaştele celor două uşi ca nimeni să nu poată privi înăuntru, apoi se trântea pe pat fără să se dezbrace şi rămânea aşa nemişcat, cu faţa în sus, cu urechea atentă la zgomotele casei, tresărind la orice uşă care se închidea ori se deschidea în antreu sau în bucătărie, cu o carte şi un creion la îndemână, pregătindu-şi o poză dinainte şi îndelung studiată Treptat, se culca toată lumea, vocile Tudorei şi Dochiţei, care spălau vasele alături în bucătărie şi-şi făceau programul pentru a doua zi, în şoaptă, ca să nu-l stânjenească de la învăţat, se potoleau. Dochiţa îşi desfăcea patul de campanie după ce rămânea singură, căsca adânc, obosită, se mai învârtea prin bucătărie cu picioarele desculţe, păşind greoi pe duşumele, apoi se culca şi urechea exersată a lui Eugen o auzea uneori gemând prin somn ori sforăind bărbăteşte.

Abia atunci începea noaptea adevărată, în tăcerea aceea deplină pe care Eugen o dorea toată ziua şi o aştepta cu încordare ca să se destindă şi să se liniştească; şi noaptea i se părea întâi alinătoare şi milostivă, dar sfârşea sinistră ca un urlet de jale. În vară, când rămăsese singur cu Jean după plecarea familiei la Viena, încercase să ascundă în pat o sticluţă cu ţuică, în chip de provizie pentru noapte, dar se temea de Dochiţa când făcea dimineaţa curăţenie şi greutatea cu care îşi putea procura ceva de băut îl înnebunea.

Din sufrageria mare străbăteau slab bătăile pendulei, măsurându-i cu precizie insomniile; câteodată nişte pisici îşi plângeau dragostea în uşa magaziei de lemne sau sub scara spălătoriei; alteori, când timpul era foarte calm şi vântul potrivit, auzea şuierâtul vreunei locomotive în gară sau o sirenă iritată în port. Eugen dorea zgomotele acestea cu o nerăbdare asemănătoare doar aceleia cu care dorea liniştea în cursul zilei. Uneori, foarte rar, aţipea dar tresărea violent din somn, se trezea la cel mai mic scârţâit şi întindea instinctiv mâna spre cartea deschisă. Se bucura când începeau să cânte cocoşii şi după ora două stingea luminarea şi se dezbrăca cu gesturi lente, distrate, cu un sentiment curios, în care se amesteca oboseala omului ce şi-a făcut datoria şi un început de aprehensiune faţă de ziua ce avea să se nască peste câteva ore.

În ultimele zile înainte de plecare, Eugen slăbi îngrozitor, deveni străveziu şi Dochiţa îi încredinţă în taină Tudorei convingerea ei că luase boala de la frate-său. Doamna Calaff, absorbită şi istovită peste măsură de nunta Martei şi de musafiri, plină încă de emoţia despărţirii de tinerii căsătoriţi, nu observă nimic până în clipa când domnul Calaff îi ordonă să dea rufele băiatului la spălat şi ciorapii la cârpit. Eugen pleca de data asta pentru scurtă vreme, în curând avea să se întoarcă şi să rămână definitiv acasă, inima ei de mamă se bucura şi se umplea de mândrie la gândul că fiul ei, inginerul, rămânea lângă ea, că va lucra în fabrică şi-şi va câştiga preţuirea tatălui său.

— Pregăteşte-i două-trei schimburi, ajunge pentru o

lună, spuse domnul Calaff şi Eugen, care era de faţă, simţi cum îl trece un fior.

— Ce-i cu tine, mamă dragă? îl întrebă ea a doua zi dimineaţă, privindu-l speriată. Arăţi aşa de rău! Nu ţi-e bine?

Eugen îi răspunse ceva, nerăbdător şi nervos, o frază scurtă în care era vorba de învăţătură şi examene. Dar ea îl privea mai departe neliniştită şi plină de remuşcări fiindcă se ocupase aşa de puţin de el şi nu-l îngrijise îndeajuns în lunile acelea febrile cât fusese acaparată de nunta Martei.

— De te-aş vedea o dată înapoi, scăpat de griji şi să încep să te hrănesc aşa cum ştiu eu!

— Lasă-mă-n pace! Crezi că sunt o cocuţă? ţipă Eugen ca scos din minţi, se înecă şi ieşi din odaie trântind uşa.

O diaree violentă îl chinui ultimele două zile. Nu pomeni, însă, nimic nimănui şi continuă să mănânce sau să se prefacă că mănâncă, de teamă să nu observe ceilalţi şi să nu-i amine plecarea. Noaptea nu mai dormea de loc; se strângea covrig sub plapumă, scutur rat de frig şi, când era nevoii să iasă afară, se ducea în curte luând precauţiuni infinite ca să nu-s audă cineva. Esenţialul era să nu atragă atenţia asupra lui, să nu-l indispună în niciun fel pe taică-său, care de la un fleac oarecare putea să facă diferite asociaţii de idei primejdioase, să-l cerceteze îndeaproape şi să afle adevărul. Eugen era convins că nu i-ar putea rezista, că de la primele întrebări directe, brutale, ar spune, ar răcni totul. îl salvase nunta Martei, ştia asta, alegerea locuinţei, vizitele lui Karst, socotelile, apoi plecarea invitaţilor, comentariile în oraş, pentru care domnul Calaff avea totdeauna o ureche sensibilă. Scăpase, nimeni nu-i dăduse atenţie, privirea bătrânului lunecase distrată peste el, o privire de om satisfăcut şi bine dispus, plin de energie şi de încredere în viitor.

Tensiunea aceea continuă ajunse să nimicească în el orice nevoie, să-i potolească până şi setea şi deşi fiecare muşchi şi fiecare nerv îi era încordat, neastâmpărul

exterior dispăru făcând loc unei apatii totale. Domnul Calaff observă în treacăt această schimbare şi cum buna dispoziţie nu-l părăsea şi-l făcea să vadă în continuare totul în culori trandafirii, o luă drept linişte şi siguranţă, atribuind-o pregătirii temeinice pentru examen. Eugen nu se gândea la cele treizeci de zile zgârcit numărate pe care le avea înainte, nici la ce întrebuinţare avea săle de; * şi cu atât mai puţin la întoarcere. Nu se gândea la niciunul dintre cunoscuţii sau colegii – foştii lui colegi – din Chemnitz (prieteni nu avusese niciodată, obişnuit şi resemnat cu izolarea în care îşi trăise la Galaţi anii copilăriei şi ai adolescenţei, incapabil să se dăruiască ori să primească darul unei simpatii), nu se gândea la nicio femeie fiindcă nu fusese niciodată îndrăgostit, nu cunoscuse şi nu simţise nevoia să cunoască femeia. Nu se gândea decât la plecare, la clipa în care se va urca în tren şi Vasileâi va instala cu băgare de seamă valiza – o singură valiză, de data asta – în plasa de deasupra locului său din compartimentul de clasa a II-a.

Domnul Calaff îi dădu în ajun paşaportul şi banii şi-i vorbi puţin, fără afecţiune, dar şi fără duritate, prevenindu-i calm, ca şi când ar fi fost vorba de un lucru de la sine înţeles, că nu mai admitea nicio prelungire a şederii lui peste data examenelor şi că îl aştepta până într-o lună să înceapă să se ocupe şi el de mersul fabricii.

— Ai avut destulă linişte pentru învăţat vara asta – încheie el – sper că n-ai să mă faci de râs-Eugen îl ascultă supus, cu faţa albă ca varul, înghiţind nervos în sec, fără strop de salivă. Se duse în sufrageria mică, se culcă şi stinse luminarea, dar se ridică imediat din pat, dădu buzna în bucătărie unde Dochiţa mătura încă şi vomită îndelung, convulsiv, în căldare.

Lotte îl văzu plecând dar rămase aproape indiferentă, cufundată cum era încă în toropeala grea cară. cu i labe intermitenţe, o apăsa de două luni de zile. Întoarsă de la Viena împreună cu părinţii şi cu Marta, avusese două săptămâni de înviorare provocată de speranţa nelămurită, dar puternică, în aşteptarea Silviei care plecase la

Lemberg şi putea să aibă veşti pentru ea venind la nuntă. Cele două scrisori primite în acest interval, Lotte le citise în goană, cu voracitate, cu inima istovită de lovituri violente ca de ciocan, căutând să deosebească printre rânduri aluzii inexistente şi să dea interpretări anumitor fraze. Silvia nu putea scrie nimic pe faţă din cauza domnului Calaff, era de la sine înţeles, şi Lotte se mângâia cu gândul ăsta, după ce străbătuse în – de câteva ori în zadar scrisoarea şi o lăsă dezamăgită din mină, căutând să se convingă că nici nu se aşteptase la altceva şi era imposibil să găsească mai mult. Sosirea soră-sii îi dădea însă alte speranţe şi Lotte făcuse tot felul de combinaţii, încercând să prevadă cum se petrecuseră lucrurile, ocaziile pe care le-ar fi avut Silvia să-l întâlnească pe Socolski, la Dolo în farmacie, de pildă, unde ea făcea în fiecare după-masă câte o scurtă vizită asemenea unei inspecţii şi unde el ar fi intrat sub pretextul unor reţete comandate pentru mătuşa-sa, în foaier la teatru, la cafenea sau în biroul domnului Bielański. Pe măsură ce se apropia data sosirii Silviei, agitaţia lui Lotte creştea, odată cu certitudinea că avea să afle ceva şi cu groaza la gândul că ar fi putut să se înşele. Trăise străină şi cu desăvârşire absentă pregătirile pentru nuntă, asistase insensibilă la crizele de furie ale domnului Calaff care înjura şi blestema pe furnizori, pe Karst cu toată familia lui, pe invitaţi, pe Marta care-i dădea atâta bătaie de cap. Era încordată ca un arc în clipa când sloboade săgeata şi nu se gânde-a decât la sosirea Silviei şi la cele ce avea să-i spună. Se duse la gară împreună cu Jean, care vorbi tot timpul făcând comparaţii nesfârşite între Karst şi Dolo, între Dolo şi Albert, între Albert şi Karst, comparaţii ce sfârşeau invariabil cu constatarea superiorităţii indiscutabile şi copleşitoare ale noului lor cumnat. „Albert e un dobitoc, e o ruşine să ai în familie un dobitoc ca ăsta”, avu impresia că aude Lotte în clipa când trenul intră şuierând în gară. Dar Silvia nu-i spuse nimic, nu avea nimic să-i spună. Lotte se stăpâni în trăsură şi-şi zise că soră-sa face foarte cuminte că se fereşte de Jean, aşa că nici ea nu trebuie să

aducă în discuţie subiecte delicate faţă de el. Arătă celor doi soţi o afecţiune dezordonată, am pentru ei nenumărate atenţii şi fu deznădăjduită când chiar în prima seară domnul Calaff îi pofti fără multe menajamente să meargă la hotel, fiindcă ştia că Silvia avea să se indispună, să fie preocupată de această împrejurare, s-o comenteze şi să uite poate de ceea ce avea să-i comunice. Nu avu răbdare să aştepte mult şi chiar a doua zi, în camera de la „Continental”, unde alergase dist-de-dimineaţă sub pretextul că vrea să-i ajute la despachetat, după ce ascultă fără să audă exclamaţiile ce dădeau măsura durerii, a indignării şi a jignirii suferite de sorăsa, începu să-i ceară, cu glasul gâtuit de emoţie, veşti despre cei din Lemberg pe care-i cunoscuse şi ea la Karlsbad. Silvia prinse ocazia şi se pierdu în ditirambi la adresa rudelor lui Dolo, care se purtau cu atâta afecţiune şi delicateţe faţă de ea şi care înlocuiau cu atâta succes propria ei familie, apoi vorbi cu lacrimi de duioşie despre Helca, „draga de Helca”, şi despre Bielański.

— I-ai cunoscut şi tu, Lottchen, ce să-ţi mai vorbesc, ai văzut ce relaţii sunt între noi şi cum nu facem un pas unii fără ceilalţi. Lotte roşi, apoi păli, crezu că avea să mai urmeze ceva, dar se înşelase, întrebă de Zosia Ralski, apoi aduse vorba cu un glas stins despre excursia de la Giesshiibl şi aminti de vremea minunată, de rochia havane pe care o purta Silvia şi al cărei tiv se agăţase la coborârea din landou şi se desfăcuse puţin. Silvia dădea din cap distrată, răspunzând vag, cu atenţia împărţită între amintirea sângerândă a ofensei suferite din partea domnului Calaff şi aranjarea toaletelor, a pălăriilor şi a încălţămintei în dulapuri şi sertare.

— Nici nu-mi intră toate lucrurile, vezi şi tu, spunea ea indignată; dacă ştiam că n-o să se găsească o odaie pentru mine şi pentru soţul meu în casa părintească şi că o să trebuiască să stau la hotel ca orice străin, aş fi venit în ajunul nunţii, mi-aş fi adus strictul necesar şi nu mi-aş fi făcut niciun fel de probleme. Nu-i nimic, draga mea, asta-i o învăţătură de minte, am să ştiu cum să mă port altă dată

şi în orice caz plec chiar a doua zi după cununie, asta fără doar şi poate.

Lotte nu se mai putu stăpâni şi aplecându-se spre? sertarul de jos al dulapului ca să mute fără rost, dintr-un colţ în celălalt, pantofii de lac ai lui Dolo, o întrebă dacă domnul Socolski era în relaţii tot aşa de bune cu cumnatul ei.

— Nu ştiu, dragă – răspunse Silvia desfăcând curelele cutiei cu pălării – nu l-am mai văzut şi nici n-am mai întrebat despre el. Cu nobilii ăştia, de fapt, poţi să ai relaţii la băi, să schimbi două vorbe cu ei dacă-i întâlneşti pe stradă, dar altfel… nişte cartofori, nişte stricaţi… niciunul nu termină bine, trebuie să te fereşti de ei ca de foc… Poftim, uite cum s-a turtit pălăria asta 1 strigă ea iritată şi dădu drumul unui val de lamentaţii, de regreteşi de reproşuri, din care reieşea în mod foarte limpede că vina tuturor neplăcerilor şi a lipsei de confort ce avea în perspectivă pentru următoarele opt-zece zile o purta familia ei din Galaţi, de dragul căreia făcuse o mulţime de cheltuieli, îşi lăsase fetiţa la Lemberg şi primejduise tihna şi sănătatea bietului Dolo.

Lotte nu mai insistă şi nu mai aduse vorba despre Socolski. Ştia că Silvia spunea adevărul, că toată povestea aceea de la Karlsbad îi ieşise cu desăvârşire d. În cap, că Jan Socolski nu încercase s-o întâlnească, să stea de vorbă despre ea şi cu atât mai puţin să-i trimită un cuvânt de aducere-aminte. Aşteptă cu răbdare să se isprăvească în casă forfota stârnită de nunta Martei, să plece invitaţii şi să rămână singură, fiindcă se simţea la capătul puterilor, incapabilă să mai suporte volubilitatea doamnei las, ironiile Dianei şi văicărelile Minei Rohr. Ecourile evenimentului, prelungite cu agitaţ a, deşi de proporţii mult mai mici, provocată de plecarea lui Eugen, mai răsunară încă timp de o săptămână în casa Calaff şi contribuiră să-i întărească iluzia că singurătatea şi liniştea aveau s-o vindece. Abia în ziua când aşezându-se la dejun cu ochii plecaţi şi buzele strânse, în faţa tacâmului ei, îşi dădu seama că în jurul mesei nu se adunaseră decât

părinţii – tatăl ei, care-i inspira numai groază, mama ei, care-i inspira numai milă – şi Jean cel mai puţin iubit dintre fraţi, începu să se dezmeticească şi să simtă că ceea ce se numise linişte, în aşteptarea ei plină de suferinţă, era de fapt un gol imens şi neprevăzut.

În zilele imediat următoare, Lotte făcu un efort ca să se scuture din amorţeala aceea ciudată şi primejdioasă, care pusese stăpânire pe ea şi se hotărî să-şi reorganizeze viaţa. Reîncepu orele cu mère Hildegard, care o primi cu blândeţe ca totdeauna, o rugă să-i povestească despre Karlsbad şi o ascultă în tăcere, privind-o lung şi atent, în timp ce Lotte aduna la întâmplare episoadele fără importanţă aşa cum îi veneau în clipa aceea în minte şi le relata cu o vioiciune falsă. Apoi îi trimise un bilet doamnei Albertini întrebând-o dacă e de acord să-i dea şi anul acesta lecţii de pian. Doamna Albertini nu era însă în oraş; plecase la Bucureşti pentru un proces de moştenire şi nu se întorcea decât la sfârşitul lunii. Lotte era plină de neastâmpăr şi, aflând de această întârziere, intră într-un fel de panică, pe care o ascundea cu greu celor din casă şi nu izbutea să şi-o explice ei înseşi. De pictură n-avea niciun chef să se apuce. Se ştia fără talent şi îi era silă de veşnicele apusuri de soare în grădina publică sau de mereu aceleaşi naturi moarte care înfăţişau trist şi stângaci câteva mere răsturnate pe masa acoperită cu postav verde din sufragerie, în vecinătatea unei cărţi, a unui pahar şi a unei căni cu ap3. Îşi luă inima în dinţi şi-i explică domnului Calaff că ştie să picteze atât cât se cuvine ca să poată oricând face o acuarelă onorabilă şi că ar putea renunţa la lecţiile de pictură; în schimb dorea de mult să înveţe engleza şi se nimerea tocmai bine: Fräulein Wenzel dădea şi ore de engleză, mama ei era englezoaică…

Domnul Calaff era bine dispus şi înclinat spre indulgenţă. Găsi foarte bună ideea lui Lotte, se gândi că puţine fete de măritat ştiau trei limbi străine, dintre care una atât de distinsă şi de originală ca engleza şi o sfătui să înceapă lecţiile numaidecât. În toamna aceea caldă şi aurie ca o primăvară, toate drumurile i se păreau uşoare şi

sigure, toate porţile deschise. Găsise cumpărător pentru trăsură, devizul pentru zidirea etajului nu era exagerat, văduva lui Alecu Procopiu cerea un preţ de nimic pentru casă. Domnul Calaff glumi într-o zi cu Albert şi-l întreba de câteva ori pe Dănuţ cum merge cu învăţătura.

Lotte vorbi cu Fräulein Wenzel, stabili orele, îşi alcătui un program detaliat de lucru, i-l comunică şi lui mère Hildegard, fu încântată când îi primi aprobarea, apoi când isprăvi toate pregătirile şi hotărî că sosise momentul să se apuce de treabă, se opri deodată ca în pragul unei uşi pe care n-ar mai fi avut putere s-o deschidă. Agitaţia ei căzu brusc, interesul pentru orele de engleză, pentru orele de germană, pentru pian, dispăru şi o oboseală irezistibilă o cuprinse. Dacă cel puţin ar fi avut-o pe Marta…

Citea scrisorile ei şi cărţile poştale ilustrate care soseau regulat, o dată sau de două ori pe săptămână, pline de mulţumire şi de linişte, cu descrieri sumare şi banale ale locurilor pe unde trecea pentru prima dată şi cu proiecte de itinerariu pentru această variată călătorie de nuntă ce avea să se prelungească timp de câteva luni. „*Herzliche Grüsse und Küsse*” adăuga invariabil Paul, care numai rareori scria o jumătate de pagină politicoasă şi seacă. Din scrisorile acestea, Lotte presimţea cu durere şi cu groază că nu-şi mai putea pune nădejdea în Marta, că nu mai putea aştepta de la ea decât o afecţiune grăbită şi distrată de grijile şi bucuriile căsniciei ei.

Încercă să se apropie de Laura şi de fete, dar nu îndrăzni să-şi deschidă lor sufletul. Laura era ocupată şi chinuită, pe Hilda o simţea linguşitoare nesinceră şi invidioasă. Lia era bună şi serviabilă, dar de o veselie naivă, departe de nelinişte şi de frământări. Toamna caldă şi molatică o apăsa, îi transforma melancolia într-o suferinţă permanentă şi sfâşietoare. Nu se mai împotrivi imaginii lui Socolski, care noaptea, de îndată ce adormea, îi vizita toate visele iar orele leneşe, singuratice, petrecute

1 în limba germană: Dragi salutări şi sărutări (n.r.).

Într-un fotoliu lângă fereastră cu o carte uitată pe genunchi sau în faţa pianului deschis, cu degetele imobile

pe clape, se umplură toate de amintirea lui.

Se gândea rar la excursia la Giesshiibl fiindcă încetase să mai creadă în realitatea fericirii ei din ziua aceea ireală, evita chiar cu stânjeneală şi cu laşitudine să retrăiască în închipuire clipele acelea. În schimb, revedea mereu şi se întorcea cu încăpăţânare la întâlnirea neprevăzută, după câteva zile de ciudată şi neliniştitoare absenţă, când îl zărise de departe pe Alte Wiese, alături de silueta înaltă a unei femei… Lotte se oprise brusc în faţa unei vitrine îngăimând cu o voce întretăiată câteva cuvinte din care trebuia să se deducă interesul ei neaşteptat pentru o catifea albastră de rochie, expusă acolo de mai bine de o săptămână. Dar se întorsese numaidecât şi pornise încet, albă la faţă, cu genunchii moi şi degetele străbătute de furnicături nenumărate spre perechea aceea care umplea toată strada şi se apropia agale de grupul lor. Socolski salutase cu un zâmbet politicos, apoi se aplecase interesat şi curtenitor spre tovarăşa lui de drum, care-i povestea ceva cu multă însufleţire, strângându-i în treacăt cotul cu mâna…

*

Domnul Calaff era mulţumit că vânduse pe preţ bun trăsura şi caii, dar în ziua aceea, prima în care se urca în tramvai, nu fiindcă Zalman era bolnav şi nu putea să mâne, nici fiindcă l-ar fi trimis pentru vreun drum urgent în altă parte, ci fiindcă *trebuia* să ia tramvaiul până la centru ca să ajungă acasă, simţea un fel de ruşine amestecată cu enervare şi plictiseală. La capătul liniei nu era lume multă, dar de la Elizabeta-Doamna încolo, începea să fie îmbulzeală şi tramvaiul se umplea de miros de cojoace şi de brânză. Domnul Calafi se răsti la un ţăran bătrân, în picioare lângă el, care, împins de cei din spate, se aplecare peste scaunul lui.

— Unde te bagi, mă? Eşti chior? Nu vezi că-s eu aici?

Când coborî în centru, o luă repede şi încruntat pe Strada Mare, fără să se uite nici în dreapta nici în stânga. Se ştia în oraş că-şi vinde trăsura, dar primele întâlniri cu toţi cei care erau obişnuiţi să-i răspundă la salutul demn şi

mândru aruncat din fuga cailor aveau să fie neplăcute, abia acum îşi dădea seama de asta. Poate că făcuse o prostie pe care avea s-o regrete, poate că nu se va obişnui cu această coborâre la nivelul băcanilor şi tinichigiilor care mâncau seminţe de dovleac în tramvai şi-şi suflau nasul cu zgomot. Ajuns în faţa porţii casei lui. trase clopotul cu şi mai multă putere ca de obicei, pentru ca, neavertizaţi ca altă dată de tropotul cailor şi de oprirea trăsurii, ai lui să nu-şi ia nasul la purtare, să ştie numaidecât cine sună şi să se repeadă să-i deschidă cu graba plină de teamă de totdeauna. Nu se mai opri în depozit, ci se îndreptă urmat de Jean spre casă şi intră în sufragerie odată cu Lotte şi cu doamna Calaff.

Abia când se aşezară la masă, în timp ce bătrânul îşi umplea farfuria cu supă din castronul fierbinte, prinse Jean prilejul să-i întindă o scrisoare:

— Văd că e din Chemnitz, tată, dar parcă nu-i scrisul lui Eugen, mă mir…

Domnul Calaff examină caligrafia necunoscută de pe plic, îl puse lângă farfurie, luă o lingură de supă, apoi se hotărî să deschidă totuşi scrisoarea. Erau patru pagini acoperite cu caractere gotice lătăreţe, cu intervale mari între ele. Semnătura era a doamnei Krauss, la care locuia Eugen de trei ani de zile. Domnul Calaff împinse maşinal farfuria la o parte îşi puse ochelarii şi citi:

„Prea stimate domnule Calaff.

Sper că veţi înţelege sentimentele care mă în>ţieamnă să vă trimit această scrisoare şi că veţi ierta libertatea ce-mi iau de a vă comunica unele ştiri desigur neplăcute şi chiar dureroase pentru inima unui părinte. Vă rog să credeţi că o fac în primul rând din ataşament faţă de domnul Eugen, care, în aceşti trei ani de cirid locuieşte la mine, a devenit un fel de membru al familiei noastre, a fost privit cu dragoste ca cel mai tânăr dintre fiii mei şi ne-a dovedit că ştie să ia parte la durerea lăsată de pierderea regretatului meu soţ, mort anul trecut în urma…”

Domnul Calaff întoarse pagina, sări câteva rânduri şi citi mai departe:

„Consider aşadar de datoria mea, mult stimate domnule Calaff, să vă aduc la cunoştinţă unele fapte pe care bănuiesc că dumneavoastră nu le ştiţi şi să vă sugerez să luaţi măsuri grabnice, în interesul scumpului dumneavoastră fiu. Iată despre ce este vorba:

Am avut de curând neplăcuta surpriză să aflu că domnul Eugen, despre care ştiam că va ieşi peste puţin inginer, fapt pe care-l aşteptam, vă rog să mă credeţi, cu bucurie şi cu nerăbdare, ca şi cum ar fi fost vorba de unul din fiii mei şi pe care mă pregăteam să-l sărbătoresc după modestele mele puteri, nu este în situaţia de a-şi lua diploma şi nici nu o va putea lua într-un viitor apropiat, deoarece nu şi-o mai dat de loc examenele în ultimii doi ani şi n-a mai frecventat cursurile universităţii cam de tot atâta vreme”.

Domnul Calaff făcu o mişcare bruscă, Iovi cu cotul în farfuria din fata lui, supa se clătină violent în cadrul de faianţă albă cu tiv subţire, albastru, şi zvârli câţiva stropi groşi pe faţa de masă.

— Ia de-aici supa asta – urlă bătrânul în direcţia nevesti-sii – ce soţi şi te uiţi la mine şi o laşi să mi se sleiască în nas?

„Ceea ce este mult mai grav însă, după mine, prea stimate domnule Calaff, ceea ce îmi dă de gândit şi mă face să-mi caut cuvintele ajungând la această parte a scrisorii mele, fiindcă ştiu câtă îngrijorare voi răspândi în inima dumneavoastră de părinte, este starea sănătăţii sate. De când a venit, adică de aproape trei săptămâni, domnul Eugen n-a ieşit decât de patru sau de cinci ori din casă, seara, după ce se întunecă şi asta pentru a-şi face provizii, care din păcate constă numai din băuturi, după cum am putut să-mi dau seama după zgomotul de sticle desfundate ce se aude din camera sa, unde nu-mi mai permite să intru nici ca să fac curat. Nu mănâncă decât o dată pe zi şi atunci îmi cere să-i aduc farfuriile până la uşă, depunându-le după întrebuinţare pe prag. Are insomnii şi se plimbă toată noaptea prin odaie, vorbind tare pe româneşte, astfel încât mi-e cu neputinţă să-mi dau seama de ce spune,

trânteşte cu scaunele în podea şi pot să adaug între altele că chiriaşul de la etajul II mi s-a plâns de câteva ori şi ieri m-a ameninţat că vareclama proprietarului, zgâlţâie ferestrele şi mă mir chiar că n-a spart vreuna, iar când doarme, scoate în somn nişte ţipete atât de puternice încât scoală toată casa şi uneori opreşte trecătorii jos în stradă. Am încercat de câteva ori să vorbesc cu el, să-l întreb dacă nu se simte bine şi să-l sfătuiesc să consulte un medic, dar de fiecare dată mi-a trântit uşa în nas, spunându-mi chiar şi cuvinte urâte.

Mă adresez deci dumneavoastră, stimate domnule Calaff, şi am oarecare remuşcări că n-am făcut acest lucru mai demult, fiindcă starea domnului Eugen mi-a părut oarecum anormală de vreun an încoace, când a început să fie nervos şi să-mi dea de bănuii că nu se ocupă cu destulă seriozitate de studii. Sunt sigură că nu este vorba de ceva grav, ci de o nervozitate trecătoare, că înclinaţia spre băutură ţine şi de vârstă sau poate de unele deprinderi rele învăţate de la colegi de facultate neserioşi şi că totul va putea fi remediat prin intervenţia dumneavoastră, care veţi şti să folosiţi faţă de dânsul o autoritate de părinte, temperată prin afecţiunea şi blândeţea necesară într-o astfel de împrejurare dificilă”.

Urmă încă o jumătate de pagină de sugestii, de formule de politeţe şi de referinţe la regretatul soţ al doamnei Trude Krauss, care s-ar fi priceput poate mai bine să ia măsurile cuvenite şi să găsească cuvintele potrivite într-o asemenea scrisoare, dar domnul Calaff parcurse ultimele rânduri doar cu privirea. Se uită la dată: 18 octombrie, scrisoarea făcuse cinci zile.

— S-a întâmplat ceva cu Eugen, Emil? îndrăzni doamna Calaff, care-l privea neliniştită.

— S-a întâmplat… s-a întâmplat că fiu-tău e un trântor şi un ticălos, asta s-a întâmplat, urlă bătrânul învineţindu-se la faţă. Ţi-a fost frică să nu slăbească de prea multă învăţătură, animalul ăsta, putoarea… Dar lasă că-i arăt eu nemernicul… Să mă facă de râs, să creadă că mă duce pe mine de nas…

Domnul Calaff plecă imediat după-masă la fabrică şi biata Laura, înspăimântată, nu izbuti să-i intre în voie cu nimic. Ca de obicei în asemenea ocazii îl făcu pe Albert să dispară şi trimise vorbă copiilor să nu iasă de loc din casă. Domnul Calaff îi spuse că trebuie să plece peste două-trei zile la Chemnitz, că nu ştie cât avea să lipsească şi că mai înainte vrea să pună la punct toate treburile. Erau în plin sezon, aveau o mulţime de comenzi, aşteptau o serie de încasări.

A doua zi, când scurtându-şi siesta de după prânz domnul Calaff de pregătea să treacă în birou ca să termine nişte calcule, îl auzi pe Jean traversând în goană sufrageria şi oprindu-se şovăitor în pragul dormitorului.

— Intră, ce aştepţi? strigă el nerăbdător.

Fiul său intră şi-i întinse fără un cuvânt o telegramă nedesfăcută. Domnul Calaff i-o smulse din mâini, o deschise şi o citi, apoi o rupse în bucăţele.

— Jean – strigă el deodată, ca şi cum l-ar fi chemat din a treia odaie, şi-şi scoase portofelul mare de piele de la piept – du-te numaidecât şi ia-mi un bilet wagon-lit până la Chemnitz. Plec mâine dimineaţă… Mişcă-te… Şi spune-i Dochiţei să-mi aducă valiza neagră din cămară.

Domnul Calaff sosi la Chemnitz într-o după-masă. pe la patru. Fusese o zi mohorâtă. ceţoasă şi rece.

era aproape întuneric, prin magazine şi prin case se aprindeau lămpile.

Eugen locuia la etajul III. Domnul Calaif urcă prea repede scara strâmtă de lemn şi nu se opri să răsufle decât sus, la câţiva paşi de odaia băiatului. Fusese o singură dată la el, cu trei ani înainte, dar îşi reamintea perfect locurile, ştia care e uşa lui şi era mulţumit că nu trebuie să treacă pe la doamna Krauss. Din odaie se auzea un zgomot nelămurit care putea să fie un sughiţ neîncetat ori o încercare neizbutită de a fredona o melodie. Domnul Calaff apăsă pe clanţă – uşa nu era încuiată – şi intră.

Înăuntru plutea un fum gros şi o duhoare insuportabilă de neaerisit, de vin, de praf, de vomitat. Pe masă, pe dulap, pe jos, lângă patul răvăşit în care se

desluşea trupul lui Eugen pe jumătate îmbrăcat, se îngrămădeau sticle de vin, pline sau goale, unele răsturnate…

Eugen sări din pat, făcu un pas înainte, se împletici, apucă de jos o sticlă, dădu repede înapoi şi începu să tremure din tot corpul.

— Ceea?… ai venit după mine?… aici?… şi aici ai venit?

Domnul Calaff porni spre el, dar nu deschise gura; era incapabil să spună un cuvânt. Eugen arăta ca un spectru.

— Să nu te apropii de mine, bestie!… să nu te apropii, să nu te apropii…

Eugen tremura din ce în ce mai tare şi se retrăgea în neştire. În cele din urmă se lovi de pervazul ferestrei. Tresări ca iluminat de o idee, se întoarse repede, deschise fereastra şi într-o clipă sări pe pervaz.

— Eugen, strigă domnul Calaff cu o voce de tunet, se năpusti spre el şi-l apucă de un picior. Băiatul izbucni într-un hohot sălbatic, se smuci şi se aruncă în go). Nu era încălţat; bătrânul rămase cu un ciorap în mână…

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL I

Soba de gătit era veche şi din când în când, pe negândite, din burlanele vopsite cu bronz la începutul fiecărei toamne, răbufneau scurt nori trecători de fum, Matilda Klar deschise repede fereastra prin care frigul tăios de decembrie năvăli în bucătărie, aşteptă puţin, apoi o închise la loc. Se apropia ora mesei, Theodor şi Conrad erau desigur în drum spre casă. Doamna Klar încercă din nou carnea cu furculiţa şi trase cratiţa pe marginea plitei. Supa pentru a doua zi nu era încă gata, dar nu mai avea mult. putea să pună morcovii şi (elina. Compotul de prune se răcise; îl turnă într-o farfurie adâncă pe care o lăsă pe bufet, îşi schimbă şortul, se spălă pe mâini şi se opri o

clipă, obosită şi gânditoare, în faţa ferestrei.

Locuiau de opt ani în casa asta mică, scundă şi sărăcăcioasă, în care se mutaseră îndată după moartea lui Barbu. Doamna Klar se ţinuse tare în timpul bolii îndelungate a soţului ei, îl îngrijise cu un devotament calm şi tăcut şi-l văzuse murind fără să se lamenteze şi fără să se revolte. Rămânea văduvă la patruzeci de ani cu patru băieţi – dintre care numai Barbu şi Leon lucrau şi aveau leafă, unul o sută douăzeci, celălalt şaizeci şi cinci de lei pe lună – după ce învăţase de doi-trei ani să trăiască într-o jenă materială vecină cu mizeria. Muncea toată ziua, gătea, spăla, călca şi noaptea făcea prăjituri şi dulceţuri de comandă pentru cucoane mai puţin gospodine decât ea, care aveau sindrofii şi primeau cu modestie laudele meritate de dozarea meşteşugită a vaniliei, a cojii de lămâie şi de portocală, sau de culoarea şi consistenţa potrivită a fructelor din chiselele de sticlă cu chenar de aur, floricele albastre şi frunze mici, de un verde crud. Muncea fără să se vaiete, din ce în ce mai puţin vorbăreaţă, îngrijindu-şi băieţii, dar amestecându-se. rar în discuţiile lor – rare şi acelea, fiindcă niciunul din ei nu era prea limbut. Nu se văita, nu; dar moartea lui Barbu, care se prăpădise în două săptămâni de ftizie galopantă, o năucise şi o lăsase gâfâind de groază şi de durere. Barbu avea douăzeci şi patru de ani, era frui/nos şi blând, învăţase singur să cânte la vioară şi picta cu talent portrete şi peisaje pe care le vindea din când în când negustorilor din strada Traian sau Tecuci. Era învăţător la o şcoală evreiască şi copiii îl iubeau, fiindcă era vesel şi le povestea basme cu zâne şi zmei, despre care ei nu auziseră niciodată în familiile lor numeroase de meşteşugari nevoiaşi sau de foarte mici funcţionari, apăsaţi de grijile zilnice şi de neputinţa de a le face faţă. Barbu dădea şi meditaţii, începuse să câştige binişor, dar muncea mult. slăbise şi nu se odihnea niciodată destul, fiindcă-i plăceau balurile şi dansul, rămânea rareori seara acasă şi se întorcea abia spre ziuă. Răcise într-o noapte de iarnă, plecând înfierbântat de la „o serată a societăţii „Alinarea”

şi după câteva zile doctorul mărturisise că nu mai era nimic de făcut. Se mutaseră numaidecât după aceea, fiindcă Matilda Klar, atât de stăpână pe ea în orice împrejurare grea, de data asta şovăk e sub izbitură şi refuzase să mai rămână în casa blestemată, unde închisese ochii cel mai drag dintre băieţii ei. De altfel, trebuiau să se restrângă. Leon ajunsese cu greu la un salariu de o sută de lei, iar Theodor, care începuse şi el între timp să câştige, o minţea pe maică-sa, risipea banii şi nu dădea mai nimic în casă. Conrad împlinise cincisprezece ani şi avea două meditaţii în afară de băiatul lăptăresei pe care de trei ani îl ajuta la aritmetică şi gramatică pentru un kilogram şi jumătate de lapte pe zi.

În locuinţa cea nouă aveau două camere, o săliţă şi bucătăria. Odaia doamnei Klar servea şi de sufragerie, în cealaltă dormeau băieţii. Leon căpătă un serviciu la un cerealist din Brăila şi se căsători repede cu fiica unui bijutier, o fată mai coaptă, cu cinci-şase ani mai în vârstă decât el, bolnăvicioasă, egoistă şi cicălitoare, care la început se mărgini să bombăne când îl vedea trimiţând bani maică-sii şi apoi îi interzise categoric orice ajutor cât de neînsemnat. Leon o luase de nevastă amăgit de o zestre frumoasă, dar socru-său, un bătrân zgârcit şi şmecher, îl trase pe sfoară, îi dădu o treime din ce-i promisese şi-l sfătui să aştepte cu răbdare moştenirea. De Otilia, însă, nu se mai putea descotorosi, ba cu timpul se lăsă cu totul dominat de ea şi-şi abandonă definitiv mama căreia îi scria foarte rar, pretextând că apropierea dintre Galaţi şi Brăila făcea inutilă corespondenţa, deci profita încă şi mai rar de această înlesnire ca să vină s-o vadă. Vreo doi ani de zile, cei din Galaţi se zbătură cumplit. Theodor lucra într-un magazin de instrumente muzicale şi era foarte preţuit pentru că era priceput şi dibaci şi căpătase mare faimă în reparaţiile de viori şi de piane. Lucra şi pentru particulari, ar fi putut lucra şi mai mult încă, dar era capricios şi zvăpăiat şi se ţinea numai de petreceri. În casă dădea cu greu, puţin şi numai după ce maică-sa îşi călca pe inimă şi-i amintea că proprietarul nu mai vrea să aştepte cu chiria

sau că a împrumutat două coşuri cu lemne de la vecini…

Doamna Klar deschise sertarul bufetului, scoase faţa de masă, şervetele şi tacâmurile, le îngrămădi pe tava mare, roşie, şi străbătu repede săliţa îngheţi – e. HG8

ţaţă ca să intre în sufragerie. Băieţii n-ar fi avut nimic împotrivă să mănânce în bucătărie ca s-o scutească de alergătură, dar ea nu voia, îi plăcea să întindă faţa de masă – veche şi cârpită, dar totdeauna albă şi curată – în odaia liniştită, cu mobile uzate şi desperecheate şi să mănânce cu tot dichisul, ca o gospodină veche şi trăită bine. Făcea mai departe singură toată treaba – numai o dată pe săptămână lua o femeie cu ziua – deşi de când începuse Conrad să câştige mai bine viaţa ei se îmblânzise şi grijile îşi tociseră ascuţişurile. Şi băiatul se cuminţea. Începea să se aşeze şi după ce se izbise de câteva praguri părea mai chibzuit şi privea viaţa cu ochi mai înţelepţi. Maică-sa nu-l întreba niciodată nimic şi nu-i dădea sfaturi, dar se liniştea cu încetul, ceva îi spunea că primejdia trecuse.

Pe la şaisprezece – şaptesprezece ani, Conrad se apucase să citească o serie de cărţi – cu coperte roşii de cele mai multe ori – la ale căror titluri fraţii săi se uitau ridicând cu dispreţ şi cu un fel de enervare din umeri. Oameni cu mâini aspre şi negre de muncitori şi cu haine ponosite îl căutau pe acasă sau îi lăsau petice rupte din margini de ziare pe care erau scrise cu litere stângace şi ortografie nesigură adrese ori titluri de cărţi. Conrad începu să meargă la întruniri de unde se întorcea înfierbântai şi cu ochii strălucitori. Lucră ca funcţionar la câteva firme din Galaţi şi patronii îl găseau ager şi-i dădeau însărcinări tot mai multe şi mai serioase. El îşi făcea orele de birou, îi dădea maică-sii toată leafa, nopţile citea până târziu în bucătărie, iarna în frig de obicei, ca să-i lase să doarmă pe Theodor şi pe Leon şi la întrunirile hamalilor din port mergea tot mai des. Vorbea şi el câteodată, Matilda Klar ştia asta de la oamenii cu haine ponosite care-l tot căutau pe acasă şi tot din laudele lor simple şi bărbăteşti ştia că băiatul „le-o spunea bine”. Dar asta putea înţelege şi din strălucirea ochilor lui verzi,

inteligenţi, şi din ce-i povestea ei uneori, când se simţea plin de el, sigur de posibilităţile, de viitorul lui.

de drumul ce avea de urmat. Era un drum pe care maică-sa îl bănuia anevoios şi plin de hârtoape, un drum pe care ea îl privea cu nelinişte, dar lui Conrad nu-i spunea nimic şi pe toţi cei care-l căutau acasă îi primea cu demnitatea ei gravă şi egală. Conrad intră contabil la firma „Haralamb Cristopol et fii" şi ajunse la două sute de lei pe lună. Mergea mai departe la întruniri, era secretarul Societăţii generale a funcţionarilor comerciali din Galaţi scria mici schiţe şi nuvele cu subiect social pe care le dădea la maşina de copiat şi le lăsa să circule printre muncitori şi printre funcţionari. Era energic şi sigur de el, la birou descurca treburile cele mai încurcate şi seara continua să citească până târziu, la lumina puţină a lămpii de petrol.

Maică-sa nu îndrăznea să se bucure de belşugul relativ care intrase în casă. Aştepta cu inima îndoită, cu experienţa ghinioanelor de care se poticnise soţul ei în viaţă, aştepta cu o presimţire rea şi când Conrad rămase fără slujbă, ea primi vestea tăcută şi împietrită. Haralamb Cristopol concedíase în prag de iarnă cinci oameni şi Conrad organizase numaidecât o grevă de solidarizare a tuturor salariaţilor firmei. Lucrul reîncepu curând, doi din cei cinci concediaţi fură reprimiţi, în schimb Conrad rămase pe afară şi abia după trei luni de căutare, în care timp familia trăi din puţinii bani aruncaţi din când în când de Theodor pe masa din bucătărie, găsi un serviciu la un angrosist de vinuri din Focşani. Aici îl ajunse, după câteva săptămâni de plictiseală şi de enervare, scrisoarea lui Costică Melinle, care îi vorbea despre postul de contabil la Emil Calaff cu o sută şaptezeci şi cinci de lei pe lună…

Solniţa era goală, doamna Klar umplu cu sare una din farfurioarele de sticlă şi turnă piper în cealaltă, apoi puse pe foc oala mare cu apă pentru vase. Se gândi la toată treaba ce o aştepta acum, cu sosirea sărbătorilor, la rufele lui Theodor pe care trebuia să i le pregătească pentru şirul obişnuit de chefuri…

Ăuzi portiţa în curte şi Conrad îşi scutură de zăpadă şoşonii în pragul săliţei. Intră întâi în bucătărie şi maică-sa desluşi numaidecât pe fata lui vioaie şi expresivă că avea ceva să-i spună. Conrad o sărută

— Asta nu făcea chiar în fiecare zi – şi întrebă:

— Theodor n-a venit încă, mamă? apoi spuse numaidecât după ce maică-sa clătină negativ din cap: Eu aş cam avea treburi după-masă, ce-ai zice să mâncăm fără el?

Se aşezară la masă şi Conrad izbucni, bine dispus:

— Ce-mi dai, mamă, să-ţi spun? Hai, că-i proaspătă, caldă, lucru mare nu glumă.

Doamna Klar zâmbi uşor – cutele din jurul gurii ei erau severe şi crispate, ai fi zis că niciun surâs nu-şi poate face loc printre ele – şi-l privi în aşteptare, dar nu spuse nimic.

— Începând de la încât am două sute de lei pe lună

— Reluă Conrad cu un aer triumfător – am vorbit azi cu bătrânul. A făcut mai puţine mofturi decât credeam.

— Să fie într-un ceas bun, spuse doamna Klar, apoi adăugă pe un ton de dojană: Poate că nu trebuia să-i vorbeşti încă despre asta… Nu sunt nici două luni de când i-a murit băiatul, nu i-o fi capul la târguieli.

Conrad era bine dispus; lăsă o clipă furculiţa din mână şi începu să râdă.

— Să fii matale sănătoasă, mamă dragă, dar pe Calaff al meu nu-l cunoşti şi dacă-ţi închipui că e sentimental şi că-şi mai aminteşte măcar de fiu-său… Nu-l iartă doar că l-a făcut de ruşine şi că i-a stricat creditul pe piaţă. Atâtea câte s-au spus şi se spun încă despre moartea asta ciudată…

— Ceasul rău, şopti Matilda Klar. Oamenii sunt păcătoşi şi se bucură de nenorocirea altuia. Un accident e totdeauna mai dureros decât o moarte obişnuită, dă peste tine pe neaşteptate.

Conrad nu crezuse niciodată povestea cu accidentul, De care o născocise bătrânul la întoarcerea din

Chemnitz, dar nu era curios, nici palavragiu şi nu

dăduse prea multă atenţie zvonurilor care circulau prin oraş. De altfel acum era mai puţin ca oricând preocupat de moartea lui Eugen şi mai avea să-i spună ceva maică-sii, care începuse să strângă farfuriile de pe masă.

— Mai am o veste, mamă, încă n-am terminat. Tot de la întâi am să voiajez pentru fabrică două săptămâni pe lună; numai celelalte două fac mai departe contabilitate în oraş.

Doamna Klar nu răspunse numaidecât. Nu înţelegea bine şi voia să se lămurească.

— Şi… pentru asta-ţi plăteşte ceva în plus?

Conrad aştepta cu neplăcere întrebarea şi răspunse cu o veselie forţată, făcând cu dreapta un gest de nepăsare şi generozitate largă:

— Ei, prea multe vrei, mamă dragă. În plus, propriu-zis, nu-mi dă nimic, dar am diurna. Zece lei pe zi sunt bani frumoşi, dacă cheltuiesc numai opt, în două săptămâni tot mai iese un treizeci de lei. Şi în timpul ăsta nu iau nimic din leafă.

Farfuriile şi tacâmurile erau adunate pe tava cea mare, roşie. În dreptul scaunului lui Theodor, farfuria, şervetul, tacâmul şi paharul lui rămăseseră neatinse. Doamna Klar adună gânditoare firimiturile de pe faţa de masă, puse mâna pe tavă, apoi se opri d’. n nou şi întrebă cu nelinişte:

— Şi chiar de la întâi trebuie să pleci, în toiul iernii? Cine ştie ce viscol mai dă şi te înzăpezeşti pe undeva; să nu răceşti…

Dar Conrad o linişti şi o asigură că noua situaţie îi convenea de minune, că era cea mai bună ocazie să se introducă, să-şi facă relaţii, să-i arate bătrânului ce poate el, într-un cuvânt să-şi pregătească un drum sigur pentru viitor. Maică-sa îl ascultă tăcută, cu şanţurile adânci din jurul gurii nemişcate, apoi oftă uşor, luă tava şi ieşi din sufragerie.

Miercuri şi vineri Conrad nu se ducea după-masă la fabrică. Mergea pe la furnizori, vizita o serie de clienţi, făcea sau încasa plăti mici, se interesa la avocaţii domnului

Calaff de procesele în curs, făcea bucătăria de care bătrânul n-avea timp sau n-dvea chef să se ocupe, dar pe care nici lui Jean nici lui Albert nu se hotăra să le-o încredinţeze. Lui Conrad îi plăceau vizitele la avocaţi şi discuţiile cu ei. Domnul Calaff îşi împărţea procesele între Grigorovici care era conservator şi Muşat care era liberal, dând precădere celui din urmă, fiindcă se dovedea mai abil şi mai şmecher şi fiindcă liberalii veneau mai des la putere şi se menţineau mai multă vreme cu toate că simpatia şi consideraţia lui se îndrepta în secret spre Grigorovici, mai boier, mai greu de cumpărat de prostime, mai dispreţuitor faţă de ea.

Conrad nu avea simpatie pentru niciunul din ei, dar Muşat şi ascensiunea lui îl interesau şi cum îl găsea de cele mai multe ori amabil şi – dornic de popularitate chiar printre cei de care nu avea neapărată şi imediată nevoie – dispus să stea de vorbă învăţa o mulţime de lucruri de la el. Vintilă Muşat avea o origine dintre cele mai umile, se spunea chiar că fusese băiat de prăvălie la un negustor din Bârlad, în orice caz gălătenii şi-l aminteau ca funcţionar de bancă, muncitor, perseverent şi ambiţios. Nimeni n-ar fi putut spune cu precizie când anume îşi bătuse pe poartă tăbliţa cu litere aurite, firma de avocat *şi* nici cum începuse să câştige procese cu o elocventă zâmbitoare şi onctuoasă. Câţiva foşti colegi de bancă îşi aduseră aminte că în tinereţe se visa ministru, dar nu cu melancolie şi o senzaţie de dureroasă neputinţă, ci cu certitudine calmă şi încăpăţânată. Îl ridicaseră conservatorii, dar liberalii îl cumpăraseră fără nicio greutate, îi dăduseră apoi un scaun de deputat şi acum era unul dintre fruntaşii cei mai populari şi cei mai de vază totodată ai partidului liberal din Galaţi, jovial dar perfid cu prietenii politici, periculos şi fără scrupule cu adversarii.

Conrad ştia că Muşat e un personaj abject, dar cuui nu avea prilejul să discute cu altcineva chestiuni de drept, întârzia totdeauna la el şi asculta cu interes explicaţiile pe care i le dădea cu o complezenţă protectoare. Conrad se gândea că avocatura era cea mai frumoasă dintre

profesiuni, cea mai larg deschisă spre viaţă, cea mai potrivită şi mai apropiată temperamentului şi inteligenţei lui. Dacă ar fi putut învăţa, dacă n-ar fi fost nevoit de la doisprezece ani să îndese în căpăţâna tare a băiatului lăptăresei tabla înmulţirii, dacă n-ar fi trebuit să se mulţumească cu şcoala comercială terminată printre picături, în curs seral, Conrad ar fi făcut liceul şi ar fi urmat mai departe dreptul. Vorbea frumos, cu căldură şi cu putere, cu un glas tânăr, uşor umbrit de emoţie la început, dar plin de siguranţă şi de entuziasm pe măsură ce se simţea ascultat de toată lumea cu atenţie şi simpatie.

Pe la şase, Klar îşi termină toate treburile şi se îndreptă spre cămăruţa îngustă şi neîncălzită din Strada Mare, cocoţat deasupra unui angro de manufactură, unde *Dreptatea* îşi instalase ceea ce numea el cu uşoara nuanţă de emfază ce-i era caracteristică *redacţia*. Era o foaie de patru, rareori de şase pagini, scoasă de Societatea generală a funcţionarilor comerciali din Galaţi, care apărea de vreo opt luni de zile o dată la două săptămâni şi pe care el o scria aproape în întregime. Îi plăcea munca asta şi era mândru de ea. După greva de la Haralamb Cristopol şi după concediere îşi rărise treptat, apoi încetase aproape definitiv participarea la întrunirile din port şi nici cursurile de marxism nu le mai ţinea, cu toate că le ducea dorul şi-şi amintea de ele cu regret. Se întreba câteodată ce ştia Calaff despre activitatea lui dinaintea angajării la fabrică şi cum de îl primise cu toate informaţiile luate desigur de la Haralamb Cristopol, fără să-i pomenească un cuvânt, fără să-i pună o condiţie, Klar nu voia să se oprească niciodată la ipoteza neplăcută, dar pe care în sinea lui o recunoştea ca singura valabilă, că bătrânul, sigur de forţa lui şi dispreţuind orice veleitate de revoltă sau de independenţă, se sinchisea prea puţin de convingerea şi activitatea lui politică şi-l aprecia ca pe un funcţionar bun, pe care putea să-l plătească prost după lunile de jenă neliniştitoare de după grevă şi să-l strivească oricând dacă s-ar fi apucat iar de prostii. Bătrânul ştia că lucrează la *Dreptatea*, dar nu-i vorbea niciodată de ea,

mulţumindu-se doar, în preajma apariţiei numărului, să-l încarce cu tot felul de comisioane mărunte şi lipsite de orice urgenţă, cerându-i rezolvarea lor neîntârziată. În toamnă, când se ţinuse la Galaţi Congresul funcţionarilor particulari, domnul Calaff îl lăsase să participe şi să-şi îndeplinească rolul de secretar al filialei locale – asta se întâmplase câteva zile după moartea lui Eugen – dar două-trei săptămâni mai târziu, Klar îl găsi într-o dimineaţă cu ultimul număr din *Dreptatea* pe birou, în care articolul lui despre repausul duminical ocupa o pagină întreagă şi era scris pe un ton hotărât, energic. Legea repausului duminical nu-l atingea pe domnul Calaff, fabrica nu lucra niciodată duminica şi în zilele de sărbătoare, dar tonul articolului, din care citise câteva fraze de la început şi câteva de la sfârşit, îl plictisea.

— Mi se pare că povestea asta e cu urmare – îi zise el lui Ielar, când îl văzu intrând – numai că eu nu înţeleg ce mai e de spus, cred că e o chestie lichidată. V-a promis primarul, v-a promis şi prefectul, în Parlament se tot discută legea, ce mai vreţi? Dumneata eşti un băiat deştept, un băiat de viitor, eu aş zice să-ţi vezi de treabă şi să te laşi de fleacuri, că ai mai mult de câştigat de pe urma patronilor decât de pe urma funcţionarilor. Ce zici?

Klar urcă pe întuneric scara de lemn care scârţâia la fiecare pas şi descuie pe dibuite. Îşi dăduse întâlnire cu Melinte pe care trebuia să-l pună la curent cu materialul pentru numărul viitor şi cu alte mici amănunte de ultim moment. La prânz trecuse pe la el pe acasă, îi spusese că începe să umble prin ţară de la întâi şi că nu se mai poate ocupa de gazetă.

Aprinse lampa de gaz aerian şi abia atunci văzu pe jos, în faţa uşii, strecurată probabil printr-o crăpătură, o hârtie împăturită. „Moldoveanu!” Uitase de el. Ridică hârtia care învelea un plic, lipit cu grijă şi citi:

„Te-am aşteptat, Răducule, m-am tot plimbat prin faţa dughenii, dar e cam frig şi eu nu prea sunt în apele mele. Îţi las poezia pentru Anul Nou, ai să-mi spui altă dată ce crezi despre ea.

Fii sănătos
DORU”.

Conrad cunoştea sensibilitatea feminină a lui Moldoveanu, pe care nepăsarea altora, o vorbă spusă pe un ton mai ridicat, o privire plictisită îl dureau ca o rană; îi păru rău că-l făcuse să aştepte degeaba şi că-l jignise fără voie.

În plic era un sonet copiat de mână cu un scris mărunt şi fin şi intitulat *Puterea vremii*. Klar nu-l citi, îl puse înapoi în plic şi-l lăsă pe colţul biroului vechi şi prăfuit, acoperit de ziare îngălbenite şi de manuscrise pe hârtii de toate mărimile, scrise cu cerneluri de toate culorile. Cercetă distrat şi fără grabă materialul adunat pentru numărul viitor. Şovăi când puse mâna pe schiţa lui: *Mizerie*, era ultima poate şi ar fi dorit să fie cea mai bună din toate câte apăruseră până atunci în numerele anemice ale *Dreptăţii*. Citi maşinal oferta de serviciu pe care gazeta o publica a treia oară şi care inspirase schiţa:

„*Contabil excelent*, absolvent al Şcolii comerciale superioare, cu o practică îndelungată, referinţe excelente, cunoştinţe speciale în branşa fierăriei şi colonialelor, se angajează oriunde ca contabil, casier, magaziner, voiajor etc. Pretenţiuni modeste. După dorinţă va sta de probă câtva timp fără a i se fixa salariul. Îşi ia angajamentul de a pune la punct registre încurcate şi rămase în urmă, de a introduce şi plasa articole necunoscute pe piaţă”.

Da, anunţul era mai elocvent, mai reuşit decât schiţa lui stângace şi plângăreaţă. Klar simţi un fel de invidie faţă de contabilul famelic care izbutise să-şi redea atât de autentic şi de concis tragedia în câteva rânduri. Poate că schiţa lui ar fi ieşit mai bine dacă ar fi scris-o iarna trecută, după greva de la Haralamb Cristopol, când nu avea de lucru, când dădea şi el anunţuri prin gazete şi când! a masă maică-sa îi servea în tăcere mâncarea cumpărată din banii pe care Theodor îi azvârlea bombănind pe un colţ al bufetului.

Se bucura la gândul că avea să umble prin ţară. să cunoască oameni şi locuri noi. Bătrânul îl exploata, ştia

asta şi sentimentul că fusese tras pe sfoară, că după aproape un an de serviciu obţinea leafa pe care o ceruse de la început, care i se cuvenea de la început, că o obţinuse după amânări nenumărate şi în schimbul unor obligaţii noi, sentimentul acesta era usturător şi Conrad încerca să-l alunge, să se scuture de el. Înfrângerile îl dureau şi amintirea ghinioanelor sistematic repetate ale lui taică-său îi venea în minte ori de câte ori i se încurcau socotelile sau ieşeau pe dos. El, însă, era deştept, mai deştept decât taică-său şi mai talentat, citea mult, învăţase singur franceza şi germana, la nevoie le vorbea şi nu se făcea de râs. Avea drum lung înainte, pe arşiţă grea, dar la capăt ştia că-l aşteaptă o fântână cu apă rece şi o livadă de pomi, grei de fructe.

Conrad se gândi la hamalii din port, la întruniri, la cele două volume nemţeşti din *Capitalul*, pe care-l înţelegea aşa de bine şi pe care ştia să-l explice aşa de limpede în cămăruţa strâmtă, cu tavanul jos şi pereţi mâncaţi de igrasie, la redacţia asta mizeră, unde lucrase luni de zile cu râvnă… Răsfoi distrat materialul de pe birou fără să-l citească. Se opri cu o foaie de hârtie în mână şi-şi îndreptă atenţia asupra ei; era un „Apel al funcţionarilor comerciau din Târgu-Jiu”.

„Iubite coleg.

Un frumos articol din Universul, pe care mulţi din noi l-am citit despre agitaţia funcţionarilor comerciali din Giurgiu, în a căror soartă ne găsim şi noi cea mai mare parte, ne hotărî a ne ridica puţin din o aşa stare de letargie şi oricare ar fi rezultatul să căutăm a ne aduna duminica 23 crt. la ora 4 juni, după-amiază în una din camerele casierului acestei societăţi, domnul Ion Lupulescu, unde să discutăm dacă mai putem sau nu a continua cu această societate, dacă după cum vedem că se ia măsuri în toată ţara de toţi acei ce fac parte din pătura noastră, nu putem a ne asocia şi noi la ideea lor, dacă nu credem că este rău ca după cum toate clasele sociale şi oricare alt muncitor are părţi ocrotitoare fiind constituiţi în societate, de ce să nu fim şi noi”.

Conrad nu merse mai departe; mai citise o dată scrisoarea în fugă, e drept – el o trecuse prin materialele publicabile. Începu să râdă singur şi se gândi la oamenii pe care avea să-i întâlnească la Paşcani, Ia Râmnicu Sărat, la Tecuci. Strănută de câteva ori şi-şi dădu seama că aştepta de o jumătate de oră în odăiţa îngheţată şi că, deşi nu-şi scoseserici paltonul, nici căciula, şi nici şoşonii, frigul îl pătrundea treptat. Stătu o clipă nehotărât, apoi luă o bucată de hârtie de pe masă, scrise câteva vorbe pentru Melinte, ieşi din odaie şi ţintui hârtia cu o piuneză ruginită în uşă, chiar deasupra clanţei. Se mai întoarse o dată ca să stingă lampa, încuie şi coborî pe întuneric scara putredă de lemn, care scârţâia la fiecare pas.

CAPITOLUL II

În ziua de Anul Nou, Laura cu Albert şi cu copiii se duceau la ceai la bătrâni. Ca toate sărbătorile petrecute împreună şi această după-masă era aşteptată de participanţi cu teamă şi nelinişte, ca un prilej de constrângere în plus, când toată lumea trebuia să vorbească şi să surâdă cu măsură şi cu băgare de seamă pentru a nu da domnului Calaff motiv de enervare şi de scandal.

Nu erau niciun fel de invitaţi bineînţeles, cu atât mai puţin acum, după moartea lui Eugen; lipsea şi Marta, care nu aflase încă nimic şi-şi petrecea în străinătate ultimele săptămâni din lunga ei călătorie de nuntă, trimiţând la intervale regulate scrisori şi ilustrate din Franţa şi Italia, povestind fapte puţine şi lipsite de importanţă, în josul cărora Karst adăuga cu scrisul lui energic, salutări laconice. Lipsa Martei se resimţea în reuniunile familiei – foarte rare din fericire în ultimul timp – fiindcă era singura care, în clipa când ochii domnului Calafi se aprindeau şi vinele tâmplelor începeau să i se îngroaşe, ştia să strecoare fraza potrivită, fraza liniştitoare, care să oprească ori să îmblânzească vorbele grele pregătite să se năruie asupra lor.

După moartea lui Eugen, timp de câteva săptămâni, bătrânul fusese fioros. La fabrică, Laura îşi dădea seama că bătrânul e foarte acrit şi primea singură, cu capul plecat, ocările şi adesea palmele. Lia şi Hilda întrerupseră lecţiile de pian şi de germană pe care le luau în oraş, la bunici: orele de franceză ale lui Dănut fură amânate şi ele pentru după Crăciun. Profesorii copiilor nu făceau excepţie de la regula pe care domnul Calaff o introdusese îndată după înfiinţarea fabricii, regulă care interzicea fără discuţie orice fel de relaţii familiei Farg, pentru a evita prezenta vreunui străin curios şi prea isteţ. Laura şi Albert nu aveau niciun fel de prieteni, nu făceau şi nu primeau vizite şi fetele, în afară de familie, nu aveau decât societatea lucrătoarelor din fabrică sau a mahalagiilor din jur, cu care stăteau uneori de vorbă, vara, pe înserat, aşezate pe banca de lemn din fata porţii, cu ochii la vitele care se întorceau fără grabă în praful drumului.

Domnul Calaff îşi instalase fabrica în deal, la bariera oraşului, la două sute de metri distantă de capătul liniei de tramvai. În faţa porţii se întindea un vast teren viran, dedesubtul căruia se sfârşea tunelul. Gura lui neagră se putea vedea jos, sub dâmb, şi şuieratul trenurilor se auzea, strident şi neliniştitor, din orice încăpere a fabricii. Jos de tot, albastru, argintiu sau palid, Brateşul părea nesfârşit şi puternic ca un ocean. În direcţia aceea, mahalaua se numea Vadul Mugurului, în spatele fabricii erau Lozovenii. În stânga începeau viile care coborau dealul râpos până spre lac. Lia şi Hilda vedeau uneori, vara, trecând în trăsuri deschise pe proprietarii viilor cu invitaţi, cu coşuri şi cu pachete şi-i urmăreau cu priviri melancolice şi pline de dorinţă.

Cu toate perspectivele foarte slabe de distracţie pe care le oferea după-masa aceea, prima din anul 1909, ea era totuşi un eveniment în viaţa fetelor, care o aşteptau cu nerăbdare şi cu emoţie, tot atât de dornice s-o trăiască pe cât erau de dornice s-o vadă trecută. (Hilda se gândea la scrisoarea către Valérie Râmniceanu unde avea să menţioneze în treacăt, cu o simplitate distinsă:

„Anul-Nou l-am sărbătorit ca de obicei, în familie, dragă Valérie; ştii cât de retras şi de exigent e bunicul când e vorba de societate şi în ce ne priveşte pe noi, mai ales, e aşa de dificil! Şi apoi a fost şi nenorocirea cu unchiul meu…”)

Sentimentele lui Dănut erau mult mai precise şi mai statornice; în ajun încercase chiar să zăbovească câteva minute fără haină afară, în frig, în speranţa că va răci, va face temperatură şi va putea rămâne acasă, dar Adela îl zărise, îl certase şi-l somase să intre în casă. Se plictisea, se plictisea de moarte, mai ales acum, iarna, când nici prin curte nu prea ieşea şi aştepta sfârşitul vacanţei de Crăciun ca o izbăvire, dar vizita la bunici era mai cumplită decât plictiseala şi Dănuţ spera încordat într-o catastrofă izbăvitoare, care să-l uşureze şi să-l scutească de tortura ceaiului de Anul-Nou.

Lia trebăluia în bucătărie pe lângă Adela, care fusese cam bolnavă în ajun şi amânase pentru a doua zi crema pentru tort. Hilda se instală în faţa măsuţei de scris din odaia lor cu un întreg arsenal de plicuri, hârtie de scris şi cărţi de vizită, examină cu atenţie câteva peniţe, alese una şi începu să completeze adresele, aplecându-se adânc peste masă ca să apropie plicurile de ochii ei obosiţi de un început de miopie pe care nu accepta s-o oprească purtând ochelari. Când era nervoasă sau foarte atentă, avea un tic ce-i încreţea fruntea şi obrajii în jurul ochilor şi-şi muşca pe rând până la sânge, unghiile degetelor de ia amândouă mâinile. Semăna perfect cu Lia. dar privirea şi zâmbetul ei n-aveau nimic din naivitatea şi veselia ce dădeau atâta prospeţime şi dulceaţă obrazului soră-sii. Aveau amândouă profilul drept şi f: n care le făcea să semene cu mătuşile lor, gura potrivită şi bărbia fără cusur, dar vioiciunea din privirea şi mişcările Hildei era plină de neastâmpăr şi de un fel de cruzime. („De ce vă certaţi voi totdeauna aşa? o întrebase o dată Valérie pe Lia. E geloasă Hilda pe tine fiindcă eşti mai drăguţă decât ea? sau… din cauza piciorului?”)

De când ieşiseră din şcoală, fetele erau complet

izolate şi cu toate eforturile Hildei de a păstra unele legături, măcar prin corespondentă, aceste legături slăbeau tot mai mult. De sărbători aşteptau cu nerăbdare poşta ca să vadă cine se gândeşte să le felicite mai întâi, dar în afară de Berthe David şi de Valérie, care nu le neglijau niciodată („Bietele fete – bănuia Hilda cu necaz că îşi spuneau în gând – singure cuc acolo la fabrică…”), restul fostelor colege se mulţumeau să răspundă amabil dar vag la scrisorile lor. Lia nu-şi bătea prea mult caDul cu problemele astea şi nu se aşeza la scris decât zorită de soră-sa: „Te-ai obişnuit cu Ruxânda Panait şi cu Gherghina Traşcă, asta e societatea ta, atâta ţi se cuvine; şi bucătăria ca ocupaţie”. Dar rămânea nedumerită în faţa hârtiei şi până la urmă izbucnea în râs: „Şt; n eu de ce mă baţi atâta la cap? Ce să le scriu? Că lui moş Ciurea i-a murit vaca, sau că Stoicof a cerut zece lei avans şi bunicul nu i-a dat?”

Hilda construia scrisori lungi, preţioase, în care detaliile mondene din viaţa oraşului – spicuite din ziarele locale – se împleteau cu referinţe la cărţile şi revistele citite şi cu comentariile jocului actorilor sau a execuţiei soliştilor în turneu prin Galaţi. Scrin în franceză sau într-un jargon convenţional francoromân, silindu-se să dea impresia că e mulţumită şi activă, că viaţa pe care o duce e exact aceea pe care şi-o dorise şi că a rămas pe picior de egalitate cu corespondentele sale. Vorbea de progresele ei la pian. de elogiile doamnei Albertini, de bronşita lui Herr Steiner, dădea amănunte imaginare asupra călătoriei de nuntă a Martei, intercala pasaje entuziaste din scrisori pe care mătuşa sa nu le scrisese niciodată, descria durerea pricinuită în familie de moartea lui Eugen care fusese un fiu şi un frate atât de bun, care promitea atât de mult şi despre care toţi profesorii avuseseră numai cuvinte de laudă, făcea reflecţii pline se melancolie privitoare la cruzimea destinului ce transformă bucuria revederii între un tată şi un fiu plini de iubire unul faţă de celălalt, într-un prilej de lacrimi şi de doliu, dar termina de obicei cu cuvinte de încredere în atotputernicia lui dumnezeu şi de speranţă în marea lui bunătate. După ce trimitea câte o

scrisoare, Hilda aştepta cu nerăbdare răspunsul, îl întreba zilnic pe factor dacă n-are poştă pentru ei, dacă n-a rătăcit-o cumva sau n-a dus-o în altă parte şi intra în cele din urmă în casă muşcându-şi cu furie unghiile. Când primea în sfârşit ceva – adesea după ce fusese nevoită să revină cu reproşuri glumeţe sau cu îngrijorare prefăcută pentru soarta epistolei şi indignare împotriva deficienţelor mersului poştei – îşi impunea un interval de timp mai lung înainte de a răspunde ca să poată începe şi ea scrisoarea viitoare cu scuze politicoase, trădând o viaţă plină şi preocupări multiple. De cele mai multe ori, însă, n-avea răbdare să aştepte, o apuca un fel de panică la gândul că Valérie sau Aglae ar pleca în străinătate şi neprimind răspunsul ei la timp nu s-ar mai simţi obligate să-i scrie, ori ar considera drept răceală şi indiferenţă întârzierea ei şi atunci, după o zi de meditaţie intensă în care-şi ticluise în minte frazele, însemnând pe hârtie ideile principale, se aşeza în faţa măsuţei de scris:

— Iar faci corespondenţă? o întreba Lia pufnind în râs. Pun capul că îi şi răspunzi lui Valérie. Ai putea să-mi explici şi mie de ce te zoreşti aşa? Ea îţi scrie din an în Paşte şi tu…

— Du-te la bucătărie şi stai la taifas cu prietena ta Adela, că numai de asta eşti bună. Eu pot să fac mai mult decât o ciorbă şi o friptură şi am nevoie de altă societate. Scriu când am chef şi cui am chei. Astea sunt prietenele mele, nu vezi că de tine abia întreabă?…

Silviei şi lui Dolo, Martei, lui Anatol sau rudelor din Bucureşti, Hilda le scria cu mai puţină plăcere, cu mai multă reţinere şi dozând cu atenţie declaraţiile de afecţiune, după tonul scrisorilor primite. Nu voia să dea nimănui din familie impresia că e conştientă şi că suferă dn pricina rolului inferior şi umil jucat de părinţii ei şi orice contact epistolar cu mătuşile şi unchii ei sau cu rudele mai îndepărtate din Bucureşti şi Brăila o sileau să desfăşoare o tactică diplomatică specială.

Când nu făcea corespondenţă, Hilda citea, exersa la pian – era un pian vechi, cumpărat de ocazie, fetele îşi

pregăteau cu greu lecţiile pentru doamna Albertini care era încântată de instrumentul elegant şi strălucitor din casa Calaff şi n-avea idee de rabla pe care se chinuiau elevele ei – sau făcea versuri franţuzeşti la aniversarea diferiţilor membri ai familiei regale sau a marilor date istorice. Scrisese o dată o poezie şi pentru aniversarea bunicului, dar bătrânul, care nu se sinchisea de talentele şi de îndeletnicirile nepoatelor lui, o ascultase în tăcere fără să se lase impresionat nici de gingăşia simţămintelor exprimate, nici de emoţia cu care recita Hilda şi după o sărutare nepăsătoare pe fruntea fierbinte a poetei, îi întorsese spatele şi-i ceruse lui Albert nişte registre.

În privinţa lecturilor, Lia şi Hilda aveau mai multă libertate decât mătuşile lor, cărora severitatea domnului Calaff nu le lăsa în mână decât clasici şi le interzicea până şi revistele. Laura nu putuse rezista la stăruinţele fetelor şi când se asigură că bătrânul nu se interesează de materialul folosit pentru dezvoltarea lor intelectuală – această constatare o făcuse nu fără strângere de inimă – le abonă la *Femeia*, la *Illustration* şi la *Die Woche*, apoi făcu un abonament şi pentru la *vie mondaine à Paris*. Lia şi Hilda aşteptau cu nerăbdare în special *Illustration théâtrale* şi sosirea fiecărui număr era prilej de ceartă între ele, fiecare încercând să smulgă numărul din mâna celeilalte ca să-l citească ea mai întâi. Citeau piesele lui Henry Bataille, ale lui Bernstein şi Pierre Wolf, umblau în oraş să caute prin librării romanele lui Henry Bordeaux şi ale lui Paul Bourget şi visau îndelung, fără să-şi comunice gândurile, la viaţa luxoasă şi largă pe care o duceau cei bogaţi, cei fericiţi, cei scutiţi de alte necazuri în afară de cele pricinuite de dragoste. Despre acest din urmă subiect fetele nu vorbeau aproape niciodată, deşi citeau amân

două cu aviditate pasajele în care eroii se sărutau sau îşi dădeau întâlniri nepermise, făcând aluzii limpezi la acţiunile ce intenţionau să făptuiască cu această ocazie. Lia citea curioasă dar fără tulburare scenele de iubire; trupul ei tânăr şi plin nu cunoştea nelinişti şi nu-şi punea

întrebări, imaginaţia ei placidă oferea un câmp redus supoziţiilor şi nu o frământa prea tare. Vorbea despre căsătoare fără gravitate, dar cu siguranţa că într-acolo trebuie să se îndrepte şi se bucura când maică-sa rupea câte zece lei din leafă la sfârşitul lunii ca să cumpere nişte pânză pentru cearşafuri, prosoape sau vreo faţă de masă cu douăsprezece şervete.

Hilda nu pomenea niciodată despre măritiş, nu făcea niciun fel de planuri şi afecta să ignoreze cumpărăturile Laurei. Primea cu câte o înţepătură în inimă vestea căsătoriei vreunei foste colege – Aglae Teofilatos, Silvia Berman şi Eugénie Costăchescu le şi trimiseseră *faire-part*-uri de când ieşiseră din şcoală – sau a rudelor din familie. Cearşafurile şi prosoapele maică-sii nu puteau să ascundă piciorul ei mai scurt, pentru asta trebuiau bani, bani grei, dar bătrânul nu părea să se frământe de grijă pentru viitorul nepoatelor. Hilda elimina sau evita această problemă în discuţii, vorbea cu un aer amabil dar impersonal despre căsătoriile ce li se anunţau şi niciodată despre căsătoare în general. Şi ea, şi Hilda păreau să considere poveştile de dragoste exclusiv drept teme de roman lipsite de orice Igătură cu realitatea, convinse fiind că nicio căsătorie nu se face din dragoste, că un bărbat şi o femeie nu întemeiază un cămin fiindcă se iubesc, fiindcă le place să se privească lung în ochi şi să se plimbe mână în mână seara, pe lună plină. Nu, Hilda nu credea prostii din astea. Nici Silvia, nici Marta nu se măritaseră fiindcă bărbaţii lor suferiseră în taină de dragul ochilor sau al zâmbetului lor, niciunul din ei nu riscase şi nu renunţase la nimic pentru ele. Şi ele erau frumoase şi bogate… Cine şi-ar fi aplecat privirea spre ea altfel decât pentru a-şi da seama că are un picior mai scurt şi că şchioapătă în ciuda încălţămintei ortopedice.

Evenimentele mondene, Hilda le urmărea cu interes în *Tribuna liberală*, care înregistra conştiincios şi cu detalii măgulitoare logodnele, nunţile, botezurile, înmormântările, seratele şi balurile date în scopuri filantropice de „Alinarea”, „Furnica”, spitalul „Elizabeta-Doamna” sau

spitalul Israelit, producţiile de pian ale doamnei Albertini şi banchetele politice. Printre invitaţi nu figura niciodată vreun membru al familiei Calaff, pentru că bătrânul dispreţuia balurile, muzica şi dansul, dispreţuia societatea care se aduna cu aceste prilejuri, şi cum nu şi-ar fi măritat niciodată fetele cu un tânăr filfizon întâlnit din întâmplare la „Central” sau la Papadopol, nu găsea necesar să cheltuiască bani ca să le distreze. Laura şi-ar fi rupt de la gură ca să facă fetelor o bucurie, dar se temea de taică-său care-i reproşa nechibzuinţa şi îi amintea mereu că el nu dă funcţionarilor avans asupra lefii şi că nu are de gând să facă excepţie cu rudele ca să le încurajeze să-şi ia nasul la purtare. Şi apoi Hilda, în orice caz, n-ar fi putut să danseze...

12»

În schimb, nu exista concert sau piesă în turneu prin Galaţi de la care fetele să lipsească. Laura I ia totdeauna trei b lete de rezervat şi le însoţea ea sau îl trimitea pe Albert, care nu manifesta niciodată vreo dorinţă, dar se bucura ca un copil când mergea la teatru. Când venea compania Grigoriu, biletele se isprăveau repede şi într-un rând familia scăpase tocmai *Voievodul ţiganilor*, în care Leonard era frumos ca un zeu. Domnul Calaff nu mergea nici la teatru, nici la concert, nu dădea doi bani pe reprezentaţiile din săli de provincie, cu ansambluri lipsite de unitate şi sigure de succese facile obţinute fără eforturi prea mari. De fapt, manifestările artistice de orice fel! lăsau rece şi dacă-şi ducea soţia şi fiicele la spectacol când era în străinătate, o făcea dintr-un fel de obligaţie faţă de sine însuşi şi faţă de lumea căreia îi aparţ nea şi care-i impunea o viaţă complexă şi variată.

Hildei îi era necaz că familia Calaff nu avea o lojă rezervată în sala Papadopol ca celelalte familii bune din oraş, deşi se gândea adesea cât ar fi suferit dacă bunicii şi mătuşiie ei şi-ar fi ocupat demni şi mândri loja la spectacole şi ei, Fargii, i-ar fi privit de jos din sală, în îmbrăcămintea lor fără strălucire, întrebându-se dacă bătrânul e în toane bune şi o să-i primească binevoitor în

pauză.

Numele domnului Calaff nu apărea nici în ziare, pe listele de subscripţie ale societăţilor filantropice. Doamnele de la „Alinarea”, de la „Furnica” sau de la spitalul israelit nu-l mai vizitau când umblau cu cheta, fiindcă ştiau că vin de prisos. Domnul Calaif le primea politicos, le poftea să şadă, se scuza că nu le poate oferi prea mult din timpul său, apoi le refuza tot politicos, dar cu un calm imperturbabil, care le punea în încurcătură şi le silea să bată repede şi jenate în retragere. Singura listă ce cuprindea şi. numele lui Emil Calaff era aceea pe care o deschidea prefectul în ajun de An Nou, în folosul săracilor din oraş, şi pe care bătrânul figura invariabil, de ani de zile, în dreptul sumei de douăzeci de lei. Laura nu îndrăznea să dea niciodată nimic, cu toate scenele pe care i le făcea Hilda, obsedată de dorinţa de a vedea şi numele lor trecut o dată în gazetă.

Era un An Nou frumos şi liniştit. Ninsese câteva zile în şir şi se aşternuse zăpadă mare, care scârţâia plăcut sub picioare. Hilda şi Lia aveau paltoane cam vechi, întoarse şi prefăcute după ce ieşiseră din şcoală, cam subţiri, cu luciu în coate şi cu goluri în blană. De când avea fete mari, Laura nu se mai îmbrăca în Magearu, nu se mai ţinea de modă şi nu se îndura să poarte lucrurile bune ca să nu le uzeze. Din cei patru sute de lei pe lună – leafa ei şi a lui Albert – trebuia să acopere hrana – asta nu era o problemă, desigur – încălzitul, salariul bucătăresei, lecţiile de franceză ale lui Dănut, de pian şi de germană ale fetelor, micile lor plăceri şi distracţii. Când ajungea la îmbrăcăminte era mai complicat. Un metru de postav bun costa cinci-şase lei, la o rochie intrau cinci metri, la un tailleur şase, un croitor bun – nu putea să dea materialul pe mâna unui cârpaci – lua şi treizeci de lei de lucru şi ea trebuia să facă de fiecare dată socoteala dublă: cum să gătească pe una din fete şi pe cealaltă s-o lase să poarte cine ştie ce vechitură?

Albert se întoarse cu Dănuţ din curte şi intrară amândoi în sufragerie. Încercaseră să facă un om de

zăpadă, care însă se încăpăţâna să se prăbuşească de câte ori ajungeau la gât şi până la urmă se lăsaseră păgubaşi şi se bătuseră cu bulgări mari, construiţi dintr-un material imaculat, reperat în spatele atelierului de tâmplărie. Ochii tatălui şi ai băiatului străluceau veseli şi îndrăzneţi; Albert îşi iubea feciorul care-l ruga uneori să-i istorisească din povestirile lui Hauff şi-l asculta cu un interes, neîntâlnit în privirile altora. Lui Dănuţ îi vorbea de anii de studenţie lg Viena, de farsele făcute profesorilor, de familia lui care cu aproape un veac înainte începuse primeie exploatări sistematice de petrol în Moldova, de bunicul lui, Iacob Farg, care călătorise o dată până. Se Berlin cu fiii lui vodă Mihalache Sturza. Fetele! ascultau şi ele, dar cu anumită nerăbdare, care la Hilda se transforma într-un fel de ostilitate ascunsă şi în care cu toată naivitatea lui, avea impresia ci deosebeşte un: „Ce folos, dacă dumneata…”

În sufragerie Laura cosea nişte nasturi la cămaşa de gală pe care Dănuţ trebuia s-o îmbrace după masă. Băiatul o văzu, îşi aminti de ceai, de masa lungă în capul căreia bunicul veghea la nefericirea lui şi se posomorî. Lia veni şi ea din bucătărie, cu obrajii rumeniţi de dogoarea plitei şi răspândind o aromă de unt, de lapte şi de vanilie. Taică-său avea în mână ziarele şi câteva plicuri.

— A fost poşta? întrebă Laura ridicând ochii w pe lucru.

— Da, i-am dat factorului pentru sărbători, răspunse Albert şi lăsă plicurile pe masă.

Hilda deschise repede uşa din odaia de alături şi se apropie de masă şchiopătând. Erau felicitări de la funcţionarii fabricii, de la Klar, de la Stoicof, de la Haim Schwartz, care respectau uzanţele lumii bune şi trimiteau cărţi de vizită prin poştă. Mai era şi e scrisoare de la Virginia Ursu, o fostă colegă de şcoală care locuia la ţară, cu care fetele nu erau în corespondenţă şi care le adresa urările ei cele mai sincere pentru 1909, cerându-le – într-un post-scriptum mai lung decât întreaga scrisoare – un mic serviciu, nişte şiret vişiniu asortat la bucăţica de catifea anexată drept mostră în plic. Hilda aruncă

felicitările pe masă şi începu să-şi muşte unghiile de la mâna dreaptă.

— Nici măcar de la Anatol nimic… Halal să-i fie! Altă dată era mai punctual, se vede că acuma e foarte ocupat…

Albert citea ziarul în picioare.

— Tot despre cutremurul ăsta din Messina e vorba, spuse el. Trebuie să fi fost o grozăvie; nu se ştie încă numărul morţilor şi se scot mereu răniţi de sub dărâmături.

— Tocmai de Anul Nou! spuse Laura care-şi înfipse acul în plastronul rochiei negre de doliu şi începu să împăturească cămaşa lui Dănuţ.

— La ce oră mergem după-masă, mamă? întrebă Lia şi băiatul înghiţi cu greutate nodul ce i se oprise în gât.

— Ştiu şi eu? Pe la patru şi jumătate. Laura privi spre Albert, apoi spre Hilda aşteptându-le consimţământul. Până vine tramvaiul

În clipa aceea telefonul sună. Laura tresări, se înroşi violent şi o vână din dreapta gâtului, care zvâcnea brusc la cea mai mică emoţie, începu să bată cu putere. În afară de domnul Calaff n-avea cine să-i cheme şi el nu obişnuia să stea la conversaţie în zi de sărbătoare. Afară doar dacă nu se întâmplase ceva…

Laura se îndreptă spre telefonul instalat pe o măsuţă, lângă fereastră, se încurcă în covor, ridică receptorul şi spuse cu glas răguşit:

— Alo… da, tată, eu sunt… La mulţi…

Albert şi copiii o văzură că se îngălbeneşte deodată, în timp ce vâna din dreapta gâtului pornea să bată într-un galop turbat. Laura lăsă jos receptorul şi începu să plângă tăcut, fără putere.

— Anatol… murmură ea, scoase cu o mână tremurătoare din buzunarul rochiei batista tivită cu negru şi o duse la ochi.

CAPITOLUL III

Marta şi Karst se întoarseră în ţară abia spre

sfârşitul lui februarie. Domnul Calaff nu le anunţase nici moartea lui Eugen, nici pe aceea a lui Anatol şi ceruse Silviei şi celorlalte rude cu care tânăra pereche întreţinea corespondenţa banală şi convenţională cerută de împrejurări să nu-i înştiinţeze de doliile succesive din familie ca să nu-i întristeze şi să nu le strice bucuria primelor luni de viaţă comună.

Scrisorile pe care călătorii le primeau din Galaţi nu aveau hârtia şi plicul tivit cu negru folosit în restul corespondenţei şi tonul lor nu trăda nimic neobişnuit. („Biata Marta! scria Hilda la Bucureşti. Dacă ai şti, dragă tante Jenny, cum mi se strânge inima când mă gândesc la durerea care o aşteaptă şi pe care ea nici n-o bănuieşte măcar.”)

De fapt, bătrânul era destul de plictisit la gândul că impresia produsă în oraş de moartea suspectă a lui Eugen ar fi putut influenţa dispoziţiile lui Karst. Intrarea lui în familie nu se bucura de auspicii favorabile; domnul Calafi se felicita chiar că îşi măritase fata cu câteva luni mai devreme, fiind convins că Paul ar fi stricat logodna fără niciun scrupul dacă ar fi apucat să afle ceva despre Eugen.

Totuşi, când tinerii căsătoriţi îşi anunţară întoarcerea în ţară şi un popas de câteva zile la Iaşi, domnul Calaff îi scrise doamnei Ritter, rugând-o s-o pregătească pe Marta şi s-o ajute să suporte primele clipe grele, pentru ca întâlnirea neaşteptată cu familia cernită să n-o impresioneze prea tare. Bătrânul se gândea mai curând la Karst şi pe el voia să-l pregătească – spera că familia lui din Iaşi era prea puţin la curent cu zvonurile privitoare la moartea lui Eugen – fiindcă pe Marta o ştia calmă şi cumpătată, purtând fraţilor ei o afecţiune moderată, mai mult raţională şi nu şi-o închipuia făcând un şoc din pricina durerii.

În ultimul moment, însă, Karst se răzgândi şi renunţă la vizita la Iaşi. Nu mai voia s-o obosească pe Marta fiindcă era însărcinată în luna a cincea şi o păzea de orice efort şi de orice complicaţie, fără sentimentalism şi fără duioşie, ci mai curând cu atenţia veşnic trează a posesorului unui

obiect de mare preţ, recent cumpărat, care fereşte ambalajul de cea mai neînsemnată deteriorare. De altfel nici nu-i era dor de familia lui din Iaşi, iar vizita pe care o plănuise nu avea decât scopul de a-l prezenta pe el, Paul Karst, drept bărbat însurat, având o soţie tânără, frumoasă, distinsă şi elegantă, dintr-o familie bogată şi cunoscută şi pe punctul de a-i da un moştenitor care va avea toate motivele să fie mulţumit de părinţii săi şi de viaţa ce-i pregăteau.

Marta nu pomenise în scrisori despre sarcină, voia să le facă celor din Galaţi o surpriză; era şi ea destul de bucuroasă că se întoarce acasă, deşi gândul la relaţiile dintre taică-său şi Paul nu era dintre cele mai reconfortante. Trecerea ei de la o servitute la alta nu o scutea întru totul de primele legături, respectul şi teama pe care i le inspira domnul Calaff nu dispăruseră, iar ea ar fi preferat ca ele să se infiltreze şi soţului ei. Dar el era tare pe poziţii, voinţa, rapactatea, şi abilitatea lui erau pe picior de egalitate cu ale bătrânului şi Marta nu-l vedea cedând sau înclinându-se în faţa lui.

Karst era un soţ bun; Marta deprinsă cu tratamentul aplicat de domnul Calaff maică-sii, cu dispreţul, cruzimea şi înjurăturile ce plouau veşnic asupra ei, n-avea de ce fă se plângă. E drept că şi Paul era foarte autoritar, că îi cerea rar părerea şi fixa it. nerariile şi programul distracţiilor ţinând seamă de gusturile şi preferinţele lui, nu ale ei, dar Marta găsea asta foarte natural şi nu se simţea ofensată. Paul era cu douăzeci de ani mai în vârstă decât ea, avea experienţă şi *savoir-vivre*; apoi localurile pe care le alegea erau întotdeauna de prim rang, hotelurile ireproşabile, locurile la spectacole cele mai scumpe. îi repeta mereu că îi plăcuse din prima tinereţe să trăiască bine, că pentru confortul şi satisfacţia lui rm se uitase niciodată la cheltuială şi o asigura că era decis să se călăuzească după aceste principii şi de acum înainte, extinzându-le şi asupra soţ: ei şi copilului său. Toţi ceilalţi muritori, însă, îi erau perfect indiferenţi; zbuciumul, suferinţele sau bucuriile lor nu-i trezeau nici mila, nici

curiozitatea; nu-i ¿ra ruşine de această particularitate a caracterului său, ci o proclama adesea ca pe un exemplu de fermitate şi de energie.

Marta îşi dădu repede seama cât de generale şi de riguroase erau liniile conduitei sale: ar fi dorit să cumpere câteva fleacuri pentru cei de acasă – cadouri nu se obişnuiau în familie, dar ea voia tocmai să arate că introduce noi uzanţe, că e bogată şi independentă, că soţul ei e larg şi fată de rudele ei. Karst se împotrivise însă, iar Marta fusese nevoită să renunţe până şi la cadoul pentru Lotte, nişte manşete albe şi spumoase de dantelă.

Lui Paul nu-i plăceau dulcegăriile, lacrimile, complimentele, vorbele mari, şi afecţiunea lui fată de Marta era de fapt un fel de politeţe, care excludea expansiunile şi exagerările. În momentele de intimtate era exigent, stăruitor, uşor pervers şi în dorinţa lui de a obţine prin căsnicie toate fericirile, voia ca nevastă-sa să se supună tuturor capriciilor lui, răsfăţate pe vremuri de femei plătite cu bani grei în diferite capitale ale Europei. Marta era plină de bunăvoinţă şi de docilitate şi după surpriza primelor nopţi care o găsiseră complet nepregătită şi ignorantă, îşi dăduse toată silinţa să se achite onorabil şi de această obligaţie conjugală, izbutind să ascundă, datorită inteligenţei şi tactului ei înnăscut, neplăcerea şi oboseala pe care i-o provoca. De fapt, însă, astea erau nimicuri, viaţa doamnei Karst era infinit mai uşoară şi mai agreabilă decât fusese viaţa domnişoarei Calaff şi Marta îi era recunoscătoare soţului ei, deşi uneori, când făcea comparaţia între el şi domnul Calaff, îşi dădea seama cu mirare că e favorabilă celui din urmă. Egoismul bătrânului, ferocitatea, avariţia lui, toate erau neomeneşti, dar exagerate până la un fel de grandoare de care, fără să-şi dea bine seama, familia lui terorizată era totuşi mândră. Domnul Calaff săvârşea cu maiestate acţiunile cele mai sălbatice, cele mai meschine, sfidând parcă reprobarea celorlalţi, străin de orice sentiment de teamă sau de ruşine. Pe lângă el, Karst părea mititel şi comic, iar respectul pe care-l inspira, lipsit de greutate.

Toată luna februarie fusese umedă şi rece, dar de câteva zile se încălzise şi tinerii căsătoriţi se întorceau acasă pe o vreme admirabilă. Rămăseseră o zi la Bucureşti, dar nu făcuseră nicio vizită şi înnoptaseră la hotel „Metropol”. Paul telegrafiase la Galaţi ora sosirii şi Marta aştepta cu o uşoară emoţie revederea cu ai săi. După ce ieşiră din tunel, deschise poşeta de argint şi se privi în oglindă. Sarcina dădea obrazului ei un aer de maturitate şi de seriozitate care i se potrivea şi contribuia ca diferenţa de vârstă dintre cei doi soţi să fie mai puţin izbitoare. Karst, care fuma cu ochii pe fereastră, întrebându-se dacă bătrânul va veni şi el la gară să-i întâmpine, se ridică de pe banchetă, verifică poziţia ochelarilor pe nas – renunţase la monoclu după căsătorie şi purta ochelari cu ramă subţire de aur – iâşi puse căciula în cap, îşi îmbrăcă blana şi-şi înfăşură cu grijă eşarfa în jurul gâtului.

— Stai să-ţi ajut, spuse el, văzând că Marta întinde mâna spre haina ei. Să nu te grăbeşti la coborâre şi să aştepţi să-ţi dau eu mâna. Ai tot timpul să te bucuri de acum înainte şi să-i săruţi pe fiecare în parte, te rog, Marta dragă, să nu faci nicio imprudenţă. Vorbea încet cu glasul lui răguşit, fiindcă nu erau singuri în compartiment: un colonel cu o doamnă în vârstă şi un tânăr se urcaseră la Ploeşti.

Marta îi răspunse vag, îşi potrivi pălăria pe cap, dar nu coborî voaleta. Paul ridică din plasă geamantanul mic cu mâner, purtând nenumărate etichete de forme şi culori variate ale hotelurilor care-i găzduiseră, apoi controlă în buzunar prezenţa tichetului pentru vagonul de bagaje. Trenul intra în gară, amândoi priveau în tăcere, unul lângă altul, pe fereastră.

— Uite-i, spuse Marta. Tresări, se albi la faţă şi apoi continuă cu o voce schimbată. Dar ce-i cu ei? Sunt în doliu?

Pe peron aşteptau doamna Calaff cu Lotte, Jean, Lia şi Hilda care priveau cu atenţie spre ferestrele vagoanelor de clasa I. Toţi erau îmbrăcaţi în negru. Karst se încruntă,

avu un gest de enervare şi înăbuşi între dinţi ceva nedesluşit. O apucă de braţ pe nevastă-sa, care făcea semne pe fereastră cu o mână nesigură, silindu-se să zâmbească, dar cu lacrimi în ochi.

— Nu-i nimic, Marta dragă, nu s-a întâmplat nicio nenorocire, nu-ţi face griji, trebuie să te fereşti de orice emoţie.

— Auatol… şopti ea, trebuia să-mi închipui… De asta ne-au scris că e la Galaţi şi să nu mai trimitem poştă la Davos…

Când coborâră din tren, Marta se aruncă în braţele doamnei Calaff care plângea, cu nasul înroşit de frig şi de emoţie. Karst sărută mâna bătrânei, îi suportă sărutările timide şi umede şi schimbă salutări cam grăbite cu fetele înlăcrimate şi ele şi cu Jean.

— Îmi pare rău, spune el în sfârşit. Îmi dau seama că s-a întâmplat un eveniment dureros în familie. Poate că era mai bine dacă ne-aţi fi anunţat şi pe noi… pe mine adică, fiindcă Marta… Voiam să vă facem o surpriză, o să ai un nepot, mamă dragă şi destul de curând.

Doamna Calaff ascultă mai întâi aiurită, fără să înţeleagă, apoi începu să plângă de-a binelea şi-şi strânse şi. mai tare fiica la piept. Hilda îşi compuse o figură de circumstanţă, pe care o bucurie pudică încerca să înlăture vălurile tristeţii şi rosti câteva cuvinte de felicitare. Lia admira pălăria mică, plină de gust, a Martei şi se întreba dacă domnişoara Mimi ar putea jsă-i facă ceva asemănător. Jean, care nu-uita niciun moment că e reprezentantul domnului Calaff la această ceremonie şi păstra un aer grav, dar simţea că pierde teren în faţa minei plictisite şi nemulţumite a lui Karst, se hotărî să intre în acţiune.

— Paul dragă, n-ai vrea să ne ocupăm de bagaje?… Mă ocup eu, spuse el fâstâcindu-se sub privirea arogantă, a celuilalt. Dacă vrei să vii cu mine o clipă… Şi izbutind să-l îndepărteze pe Karst de grup îi spuse repede pe un ton important şi misterios: Anatol a murit la 30 decembrie, dar Eugen mai demult, încă din octombrie…

— Eugen I Karst se opri, îl privi buimac şi duse

instinctiv mâna spre ochiul în care-şi înfigea pe vremuri monoclul, simţind nevoia să-i controleze poziţia, când primea o veste neprevăzută. Nu-i la Galaţi?... la fabrică? Ne-aţi scris că a început să lucreze cu tata, că e foarte ocupat.

— Un accident. Jean luă un aer funebru, strânse buzele, îşi supse obrajii şi nasul lui păru că se lungeşte şi mai mult. A căzut de pe fereastră... stătea la etajul III... Tata plecase tocmai să-l vadă. Trebuie să-i., spui Martei, ea crede probabil că numai Anatol...

— Pentru ce s-a dus tata să-l vadă? Ochiul mobil al lui Karst îl fixa pătrunzător, cu neîncredere şi răutate. Eugen trebuia să termine în octombrie şi să se întoarcă.

— A vrut să-i facă o surpriză... să mai vorbească şi cu profesorii... era la sfârşit... Nu mai avea decât nişte formalităţi. Toată lumea l-a regretat... O nenorocire, ce să mai vorbim... S-a urcat pe fereastră să tragă gemuleţul de sus, că nu se închidea bine şi în casă era rece...

Jean vorbea şi gesticula sub privirea fixă a lui Karst, repetând detaliile pe care le dăduse bătrânul la întoarcere. Cumnatu-său îl ascultă un timp în tăcere, apoi îl întrerupse cu un fel de brutalitate:

— Bine. mai vorbim noi, cum să-i spun eu Martei. Acuma e timpul să ne mişcăm de aici. Ai avut grijă de o trăsiiră? şi la răspunsul afirmativ al lui Jean, scoase din buzunar tichetul de bagaje şi întinzându-i-l autoritar: Dacă vrei să te ocupi de valize...

Casa din Victor Macri fusese pregătită din timp pentru tânăra pereche – bucătăreasa şi fata în casă, gătite cu şorţuri albe, brodate, se învârteau neliniştite prin odăi, băgând din când în când câte un lemn în sobă, ştergând o dâră imaginară de praf de pe o mobilă. Domnul Calaff sosi cu Laura de la fabrică, puţin înaintea celorlalţi. Laura, care dirijase toate operaţiile de amenajare a apartamentului, se întreba dacă Paul avea să fie de acord cu felul în care fusese instalată mobila, dacă n-avea să se supere pentru că din lipsă de spaţiu pusese unul din taburetele ţinând de dormitor, în hol.

Cele două trăsuri încărcate cu toată familia şi cu bagajele sosiră în curând. Marta sărută mâna rece şi puternică a domnului Calaff, cu semnele unei supuneri în care voia ca tatăl ei să nu deosebească nicio schimbare, dar pe care ea o simţi deodată eliberată de teama şi umilinţa de odinioară. Despre evenimentele dureroase petrecute în ultimele luni se vorbi strictul necesar, domnul Calaff puse capăt discuţiei şi se arătă bucuros şi emoţionat aflând de sarcina Martei. Lia şi Hild a vorbeau puţin, zâmbeau timid şi mureau de curiozitate să afle dacă Marta adusese cuiva cadouri.

Trecură pe rând prin toate odăile. Mobila, covoarele, lămpile, perdelele, toate erau noi, scumpe, de calitate bună, comandate după indicaţiile clare ale lui Karst şi după gustul sigur al domnului Calaff. În dormitor, pe măsuţele de noapte erau şerveţele albe, brodate, proaspăt spălate şi scrobite. Paul le privi şi întrebă cu un zâmbet ironic:

— Astea sunt suplimente la mobilă? Tot de la Berlin, sau din mahala, de pe strada Traian?

Lia se înroşi, în timp ce Laura dădea nişte lămuriri confuze care o făcură pe Hilda să fiarbă, fiindcă semănau cu nişte scuze. Marta bănui că era o surpriză pregătită de nepoată-sa şi încercă să dreagă impresia produsă de remarca lui Karst, deşi nu o qredea cu totul nevinovată:

— Mi se pare că nu te-ai uitat bine la ele, Paul dragă. Broderia asta nu se observă decât de aproape, uite ce fină e! Eu le găsesc foarte drăguţe, nici nu ştii ce goale ar părea noptierele fără ele!

Karst îi lăsă pe socru-său să aştepte câteva zile înainte de a-i vorbi ceva despre afaceri. Voia să ştie ce se spune prin ora. Şi despre moartea lui Eugen şi o parte din zvonuri ajunseră până la urechile lui. În general, însă, lucrurile se mai învechiseră, interesul pentru această chestiune slăbise şi lumea se convinsese că era vorba de o dramă familiară care n-avea nicio legătură cu fabrica şi cu afacerile domnului Calaff. De altfel bătrânul continuase tratativele cu Marighetti şi aştepta sosirea primăverii ca să

înceapă construirea etajului de deasupra casei.

Karst se linişti şi deschise vorba despre fabrică şi despre noi investiţii. Ceea ce-l interesa în special era săpunul. Făcu o nouă vizită în strada Traian şi ceru amănunte, fără menajamente de data asta şi fără să ceară voie să-şi aprindă ţigara. Se arătă surprins de lipsa celor doi meşteri nemţi, pe care bătrânul îi concediase repede (fiindcă-i plătea scump şi erau pretenţioşi) şi-i înlocuise cu Stoicof, convins că izbutise să le prindă meşteşugul şi să le fure toate secretele. De fapt, săpunul era de calitate mediocră şi o bună parte din clienţi se arătau nemulţumiţi, dar bătrânul era încăpăţânat şi hotărât să nu cedeze.

— Stoicof ăsta a mai lucrat şi în altă parte? e priceput? întrebă Karst. Mă ierţi că insist, dragă tată, dar e în interesul nostru, doar. Un săpun de calitate superioară înseamnă clientelă mare şi beneficii serioase şi mă gândesc că un specialist bun…

— Dragul meu – îl întrerupse domnul Calaff fără să zâmbească – eu nu sunt un începător şi ştiu ce înseamnă să conduci o fabrică. Trebuie să-ţi mai spun că întreaga răspundere rămâne s-o port tot eu. Pentru partea de capital pe care vrei s-o investeşti – dacă vrei s-o investeşti – vei primi beneficiile respective. E de la sine înţeles că vei putea retrage capitalul de îndată ce te vei răzgândi sau îi vei găsi un plasament mai bun; fii sigur că îţi stă oricând la dispoziţie – până la ultimul ban.

Karst mai făcu unele obiecţii fără importanţă, apoi se declară dispus să plaseze treizeci de mii lei în fabrică.

În casa din Victor Macri începură numaidecât consfătuirile şi pregătirile pentru naşterea copilului şi lăuzia Martei. Karst îl consultă pe doctorul Panaitide şi-l rugă stăruitor ca în calitate de medic, de prieten al familiei şi de coleg – el însuşi îşi amintea la anumite ocazii că e farmacist, deci aproape medic – să decidă, cu mâna. De conştiinţă dacă doctorul Dragu e mai bun mamoş decât Manolescu şi care dintre ei merită mai multă încredere. După ce culese tot feiui de informaţii şi ceru tot felul de garanţii, se opri la doctorul Manolescu, pe care-l onoră cu

o lungă vizită între patru ochi, imediat după ce doctorul îi făcu Martei un prim examen, discutând nenumărate şi neînsemnate detalii constituţionale ale soţiei lui, căutând să prevadă toate accidentele ce ar fi putut interveni în cursul sarcinii sau în momentul naşterii, precum şi modalităţile de a înlătura orice primejdie pentru viaţa mamei şi a copilului. Apoi îl rugă pe doctorul Manolescu, amintindu-i şi l'ui calitatea de coleg sau în orice caz de vecin de breaslă, să-i recomande, tot cu mâna pe conştiinţă, o moaşă bună cu practică îndelungată şi reputaţie de femeie serioasă, în care să poată avea deplină încredere. Tot el discută şi: u moaşa, cu mai puţină ameninţate de data asta, şi îi luă un lung interogatoriu, punându-i întrebări scurte, directe şi brutale, cu un aer bănuitor şi arogant. Problema doicii, însă, era cea mai importantă – spunea Paul – şi reclama cea mai mare atenţie, cele mai serioase măsuri de precauţie dar recunoştea şi el că nu o putea rezolva cu luni de zile înainte, aşa încât se văzu nevoit, cu părere de rău, să nu înceapă investigaţiile şi în această direcţie. Îi ceru doar Laurei să-i dea o mână de ajutor şi, în apropierea termenului, să se intereseze peste tot, fiindcă, adăugă el – sigur că o răsplăteşte şi o câştigă cu un simplu elogiu – se bizuia pe energia şi ataşamentul ei faţă de soră-sa.

Pe Marfa o supraveghea cu atenţie, amintindu-i de toate opreliştile docâorului → deşi fără nicio justificare, fiindcă ea însăşi nu se îndepărta de la nicio prescripţie – şi grăbindu-se să-i satisfacă cele mai mici dorinţe. Nu-i îngăduia să se obosească nici să se enerveze – şi aici grija lui era inutilă şi nejustificată, fiindcă Marta îşi păstra calmul şi echilibrul de fată tânără – şi făcea veşnic instrucţie cu servitoarele ca să le „stileze" şi să le pregătească pentru perioada lăuziei. Scutecele şi lenjeria fură comandate din timp din linon şi pichet, cu broderii uşoare şi plate ca să nu zgârie şi să nu roadă pielea delicată & copilului. Leagănul, căruciorul şi câteva alte mici efecte din mobilierul unei odăi de copil sosiră în aprilie de la Viena, fiind primite şi cercetate cu luare-

aminte şi satisfacţie de către Karst.

Marta îi suporta fără supărare imixtiunile în atribuţiile ei de stăpână a casei, era obişnuită cu atitudinea dictatorială a tatălui ei şi cu ordinele categorice zilnice pe care le dădea doamnei Calaff, fixând lista de mâncare, aprovizionarea, furnizorii. De altfel, Paul îi repeta mereu că grijile acestea mărunte ale gospodăriei nu-i fac nicio plăcere, că îl plictisesc chiar şi că interesul pe care li-l acorda pornea numai din dorinţa de a o scuti pe ea de bătaie de cap. Mai voia, spunea Paul, să pună dintru început casa la punct, să-i arate cum vede el lucrurile şi s-o formeze

13 – c. 968

pentru binele şi fericirea vieţii lor comune de mai târziu.

Ceea ce nu realizară în aceste prime luni de căsnicie, fu viaţa de societate de care era amator Karst şi care o atrăgea pe Marta, fiindcă n-o cunoştea decât foarte vag şi i-ar fi adus o rotunjire deplină a poziţiei ei de femeie bogată, demnă de invidie şi de respect. Doliul, însă, şi sarcina destul de avansată a Martei îi sili ne cei doi soţi să se mărginească la câteva vizite de curtoazie; vizitele le fură întoarse dar se desfăşurară în cea mai mare simplitate. Karst făcu unele avansuri celor trei familii, ce alcătuiau adevărata elită din oraş şi ale căror nume le urmărea Hilda cu aviditate în toate dările de seamă asupra balurilor" distinse şi pe toate listele de subscripţie deschise de societăţile filantropice.

Fraţii Samuel erau armatori, aveau relaţii foarte înalte la Bucureşti şi în străinătate – o domnişoară Samuel era măritată cu un mare industriaş englez – şi se mândreau cu diferite decoraţii pe care le purtau de obicei la 10 mai. când îşi ocupau locul în tribuna oficială. Leonard Samuel, unul din fraţi, era un om meticulos şi un bun calculator; făcuse o dată socoteala orelor de munca pierdute anual de funcţionarii săi la W.C., le explicase ce risipă însemna asta pentru firmă şi însărcinase pe unul din contabili, un bătrân viclean şi slugarnic, să-i supravegheze

şi să le facă morală când lipseau prea mult din birou, sau chiar să le recomande diferite reţete sigure împotriva constipaţiei.

Heinrich Müller făcea export de cherestea pe scară întinsă. Avea o mare reputaţie de cinste şi de corectitudine. era căsătorit cu fiica unui distins matematician din Viena, o femeie frumoasă şi elegantă cu vreo douăzeci şi cinci de ani mai tânără decât el, şi devenise de curând consul onorific al Danemarcei.

Gustav Laub avea un magazin de bijuterii fine şi antichităţi şi un rând de case frumoase în centrul oraşului. Se spunea că plănuia să-şi cumpere un automobil şi toată lumea era curioasă să vadă dacă avea să-şi permită această excentricitate.

Aceste familii erau legate între ele şi alcătuiau un cerc foarte pretenţios şi foarte exclusivist, în care un Leopold Garnic sau un Filip David n-ar fi putut pătrunde şi unde domnul Calaff, neadmiţând ideea unei înfrângeri, nu încercase niciodată să se impună, preferând să păstreze o răceală mândră şi nepăsătoare ca şi cum rezerva ar fi venit din partea lui nu a celorlalţi. Pe de altă parte, atât fraţii Samuel cât şi Müller sau Laub duceau o viaţă cheltuitoare şi zgomotoasă în care el nu s-ar fi lăsat cu niciun chip antrenat; dădeau recepţii, plecau în excursii, făceau donaţii de mii de lei spitalelor, azilurilor de bătrâni, orfelinatelor, contribuiau cu generozitate la subscripţiile pentru ridicarea unei statui lui Costache Negri sau unui bust lui Eminescu. Relaţiile între aceste familii şi Calaff erau de simplă curtoazie, mărginindu-se la vizite de condoleanţe sau de felicitare şi la schimburi de complimente banale pe stradă, la cofetărie sau în magazinele unde membrii lor se întâlneau întâmplător.

Avansurile lui Karst fură primite cu o politeţe rece şi stăruinţele lui – mai ales pe lângă Samueli – cu surprindere şi oarecare ironie. Singur Laub, care-l cunoştea pe Alfred Karst, vărul lui Paul, mare bi jutier la Iaşi, arătă bunăvoinţă noului menaj şi acceptă un schimb de vizite foarte intime, fără participarea Samuelilor sau a lui Müller

din partea lui şi nici a lui Garnic sau a lui Filip Davând din partea lui Karst. Paul trebui să se declare mulţumit pentru moment cu acest succes parţial şi să amâne pentru după sfârşitul doliului Martei şi după naşterea copilului reluarea unor tentative pe care le visa şi le spera mai rodnicei

13*

Marta respecta un program zilnic foarte regulat, indicat de bărbatu-său şi urmărit cu conşt inciozitatea şi convingerea că nu putea avea decât cele mai fericite efecte asupra ei şi a copilului. Se scula din pat pe la nouă dimineaţa, după ce luase în dormitor micul dejun sub supravegherea lui Paul, îşi făcea toaleta, primea vizita lui Lotte sau a nepoatelor ei, uneori venea şi Fräulein Wenzel între două lecţii s-o vadă, apoi ieşea pentru o plimbare scurtă, se întâlnea de obicei cu Paul în oraş şi se întorcea agale la braţul lui spre casă, pe strada Domnească, răspunzând dozat la saluturile cunoştinţelor. De trei ori pe săptămână Marta se ducea după-masă la părinţi, unde însă, tot după recomandaţiile soţului ei, care venea uneori s-o ia acasă, nu rămânea prea mult, de teamă ca atmosfera de doliu şi aluziile doamnei Calaff la fiii ei morţi să n-o impresioneze prea tare. După-masa de duminică era hărăzită prin tradiţie reuniunilor familiei, dar cum relaţiile dintre domnul Calaff şi ginerele lui continuau să fie lipsite de cordialitate, acesta din urmă găsea adesea pretexte de a le evita, ceea ce producea o adevărată uşurare unora – doamna Calaff, Laura, Lotte, şi Dănuţ erau dintre aceştia – dar din diferite motive îi irita sau îi dezamăgea pe alţii şi printre ei se numărau domnul Calaff, Jean şi Hilda. Bătrânul suporta greu rezistenţa opusă de Paiil veleităţilor lui de atotputernicie, Jean şi Hilda erau înşelaţi în speranţele unor orizonturi noi şi a unei vieţi mai variate şi mai mondene ce-şi puseseră în stabilirea tânărului menaj la Galaţi.

Inrelaţiile dintre Marta şi familie nu părea să fi intervenit nicio schimbare. Era plină de respect faţă de părinţi, săruta mâna domnului Calaff cu supunere, iar celorlalţi membri ai familiei le arăta aceeaşi afècţiune

potolită, în care însă tonul protector se accentua tot măi mult. De Lotte se depărtase fără umbră de stinghereală sau de remuşcări, ca şi cum ar fi găsit firesc ca intimitatea strânsă care le apropia pe vremuri, creată fiind de atmosfera din casă şi de nevoia unei alianţe, pasivă dar reconfortantă faţă de teroarea exercitată de domnul Calaff, să înceteze în clipa în care ea, Marta, găsea un aliat puternic şi în stare să inspiré la rândul lui teamă. Ar fi fost nemângâiată dacă relaţiile cu familia s-ar fi înrăutăţit, fiindcă era mândră de ea, mândră de tatăl ei temut şi respectat, de Lotte, fină şi elegantă, de casa părintească cu renumele ei de distincţie şi austeritate, dar începea să se deprindă cu gândul că aceste relaţii, nu erau de subordonare în ce-i privea pe Paul şi pe ea; simţea chiar un fel de satisfacţie tot mai îndrăzneaţă pentru faptul că se întâmplase aşa şi nu dorea să strângă nişte legături pe care. soţul ei le prefera cât mai libere.

Nu se plictisea niciodată. Nu cânta la pian din cauza doliului – în schimb desena şi cultiva mai departe clasicii germani, comentându-i cu discreţie şi modestie în discuţiile cu Herr Steiner, care era invitat la ceai în fiecare joi după-masă. Paul încuraja, controla şi dirija acest program, fiindcă era încredinţat că îndeletnicirile şi starea de spirit a mamei în timpul sarcinii au o influenţă hotărâtoare asupra copilului.

*

Într-o zi, întorcându-se de la bunici, Hilda îi spuse Liei, în timp ce aşteptau tramvaiul în staţie:

— Să ştii că într-o bună dimineaţă ne trezim că ne dă şi Lotte o porţie. Parcă-i o umbră, abia; vorbeşte, abia pune gura pe mâncare… Nu iese din casă! Eu cred că stă toată ziua în pat. Şi Marta, din toată dragostea de pe vremuri, nici n-o mai cunoaşte. Sunt sigură că şi asta o chinuie.

Lia o privi mirată şi nehotărâtă.

— Numai ţie îţi vin idei din astea, peste tot vezi nenorociri, sau cobeşti, doar – doar o să se întâmple vreuna. După ce i-au murit doi fraţi în două luni de zile,

vrei să danseze într-un picior de bucurie, nu.5

Nu, nimeni din familie nu descoperise cevs deosebit, ceva îngrijorător în purtarea lui Lotte; nici domnul Calaff, preocupat de fabrică, de relaţiile lui cu Paul şi de lucrările pe care Marighetti le începuse îndată după primele ploi ale primăverii; nici doamna Calaff, aiurită încă de cele două catastrofe succesive şi obsedată de gândul că de la cei trei copii, morţi în trei ţări străine şi îngropaţi în trei cimitire diferite, nu-i rămăsese măcar mângâierea de a le fi vegheat ultimele clipe sau aceea de a le putea îngriji mormintele; nici Marta care-şi trăia cu satisfacţie viaţa nouă şi se achita conştiincios de noile ei îndatoriri; nici Laura, încovoiată sub ameninţarea zilnică a unor cataclisme pe care trebuia să le prevadă şi să le evite, ca şi mânia de Iehova egoist şi teribil a tatălui ei. Nimeni, nu, nimeni nu observase nimic, afară de Hilda a cărei perspicacitate se exersa şi se ascuţea în orele lungi, nesfârşite, de trândăvie silita, când gândurile i se îndreptau pe rând asupra fiecărui membru din familie şi memoria ei alimenta analize şi disecţii amănunţite ale gesturilor, ale acţiunilor, ale intenţiilor lor „Şi Lotte observase, da, şi Lotte ştia că se petrece cu ea ceva, ceva neobişnuit şi neliniştitor, dar mai ştia că n-are cum să se împotrivească şi n-are cui să ceară sfat sau apărare.

Să fi fost numai oboseală? Să fi fost numai deprimarea pricinuită de moartea lui Eugen? Se învinuia că nu pomenise nimănui de secretul lui, că nu prevăzuse ce avea să se întâmple, că nu încercase să se apropie de el şi să-i dea o mână de ajutor (ce bine i-ar fi prins şi ei acum un ajutor de undeva, de oriunde) – sau de moartea lui Anatol, cel mai iubit şi mai respectat dintre fraţii ei?

Nu era obosită, nu făcea nimic, nu mai deschisese pianul de luni de zile, din cauza doliului; lecţiile de germană şi de engleză nu le reluase şi cum domnul Calaff nu-i vorbea încă despre ele, tăcea şi ea, întrebându-se din când în când cu o umbră de spaimă uim s-ar putea deprinde din nou cu efortul pe care i-l cereau altă dată, neputând să-şi închipuie cum izbutea să-l furnizeze pe

atunci. Nu se mai ducea pe la maici. Mère Hildegard plecase din Galaţi. îi scrisese o dată, dar Lotte nu apucase să-i răspundă. Ieşea în oraş rar; de când se întorsese Marta mergea de două-trei ori pe săptămână dimineaţa până la ea, era bucuroasă când n-o găsea singură ca să nu fie nevoită să vorbească prea mult şi mai ales ca să evite clipele de intimitate care ar fi prilejuit revenirea la tonul folosit altă dată între ele. Lotte nu-şi pusese prea mari speranţe în întoarcerea soră-sii, fiindcă imediat după logodnă o simţise depărtându-se şi intrând într-un domeniu ce-i aparţinea exclusiv ei şi lui Paul, unde prezenta părinţilor, a fraţilor şi a surorilor ei era nedorită; indiferenta şi plictiseala ce cobora între ei e îndată ce rămâneau singure erau abia deghizate sub vechile formule de afecţiune pe care continuau să le folosească.

Lotte se trezea dimineaţa devreme – de altfel somnul ei nu era un somn normal, liniştit şi sănătos, ci un fel de somnolentă grea, chinuită de vise dezordonate, din care nu-şi mai amintea nimic după aceea – dar rămânea în pat, apatică, obosită, cu ochii deschişi, fără privire. Când maică-sa ori Dochita băgau capul pe uşă ca s-o întrebe de ce nu se scoală şi nu vine să ia cafeaua cu lapte, se prefăcea uimită văzând cât e ceasul, căsca, se întindea şi promitea că n-o să mai întârzie. Îşi făcea toaleta foarte sumar, uneori efortul ce-i cerea spălatul de dimineaţă i se părea peste puterile ei şi-l amâna pentru după micul dejun, ca să uite de el şi să-şi dea seama cu surprindere seara, la culcare, că umblase toată ziua nespălată. Nici părul nu-l mai pieptăna şi nu-l mai peria în fiecare zi; îl potrivea superficial pe frunte şi pe ceafă pentru ca domnul Calaff să nu aibă motiv să se răstească la ea, aşa după cum avea grijă ca rochiile să nu-i fie şifonate, ca gulerele şi manşetele să-i fie întotdeauna imaculate. Când o spăla Dochita pe cap sâmbăta seara – dar nu în fiecare sâmbătă, fiindcă pretexta mereu că e răcită sau că se teme să nu răcească – se mira găsindu-i părul aşa de încâlcit şi o sfătuia jenată să-l pieptene mai energic şi mai stăruitor. Ea răspundea vag, dar n-o asculta.

Da, asta o neliniştea de fapt, în clipele când ieşea temporar din toropeala aceea grea, apăsătoare ca zăpuşeala unei zile de vară înainte de furtună: înclinarea, gustul pe care-l prindea pentru necurăţenie, pentru mirosurile urâte, pentru gunoaie. Un timp o obsedă dorinţa de a-şi lăsa unghiile negre şi netăiate şi-l urî pe taică-său fiindcă de frica lui era nevoită să şi le îngrijească mai departe, ca de obicei. Apoi hotărî să nu-şi spele gâtul, ceea ce era mai uşor fiindcă gulerele înalte, montate pe balene, o puneau la adăpost de privirile domnului Calaff. În fiecare dimineaţă urmărea cu satisfacţie progresele pe care le făcea murdăria şi ca să se edifice mai bine, muia degetul cel mic în apă şi trăgea apăsat o dâră albă pe piele. Era o victorie câştigată asupra lui taică-său, asta o înviora pentru un timp, îi dădu poftă şi putere de viaţă. Apoi începu să se plictisească, îşi spălă gâtul şi văzându-l din nou alb, curat şi graţios, se dezmetici şi se întrebă cu groază ce se întâmplă cu ea şi de unde îi veneau gusturile acelea ciudate.

Curtea lor era plină cu moloz şi cărămizi, etajul de deasupra casei era în construcţie. Lotte ieşea rar pe afară. Stătea toată ziua în odaia ei, cu o carte deschisă pe scrin, în fa + a, dar nu-şi apleca ochii pe file decât în clipa în care intra cineva înăuntru. Se gândea la Socolski, se gândea că din cauza lui începuse să se prăbuşească, din cauza lui îşi neglijase fratele la întoarcere şi nu făcuse nimic pentru el. Uneori o apuca o nelinişte teribilă, îi era groază să rămână mai departe singură în odaie şi se ducea la maică-sa ca să-i ceară aţă sau degetar, ori la Jean pentru cerneală albastră. Nu mai scria nimic în jurnal şi când îl descoperea în scrin, sub teancul de prosoape, îl dădea la o parte ca pe un lucru inutil şi stânjenitor.

La începutul lui mai timpul se încălzi brusc, era aproape ca vara. Lotte se bucură, se simţi uşurată şi ieşi mai des afară, la soare, la lumină. Marta trebuia să nască peste câteva săptămâni, toată familia era preocupată de apropierea termenului şi Lotte fu cuprinsă într-o oarecare măsură de agitaţia celorlalţi, începu să meargă aproape

zilnic la ea şi să se intereseze de pregătirile care se făceau. Domnul Calaff trebuia să plece în iulie la Karlsbad, fiindcă, spunea el, n-avea încotro, stomacul îl supăra serios; dar cum nu voia să-şi obosească nevasta, care nu-şi revenise complet, prefera s-o lase liniştită acasă; Lotte avea să rămână cu ea lăi ţină de urât. Vestea asta ridică o piatră de pe inima fetei; n-ar fi putut suporta revederea locurilor în care dorise un timp cu atâta violenţă să fie fericită şi în care ajunsese să-şi creeze iluzia unei fericiri fragile şi mincinoase, de o clipă.

CAPITOLUL IV

Trecuseră de Rosnov şi se apropiau de Piatra Neamţ. Klar se urcase în tren la Bacău, după o noapte petrecută într-un hotel bun, tihnit şi curat. Nu făcea economie nici la hotel, nici la restaurant şi la masă alegea felurile care-i plăceau, fără să se uite în dreapta listei, unde erau trecute preţurile, cu creion chimic. Cheltuia toată diurna fără părere de rău, fiindcă începea să se deprindă cu viaţa bună, să aprecieze seninătatea şi blândeţea pe care i-o dădea banul. Voia să trăiască bine, civilizat, voia să trăiască aşa cum trăiau oamenii bogaţi şi se bucura, simţind că dispreţuieşte mai departe banii, că nu e ahtiat după ei şi că e gata să-i risipească fără părere de rău, considerându-i ca simple şi vulgare valori de schimb. Drumurile nu-l oboseau, nici contactul direct cu cienţii fabricii, nu-l plictisea să asculte plângerile negustorilor care criticau uneori calitatea săpunului sau a lumânărilor, în nădejdea că vor putea rupe câţiva bani la kilogram din preţurile fixate cu rigiditate de domnul Calaff. Îl amuza chiar să ia cunoştinţă de părerile referitoare la patronul său şi să constate unanimitatea care-i unea pe marii angrosişti din Iaşi cu băcanii din Vaslui sau Tg. Neamţ. „Calaff? şi ăsta se cheamă că e om? ăsta-i un câine, nu e om”, auzea el invariabil şi asculta cu plăcere mici anecdote pe seama bătrânului, poveşti despre poliţe de cincizeci sau de o sută de lei protestate la cea mai mică întârziere, şi

despre vizite inopinate ale bătrânului care tipa şi bătea cu minerul de argint al bastonului său în tejgheaua goală a câte unui negustoraş prăpădit, căruia evreicele evlavioase şi nevoiaşe din târguşor îi luau pe datorie luminări pentru vineri seara. Klar nu-şi permitea să nesocotească instrucţiunile bătrânului, nu putea acorda nici păsuiri. nici scăderi de preţuri, dar era simpatic şi glumeţ, oamenii îl primeau cu bunăvoinţă şi îl invitau adesea vineri seara în familiile lor cu copii mulţi, gălbejiţi şi subalimentaţi, la câte o ştiucă umplută sau la o supă grasă de găină, gătite cu sacrificii inevitabile pentru păstrarea tradiţiei.

De la Piatra trebuia să meargă la Tg. Neamţ un le îabrica avea un client serios şi şmecher, pe Leizer Herş, cu băcănie mare şi han. În spatele prăvăliei era o odaie curată cu o laviţă, cu scoarţe frumoase ţi unde madam Herş aşternea num aidecât masa pentru oaspeţi de vază. şi mai ales pentru măicuţele simandicoase când veneau pentru aprovizionare de la Agapia ori Văratic şi acceptau cu plăcere o pulpă de pui fript şi un păhărel de coniac „Naville”, din care domnul Herş nu servea nici oricând, nici cu prea mari dărnicie.

Klar mai făcuse de două ori drumul până la Piatra, dar niciodată pe vreme bună şi acum se bucură copilăreşte de verdele crud al copacilor, de câmpul ce se răsfăţa timid în soare, de toată voioşia exuberantă pe care o simţea în aer. La marginea drumului, dincolo de garduri, merii întindeau cu gingăşie ultimele buchete albe, copii în hăinuţe vechi şi cu picioarele goale rupeau hoţeşte crengi vinete de liliac şi alergau cu ele în urma trenului făcând semne călătorilor. Klar vedea ţărani în zdrenţe şi femei cu feţe scobite, cu prunci galbeni şi murdari în braţe şi se gândea ca trecuseră abia doi ani după 1907. Ar fi vrut să se gândească mai mult la asta, ar fi vrut să se gândească mai mult la mizeria altora, să sufere pentru ea, să-şi spună că dacă a încetat să lupte – provizoriu, numai provizoriu, încerca el să se încredinţeze, atât doar cât s-o scoată pe maică-sa din nevoie – inima lui nu s-a împietrit şi nu s-a apropiat de cei fără inimă, pe care îi slujea. Dar în clipa

aceea, Klar se gândea cu totul superficial la lucrurile acestea, fiindcă afară era primăvară, era un mai cald şi vesel, el era tânăr, corect îmbrăcat şi călătorea confortabil într-un compartiment de clasa a II-a spre Piatra Neamţ, unde îl aşteptau negustori bogaţi, în faţa cărora avea să-şi desfăşoare ascuţimea minţii şi să simuleze o libertate totală de iniţiativă, dovedind în felul acesta că se bucură de încrederea deplină a domnului Calaff.

Coborî în gară şi porni spre hotel, pe strada mărginită de castanii în floare. Voia să tragă ca de obicei la hotel „Bulevard", în centru, să ia masa jos la restaurant, să se spele puţin şi apoi să înceapă vizitele. Avea patru clienţi în Piatra, termina cu ei până în seară şi a doua zi putea pleca la Tg. Neamţ. Bătrânul plătea diurna fără tocmeală, în schimb cerea ca fiecare clipă să fie folosită şi în raportul pe care i-i făcea la întoarcere. trebuia să justifice orice întârziere de la orarul prevăzut.

Auzi o exclamaţie de surprindere în spatele lui şi aproape imediat cineva îl strânse pe după umeri. Klar se întoarse repede şi-l văzu pe profesorul Neacşu care-şi scosese ţigara de foi din gură şi râdea şiret scuturându-l mai departe de umeri.

— Ce faci, măi băiatule? Ce cauţi prin Moldova asta a lui Ştefan cel Mare? Ce se mai aude prin târgul vostru de negustori şi venetici?

— Respectele mele, domnule profesor, spuse Klar bucuros. Ştiam că sunteţi la Piatra, dar nu vă cunoşteam adresa. Altfel mi-aş fi permis data trecută…

— Aşa?… Care va să zică ai mai fost prin locurile aieste… Dar, de fapt lasă-mă să te privesc mai bine… Şi profesorul Neacşu se depărtă puţin de el, se opri şi-l măsură din ochi, tot glumeţ, dar cu mai multă atenţie.

— Dreptu-i că nu te-am mai văzut de patru ani buni, dar te-ai schimbat, te-ai schimbat mult. Eu te ştiam flăcăieş şi acuma eşti domn în toată firea, cu mustăţi, cu pălărie bună, cu geamantan de piele… Nu te superi că nu te iau cu politeţuri şi cu temenele, dar eu tot cum mă ştii am rămas, atâta doar că sunt mai aproape de şaizeci de

primăveri.

— Vă rog, domnule profesor, sunt foarte bucuros că-mi arătaţi aproape tot atâta prietenie ca pe vremuri şi…

— Dar ia spune-mi mai bine, ce învârteşti, pe unde mai lucrezi?… Şi dă-mi veşti de la Dunăre, că de sus de la noi, din vârful Ceahlăului, n-o zărim chiar cum se aruncă în mare.

Ştefan Neacşu fusese multă vreme profesor de franceză la liceul de băieţi din Galaţi. Era foarte popular, dar puţin simpatizat, fiindcă se arăta sarcastic şi sincer până la cruzime. Trecea drept un original şi un mizantrop – unii susţineau că e un anarhist periculos, făcea propagandă antidinastică şi republicană, iar în clasă îşi bătea joc fără cruţare de fiii prefecţilor, ai primarilor, ai procurorilor şi ai negustorilor bogaţi, cărora era fericit când avea prilejul să le pună note mici. Iubea Franţa cu o gravitate aproape dureroasă, dar nu vorbea niciodată despre ea şi cucoanelor elegante care i se adresau gângurind pe franţuzeşte, le răspundea într-o românească dură şi aproape grosolană. Pleca în fiecare an în Franţa pentru o lună de zile şi se întorcea cu o strălucire tânără în ochi, dar când cineva voia să afle unde şi cum îşi petrecuse vremea, schimba vorba şi spunea lucruri indiferente pe un ton rece şi arogant. Venea des la întrunirile muncitorilor din port – acolo îl cunoscuse pe Klar şi se interesase de el, fiindcă-l plăceau ochii vioi ai băiatului şi intervenţiile lui inteligente în discuţii – dar nu lua niciodată cuvântul – mulţumindu-se să-şi fumeze ţigara de foi cu un zâmbet mai puţin ironic ca de obicei. Fusese mutat pe neaşteptate şi fără nicio justificare aparentă la Piatra Neamţ, dar el primise ştirea cu cea mai deplină seninătate şi declarase că era o ocazie nesperată pentru el să plece din mediul acela levantin, asfixiant, şi să-şi petreacă bătrâneţea la aer curat, pe malurile Bistriţei, pescuind când îi venea poftă şi privind lunecarea lină a plutelor.

Klar deschise gura ca să vorbească, dar Neacşu nu-i îngădui să spună niciun cuvânt şi ridică mâna.

— Stai! întâi vreau să aflu cât timp rămâi în Piatra şi

unde ai de gând să tragi.

— Până mâine dimineaţă, domnule profesor, pe urmă mă reped la Tg. Neamţ. Şi mă opresc aci, la hotel „Bulevard”, e curat şi…

— S-a făcut! Vii chiar acum la mine, mănânci puicii smântână şi salată verde, iar peste noapte rămâi să dormi tot la mine, în aşternut proaspăt, cu miros de levănţică de anul trecut. Ştie ea coana Sidonia să-ngrijească o casă gospodărească, ce crezi dumneata?

— Dar cum se poate, domnule profesor, am să vă incomodez… Nici prin gând nu-mi trece… Klar protesta cu surprindere, cu emoţie şi cu bucurie, arzând de dorinţa de a primi. Profesorul Neacşu!… Când o să le spună celor din Galaţi!…

— Lasă mofturile, măi băiatule, pe cine vrei să incomodezi? Nu ştii că eu sunt holtei, de capul meu?… Sau ai crezut poate că acuma, la bătrâneţe m-am înamorat de vreo moldoveancă bălaie şi i-aun turnat la repezeală un moştenitor?… Tot urs am rămas şi tot posac, dar uite, din când în când mai primesc şi eu pe câte cineva în bârlog.

Lui Klar i se păru că desluşeşte un fel de amărăciune în vocea lui prea degajată, dar nu-şi puse întrebări suplimentare, primi fără să se mai împotrivească şi-l urmă, radios şi mândru.

*

După-masă, coana Sidonia le aduse cafele şi profesorul Neacşu îşi umplu tacticos pipa. Sorbi din cafea apoi spuse, aţintindu-şi ochii ironici şi zâmbitori asupra lui Klar:

— Aşa, dragul meu, vra să zică ai dat şi dumneata bir cu fugiţii… Nu-i nimic, nu-i nimic, s-a întâmplat în casele cele mai bune. Millerands-a lepădat de socialism pentru un loc în guvern, dumneata te mulţumeşti cu o leafă de două sute de lei pe lună şi cu asigurarea bătrâneţelor pentru mama dumitale. Nu-i nimic, nu-i nimic, e aproape normal, e omeneşte.

Klar încerca să-şi fumeze ţigara cu un aer firesc, dar nu-i simţea gustul şi-şi bănuia zâmbetul scurt şi

neconvingător.

— Cred că sunteţi prea aspru, domnule profesor, şi că mă încadraţi prea repede într-o categorie în care nu-mi găsesc locul. Nu sunt un trădător... Nu am niciun fel de păcate pe conştiinţă. Nu mi-am schimbat idealul şi nu am intenţia să mă îmbogăţesc şi să deschid o fabrică sau să mă apuc de negustorie. E vorba de un răgaz, un scurt răgaz pe care mi-l acord. Am douăzeci şi patru de ani, am avut o copilărie grea, o adolescenţă şi mai grea, biata mama... numai eu ştiu cât s-a chinuit... Răsuflăm şi noi puţin, dar peste doi-trei ani...

Neacşu râse cu ochii în fumul pipei.

— Lasă, băiatule, nici dumneata nu crezi în poveştile astea. Răgaz?... Răgaz în convingeri?... Ce-i aia? Adică-ţi închipui că după ce ai să te deprinzi cu o leafă bună, cu haine de postav fin comandate la croitori cunoscuţi, cu hoteluri şi restaurante de rangul întâi sau doi în cel mai rău caz, cu o casă îndestulată şi cu o servitoare care s-o scutească pe mama dumitale de treaba grea, crezi că ai să poţi spune într-o zi: gata, până aici; că ai să te bagi iar în boclucuri; că ai să manifestezi iar pe stradă cu steagul în frunte, după o întrunire la „Alcazar”, sau ai să organizezi iar vreo grevă, îi scând să rămâi iar luni de zile fără lucru? Sau poate vrei să faci mici economii în anii ăştia, doi-trei, de „răgaz” ca să ai din ce trăi pe urmă, când au să te gonească patronii ca pe un ciumat ori au să te pună să le lucrezi pe nimica toată... Lasă, lasă, mai bine să vorbim de altceva. Şi cum Klar surâdea silit, fără să răspundă şi făcând tot felul de mişcări inutile pe scaun, spre a-şi ascunde încurcătura, profesorul continuă: Acuma, desigur, dumneata eşti în drept să te întrebi, cu justificată nedumerire, de ce-ţi fac eu morala asta, tocmai eu, un frondeur ireductibil, un nihilist, un cinic care-şi bate joc de toate idealurile şi de toţi idealiştii, de ce, cum s-ar zice, îmi bag nasul unde nu-mi fierbe oala... Ei iacă, nici eu nu ştiu de ce, nu ştiu şi mă minunez... Când aud de un conservator care a trecut la liberali, sau de un takist care se pocăieşte şi se întoarce la tăticul lui, conu Petrache, râde inima în

mine de bucurie, ştiu că am de ce să-i înjur pe oameni şi să dau cu piatra în ei, dar pentru unul de-ai voştri, pentru unul ca dumneata… ei, e altceva… Dracu' să mă ia, e altceva… Dar ia, mai bine, să-i cerem coanei Sidonia o dulceaţă. Ce preferi? Nuci? Gutui? Portocale?…

Coana Sidonia îi îmbie cu dulceaţă de zarzăre verzi, proaspătă, de sezon, şi Klar o asigură că nici maică-sa n-o potrivea aşa de bine la gust şi la culoare.

— Da, dragul meu – reluă Neacşu după un timp – şi fiindcă veni vorba de politică, ce spui de noul, tânărul şi vigurosul şef al liberalilor? Să ştii că ăsta mântuiţara şi partidul de la pieire, că tăticul lui cu limbă de moarte i-a lăsat să nemurească dinastia Brătienilor în vecii vecilor şi să fericească poporul ăsta cât timp va fi destul de tâmpit ca să-i rabde.

Klar zâmbi şi răsuflă uşurat. Chestiunile generale erau mai puţin delicate şi el era dornic să se depăr teze de pe un teren pe care nu se simţea sigur.

— E drept că după demisia lui Sturza, takiştii au început să piardă alegerile parţiale, dar credeţi că liberalii, cu Ionel Brătianu cu tot, au să se mai menţină multă vreme? Toată lumea vorbeşte de o schimbare de guvern… Conu Petrache îşi ascute dinţii.

— Da, da, îi vine şi lui rândul, numai că el nu vrea să pupe mâna neamţului ca Sturza şi Brătienii, aşa că şi bătrânul nu-l înghite, o să-l mai lase să aştepte cel puţin un an de zile, să vezi… Dar ce spui de neruşinarea cu care şi-a serbat moşul cei şantezeci de ani? Şi cum şi-a adus toate neamurile, toţi nemţii lui, cu suite, cu fasoane, cum l-a primit pe mucosul ăla de kronprinţ ca pe un suzeran! Acuma cel puţin s-a liniştit: o să moară feldmareşal al armatei germane, drăguţul de el, nu colo, un pârlit de rege al unei ţări balcanice de ţărani nespălaţi, care trăiesc în bordeie sub pământ, ca animalele… Şi i se face curte moşului; Franz-Ferdinand vine şi el să-l întrebe de sănătate, să vadă dacă are din ce trăi, dacă-i merg afacerile… Sigur că da; ce înseamnă la noi politică externă? Politica regelui, politica neamurilor lui, politica

nemţească, asta e, nu-i o noutate pentru nimeni.

— Franz-Ferdinand nu-i iubeşte pe unguri, spuse Klar. Ungurii ştiu asta şi nici ei nu-l ră faţă. Pentru Transilvania, vizita asta…

— A, aşa? Profesorul Neacşu râse scurt, se ridică de pe scaun şi începu să se plimbe prin odaie cu pipa în dinţi. Crezi dumneata că Franz-Ferdinand vine! a Bucureşti cu Transilvania pe tavă şi ne pofteşte s-o luăm, cum ne pofteşte pe noi coana Sidonia cu dulceaţa de zarzăre verzi? Eşti naiv, dragul meu. Dar de altfel, ce importanţă are problema Transilvaniei în tot vălmăşagul ăsta de probleme, care toate sunt europene, toate sunt capitale şi toate sunt nerezolvabile. Relaţiile slavilor din Balcani cu Austro-Ungaria sunt o problemă, relaţiile lor cu putregaiul acela bătrân care se mai cheamă Imperiul Otoman, altă problemă, rivalitatea austro-rusă, rivalitatea anglorusă, coloniile şi debuşeurile imperialismului, anacronismul organizaţiei politice, a organizaţiei sociale, peste tot, în toată lumea, probleme, probleme câte pofteşti, niciuna nu se simplifică prin vizite de filfizoni încoronaţi, nici prin parăzi şi distribuiri de decoraţii.

— Atunci prin război? Credeţi dumneavoastră că o să avem război? Klar se însufleţi şi se ridică şi el în picioare. Credeţi că socialiştii vor vota creditele de război? Că vor admite războiul?

aos

— Dă-mi voie, dragul meu – răspunse ironic Neacşu oprindu-se în faţa lui – dă-mi voie să nu-mi fac nici cea mai mică iluzie în privinţa asta. Acum

14 – o. 068

doi ani, la Stuttgart, când Hervé şi Liebknecht au vorbit despre demilitarizare, Bebel şi Adler le-au sărit în cap şi congresul a votat moţiunea germană, libertatea de acţiune pentru fiecare secţie naţională, deci compromisul, graţiozităţile şi o colaborare discretă cu guvernele militariste, punctată de mici buderii inofensive. Neacşu îşi scutură violent pipa în scrumiera de bronz de pe masă. Nu, nu socialiştii ar putea împiedica mâine izbucnirea

războiului, vreau să spun nu socialiştii ăştia de salon, socialiştii parlamentari, socialiştii conciliantţi şi amabili… Neacşu îşi scutura mai departe cu putere pipa în scrumiera de pe masă. Dar războiul nu va izbucni în orice caz, dragul meu, cu toate campaniile de presă nemţeşti agresiv patriotarde, cu toate ambiţiile şi capriciile acestui paranoic care este Wilhelm al II-lea. Europa nu mai ştie să facă război, băiatule, burghezul francez, şi burghezul neamţ, şi burghezul austriac, şi toţi ceilalţi burghezi de peste tot, care au în spate patruzeci de ani de pace, de trândăvie, de confort, ţin prea mult la cafeiuţa lor cu lapte şi la tartina de pâine albă proaspătă, cu unt şi cu şuncă, şi s-a obişnuit prea bine cu telefon, cu telegraf, cu electricitate, cu tratamoiitul la băi, vara, pentru ficat şi pentru diabet. Sunt comozi şi fricoşi, nu vor să audă tunurile nici din depărtare… şi doar ei fac politica, ei dau banii… De altfel, nici împăraţii şi nici prim-miniştrii nu vor războn\ nu-i mai crede nimeni când se răţoiesc unii la alţii şi-şi trimit note şi ultimatumuri. Nu-i mai bine să faci croaziere în Marea Nordului şi să vânezi în Timl decât să mucegăieşti în cancelarii şi să ţii contabilitatea diviziilor şi a corpurilor de armată?… N-o să avem război… N-ai văzut? Când Kaiserul a debarcat la Tanger, am crezut că *„ca y est”*[8]! şi la Algesira «; s-au liniştit cu toţii. În toamna trecută, cine ar fi crezut că ruşii au să rabde ocuparea Bosniei şi a Herzegovi noi? Când colo, Isvolski a înghiţit hapul, Nicky şi Willy au avut probabil un schimb amical de scrisori, ca între neamuri, nu-i aşa? şi sârbii s-au declarat fericiţi cu noua situaţie şi i-au trimis pe principele Gheorghe la plimbare ca să-i treacă pofta s-o mai facă vreodată pe belicosul… Aşa, dragul meu, n-o să avan război, fii pe pace… Şi la urma urmelor, liabar n-am, treaba voastră, eu ştiu că am scăpat, nu mai pun mâna pe puşcă, sunt dintr-o generaţie fericită, halal să-mi fel

Klar îşi scoase discret ceasul din buzunar. Era patru, trebuia să-şi înceapă turneul.

— A, dar uitasem, dumneata n-ai venit la Piatra ca să-

8 In limba franceză: e gata (n. r.).

mi faci mie o vizită. Datoria mai întâi… Merg cu dumneata până în centru şi mă opresc la liceu. Mă aşteaptă părintele unui elev care ţine neapărat să-i dau cuvântul de onoare că fiu-său e un imbecil.

În grădiniţa din faţa casei, Klar se opri o clipă ca să admire straturile de pansele şi stânjeneii albi.

— Îţi place, aşa-i? Şi mie, drept să-ţi spun, zise Neacşu. Aici am să-mi termin zilele, în căsuţa asta, printre prietenii mei, care cu toţii coboară în linie directă din Ştefan cel Mare.

— Şi ovreii? întrebă Klar zâmbind. Aveţi cam mulţi, să vă trăiască.

Neacşu începu să râdă.

— Să ne trăiască, de ce nu!… Apropo, să ştii că am dat pe aici şi peste evrei care trag cu puşca, parol, să n-am parte de coana Sidonia… Domnul Berman, proprietarul „Bulevardului” unde voiai să te opreşti dumneata, cunoaşte munţii Neamţului de parcă s-ar fi născut cioban… Ehei! De câte ori am mers cu el la vânătoare şi l-am ascultat smerit, ca un ucenic!…

*

Klar se întoarse la Galaţi joi dimineaţă, cam obosit, dar vioi şi bine dispus. În timp ce se spăla în odaia lui, întrebându-se dacă n-ar putea să întârzie o oră două de la fabrică, auzi portiţa şi pe maică-sa vorbind cu cineva în curte. După ce se bărbieri şi-şi schimbă rufele, trecu în bucătărie şi ceru ceva de mâncare.

Ţi-am făcut un ceai, spuse maică-sa. Am caş şi urdă proaspătă… şi nişte ridichi dacă vrei. Conrad se aşează la masă şi începu să mănânce cu poftă.

— Să nu uit – reluă doamna Klar – adineauri, în timp ce te spălai, a venit iar cu citaţie pentru procesul ăla. I-am spus că nu eşti în oraş. Nu s-a mai mirat, s-a obişnuit omul.

— Foarte bine ai făcut, răspunse Conrad continuând să mănânce. Dacă venea cu cinci minute înainte, nici nu era o minciună… Aşa-i, uitasem că mâine avem iar termen. Ei, are grijă bătrânul; să-şi bată el capul.

La fabrică n-o găsi decât pe Laura, care-i spuse că

domnul Calaff plecase în ajun pentru două-trei zile la Bucureşti cu o delegaţie de industriaşi şi comercianţi din oraş, care ceruse o audienţă ministrului Industriei şi Comerţului.

— Dar procesul cu Fotache cum rămâne, doamnă Farg, întrebă Klar alarmat; mi-a adus citaţie acasă pentru mâine şi mama a spus că nu sunt în Galaţi, dar dacă domnul Calaff a plecat trebuie să merg eu în locul lui. Am procură… Dacă nu mă prezint pierdem procesul.

Laura surâse. În afară de tatăl ei, nimeni n-o înspăimânta. Încrezătoare în norocul care încununa invariabil tot ce întreprindea el, se obişnuise să înfrângă sau să vadă înfrânte toate greutăţile de fiecare zi.

Nu te speria, domnule Klar. Du-te după-masă la Muşat şi vorbeşte cu el. O să-l amâne iar, de asta ai grijă?

Cu mai bine de un an de zile înainte, cam vreo două-trei săptămâni după angajarea lui Klar în fabrică, izbucnise conflictul între domnul Calaff şi moş Costică Fotache, conflict care mocnea de multă vreme şi pe care, de fapt, exasperarea coanei Vasilica Fotache îl dusese la punctul culminant. Cu douăzeci de ani în urmă, domnu' Fotache, cărăuş înstărit şi gospodarâi vânduse domnului Calaff locul pe care clădise fabrica, fiindcă avea nevoie de bani ca să-şi înzestreze o fiică şi s-o mărite după un oltean isteţ, dornic să-şi deschidă prăvălie la Craiova. Între casa lui moş Fotache şi fabrică, rămăsese un loc îngust de trecere, străbătut de jgheabul prin care se scurgea curentul de apă care răcea lumânările din tipare. Jgheabul nu avea adâncimea reglementară şi când domnul Calaff avea comenzi multe şi era zor mare la fabrică, apa venea cu putere, ca un pârâiaş crescut de ploi şi se năpustea în casa vecinului. Moş Fotache răbdase un timp, câţiva ani de zile chiar, răbdase şi coana Vasilica, fiindcă nu le cădea bine să vină cu o plângere la domnul Calaff, care cobora boieros şi distant din trăsură, răspundea ca un feudal la saluturile mahalagiilor şi-i onora destul de rar cu conversaţia. În cele din urmă, însă, coana Vasilica îşi luă inima în dinţi şi se duse să stea de vorbă cu Laura, care era înţelegătoare şi

pe care suferinţele îndurate din pricina bătrânului o făceau simpatică.

— Să sape jgheabul mai adânc, duducă Laura, că noi atâta cerem şi pentru dumneavoastră nu-i mare lucru…

Laura o ascultă, fără să pară surprinsă şi fără să reacţioneze, apoi o sfătui să se adreseze direct lui taică-său fiindcă ea nu pricepea bine şi apoi tot dânsul hotăra.

— Să vorbească domnu’ Fotache, coană. Vasilica, să-i arate cum stau lucrurile… Dacă tata găseşte de cuviinţă…

După alte câteva luni de aşteptare şi de şovăială, Fotache se hotărî să-i ceară audienţă domnului Calaff, îi explică situaţia şi-l pofti să vină s-o examineze la faţa locului.

— Face casa *egrasie*, domnu’ Calaff, se strică *duşameaua*, păcat de dumnezeu…

Domnul Calaff îl ascultă până la capăt fără supă. – rare, răsfirându-şi mustaţa între degetul cel mare şi arătătorul mâinii drepte, apoi se ridică de pe scaun, îi întinse mâna lui Fotache şi-l asigură că avea să se ocupe şi de necazurile lui îndată ce va avea timp

Ani de zile trecură, fabrica mergea înainte, adâncimea jgheabului rămăsese neschimbată şi când erau comenzi multe, apa venea repede şi mare şi intra în casa vecinului. Fotache o repara des, schimbase un rând de duşumele, mai vorbea din când în când cu domnul Calaff, primea răspunsuri vagi şi plictisite şi coana Vasilica se învineţea de furie când îl vedea întorcându-se cu coada-ntre picioare, fără ca şi făcut nicio ispravă. În martie trecut, înainte de Paşte, când fabrica era în plin sezon şi Haim Schwartz, specialist în luminările de înviere nici nu mai pleca seara acasă să se culce, coana Vasilica explodă deodată, ca dopul unei sticle de bulion pentru iarnă care a început să fermenteze. îl pândi într-o dimineaţă pe domnul Calaff şi când îl văzu în curticică, năvăli afară din casă şi se repezi la el cu toporul ridicat:

— Blestematule! Paştele mamei tale de câine afurisit 1 Zilele mi le-ai mâncat, nu te-ar mai răbda pământul… Arză-te-ar focul să te arză!…

Coana Vasilica avea şaizeci de ani, dar era sprintenă şi voinică. Domnul Calafi se opri o clipă înmărmurit în mijlocul drumului, apoi răcni furios:

— Ce… ai înnebunit, babo? Ţi s-a urât cu binele?

Şi Klar, care era proaspăt angajat în fabrică şi îl însoţea, îl văzu smulgându-i toporul, apucând-o pe coana Vasilica cu mâna lui vânjoasă şi cărându-i fără cruţare un mare număr de lovituri cu coada toporului. Moş Fotache îl dădu în judecată şi Klar fu citat ca martor al acuzării. Domnul Calaff nu manifestă niciun fel de emoţie când află de acţiunea vecinului său şi trecu toată afacerea lui Muşat, care râse cu lacrimi auzind despre ce era vorba şi nu-i dădu nicio importantă. Era o bagatelă!

— O amânăm noi, domnule Calaff, îl purtăm aşa pe drumuri până i-o trece pofta de judecată. Numai necazuri de astea să avem…

Ori de câte ori se gândea la proces, Klar avea o senzaţie de neplăcere – la început fusese pur şi simplu îngrozit. Dacă ajunge în faţa instanţei trebuie să declare adevărul. Şi atunci ce o să spună bătrânul? Aşa încât respira uşurat când îl anunţa domnul Calaff la birou, privindu-l peste ochelari: „Nu le mai duce la tribunal… Procedura e incompletă, se amână”, sau când în ultimele luni, afla, întorcându-se de la drum, că citaţia nu-l găsise în localitate.

Îndată după-masă, Klar alergă la Muşat. În sala de aşteptare nu era încă nimeni şi după câteva evoluţii tăcute ale jupânesei, după alte cueva evoluţii grăbite şi preocupate ale unui secretar, Muşal îl primi, vioi şi refăcut de siesta paşnică şi de cafeaua de bună calitate, preparată după un tipic anumit. Biroul lui era elegant – socrul deputatului Muşat fusese odinioară administrator de moşii la două mari familii boiereşti care se ruinaseră pe rând şi complet, ceea ce-i îngăduise lui, la vârsta de cincizeci de ani, să renunţe la orice activitate, să se mărginească la venitul unei proprietăţi, a unei vii lângă Vaslui şi a câtorva rânduri de case la Iaşi şi să-şi înzestreze cele două fete, urâte şi toante, ca pe nişte prinţese – mobila grea de nuc,

rafturile în spatele biroului ticsite cu cărţi.

Klar îi pomeni despre proces, îi spuse că domnul Calaff era plecat la Bucureşti şi-l întrebă neliniştit ce era de făcut.

— Ce să fie? Mergem la proces şi-l amânăm… Ai dumneata procură?

— Am, răspunse Klar speriat. Dar, nu vă supăraţi, domnule deputat… dacă nu se amână? Ştiţi… e vorba de obraz!… eu am văzut totul, cunosc toată povestea, oamenii ăştia au să fie şi ei de faţă… au toată dreptatea…

Muşat râse amuzat şi amabil şi-şi mângâie cu complezenţă ciocul, care încerca să-i lungească şi să-i subţie faţa grăsuţă.

— Ei, se poate, dragul meu? După un an de ucenicie la amicul meu Emil Calaff ai mai păstrat ideile astea naive? Eşti un băiat deştept, ce dumnezeu!… Nu-ţi face niciun fel de griji, du-te acasă, dormi liniştit şi mâine te prezinţi în instanţă. Eu plec diseară la Bucureşti – Klar avu o mişcare de groază şi de surprindere care-l făcu să zâmbească din nou – dar îi predau chestiunea lui Mihalache Costescu; e băiat deştept, ştie să se descurce.

Muşat se ridică de la birou, se îndreptă spre o uşă în stânga, o deschise şi spuse:

— Eşti bun, Mihalache? O clipă numai.

Când secretarul intră, făcu prezentările, apoi reluă:

— Domnul Klar are procură din partea domnului Calaff, pe care trebuie să-l reprezinte mâine într-un proces cu un oarecare Fotache. Acuzarea l-a citat ca martor. Fii drăguţ, ia dosarul şi ocupă-te de chestia asta… Poate că vrei să-l întrebi ceva pe domnul Klar? Şi dându-i mâna lui Conrad: Fără nicio grijă, dragul meu, fără nicio grijă…

Klar dormi prost şi a doua zi dimineaţă sosi emoţionat şi transpirat la judecătorie. Îi ocoli înspăimântat pe moş Fotache şi pe coana Vasilica, care ştiau de lipsa bătrânului, prinseseră puţin curaj, dar rămâneau neîncrezători bănuind ceva şmecherlâcuri avocăţeşti care le-ar putea veni de hac.

Mâhail Costescu era deştept, ambiţios şi foarte

inventiv. Avea o mare admiraţie pentru şeful său şi pentru prodigioasă lui ascensiune politică, toat5 lumea ştia asta. Sosi în ultima clipă la judecătorie şi-l linişti pe Klar cu un zâmbet protector şi câteva cuvinte banale – era de părere că la vârsta lui un avocat nu-şi poate îngădui prea multă familiaritate cu clienţii mai mărunţei şi cum în politică făcea primii paşi, deci nu era încă nevoit să cucerească simpatiile gloatei, păstra o rezervă demnă şi măsurată.

Grefierul strigă numele. împricinaţilor.

— Prezent! răspunse Klar cu o voce răguşită când auzi numele lui Calaff.

— Prin procură. Conrad Klar, interveni neglijent Mihalache Costescu şi întinse procura preşedintelui spre examinare.

— Martorii acuzării – continuă grefierul – Conrad Klar…

— Prezent! răspunse din nou Klar cu o voce şi mai răguşită şi aruncă desperat o privire spre Mihalache Costescu.

— Îmi daţi voie, domnule prezident, doresc să ridic un incident, spuse avocatul şi mâna lui dreaptă schiţă un gest elegant prin aer. Apoi cu un glas energic şi imperios, continuă, sprijinindu-şi vârfurile degetelor de bară: Mă opun, domnule prezident, nu accept acest martor.

Klar îşi şterse fruntea cu batii-ta şi-şi puse maşinal pălăria alături, pe bancă. Nu îndrăzni să se uite în direcţia lui moş Fotache, îşi lăsă mâinile pe genunchi şi aşteptă urmarea:

— Pentru ce, domnule avocat, sub ce motiv? întrebă preşedintele, potrivindu-şi ochelarii pe nas.

— Pentru că martorul Conrad Klar lipseşte din localitate, domnule prezident, spuse Mihalache Costescu şi se opri o clipă ca să savureze efectul produs de afirmaţia lui. Există un proces-verbal întocmit ieri dimineaţă de organele judecătoreşti la domiciliul martorului din strada Serei 38, din care reiese toarte limpede acest fapt. Dacă acest proces se judecă azi şi clientul meu îl câştigă – daţi-mi voie să fiu convins că dreptatea e de partea noastră –

domnule prezident – reclamantul se va putea cu uşurinţă opri la acest amănunt, care este şi va fi oricând un motiv valabil de recurs. Nu doresc să dau reclamantului acest prilej şi cer onoratei instanţe amânarea procesului până la întoarcerea martorului în localitate.

Procesul fu amânat pentru data de 25 noiembrie.

Klar se strecură binişor afară din sala de şedinţe şi ieşi repede din clădirea judecătoriei fără să-l mai aştepte pe avocat. Se temea să nu se întâlnească cu moş Fotache şi cu coana Vasilica

CAPITOLUL V

Marta născu în primele zile ale lui iunie. Avu o naştere uşoară, liniştită, fără complicaţii, aşa după cum fusese şi sarcina. Băiatul era sănătos şi voinic şi căpătă numele de Alexandru.

Paul se ocupă personal de angajarea unei doici. Stătu de vorbă cu cinci-şase femei, le luă interogatorii amănunţite, le puse întrebări care le făceau să roşească şi stărui iritat să i se răspundă, le duse pe rând la doctor şi de fiecare dată se plimbă nerăbdător prin sala de aşteptare până primi rezultatul. Asistă la analize şi le verifică, amintindu-şi cu această ocazie de studiile sale de farmacie, făcute la Viena. În cele din urmă, alegerea lui căzu asupra Pachitei Coajă care avea douăzeci şi patru de ani, braţele rotunde şi tari şi nişte sâni dolofani, umflaţi de un lapte excelent. Karst o întrebă despre părinţi, despre bărbatul ei, despre fraţi, surorr, unchi şi mătuşi, cerându-i detalii asupra moralităţii lor, a ocupaţiilor, a bolilor de care suferiseră. Îi fixă o leafă bună, neaşteptat de bună, dar o înştiinţa că în tot timpul cât va alăpta, nu va putea comunica cu nimeni dintre ai săi, decât prin corespondentă, pe care se oferi s-o facă tot el. Karst asista totdeauna la alăptat şi-l dirija după prescripţiile medicale cele mai riguroase, iar pe Pachita o îndopa cu toate bunătăţile, cu ciocolată, cu prăjituri şi cu bomboane fine, pe care însă era obligată să le consume în prezenţa lui. ca

nu cumva să le dosească şi să le transmită, prin bucătăreasă ori fata din casă, cuiva din familia ei.

Doamna Ritter sosi de la Iaşi ca să-şi vadă nepotul. Se plângea de reumatism, suferea de căldură, îi făcu Martei câteva discrete observaţii cu privire la aranjamentul odăilor, explicându-i că în locul sufrageriei ar fi fost mai nimerit să mute salonul fiindcă odaia era mai mare şi mai impozantă, dădu bucătăresei reţete de sosuri vieneze şi pretextând nişte îndepărtate legături de rudenie cu un unchi al lui Heinrich Müller încercă să intre în relaţii cu familia lui.

Silvia şi Dolo sosiră de la Lemberg cam în acelaşi timp, schimbând cu ocazia fericitului eveniment data vizitei lor anuale care avea loc de obicei în toamnă. Silvia ar fi vrut să vină cu fetiţa şi cu dădaca, ar fi fost un admirabil prilej să se mândrească din plin cu frumuseţea îngerească a copilului, cu bogăţia de dantele şi de broderii cu care o gătea şi chiar eu dădaca nemţoaică excelentă, angajată de puţină vreme şi prevăzută cu tot felul de certificate şi de referinţe deosebite dovedind că slujise cu cinste în cele mai distinse familii din Polonia. Domnul Calaff, însă, căruia fiică-sa îi anunţase intenţiile, îi răspunse imediat printr-o scrisoare, amintindu-i nenorocirea recentă din familie şi atmosfera îndurerată din casa părintească, atmosferă care ar fi putut-o impresiona prea puternic pe mica Wanda. Silvia renunţă, dar îndată ce ajunse la Galaţi, începu să vorbească despre dragostea cu care socrii ei, părinţii lui Dolo, înconjurau copila şi despre darurile cu care o copleşeau la orice ocazie.

Silvia purta doliul cu o satisfacţie marcată. Negrul o subţia şi-i dădea un aer de deosebită distincţi? ceea ce o umplea de încântare. În iarnă purtase la pălărie voaluri lungi, care fluturau graţios şi elegant în urma ei, şi dacă renunţase la baluri şi la serate pentru întregul sezon, ieşea în schimb foarte des la plimbare – ca să ia aer şi să-i mai treacă gândurile negre, spunea ea cu un suspin melancolic. În ţinute sobre de stradă, lăcind şi primind scurte vizite ale prietenelor intime. Pentru vară îmblânzise

severitatea negrului cu plastroane, jabouri şi manşete albe, iar pentru Karlsbad îşi propunea să introducă taioarele gri şi albastre, fără să elimine însă doliul care rămânea mai departe toaleta ei de toate zilele.

Hilda citi şi reciti cu desfătare cele câteva rânduri apărute în *Tribuna liberală*:

„Aflăm cu plăcere că doamna Marta Karst, soţia domnului Paul Karst, energicul şi destoinicul om de afaceri de curând stabilit în oraşul nostru şi fiica domnului Emit Cataff, bine cunoscutul industriaş, a dat naştere unui drăguţ băieţaş care a căpătat numele de Alexandru. Facem urările noastre, cele mai calde părinţilor şi dorim micuţului să semetve «în toate onorabilei familii în sânul căreia a avut fericirea să se nască”.

Era suficient, era frumos. Hilda scrise o poezie franţuzească de opt strofe pentru celebrarea fericitului eveniment şi i-o înmână Martei care o sărută, îi mulţumi şi o asigură că şi lui Paul avea să-i placă foarte mult. Hilda fu bucuroasă că nu-l găsise acasă, fiindcă îl ştia greu de satisfăcut, ironic, şi gata să ia peste picior pe oricine, pe ei mai ales – „cei din strada Traian”, cum spunea el – fată de care nu făcea niciun fel de formalităţi şi cărora nu le arăta nici interes, nici afecţiune. În cele câteva scrisori compuse în epoca aceea, Hilda vorbi despre alinarea adusă în sufletele întristate ale familiei de naşterea micuţului, comparată cu o rază de soare şi aminti înţelepciunea zicalei: „după ploaie, vreme bună”.

Domnul Calaff dărui noului său nepot trei napoleoni de aur – era darul pe care-l făcuse pe rând la naşterea celorlalţi nepoţi ai săi şi pe care-l socotea destul de considerabil ca să-l scutească de altele pentru întreaga durată a copilăriei şi adolescenţei ¡or. Era energic şi activ ca niciodată, supraveghea lucrările de construcţie ale etajului şi Marighetti se minuna în taină de obiecţiile pe care i le aducea şi din care-şi putea da seama că i-ar fi greu să-l tragă pe sfoară într-un fel oarecare. Etajul avea două apartamente, unul de trei, celălalt de patru camere, şi domnul Calaff spera să le poată închiria chiar din

toamnă. Era însă decis să nu le dea decât unor oameni onorabili şi de încredere, care să nu-şi bage nasul în treburile lui. De altfel hotărâse să nu mai lase căruţele să treacă prin curtea din faţă, ci să le încarce sau să le descarce în curtea din fund (depozitul avea o uşă şi într-acolo), aşa că mişcarea mărfii era la adăpost de priviri obraznice şi pe de altă parte, dacă chiriaşii voiau să-şi facă grădină…

În casa din Victor Mncri sosiră flori, felicitări şi urări pentru naşterea băiatului. Când Marta se restabili, doamna şi domnul Karst organizară o primire – prima de aceste proporţii de când se întorseseră ia Galaţi – pentru familie şi micul grup de prieteni şi cunoscuţi pe care noul menaj îl adunase în jurul său. Briliantele doamnei Ritter scânteiară orgolios toată seara, Silvia vorbi despre familia ei din Polonia, Dolo recită textul din lexicon în care se vorbea despre Baden-Baden, Lotte tăcu în colţul ei, palidă şi absentă, tresărind din când în când fără motiv, Lia ajută la servit, rumenă de plăcere şi de emoţie şi Hilda afişă tot timpul un zâmbet egal şi fals, pe care-l studia pe furiş în oglindă ca să-i controleze distincţia. Suferea cumplit din cauza prea slabei importanţe acordate lor, „celor din strada Traian”, a intervenţiilor rare şi timide în conversaţie ale tatălui ei, care eşuau în mijlocul indiferenţei generale, a impertinenţei cu care Paul se adresa Laurei sau Liei când voia să ceară ceva servitoarelor, a privirilor curioase, cercetătoare sau compătimitoare care o însoţeau pe ea, Hilda, când şchiopăta dintr-o odaie în alta.

Era cald, domnul Calaff pleca peste două zile la Karlsbad. Avea să stea până la 1 august, adică o lună întreagă şi lăsă în grija lui Jean ultimele operaţii pentru terminarea etajului, ordonându-i însă Laurei să vină o dată la două zile în inspecţie „ca să nu facă dobitocul vreo prostie, cum se pricepe el Era hotărât să suprime pentru anul acela vizita anuală la Viena. Erau încă în doliu, nu mai avea decât o singură fată de măritat, putea să mai aştepte un an-doi: garderoba din anul trecut, toarte bogată, rămăsese nepurtată şi introducerea micilor detalii pentru

modernizarea ei se putea face şi la Galaţi.

Deodată, Lotte, care aştepta de obicei cu nerăbdare vara ca să stea ceasuri întregi la soare, constată că nu mai suportă căldura. În câteva zile slăbi îngrozitor şi faţa ei luă o culoare aşa de nesănătoasă, încât toţi cei din jur observară şi o întrebară ce s-a întâmplat. Simţea o sfârşeală în tot corpul, nu mai ieşea din odaia ei şi moţăia tot timpul. Domnul Calafi se înfurie: era în ajunul plecării pe care nu voia s-o amâne şi deci prea târziu şi prea complicat ca s-o pregătească şi pe Lotte pentru Karlsbad, în două zile. Paul avu atunci o idee. Ca să ferească pe Marta şi pe copil de chinul unei veri ce se anunţa sufocantă, hotărâse să plece spre sfârşitul lui Iulie undeva la munte, într-un loc civilizat, în străinătate, desigur, dar cât mai aproape, ca să simplifice greutăţile transportului. După ce se consultă şi cu medicii, alegerea lui căzu asupra Borsecului, care era aproape de graniţă şi care-i lăsase o amintire plăcută deşi vagă, fiindcă-i străbătuse cu ani în urmă în cursul unei excursii. Se gândea doar că pe lângă doică ar fi trebuit să mai fie cineva, în aşa fel încât Marta să nu aibă nicio grijă şi nicio bătaie de cap, iar doica să nu trebuie să se obosească între orele de alăptat şi să nu se mişte de lângă copil. Se întreba dacă n-ar fi bine s-o ceară Laurei pe Lia care era serviabilă, părea docilă şi în orice caz îndemânatică în treburile gospodăriei, dar îl oprea cheltuiala, fiindcă ar fi trebuit să plătească el şi drumul şi întreţinerea fetei. Ar fi dormit în aceeaşi cameră cu doica şi copilul – rămânea de discutat cu doctorul dacă băiatul ar fi avut destul aer – ar fi spălat eventual ceva cămăşuţe şi pieptăraşe, ar mai fi schimbat-o pe doică dându-i posibilitatea să se odihnească, dar pentru treaba grea tot avea nevoie de un ajutor serios, o femeie ce putea fi găsită cu uşurinţă pe loc, dar care trebuia şi ea plătită… Karst şovăii. Dar când în ajunul plecării domnul Calafi se opri dimineaţa, înainte de a se duce la fabrică, în casa din Victor Macri să-şi ia rămas bun de la fiica şi ginerele lui şi le spuse că era necăjit fiindcă Lotte arăta rău şi nu se hotăra s-o lase la Galaţi în căldură, Paui avu o idee care

comunică oarecare însufleţire feţei lui asimetrice şi inexpresive. Lotte nu-l costa nimic; n-avea să-i spele lucrurile copilului, natural, dar o mână de ajutor putea să-i dea doicii, s-o ajute la înfăşatul copilului, la baie…

— Ştii ce, dragă tată?… cred că şi Marta şi Lotte vor fi foarte încântate de ideea mea… Las-o cu noi la Borsec, staţiunea e o frumuseţe, aerul e admirabil… numai brazi. E foarte natural, fata era aşa de ataşată de fraţii ei, e un copil sensibil, se resimte. Ce zici, Marta?… n-ar fi bine?

Erau în chioşcul din grădină, în faţa mesei pe care se afla micul deiun. Domnul Calaff acceptase un ou moale, în timp ce soţii îşi beau cafeaua cu lapte, cu pâine cu unt şi cu miere. Într-o chisea cu suport şi capac de argint, se răsfăţa dulceaţa purpurie de căpşuni. Marta îşi privi surprinsă soţul. Îi cunoştea intenţiile şi nu înţelegea: cum îşi putea el închipui că Lotte… De altfel îi făcuse o aluzie Laurei care părea gata să accepte.

— Cum să nu? ar fi admirabil, răspunse ea cu un zâmbet potolit pe faţa care se îngrăşase destul de mult în urma sarcinii şi a regimului alimentar la care o supunea Paul. Am fi din nou toată ziua împreună, ca pe vremuri, şi Lottchen s-ar întrema… E aşa de slăbuţă, mititica…

La Borsec se instalară într-o vilă care avea dublul avantaj de a fi aproape de centru – chiar îndărătul străzii principale – şi totuşi în pădure, între brazi, la marginea unei şosele laterale mai puţin frecventată. Karst alese la parter două camere alături, mari, luminoase şi confortabile, una pentru el şi Marta, cealaltă pentru doică şi copil, iar pentru Lotte o odăiţă mică, la etajul I (domnul Calaff îi dăduse a înţelege că n-ar dori să cheltuiască prea mult şi că aefiind vorba în niciun caz de o vilegiatură de lux şi de faţadă ca în alţi ani, nu pretindea ca fiică-sa să trăiască chiar ca o prinţesă).

Primele zile avură un efect fericit asupra lui Lotte. Aerul tare, brazii, calmul acestei staţiuni ferite de forfota marilor centre climaterice sau balneare internaţionale cunoscute de ea până atunci şi mai ales variaţia, evadarea din curtea cenuşie, neregulat pietruită, plină cu moloz şi

cărămizi, care la or; t prânzului răsuna de bătaia fioroasă a clopotului şi de glasul tiranic, iritat, al tatălui ei, toate la un loc o însufleţiră, îi dădură curiozitate şi poftă de viaţă. Şi apoi ăştia erau munţi adevăraţi, Lotte tânjise după ei ani de zile. îi vedea învineţindu-se spre seară în amurgul auriu, apoi înnegrindu-se treptat şi adunându-se parcă laolaltă, ca un zid de apărare împotriva nopţii ce cobora, cobora necruţătoare. Ăştia erau munţii, iar Lotte simţea că neastâmpărul haotic din ea se potoleşte şi le era recunoscătoare, îi iubea… Potecile pe care le zărea urcând furişate prin pădure o ispiteau, verdele acela des şi uniform ce acoperea munţii până sus de tot o liniştea, o îmblânzea. Se gândea că Paul şi Marta aveau să facă poate ceva excursii, dar deşi se temea de orice analogie care i-ar fi trezit amintiri dureroase, dorea să străbată iar tăcerea gravă, fermecată, a pădurii.

Pentru micul Saşa (numele ruseşti erau la modă şi Paul hotărâse că era un diminutiv foarte drăguţ pentru băiatul lui) Lotte avea un început nedefinit de afecţiune, pe care în apatia ei din ultima vreme nu încercase să-l exagereze faţă de sora şi de cumnatul ei. În primele zile, când Paul o ruga să-l legene dacă îl apuca plânsul şi doica nu era cu ei, să-i aducă o bonetă sau alte scutece pentru ca nici Pachiţa, nici Marta să nu alerge prea mult, se supunea cu o indr ierenţă distratră, fără să se mire. Dar Paul era sâcâitor şi pretenţios, îi cerea tot mai multe lucruri, într-o seară se răsti la ea când, ajutând doicii să facă baia copilului, îi suci uşor mânuţa şi-l făcu să scâncească. Înfăşatul şi desfăşatul de mai multe ori pe zi se făcea cu directa şi tot mai regulata ei colaborare („tu stai liniştită – îi spunea Paul nevestei, şi când se apropia jenată ca să-şi dea concursul – sunt două femei aici, ce dumnezeu! nu ajunge?”) deşi niciuna din aceste operaţii nu i se părea deosebit de distractivă.

Toată bucuria de la început îi pieri. Îi era frică de Paul şi sub privirea stăruitoare a ochiului său imobil, gesturile ei neîndemânatice deveneau şi mai stângace, degetele îi tremurau în graba de a desface un nod, sau de

a îmbrăca boneta pe capul moale al copilului; Paul scotea exclamaţii de nerăbdare sau de dispreţ: „mai repede! răceşte băiatul 1”, „ai să fii şi tu o dată mamă. cu mâinile astea de lut n-ai să faci nicio treabă”.

Neliniştea o cuprinse din nou pe Lotte, o nelinişte difuză dar permanentă şi care în clipa când auzea glasul răguşit al cumnatului ei chemând-o la datorie, se transforma într-o adevărată groază. Începu să-şi urască nepotul, să-l urască violent, pătimaş, cu o înverşunare maniacă, îi dorea să se îmbolnăvească şi-şi spunea că dacă l-ar vedea murindu-i în braţe, nu l-ar plânge... La două luni nu-i nicio nenorocire I Cine ştie ce viaţă o să aibă 1

În scurt timp, Lotte slăbi iar. Avea o privire speriată şi nesigură şi când zâmbea, ceea ce se întâmpla destul de rar, zâmbetul ei era rătăcit, aproape pros* tesc. Înfăţişarea-i exterioară suferi atât de mult, încât Marta observă şi-i spuse într-o zi, şovăind:

— Parcă ţi-ai schimbat pieptănătura, Lottchen, înainte era mai strânsă şi nu aveai şuviţele acelea pe ceafă... Şi mi se pare că rochia asta e cam pătată... ceva gras, nu ştiu bine. Cred că ar trebui s-o schimbi...

16 – c. 9M

Peste puţin observă şi Paul care era foarte pedant şi acorda o atenţie excepţională fiecărui amănunt de toaletă.

— Ce-i cu Lotte, Marta dragă? de ce e aşa de neglijentă? îmi pare rău că trebuie să ţi-o spun, dar azi dimineaţă când a trecut pe lângă mine, mirosea urât. Atrage-i atenţia... eşti soră mai mare, trebuie să ai atâta autoritate asupra ei... N-am s-o mai las să se apropie de copil. Şi după ce Marta, care-i dădea întotdeauna dreptate, îl asigură că avea să-i vorbească foarte serios, încheie cu un cârâit nedumerit: Când am cunoscut-o, acum un an şi jumătate, era o splendoare de fată şi astăzi... S-ar putea spune că s-a sluţit...

Pe Lotte o înspăimânta şi limba ungară, care se vorbea pretutindeni şi care în urechile ei obosite tuna ameninţător ca o cascadă de sunete incoerente şi sălbatice, prăvălindu-se brutal asupra ei. Ici-colo auzea

germana, româna, uneori poloneza – care-i făcea efectul unui junghi ascuţit trecându-i prin coşul pieptului; cu germana te puteai descurca destul de uşor la restaurant, în unele prăvălii, sau cu vecinii din vilă, dar limba indiscutabil predominantă rămânea cea maghiară. Lotte, care avea acum mereu alte idei fixe, se agăţa cu desperare de ele şi timp de câteva zile, considerându-le bunurile cele mai preţioase ce poseda pe pământ, se concentra asupra acestei obsesii al că ei merit unic era slăbirea încordării impusă de dictatura lui Paul. „Dacă până la vila din capătul aleii nu aud pe nimeni vorbind ungureşte, o să-mi meargă bine azi, îşi spunea ea. Copilul n-o să plângă în baie şi Paul o să fie bine dispus”. Când vedea de departe apropiindu-se două figuri necunoscute începea să-i bată inima de nelinişte şi de nerăbdare ca să afle ce limbă vorbesc, iar dacă trecând prin dreptul lor tăceau, sau Lotte nu auzise bine, găsea un pretext să se ia după ei ca să se lămurească. Dacă vorbeau ungureşte, se întorcea repede cu o figură răvăşită, dacă vorbeau germana sau româna, trăsăturile ei crispate se netezeau şi privirea i se însenina. „Ce-i cu mine? îşi spunea ea neputincioasă. Pentru fleacuri din astea!…”

Într-o seară, în timp ce ţinea pe genunchi copilul bine învelit în halatul pufos de baie, micul Saşa făcu o mişcare neaşteptată, îi lunecă din mâini, căzu cu halat cu tot jos pe covor şi începu să plângă zgomotos. Se repeziră cu toţii să-l ridice. Karst spumega.

— Ai înnebunit? Ţii copilul în braţe şi te gândeşti la dracu’?

Copilul nu se lovise prea tare, halatul gros îl apărase şi îndată ce Pachiţa îl luă la sân, tăcu şi începu să sugă cu poftă. Karst era însă turbat şi Marta îi aruncă şi ea priviri indignate soră-sii.

— Te rog să faci bine să nu mai pui mâna pe copil, răcni Paul mai răguşit ca niciodată. Ai înţeles? Să nu te mai prind că te apropii de el. La vârsta asta să nu fii în stare să faci cel mai mic serviciu!… Şi cui? Unei surori, unei surori care n-are voie să se obosească, să facă

eforturi!… Asta drept mulţumire că te-am luat cu noi ca să te îndrepţi şi să nu te coci vara în călduri la Galaţi I… Eşti o neruşinată, nu meriţi să ne uităm la tine.

Lotte fugi la ea în odaie, nu închise ochii toată noaptea şi plânse ca o disperată. Făcu socoteala că până la 1 septembrie mai erau optsprezece zile. Optsprezece zile după catastrofa din seara aceea I Paul avea – în cel mai bun caz – s-o ignoreze cu desăvârşire, cine ştie dacă şi Marta îi va mai adresa un cuvânt. Era singură, se înfiora de singurătatea neagră, duşmănoasă, în care intra pentru optsprezece zile. Şi la Galaţi? La Galaţi o aştepta tot singurătatea, o singurătate tot aşa de neagră dacă nu duşmănia, indiferenţa, indiferenţa…

În faţa vilei, de cealaltă parte a potecii, se; ridica o altă vilă, ceva mai mare, tot cu etaj şi construită cam în acelaşi gen. Amândouă aparţineau unui singur proprietar care le clădise la scurt interval una după alta şi le dăduse numele celor două fete ale sale „Vila Eva” şi „Vila Erika”. La etaj, în dreptul odăiţei lui Lotte, vila din faţă avea o cameră care părea mare şi luminoasă, judecând după terasa cochetă unde locatarii îşi luau micul dejun dimineaţa, ori zăboveau seara, când era vreme bună, întinşi pe şezlonguri şi înfăşuraţi în pleduri. Camera era ocupată, când soţii Karst şi Lotie se instalară în vila de peşte drum, de două doamne, una în vârstă şi cealaltă mai tânără, care părea să-i fie fiică. Lotte le zărea de la fereastra odăiţei ei, le auzea uneori şi vorbind cu o tresărire maniacă de neplăcere – erau unguroaice – dar nu se gândi la ele decât după un timp, când camera rămase goală şi-şi dădu seama că plecaseră.

După scandalul din seara în care scăpase copilul din braţe, Lotte se refugie tot mai des la ea în oo. le, fiindcă fiecare clipă petrecută cu sora şi cumnatul ei era o tortură. Paul îi răspundea printr-un mormăit la „bună dimineaţa” şi la „bună seara”, la masă îi cerea printr-un gest solniţa sau coşul cu pâine dacă erau lângă farfuria ei, iar în restul timpului o trata ca pe un obiect, absorbit de copil, de Marta, de Pachiţa şi de o fetişcană de vreo cincisprezece

ani, angajată ca să le fie de ajutor, şi pe care o chinuia fără milă. Marta era şi ea rece şi severă; îi vorbea rar soră-sii, numai când era neapărată nevoie şi lua un aer de circumstanţă când Paul făcea o aluzie plină de răutate la nepăsarea şi ingratitudinea rudelor cărora le faci bine, dar care refuză să te răsplătească în schimb, cu cel mai neînsemnat serviciu.

Din patul ei, Lotte putea privi pe fereastră şi de la distanţa aceea în cadrul ei nu se zărea decât terasa camerei de la etajul întâi al vilei „Erika”. Într-o seară, în timp ce se dezbrăca pe întuneric ca de obicei, apatică şi cu gândurile oprindu-se pe rând în direcţii stranii şi fără drumuri de legătură între ele, ca în nişte cuie prea şubrede ca să le suporte greutatea, Lotte îşi dădu seama deodată că odaia din faţă era din nou ocupată şi că două umbre, foarte apropiate una de alta şi desluşindu-se vag într-o lumină slabă – probabil aceea a unei veilleuse de pe noptieră – se sprijineau de marginea terasei. Se apropie maşinal de fereastră şi privi. Erau un bărbat şi o femeie îmbrăţişaţi, cu capetele alăturate. Stăteali nemişcaţi fără să vorbească – sau poate şopteau, dar Lotte nu putea să-i audă. În cele din urmă intrară încet în odaie tot îmbrăţişaţi şi peste puţin lumina dinăuntru se stinse.

Lotte rămase încă mult timp la fereastră, în întuneric, cu răsuflarea tăiată. Plângea domol, obosit, şi lacrimile i se prelingeau în voie de-a lungul obrajilor slăbiţi, lunecau pe gât şi udau volănaşul mototolit al cămăşii de noapte.

A doua zi dimineaţă aşteptă cu nerăbdare şi cu emoţie să-i vadă iar. Erau tineri, el avea o faţă brună, simpatică, plină de vioiciune, ea era mică, plinuţă şi părea destul de timidă. Vorbeau ungureşte şi Lotte avu deodată impresia că auzea altă limbă, o limbă dulce, armonioasă, anume făcută pentru mângâieri. Stătea ceasuri întregi în faţa ferestrei aşteptând să-i zărească şi le urmărea cu lăcomie fiecare gest, fiecare privire, cu ochii măriţi, cu obrajii fierbinţi.

Cei doi luau micul dejun pe terasă unul în faţă celuilalt, la o măsuţă mică, rotundă. Ea îl servea cu mişcări

leneşe, voit stângace, mişcări de lună de miere, lăsându-se servită la rândul ei, alintându-se şovăind în faţa unei felii de pâine, refuzând untul şunca sau marmelada, pentru ca să le accepte apoi după stăruinţele lui, după o ameninţare prefăcută, dar mai ales după o lungă sărutare de mână, care dezorganiza complet ritmul bătăilor inimii lui Lotte. Uneori, în zilele ploioase, îi privea aşezaţi în fotolii – foarte aproape unul de altul, ea cu un lucru da mână, împungând rar şi neregulat, cu aceleaşi mişcări leneşe, răsfăţate, şi ascultându-l pe el citind şi comentând câte un articol de ziar; alteori stăteau aşa, fără să facă nimic, mână în mână, privindu-se des, zâmbindu-şi mereu, vorbindu-şi rar. Adesea el îi potrivea o buclă pe frunte, îi strângea mai bine pledul pe genunchi, ea îi verifica nodul cravatei sau îi cerceta, cu atenţie butonii de la manşete. Lotte simţea că gesturile acestea erau gratuite, că nu erau motivate de niciun fel de dezordine în veşmintele sau pieptănătura vreunuia dintre ei, că ele nu aveau pentru cei doi tineri altă semnificaţie decât aceea a unui sigiliu pus pe posesiunea completă a unuia asupra celuilalt, că le făceau numai din nevoia permanentă de a; se asigura de această posesiune reciprocă, şi atât de plină; de farmec. Lotte simţea, înţelegea instinctiv acest lucru – deşi niciuna din perechile mai tinere sau mai bătrâne pe care le cunoştea nu-i dăduse vreodată prilejul să asiste la asemenea scene; nici între Silvia şi Dolo, nici între Marta şi Karst, nici între Eleonora şi Matei Colin, ele n-ar fi fost posibile – şi gesturile acelea mici i se păreau mai elocvente şi mai pline de conţinut decât cele mai dulci cuvinte de dragoste.

De vreo două ori îi întâlni prin staţiune. Se înroşi de departe când îi zări, lăsă ochii în pământ ca o vinovată şi nu îndrăzni să-i privească de aproape.

— Mi se pare că perechea asta tânără locuieşte la vila „Erika”, îi spuse o dată Marta lui Paul. Pachiţa a auzit de la Roji că au o cameră foarte bună, sus, la etaj, cu terasa în faţă.

— Ştiu, crezi că eu nu m-am gândit la ea? cirii răguşit Karst. Ar fi avut copilul terasa… Dar să limbii toată ziua pe

scări!… Şi oricum nu mai era altă cameră liberă alături.

Lotte nu se mai dezlipea din faţa ferestrei („Ce-i cu ea de stă toată ziua singură cuc în casă?” întrebă plictisit Paul într-o zi). Îi pândea pe cei doi, îi iubea şi îi ura în acelaşi timp; pe ea e ura în special, pe ea care se răsfăţa ca an copil sub privirile lui zâmb! –toare şi pline de dragoste, pe ea care găsea că e meritată, că e firească fericirea asta. Îşi dădea măcar seama cât de imensă, cât de nepreţuită era fericirea ei, o fericire pe care Lotte o dorea ca pe un vis nepământesc, în care sperase, în care nu mai spera… Pândea pe feţele şi în gesturile lor un început de oboseală, poate chiar de indiferenţă; da, ar fi vrut cu aprindere să deosebească pe faţa lui plictiseală, să-l vadă înăbuşind un căscat şi s-o surprindă pe ea oarecum neliniştită, îngândurată, căutând să-i intre în voie…

Într-o zi se întâmplă ceva îngrozitor. Era dimineaţă, servitoarea vilei adusese micul dejun şi cei doi se aşezară la masă. Ea făcea tot felul de mici strâmbături, îşi lăsa capul pe un umăr, încrunta din sprâncene şi-i întinse ceaşca de cafea cu lapte fără să-l privească şi fără să-i surâdă, apoi se rezemă de speteaza fotoliului şi păru hotărâtă să nu se atingă de mâncare. El râse, insistă, vru să-i sărute mina pe care ea o retrase întorcând capul, îşi apropie fotoliul de al ei şi în cele din urmă se sculă, veni în spatele ei şi începu să-i vorbească la ureche, ciufulindu-i buclele pe ceafă cu o mină şi cuprinzând-o cu cealaltă. Ea rezista; atunci îi acoperi gâtul cu sărutări şi în timp ce ea îşi lăsa moale, învinsă, capul pe speteaza fotoliului părăsindu-i gura pe care gura lui o sorbea adânc, într-un sărut nesfârşit, mâna lui dreaptă coborî încetişor de-a lungul decolteului şi dispăru – da, ochii înspăimântaţi şi lacomi ai lui Lotte, de partea cealaltă a ferestrei vilei din faţă, o văzură dispărând de tot – sub lenajul moale al peignoirului albastru…

Când năvăli fără să bată la uşă în odaia Martei şi a lui Paul, Lotte era despieptănată şi sub rochia încheiată strâmb, se zărea cămaşa de noapte. Marta era singură şi căuta ceva într-un sertar. Se întoarse spre uşă şi văzând

ţinuta în care se prezenta soră-sa, faţa ei luă o expresie scandalizată.

— Lotte!... ce-i asta? apucă ea să spună cu o voce sufocară.

— Trebuie să schimb odaia... nu mai pot să stau în odaia asta, gâfâia Lotte. Te rog, Marta, te rog...

— De ce nu mai poţi să stai în odaia asta? Ce s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat? Marta era din nou calmă şi severă.

— Nu mai pot... nu are niciun pic de aer, e strâmtă, întunecoasă... E imposibil... te rog, Marta...

— Nu înţeleg; ţi-ai adus aminte că e strâmtă şi că n-are aer* după ce ai stat trei săptămâni în ea? Cel puţin în ultima vreme nu te mai vede nimeni pe afară şi...

— Da, tocmai şi mi-a făcut foarte rău, nu mă simt bine de loc... nu ştiu ce am... Crede-mă, Marta te rog.

— Nu mă ruga atâta că n-ai ce să mă rogi. Marta era din ce în ce mai rece şi mai severă. Îmi pare bine că Paul a ieşit cu Pachiţa şi cu copilul, întâi fiindcă aş fi intrat în pământ de ruşine dacă te-ar fi văzut în ce hal circuli prin vilă la ora zece dimineaţa şi apoi fiindcă, oricum, îmi făceam reproşuri că n-am stat încă de vorbă serios cu tine.

— Marta, te rog... nu mi-e bine, nu ştiu ce am... Lotte era dezarmată în faţa ei, cu braţele moi de-a lungul trupului şi două şiroaie de lacrimi fierbinţi pe obraji.

— Lotte dragă, eu nu sunt aşa de sensibilă ca tine inutil să încerci să mă impresionezi cu fleacuri, nici tu nici eu nu mai suntem copii, ce dumnezeu! Trebuie să-ţi spun că în ultima vreme eşti plină de capricii, de mofturi şi asta fără pic de ruşine faţă de Paul care, în definitiv e un străin încă în familie şi care, după mine, e un înger că le rabdă. Eşti veşnic bosumflată, refuzi să faci cel mai mic serviciu şi când îl faci... ai văzut, era cât pe ce să nenoroceşti copilul. Şi vreau să-ţi repet, cu mai multă insistenţă, de data asta, ceea ce ţi-am mai spus de vreo două ori pe ocolite... Ai o ţinută imposibilă. Nu ştiu dacă te-a văzut cineva prin vilă acuma, aşa, dar eşti pur şi simplu... pur şi simplu respingătoare. Îmi face impresia că nu te mai speli...

Marta era tot mai iritată. Şi părul! Admiră-te puţin în oglindă. Aş vrea să fiu sigură că te piepteni zilnic… De ce te uiţi aşa la mine? Cred că nu te-ai mai spălat pe cap… În fine, la Galaţi n-ai decât să faci ce pofteşti – numai că acolo nu îndrăzneşti, ţi-e frică de tata – dar cât eşti cu noi… Pentru copil avem nevoie de igienă absolută. De tine nu mai sunt sigură… cine-mi garantează că n-ai să te umpli de insecte şi că n-ai să ne umpli şi pe noi… Lotte, L» tte, ce-i cu tine? De ce urli aşa? Taci, Lotte, are să vină Pani».

Au trecut şi graniţa. Gât mai au până ia Galaţi? câteva ore. Şi pe urmă!

Nu e niciun călător străin în compartiment afară de ei (Paul l-a luat deoparte pe şeful trenului şi i-a spus ceva). Sunt toţi trei aşezaţi în faţa ei şi tac, au tăcut tot drumul, până şi copilul tace şi doarme, nu se trezeşte decât atunci când îi dă Pachiţa sânul şi când îl schimbă, dar nici nu scânceşte măcar. Pe urmă adoarme la loc. De ce nu plânge? De ce nu-l doare ceva? Să ţipe, ceilalţi să fie în jurul lui să se agite, să nu se mai uite mereu la ea, să fie o schimbare între ei, altceva…

Stau toţi trei pe bancheta din faţă şi se uită la ea… Da, se uită la ea, o păzesc… Ba nu, se uită fix la fruntea ei… şi la gât, că şi pe gât umblă, ea îi simte, vi pe ceafă, noroc că nu mai e nimeni în compartiment. Paul îşi pleacă din când în când ochii pe un ziar, dar nu-l citeşte, scoate mereu ceasul, Marta ţine în mâini o carte… *Effi Briest* /… Effi Briest… ce nume stupid! Effi, cum poate să se numească aşa o fată? Sau poate e femeie… Are un bărbat şi o sărută şi o ia în braţe… Să înceapă iar să ţipe? Să ţipe, să ţipe, să ţipe… Şi ea vrea… Degeaba, cine o să se uite acuma la ea, acuma când e plină de păduchi care i se plimbă pe frunte, pe frunte şi în sprâncene şi ies din guler şi se urcă pe gât şi pe bărbie… Tot timpul se uită cei din faţă la ea, s-au aşezat în faţă ca să nu se umple de păduchi, să nu umple copilul de păduchi. Şi ei îi spun că nu se vede nimic, că n-are nimic… Parcă ea nu ştie! Chiar Marta i-a spus, Marta, Marta, Marta, sora ei, sora ei mai mare… Cântau la pian la patru mâini şi doamna Albertini spunea:

bravo!... Ce o să spună doamna Albertini când o să audă? O să audă cu siguranţă... Tot oraşul o să ştie, oricât ar sta ea în casă să n-o vadă nimeni... O să observe birjarul la gară. Şi pe peron o să fie lume... Tata... tata, tata o s-o omoare... Mai bine, ei şi?... Sau o să vrea să omoare păduchii? Să creadă el I... Umblă, umblă, abia se ţine... Duce mâna la frunte cât poate de rar, numai când îi e frică să nu-i între vreunul în ochi şi-l goneşte... numai atunci. Fiindcă de câte ori duce mâna la lrunte, Paul se uită la Marta, Marta se uită la Paul, Pachiţa se mişcă neliniştită pe locul ei... Ce?... ce? Le e frică?... Le e ruşine?... Dochiţa e de vină. O să-i spună ea tatii... numai Dochiţa... de ce n-o spăla bine pe cap? De lene... o să-i arate tata... lene... Ce să facă ea acuma? Nici lecţiile de germană, nici Fräulein Wenzel:

«Der König sprach's, der Page lief. Der König...»[9]

Nu-i aşa, cum e? A uitat; s-o întrebe pe Mart.a.

«Der Page kam, der König nef...» a

A uitat, dar mai bine să n-o întrebe pe Marta Niciodată n-o să se mărite, niciodată, niciodată... Ei şi? Ea nu vrea să se mărite, nu vrea... nu vrea... Dacă ţipă acuma iar, se opreşte trenul şi vin şi alţii din alte compartimente şi vede toată lumea: ce se întâmplă atunci? să-şi tragă pălăria mai tare pe frunte?... Paul şi Marta n-au să-i dea voie... şi tot degeaba e, se îngrămădesc în sprâncene, îi intră în ochi. Din ochi cum îi scoţi?... Nu-i mai scoţi, orbeşti şi rămân toţi acolo... Marta a spus „insecte"... Foarte elegant... „insecte". Ăştia sunt păduchi, păduchi, ea ştia şi dinainte, dar a crezut că nimeni nu observă. Când o să-i vadă tata, tata, tata!... Cum să facă ea să nu-i vadă tata? Cum? Are s-o bată, are s-o omoare...

Lotte vrea să ducă mâna la frunte, dar se stăpâneşte... în schimb se scoală fără niciun gând de la locul ei şi face o mişcare spre uşă. Trei perechi de ochi se pironesc asupra ei.

— Ce vrei? Unde te duci? întreabă răguşit şi agitat

9 şi 8 Versuri din baînda Der Sänger de Goethe (n. r.).

Paul.

— Să… mă duc… Ce ştie ea? Nu se duce nicăieri.

— Vin şi eu cu tine… Ceilalţi par să fi înţeles despre ce e vorba şi Marta are intenţia s-o urmeze.

— Lasă, rămâi tu aici, mă duc eu, spune Paul, se ridică de pe banchetă, merge până la uşa compartimentului şi o deschide. În dreapta, la capătul vagonului… Treci tu înainte.

Când ajung – Lotte păşeşte ca în somn, cu mâna la borul pălăriei – Paul se opreşte şi-i spune:

— Eu te aştept aici, mai departe. Fumez o ţigară.

Lotte iese şi-şi dă seama deodată că e lângă uşa vagonului, cea care dă afară, spre cele două perechi de şine şi de-a lungul lor alunecă trenul cu iuţeală. „Ana Karenina… i-a povestit Sophie Vârnav… ea citeşte de toate… A, nu, aia s-a aruncat în faţa trenului. Da, dar ea n-avea păduchi, nu-i umblau pe frunte şi pe gât… Vede jumătate din spatele lui Paul care se uită pe fereastră, în partea cealaltă. Numai să nu audă… Nu, e zgomot… rotile.

Lotte deschide uşa vagonului… acuma, repede…”

Nu avea nicio zgârietură. nicio picătură de sânge, nici rochia nu se murdărise. Lotte începu să-şi revină şi văzu în jurul ei o mulţime de capete. Şi pălării… şi ochi… şi pălării. Paul… şi Marta… Duse încet mâna spre cap şi sări urlând în picioare.

— Pălăria… unde-i pălăria… de ce vă uitaţi aşa? daţi-mi pălăria… să nu se vadă… să nu-i vadă tata.

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL I

Jean se întorcea de la Focşani destul de neliniştit. Nu ştia dacă procedase exact după instrucţiunile lui taică-său, deşi îşi dăduse toată silinţa să nu-i iasă din cuvânt, să-l imite până şi în gesturi, dar mai ales să se poarte cu rezervă şi demnitate. Fata era urâtă – un nas ascuţit, nişte ochi bulbucaţi care o făceau să semene cu mătuşă-sa, Rose

Heller – şi manierele ei de un gust îndoielnic. Jean îşi dăduse seama cât de mare era diferenţa între eleganţa şi conversaţia ei şi acelea ale surorilor sau chiar şi ale nepoatelor lui. Intra în vorbă fără să fie întrebată, se ridica de la locul ei cu mişcări iuţi şi impertinente, pufnea în râs fără rost, pronunţa nemţeşte tărăgănat şi vulgar… Iar bătrânul Rabitz nici nu se gândea să dea ceva peste patruzeci de mii de lei, „O urâtă şi o ţoapă ca asta 1”.

— Jean dragă – îi spusese Rabitz cu glasul lui tremurător şi plângăreţ – de asta îi săreau copiii în cap, că nu era în stare să se impună – suntem în familie, îmi eşti nepot, e frumos să stăm la tocmeală? Ia banii ăştia, vedem noi pe urmă…

„Ce ramolit! Aşa de tâmpiţi îi crede el pe Emil Calaff şi fiu-său?”

În orice caz, erau nişte oameni perfizi şi ordinari. Când văzuseră că afacerea nu merge bine, începuseră să-l înţepe, să-l sâcâie şi de unde în primele zile nu pomeniseră un cuvânt despre Lolte, ¡3 sfârşit nu mai încetau cu aluziile, cu întrebările, cu suspinele ipocrite. „Săraca 1 Mititica de ea 1 De doi ani de zile să nu-şi revină! Ştii, dragă Jean, ast; trebuie să fie ceva ereditar… Din partea Luizei, slavă domnului, n-are ce să fie, doar ne vezi pe noi, dar taică-tău… un om inteligent, nimic de zis… Dar tot aşa de nervos e şi acuma?… Şi ce om ciudat! e adevărat că o trezeşte noaptea din somn pe Luiza şi o trimite la bucătărie să-i aducă de mâncare fiindcă-i e foame?… nu-uu?… Curos!” Se interesau ele Laura şi de Albert, aminteau cu insistenţă de Eugen şi se minunau de moartea lui neaşteptat?! sfredelindu-l pe Jean cu privirile şi încercând să-i tragă de limbă, într-un cuvânt pomeneau numai despre evenimentele dureroase petrecute în ultimi trei ani de zile în casa Calaff şi ignorau cu voi? 3 nepăsare tot ce-i menţinea şi-i sublinia încă faima viaţa bogată, boierească, a Silviei şi a Martei, succesele fabricii…

— Eu n-am fost nici la nunta Silviei, nici la nunta Martei, spunea mătuşa Rabitz şi nasul ei ascuţit împungea viguros aerul în diferite direcţii. Emil a uitat se vede că

nevastă-sa are neamuri şi la Focşani, dar am auzit de la alţii... E adevărat că socrii Silviei au fost împotriva căsătoriei şi au făcut gălăgie chiar în ziua nunţii? Nu-uu?... Hm, ce curios! Mi-au spus mai mulţi, şi oameni serioşi... Ce curios 1

Jean se grăbi să lichideze cu familia asta de mahalagii – „nişte imbecili, nişte cretini", îşi spunea el cu energie, pregătind naraţiunea pe care avea s-o servească domnului Calaff – şi-şi luă rămas bun cu promisiunea vagă de a mai reveni, de a scrie regulat. Deşi se silea să-şi ia un aer grav şi să vorbească puţin, sibilinic, cum s-ar fi cuvenit, îşi dădea mereu în petic, mai ales la masă, când nu-şi putea ascunde lăcomia şi se repezea ca un flămând la mâncare, răspunzând cu gura plină, pe jumătate sufocai, celor din jur. Se îneca uşor şi într-o zi, La ceai, înaulecând fără socoteală fursecuri cu ciocolată, înghiţise greşit, ¡tuşise aproape un sfert de oră, roşu la faţă şi cu lacrimi în ochi, dizgraţios, neputincios şi înfuriat de agitaţia familiei şi de sfaturile ce i se dădeau.

De ce îl trimisese taică-său la Focşani? Alianţa cu Rabitzii nu era deosebit de seducătoare, zestrea era modestă, trusoul nu putea fi extraordinar. Poate că voise să arate că după nenorocirile din ultimii ani rămăsese cu capul sus, că avea pretenţii mari. poate că-l trimisese tocmai ca să aibă ocazia să refuze o partidă care altora le-ar fi părut interesantă. Sau <poate că se gândise serios la căsătoria asta, care i-ar fi deschis accesul firmelor din Focşani, credincioase fără nicio justficare lui Leopold Garnic şi lui Panaiotis din Brăila? Atunci... bine, dar el nu dăduse niciun răspuns definitiv, dacă tata voia, mai aveau tot timpul. Dar nu era păcat? Nu putea găsi el ceva mai bun?

Domnul Calaff mai făcuse două-trei încercări, Jean se plimbase o dată până la Brăila şi de două ori la Iaşi, dar nu avusese niciun succes; familiile fetelor îl respinseseră cu mai mult sau mai puţină politeţe (nu-i plăcea să-şi amintească de aceste împrejurări). Ei, dar n-avea nicio importanţă „nu era nicio nenorocire dacă rămânea holtei

încă vreo câţiva ani. Dimpotrivă. Între timp căpăta experienţă în afaceri şi… şi prestigiu, iar fabrica începea să se numească: Emil Calaff & Fiu. Dacă taică-său ar fi vrut să-i dea această satisfacţie!

Jean era neliniştit, făcuse o poznă la Focşani şi asta chiar în ajunul plecării: pe la zece seara, după ce luase masa la restaurant (la Rabitz, unde se dusese să-şi ia rămas bun fără niciun fel de efuziuni, nu i se servise decât o felie subţire de cozonac şi nişte prăjiturele uscate, cu nuci) se furişase până la varieteu, la Steiner şi pe la unu se întorsese cu o femeie la hotel. Era aproape imposibil ca într-un orăşel mic în care avea atâtea rude şi cunoscuţi să îi – c. 9GS

nu-l fi zărit cineva. De altfel cheltuise douăzeci şi şapte de lei, era enorm, cum avea să-i justifice Domnul Calaff îi dăduse bani ca să se poată prezenta după toate canoanele familiei, îi dăduse mai mult chiar decât trebuia, dar îi atrăsese atenţia că – nu era obligat să-i cheltuiască pe toţi şi că se aştepta să se întoarcă la Galaţi cu o sumă frumoasă şi Jean se întorcea cu cinci lei…

Da… îi plăceau femeile, îi plăceau colosal de mult, îl obsedau şi când avea prilejul se repezea asupra lor cu aceeaşi lăcomie cu care se repezea asupra mâncării, cu o lăcomie de şcolar şi de bătrân libidinos în acelaşi timp, stângaci şi neîncrezător în puterile lui. Femeile îşi băteau joc de el şi-i cereau bani, el nu avea decât ce se îndura din când în când taică-său să-i dea în clipele de foarte bună dispoziţie. Când venea la fabrică, se învârtea toată ziua printre fete, cu nasul. şi cu obrajii congestionaţi, cu ochii plini de vinişoare roşii. Câteodată, când îl ştia pe domnul Calaff ocupat în birou cu cineva, sau în zilele de plată, când se încuia singur ca să numere banii, izbutea să atragă pe câte una în cămăruţa din fundul atelierului de tâmplărie şi să-şi liniştească pofta la repezeală, fără plăcere adevărată, cu urechea mereu încordată şi aşteptându-se în orice clipă să audă tunând glasul teribil al bătrânului. Tremura de teamă să nu se pomenească cu o încurcătură, să nu rămână vreuna însărcinată. Le alegea pe cele mai

deocheate, sau pe cele orfane de tată şi fără apărare, fiindcă era mai puţin probabil că aveau să facă gălăgie. Vara, când domnul Calaff pleca la Karlsbad, era la largul lui; venea zilnic la fabrică, lua un aer posomorât şi preocupat de stăpân şi de om de afaceri, o repezea pe Laura, îşi bătea joc de Albert, îşi băga nasul în registre, apoi se ducea la ambalaj unde lucra Ruxânda Panait, ale cărei farmece erau mai modeste, mai trecute, mai la îndemâna oricui, o scotea de la lucru cu o nerăbdare care îl făcea să neglijeze cele mai elementare măsuri de precauţie, o trimitea în cămăruţa din fundul tâmplăriei şi o urma imediat. O singură dată era s-o păţească; se legase de una nouă, despre care auzise că n-are tată şi că nu mai are ce păstra pentru ziua îndepărtată şi nesigură a măritişului, dar fata reacţionase cu violenţă şi alergase plângând la „duduca Laura”, iar ea reuşise cu greu s-o convingă să nu-i spună nimic lui Tănase Bârgău, frate-său, cărăuş din Lozoveni, cu mare faimă de scandalagiu, care i-ar fi spart capul lui Jean fără să stea mult pe gânduri. Laura îl mai scosese de vreo două ori din încurcătură şi pe moment Jean o săruta şi-i mulţumea, tremurând de spaimă şi de recunoştinţă; uita însă repede ce-i datora şi revenea în modul cel mai firesc din lume la tonul poruncitor şi arogant pe care se găsea obligat să-l adopte faţă de Fargi ca să se simtă pe picior de egalitate cu toţi acei ce aveau dreptul s-o facă.

Io.

Suferea şi el de lipsa de bani şi din pricina dependenţei absolute faţă de taică-său, care-l dispreţuia, nu-i încredinţa decât treburi fără importanţă, nu se sfătuise niciodată cu el şi nici nu încerca să-l iniţieze în secretele fabricii. „Cap de pisică – spunea domnul Calaff – de nimic nu eşti bun, păcat de bucăţica de pâine pe care o duci la gură”. Jean înghiţea şi tăcea; se obişnuise cu înjurăturile, găsea normale ironiile lui Paul, care i se adresa cam pe acelaşi ton ca şi lui Albert ori aerele de condescendenţă plictisită ale Martei, dar nu pierdea nădejdea într-o îmbunătăţ re a situaţiei lui. Era singurul fiu

în viaţă al lui Emil Calaff, până la urmă taică-său avea să-şi dea seama că lui trebuia să-i rămână fabrica şi avea să se poarte altfel cu el, să-i dea mai multă atenţie… Doar nu se gândea să mai facă om din Albert şi cu Paul, mai ales de când îşi luase înapoi capitalul din fabrică… Şi apoi Paul părea tot mai hotărât să plece din ţară, nu o dată îşi manifestase regretul de a se fi stabilit la Galaţi şi aştepta cu nerăbdare să mai crească băiatul, ca s-o pornească.

Jean ajunse acasă spre seară şi o găsi pe Maria venită cu micul Alexandru să-şi ia rămas bun de la familie: plecau la Ischl până la sfârşitul lui august, căldurile începuseră din iunie. Băieţaşul era în curte cu Fräulein şi cu Dănuţ, care trebuia să-l distreze. Ritta Nathan, una din chiriaşele de la etaj. coborâse ca să vadă copilul mai de aproape, să-l mângâie şi să-i dea nişte prăjituri de casă, în speranţa că Marta va ieşi în curte şi va sta de vorbă cu ea. Dar copilul întorsese capul cu dispreţ şi nu primise prăjiturile, iar Fräulein, care avea ordine stricte să nu-i permită să mănânce nimic decât ce-i luă ea de acasă, îi explicase, cum mai făcuse cu un prilej asemănător, că nu trebuia să-i strice pofta înainte de masa de seară. Ritta Nathan vorbea prost nemţeşte şi avea impresia că atât Fräulein cât şi copilul îşi băteau joc de ea. Era o femeie tânără, de Vreo treizeci de ani, urâtă, cu buze groase şi nas borcănat, cu ochii negri, rotunzi, şi foarte inteligenţi. Bărbatu-său era contabil cu un salariu modest, cu o solidă reputaţie de corectitudine, dar şi de tâmpenie totodată. Era vulgar, bâlbâit şi servil şi nu-i ieşea din cuvânt nevestesii, care conducea menajul cu autoritate, într-un spirit de economie sunt geroasă şi cu ambiţia neclintită de a se impune, de a se introduce în lumea bună, de a-şi vedea bărbatiil într-o slujbă importantă şi bine plătită. îi venea s-o plesnească pe Fräulein şi să-l ia de urechi pe băieţaşul acela de doi ani, care strâmba din nas cu impertinenţă în faţa prăjiturilor ei cu vişine.

— Ei, dar Dănuţ ştiu că n-o să mă refuze, spuse ea pe româneşte, oferindu-i farfuria şi continuând să zâmbească, mai puţin mieros însă.

„De ce-i aşa de sigură? se întrebă Dănuţ. Crede că nici de mâncare n-au să-mi dea părinţii mei? Şi cu mine vorbeşte româneşte… Pot să-i spun că nemţeasca ei…” şi refuză, înroşindu-se, prăjiturile.

— Bună ziua, domnu’ Jean, bine aţi veniţi spuse doamna Nathan. V-am ieşit cu plinul, să nu mă refuzaţi, adăugă ea şi-i întinse farfuria cu prăjituri

Aveţi nişte nepoţi aşa de drăgălaşi, numai că nu le plac dulciurile… şi nici Fräulein nu-i amatoare, cred. Îşi aminti că nu-i oferise, ce zăpăcită era!… Părea

O fată subţire.

Jean părăsi un moment aerul posac şi important cu care intrase în curte, mulţumi şi luă o prăjitură mare, pe care o băgă dintr-odată în gură. Îl ridică în braţe pe Alexandru cu un gest brusc şi-l sărută pe amândoi obrajii, umplându-l de firimituri. Copilul scutură din cap şi începu să dea din picioare şi să ţipe. Nu iubea pe nimeni din familie şi-şi manifesta sentimentele fără nicio rezervă şi fără nicio teamă, sub ochii indulgenţi ai părinţilor care desluşeau în gesturile lui cele mai mici debuturile promiţătoare ale unei personalităţi puternice. Suporta doar sărutul pe frunte al domnului Calaff şi de curând învăţase chiar să-i spună *„Kü die Hand”* eveniment salutai de toţi membrii familiei – cu excepţia celui căruia

I se adresa această dovadă de respect – cu strigăte, exclamaţii şi comentarii admirative. Era un copil frumos, cu trăsături şi ochi reci, încăpăţânaţi, capricios şi voluntar.

Jean îl lăsă repede jos: n-avea voie să-l sărute pe faţă, nimeni n-avea voie; el voise doar să-i arate doamnei Nathan cât de mult îşi iubea nepotul, copilul Martei şi al lui Paul Karst, care erau aşa de bogaţi şi duceau o viaţă aşa de boierească. Mai luă o prăjitură, mulţumi, satisfăcu binevoitor curiozitatea chiriaşei care voia să afle dacă peste tot – nu ştia anume unde fusese plecat Jean – erau călduri mari, o întrebă pe Fräulein dacă Marta era în casă şi se îndreptă spre uşa din faţă cu valiza într-o mână, cu pălăria în cealaltă, cu capul între umeri, cu aerul serios şi important al omului care a avut de îndeplinit o misiune

delicată şi e încă preocupat de ea.

În salonaş, şedeau în fotolii doamna Calaff, Laura şi Marta; Lia şi Hilda se aşezaseră pe două taburete. Jean le sărută pe rând, cu mişcările lui grăbite şi neaşteptate, apoi se instală cu zgomot într-un scaun. Marta îi aruncă o privire dezaprobativă şi-i spuse cu autoritate:

— Jean dragă, mă întreb dacă şi între străini te porţi aşa de elegant. Nu mai eşti un băieţaş, te faci de râs... E aşa de greu să te mişti mai moderat, cu mai puţină gălăgie?

Jean zâmbi vinovat, îşi împreună mâinile şi le lăsă pe genunchi.

— Hai, nu te supăra, iartă-mă. Am venit de la drum şi sunt obosit... Şi acuma sunt între ai mei... Destul am fost elegant şi prezentabil la Focşani. CYed că le-am făcut o impresie!... Sunt oameni mai simpli, dar foarte cuviincioşi, mi-au arătat atâta respect I nu mai ştiau ce să-mi facă.

— Şi ce părere ai? întrebă Laura cu zâmbetul ei blând, n-ai făcut drumul degeaba? Unchiul Rabitz...

— Eu cred că n-are rost să-i cerem un *compterendu* în public, Laura dragă, o întrerupse Marta cu acelaşi aer de autoritate. Astea sunt chestiuni de afaceri, Jean trebuie să le discute cu tata, pe urma o să aflăm şirtoi dacă va fi cazul, dar deocamdată...

— Ai dreptate, ai toată dreptatea, până nu discută cu tata... se grăbi să spună Laura cu timiditate, dar fără să privească în direcţia Hildei, care de nervozitate clipea des din ochi şi abia se stăpânea să nu-şi muşte unghiile cu furie.

Jean îi aruncă o privire posomorâtă şi-i spuse aproape cu grosolănie:

— Te-ai obişnuit să asculţi toate secretele fetelor de la fabrică şi vrei să vin şi eu la tine să mă spovedesc I Cu discreţia ta...

— Gata, acuma să lăsăm asta, îl întrerupse Marta. Trebuie să vină tata, îl aştept şi pe Paul, putem găsi şi alt subiect de conversaţie. Şi cum îţi spuneam, mamă dragă, poţi să încerci fără nicio grijă la „Rachelle”, dacă ai nevoie

de o rochie mai uşoară. Violette Laub purta alaltăieri o bluză impecabilă, nici nu se mai duce la Magearu.

— Doamna Laub se îmbracă la Galaţi, Marta dragă? îndrăzni Lia cu glas subţire. Parcă spuneai că-şi aduce totul de la Paris.

— Unele lucruri şi le face aici. Şi apoi fetele astea îi sunt simpatice. Rachelle e cea mare, e deşteaptă foc şi plină de gust. Se zice că habar n-are de croitorie, dar a angajat o premieră perfectă care a lucrat la Viena şi la Bucureşti; ea croieşte, face probele… Soră-sa cea mică se ocupă de lucrătoare, întreţin amândouă un frate care e încă la şcoală, sau a fost bolnav, nu ştiu bine. În orice caz duc o viaţă exemplară şi Violette Laub e foarte sensibilă în asemenea cazuri şi le face reclamă, vrea să le încurajeze. E aşa de rar să vezi fete din categoria asta serioase şi cu reputaţie bună I

Urmă o clipă de tăcere. Marta îşi potrivi broşa de rubine prinsă în corsajul drapat al rochiei, apoi îşi examină distrată degetele fine cu unghii bombate şi egal rotunjite.

— Poate că o să vă vedeţi cu Silvia şi cu Dolo la Ischl, Marta, spuse doamna Calaff cu o voce greoaie, somnoroasă. Nu mai ieşea nicăieri; se îngrăşase, mai bine zis se lăbărţase şi părea o masă istovită de gelatină. Înţelegea greu ce i se spunea, se mişca rar din fotoliu şi uneori aţipea cu bărbia în piept şi cu mâinile în poală, dar în păr nu i se vedea niciun fir argintiu şi rochiile, invariabil negre, erau îngrijite şi puse la punct ca şi înainte.

— Poate, răspunse Marta cu indiferenţă. Ştii că noi nu ne plângem de lipsă de societate, mamă dragă. Cred că Alfred Karst vine şi el la Ischl. e un om foarte simpatic şi Paul ţine mult la el. Am mai primit zilele trecute o scrisoare de la nişte prieteni din München ai lui Paul, cu care trebuie să ne întâlnim.

— N-ai mai fost la Ischl de când erai domnişoară, nu-i aşa, Marta? întrebă Jean. Sunt şase sau şapte ani de atunci, nu? Era şi Lotte…

— Am fost şi în voiaj de nuntă, îl întrerupse Marta cu nerăbdare, încercând să acopere ultimelr lui cuvinte. Nu

putea suferi aduceri-aminte care aveau totdeauna drept urmare lacrimile şi suspinele doamnei Calaff, tăceri prelungite, tragice, de unde era greu să ieşi şi să reiei tonul normal. Am stat vreo două săptămâni, era o toamnă foarte frumoasă şi ne-am simţit foarte bine.

Paul intră ţinând copilul de mână, urmat de Dănuţ şi de Fräulein. În ultimul an, de când îşi retrăsese banii din fabrică – beneficiile nu i se păreau destul de considerabile şi nu se realizau destul de rapid – venea rar să-şi vadă socrii. Vizitele de duminică fuseseră de mult suspendate, casa era mută şi pustie, atmosfera grea (atâtea subiecte trebuiau evitate, încât nu mai era chip să închegi o discuţie). Marta venea de două ori pe săptămână cu Saşa, dar după ce bunică-sa îl săruta şi-i admira progresele – începuse să vorbească foarte devreme, corect şi precis – îl trimitea cu Fräulein la plimbare ca să rămână cât mai puţin în odăile mari, tăcute şi mohorâte.

— Tata n-a venit încă? întrebă Karst după ce schimbă saluturile de rigoare cu familia. E cam târziu u pentru copil, continuă el nemulţumit; ar fi trebuit să fie acasă la ora asta şi să mănânce.

— Dar tata vine îndată, Paul, spuse Laura neliniştită la gândul că domnul Calaff ar considera o impertinenţă în plus din partea ginerelui său plecarea copilului fără să-şi fi luat rămas bun de la el. Aveţi tren mâine la prânz, cum să nu-şi vadă copilul pe bunicu-său, înainte de plecare.

— I-a dat Fräulein o chiflă cu unt şi cu şuncă, zise şi Marta împăciuitoare. Cum vine tata, îi spune „la revedere” şi pleacă.

Karst se aşează, luă copilul pe genunchi şi începu să se joace cu el fără să se mai ocupe de ceilalţi. Peste puţin se auzi glasul domnului Calaff în curte. Doamna Calaff, Marta şi Laura răsuflară uşurate, deşi întâlnirea dintre socru şi ginere nu se desfăşura niciodată în destindere şi cordialitate. Dănu; îşi scoase mâinile din buzunare şi se ridică fără să vrea în picioare. Jean, care nu-şi găsea astâmpăr, îl imită.

Domnul Calafi se scuză în treacăt că întârziase, îşi

sărută nepotul, dar nu-i făcu niciunul din corn plimentele pe care Paul le aştepta de la toată lumea şi o sfătui pe Marta să-l trimită numaidecât acasă la culcare.

— Ce mai fac ai noştri din Focşani? întrebă bătrânul întorcându-se spre Jean, după ce copilul plecase cu Fräulein. Bine sănătoşi?

— Sănătoşi, tată. Adică… Jean se fâstâci, unchiul Rabitz se plânge de stomac, s-ar putea să vă întâlniţi la Karlsbad. Zice că s-a săturat de Slănic, nu i mai ajută… medicii sunt nişte cretini, nişte îmbe cili…

Domnul Calaff făcu un semn cu mâna, apoi i se «dresă lui Karst:

— Ei, ce mai zici? Ce părere ai despre afacere:) tramvaielor? Frumos, nu?

— Ce să zic? Aşa ceva numai la noi poate să se întâmple. În Germania sau în Austria, scandaluri de felul ăsta…

— Se mai întâmplă şi la ei, se întâmplă peste tot, nu se lasă nici străinii mai prejos, spuse domnul Calaff. Era în fond de aceeaşi părere cu gineresău, dar simţea nevoia să-l contrazică. E drept, însă, că în ultima vreme ne-am cam întrecut. Scandalul bisericesc, acuma tramvaiele… n-avem de ce ne plânge.

— În orice caz, cred că pe liberali îi cam frige povestea asta, cârâi Paul care de la venirea con servatorilor la guvern prindea bucuros orice prilej de a lovi în simpatiile politice ale domnului Calaff.

— Se poate, numai că, să vedem… cine râde la urmă, râde mai bine, răspunse bătrânul pe un ton neglijent. Carp îşi frânge gâtul în afacerea asta, e impresia mea şi nu numai a mea. Îi dă mână liberă lui Marghiloman care a luat-o razna şi regele n-o să-i ierte că vrea să-i compromită pe Brătieni… Şi ce idee nefericită să dea procesul lui Rosenthal L. Un avocat român n-a mai găsit în tot Bucureştiul? îşi frâng gâtul, dragă Paule, îşi frâng gâtul… Şi aşa de curând nu-l mai văd pe Carp prim-ministru…

Marta şi Paul mai rămaseră un sfert de ceas, apoi îşi luară rămas bun de la toată familia. Laura mai aşteptă

cinci minute ca să plece şi ea cu fetele: ştia că celor doi nu le făcea plăcere să umble în grup pe stradă, mai ales când grupul nu era format din persoane marcante.

Lia avea un caiet cu coperta în pătrăţele albe şi negre, în care trecea cu scrisul ei frumos, regulat şi ascuţit, reţetele de prăjituri şi de torturi găsite în cărţile de bucătărie vieneză, sau discutate îndelung cu Adela. În dimineaţa aceea era vorba de o cremă de fistic foarte ispititoare şi Lia se aşează în faţa scrinului şi căută în sertarul din dreapta sticluţa cu cerneală. Era vară, era cald, n-avea chef de citit şi voia să-i mai treacă timpul. Muie de câteva ori tocul şi scoase o exclamaţie de necaz: nu mai avea cerneală, trebuia să meargă în birou la domnul Calaff sau alături la Klar ca să umple sticluţa. Lia rămase o clipă nehotărâtă: putea să amâne pentru ora prânzului, când era sigură că nu e nimeni în birouri, dar era nerăbdătoare ca şi Hilda – îi semănau amândouă lui Jean în privinţa asta – iar când se apuca de o treabă n-avea linişte până n-o termina.

— Nu ştiu ce faci tu cu cerneala, îi spuse ea soră-sii care citea pe jumătate întinsă pe canapea. Parcă o bei. Cel puţin dacă ai avea grijă să umpli sticluţa la loc când vezi că e goală. Şi cum soră-sa nu răspundea: Nu vrei să te duci piuă în birou la bunicul?

Hilda dădu din umeri şi continuă să citească. De fapt domnul Calaff plecase mai devreme, Lia îşi aminti că o văzuse pe maică-sa conducându-l până la poartă şi Klar putea să fie undeva, prin fabrică. Dar chiar dacă îl găsea, doar nu-i era frică... pentru un pic de cerneală! Ce dumnezeu?

Traversă repede curtea şi deschise cu zgomot uşa biroului lui Klar. Se opri în prag, încurcată.

— Iartă-mă, te rog, domnule Klar, n-aş vrea să te deranjez, nu ştiam că eşti aici...

Se înroşi fără să ştie de ce, zâmbi şi tăcu. În casă purta părul legat într-o panglică la spate, ca pe vremea. când era la şcoală, Nu-şi scosese şorţul de bucătărie cu danteluţă pe margini şi în jurul buzunarului, iar mânecile

bluzei erau încă suflecate deasupra coatelor.

— Vă rog, poftiţi, domnişoară Lia, nu mă deranjaţi de loc. Vă pot servi cu ceva? întrebă Klar şi se ridică în picioare, zâmbind şi el.

„Ce drăguţă s-a făcut I îşi spunea în clipa aceea. Gropiţele astea în obraji… Parcă-i o Iloare”.

— Nu, mulţumesc… Numai nişte cerneală… Dar pot să iau de alături de la bunicul, spuse Lia şi începu să râdă timid, cu toţi dinţii ei albi, strălucitori şi cu gropiţele ce se adânceau drăgălaş în obraji.

— Cerneală pot să vă ofer şi eu, am în dulap o sticlă cât o damigeană, glumi Klar. Îmi daţi voie…

Lia îi întinse sticluţa ei şi aşteptă până i-o umplu. Când o luă, se murdări pe degete şi Klar se grăbi să-i întindă o bucată de sugativă ca să se şteargă. Lia se zăpăcise, nu lăsa sticluţa din mâna dreaptă şi nu izbutise să usuce cu sugativa cerneala prelinsă printre degete. Klar era şi el cam încurcat şi nu ştia ce povaţă să-i dea. În cele din urmă îi luă sticluţa din mâini, se murdări şi el, apucă o altă bucată de sugativă pe care o mototoli neîndemânatic în palmă, aşteptând să vadă la ce rezultat ajungea Lia, dar nu se gândi să lase sticluţa pe birou. Zâmbeau amândoi cu o sfiiciune copilărească şi nu spuneau nimic. Lia se hotărî la sfârşit să constate că sugativa izbutise să usuce cerneala de pe degetele ei, dar că era puţin probabil să poată şterge pata şi lăsă peticul murdar pe birou. Îndată, însă, începu să se scuze, roşindu-se din nou, că lasă murdărie şi dezordine şi făcu de două ori ocolul mesei în căutarea coşului de hârtii care se afla chiar în faţa ei, lângă scaun, şi de a cărui existenţă Klar părea să fi uitat şi el cu desăvârşire. Lia aruncă bucata de sugativă murdară, luă sticluţa, îi ceru din nou iertare pentru deranj, primi cu gropiţe adânci în obraji asigurări contrarii şi oferte pentru eventuale servicii de acelaşi fel în viitor, apoi plecă din birou.

Îl cunoştea pe Klar de trei ani şi jumătate, de când lucra la ei, dar nu vorbise niciodată cu el, nu-l zărea decât în treacăt şi se mulţumea să-i răspundă la salut când îl

întâlnea în curte sau în fabrică. Laura pomenea des numele lui, însoţindu-l cu elogii; era un funcţionar bun, domnul Calaff avea toată încrederea în el. „Ce are ăsta în călcâi n-aveţt voi amândoi în bostanele astea tari”, le striga el lui Albert şi lui Jean când făceau vreo boroboaţă sau când îi înţelegeau pe dos dispoziţiile zvârlite cu jumătate de gură, a căror interpretare lămurită nu îndrăzneau s-o ceară. Era deştept şi capabil… Ce ochi verzi avea! Nu era urât de ioc… o privise tot timpul zâmbind, parcă ar fi văzut-o pentru prima oară. Şi ea nu-şi scosese nici şorţul… şi era zbârlită 1 Lia puse jos sticluţa cu cerneală pe care o ţinea încă în mâna murdară şi se duse repede în dormitor ca să se vadă în oglinda cea mare.

Când plecă la prânz de la birou, Klar trecu agale prin faţa geamlâcului cu perdeluţe creţe de marchizet alb. Se opri un moment ca să-şi poată scoate din buzunar legătura cu chei şi s-o contemple cu o atenţie încordată, ca pentru a se convinge că nu lipseşte nimic din ea. Uşa geamlâcului era deschisă, dar înăuntru nu era nimeni. „Stau la masă. se gândi Conrad. Fare şi nevastă-sa au plecat mai devreme din fabrică azi, bătrânul nu-i aici…”

CAPITOLUL II

Domnul Calaff plătea lefurile în deuă chenzine, la 1 şi la 15 ale fiecărei luni, între orele douăsprezece şi două, după ce număra personal banii aduşi de la bancă, încuiat în biroul său unde nimeni, sub niciun pretext, n-avea voie să-l tulbure. Era proverbial pentru punctualitatea şi corectitudinea cu care-şi plătea oamenii: în douăzeci şi doi de ani de când înfiinţase fabrica, nu întârziase plata nici măcar cu câteva ore şi nimeni nu se putea plânge că fusese păgubit cu cinci bani. În schimb lefurile lui erau cele mai mici din oraş şi nu dădea niciodată niciun fel de gratificaţie de sărbători. Dar mai ales domnul Calaff nu acorda niciodată niciun fel de avans, fie chiar în ajunul chenzinei, oricât de grav ar fi fost motivul invocat pentru a-l îmblânzi şi această regulă o respecta cu atâta rigoare,

încât de ani de zile nu mai încercase nimeni să-i zdruncine soliditatea.

În dimineaţa aceea, intrând în curtea fabricii, domnul Calaff fu întâmpinat de moş Zalman care lucra la cazanele de săpun sub directa conducere a lui Stoicof.

Puţin după ce domnul Calaff vânduse trăsura şi caii, moş Zalman avusese un accident de pe urm» căruia rămăsese cu un genunchi anchilozat. Venise şovăind la fabrică şi ceruse cu timiditate de lucru.

Era un om cinstit, fusese mulţi ani vizitiu la domnul Calaff aşa că bătrânul îl primi şi-i oferi un serviciu uşor, cu o leafă ridicolă. Din cei şase copii ai lui nu mai trăiau decât doi, un fiu căsătorii undeva, lângă Vaslui, de la care primea veşti rare şi proaste şi o fiică ftizică şi gheboasă, care de trei luni de zile nu se mai ridica din pat. Moş Zalman era văduv, gospodăria i se dusese toată de râpă şi ca să mai uite de necazuri se îmbăta în fiecare sâmbătă seara la cârciuma lui Gărgăune, apoi adormea plângând cu capul rezemat de colţul mesei.

În dimineaţa aceea se apropie şovăind de domnul Calaff, cu ochii roşii, obrajii cenuşii şi umerii încovoiaţi.

— Ce-i, moş Zalman, ti s-au înecat corăbiile? întrebă eu indiferentă domnul Calaff şi dădu să treacă înainte, ducând mâna dreaptă în care ţinea bastonul spre stânga pieptului, în direcţia buzunarului interior unde ţinea portofelul, gest devenit un tic de când vânduse trăsura şi mergând pe jos, sau în tramvai, simţea nevoia să apere bancnotele ce avea asupra lui.

— Să trăiţi, domnu’ Calaff, spuse bătrânul cu glas răguşit şi se opri în faţa lui cu ochii în pământ. Să vedeţi… nu-i bine, nu-i bine de loc…

— Ce s-a întâmplat? întrebă domnul Calaff nerăbdător şi se opri şi el nemulţumit. Hai, spune repede, că n-avem vreme de pierdut, nici dumneata nici eu.

— Să vedeţi, domnu’ Calaff – reluă omul fără să ridice ochii din pământ – Surica… ştitf, Surica mea… Era bolnavă, a zăcut trei luni de zile… S-a prăpădit az noapte.

— A… Ei, îmi pare rău, moş Zalman, ştiu că s-a

chinuit biata fată, spuse domnul Calaff grăbit şi indiferent. Dar ce să-i faci! suntem cu toţii în mâna lui dumnezeu şi decât aşa viaţă... Mai bine că a scăpat şi s-a liniştit, săraca.

Domnul Calaff consideră că îşi exprimase suficient condoleantele şi făcu un pas înainte. În clipa aceea bătrânul ridică ochii spre el şi-l privi neliniştit şi rugător.

— Să trăiţi, domnu' Calaff, numai că vedeţi... trebuie, s-o îngrop şi am rămas şi eu fără un ban., poimâine luăm leafa... dacă aţi putea...

Domnul Calafi se încruntă şi strânse minerul bastonului în mână.

— Ce vorbă-i asta, moş Zalman? Doar nu lucrezi de ieri la mine în fabrică şi mă cunoşti destul de bine. Ai mai pomenit dumneata să dau cuiva avans? De ce mă superi de dimineaţă şi aşa, de pomană? Că doar nu-ţi trebuie cine ştie ce bănet, n-ai de gând să-i faci înmormântare clasa I.

Celălalt dădu din umeri obosit şi murmură cu acelaşi glas rugător:

— Poimâine-i teafa, domnu' Calaff, cât mai e până atunci?

— Păi îngroap-o şi dumneata poimâine, dacă-i aşa, sau caută prin vecini bani cu împrumut, răspunse bătrânul enervat şi porni înainte.

— Domnu' Calaff, gândiţi-vă şi dumneavoastră... atâta fată mai aveam şi eu, murmură moş Zalman, luându-se nehotărât după el. Şi dumneavoastră... şi dumneavoastră aveţi copii, să vă trăiască... şi pe alţii i-aţi îngropat...

— Ia nu te obrăznici, strigă domnul Calaff oprindu-se în loc şi lovind cu bastonul în pământ. Eu am avut cu ce să-mi ţin copiii; am avut şi cu ce să-i îngrop. Vrei să port şi grija copiilor dumitale? Şi pornind furios mai departe îi zvârli peste umăr din mers: Ce? eu ţi-am făcut?

În afară de ultimele cuvinte ale domnului Calaff, discuţia se purtase pe un ton obişnuit, aşa că nu atrăsese atenţia nimănui. Albert Farg, care auzise clopotul la poartă şi se mira că nu-l vede pe socrusău ivindu-se, apăru în clipa aceea în uşa atelierului de tâmplărie şi se pregăti să

treacă curtea spre birouri. Zărindu-l pe domnul Calaff, care-l lăsase în drum pe moş Zalman şi se îndrepta enervat, cu paşi mari, în aceeaşi direcţie, avu o presimţire rea, şi vru să bată în retragere, să dispară. Dar era prea târziu, bătrânul îl zărise şi fu obligat să facă câţiva paşi în direcţia lui ca să-l salute cu zâmbetul lui blând, timid şi neputincios.

— Ce-i cu zdreanţa asta aici, în mijlocul drumului? întrebă domnul Calaff, ridicând în vârfu! bastonului o bucată mare de sac cu care se acopereau lăzile în căruţă.

— A... de la căruţă... a uitat-o se vede ieri sears Cristea când s-a întors cu marfa de la gară, răspunse Albert, privind sacul cu încordare.

— Ieri?... De ieri seară stă aici în curte, zbieră domnul Calaff. şi nimeni n-o vede? Şi voi ce păziţi aici? Sunteţi chiori? Vă ţin de pomană? Dacă ploua peste noapte putrezea şi nu mai era bun o de nimica.

— Nu te supăra, tată, bine că n-a plouat, încercă să glumească Albert cu inima cât un purice

— Ce, eşti într-o ureche? Îţi baţi joc de mine? Domnul Calaff urla din ce în ce mai tare şi Iovei furios cu bastonul în pământ. La ferestre se zăriră câteva capete, apoi dispărură. Perdeluţele creţe ale geamlâcului fremătau neliniştite. „Unde o fi Laura?" se gândi Albert într-o clipă de luciditate. După ce nu eşti bun de nimic nu respecţi nici munca altuia – striga mai departe domnul Calaff – nu ai grijii de munca altuia, de lucrul altuia? Dobitocule 1

Albert era foarte palid şi-şi freca în neştire vârfuri le degetelor în palme.

— Dacă putrezea sacul, te duceai tu să ţumperi altul? Boule! Dobitocule I Pezevenghiule!

Albert se clătină uşor pe picioare. Toată curtea auzea... Din fund, de la ambalaje, o zări în sfârşit pe Laura care venea în goană spre ei. Dar era prea târziu. O fierbinţeală mare i se urcă în ochi şi-l arse buzele. Urlă şi el ca ieşit din minţi, cu o voce pe care nu şi-o recunoscu.

— Tu eşti... tu eşti un pezevenghi...

Domnul Calaff scoase un sunet nearticulat şi st repezi

la ginerele lui cu bastonul ridicat. Dar lovi tura o primi Laura, care se aruncă în clipa aceea între ei, o primi puternică, pe umărul drept, fără un geamăt, fiindcă nu simţi durerea.

— Tată, tată… te rog, murmură ea cu fata fără strop de sânge, în timp ce în dreapta gâtului o vână umflată zvâcnea cu violenţă. Albert o privea buimac şi tremura din tot corpul.

— Marş de-aici – urlă iar domnul Calaff cu bastonul ridicat – să nu te văd… marş, animalule, boule 1 Să nu te mai prind în faţa mea că-ii sparg capul!

— Du-te, Albert, nu-l supăra pe tata – spuse Laura – ai să vii pe urmă să-ţi ceri scuze. Iartă-l, tată dragă, iartă-ne, continuă ea cu lacrimi în ochi, cu groază în voce şi apucă mâna rece şi puternică a bătrânului încercând s-o sărute, în timp ce Albert pe depărta de-a-ndărătelea, fără o vorbă, tremurând încă şi cu faţa descompusă.

Domnul Calaff îşi smuci mâneca lovindu-şi fiica peste gură.

— Să nu-l mai prind în faţa mea cât sparg capul… Te învăţ eu minte, golanule… Stai la mine în casă pe mâncare şi pe băutură… Crezi că eşti la hotel? Obrăzniciile, neisprăvitule!… Mai du-te dracului să-ţi cauţi alt stăpân, să te mai hrănească şi altul de pomană…

Domnul Calaff rămase neînduplecat. Nici rugăminţile, nici lacrimile, nici promisiunile Laurei, care după o noapte de nesomn – arăta ca o umbră – veni a doua zi în birou şi căzu în genunchi în faţa lui, nu-i zdruncinară hotărârea.

— Nu mă enerva şi nu mă bate la cap cu tâmpeniile tale, spuse el cu un ton ridicat. L-am răbdat destul aşa dobitoc şi incapabil, ani de zile… M-am săturat. Îl are pe frate-său în Bucureşti, care văd că plesneşte de bine; să se ducă la el, treaba lui…

— Tată dragă – murmură Laura înspăimântată – gândeşte-te puţin… te rog, tată dragă… Noi ce facem… copiii… fetele sunt mari…

— Treaba voastră, n-aveţi decât să vă duceţi dup-i el, zbieră bătrânul. Ce? Eu vă ţin? Am nevoie de voi Găsesc în locul tău şi al lui bărbatu-tău zece oameni să mă servească mai bine decât voi şi cu jumătate de leafă… să nu trebuie să fac pomeni cu casă, cu lemne, cu dracu' să vă ia.

Laura plângea în genunchi în faţa lui şi obrazul ei slab, supt de nesomn şi de suferinţă, era urât şi dizgraţios.

Domnul Calaff fusese toată viaţa un om frumos şi sănătos, figurile ofilite şi suferinde îl enervau. Poate de asta pentru Laura, Anatol sau Jean nu simţise niciodată nici măcar umbra de interes pe care frumuseţea Silviei, a lui Lotte sau a lui Eugen îl trezeau în el.

— Tată, încă o clipă, te rog… Ce să facă el la Max? Poate că nu-l primeşte… altcineva nici n-o să vrea să audă… A greşit, îi pare rău… dă-i voie să-ţi ceară iertare şi n-o să se mai întâmple niciodată, îţi promit…

— N-o să se mai întâmple? Uite, neruşinata! ţipă domnul Calaff. N-o să se mai întâmple!… Dar ce, asta-i de întâmplat? Şterge-o de aici şi lasă-mă să-mi văd de treabă. Am să te chem la prânz să-ţi spun ce are de făcut idiotul ăla. Dar ai grijă să nu-l prind în fabrică sau prin curte că-i vai de el…

Cu puţin înainte de ora unu, domnul Calaff trimise pe cineva după Laura, care veni numaidecât şi rămase în picioare, în faţa biroului, cu sufletul la gură. Domnul Calaff o anunţă pe un ton de afaceri că doreşte să nu-l mai găsească în fabrică pe Albert până cel mai târziu în două zile.

— Îi dau cei zece mii lei care i-au mai rămas din zestre după ce a pierdut restul în afacerile lui strălucite. Mâine o să ţi-i dau – sper că azi se întoarce Klar de la Iaşi aşa că o să-l trimit numaidecât la bancă. Să-i bage dracului în ceva la Bucureşti, să se consulte cu Max, treaba lui… Tu şi copiii puteţi rămâne până vă scrie el să veniţi. Dacă nu… plecaţi cu el o dată, n-aveţi decât.

Laura îl asculta împietrită; nu-i venea încă să creadă.

— Tată dragă… şi cu toate că încerca să se stăpânească, să nu-l înfurie pe bătrân, începu din nou să

plângă. Dar ce o să zică lumea?... fetele sunt mari.

— Ia mai lasă-mă cu bocetele. Treaba lumii dacă vrea să zică ceva. Şi fetele... ce? Sunt fetele mele >

— Şi din ce o să trăim? tată dragă, mai şopti Laura înghiţndu-şi lacrimile cu greutate.

— Dar ce, tu n-ai leafă? Trebuie numaidecât să-ţi duci domnişoarele la toate spectacolele şi să le găteşti ca pe nişte prinţese? Să ştie şi ele ce-i greul, dacă tatăl lor nu-i bun de nimic.

Laura era distrusă. În casă nimeni nu scotea un cuvânt. Lia plângea tot timpul, Hilda îşi muşca unghiile până la sânge, Dănuţ se muta de pe un scaun pe altul, cu mâinile pe genunchi, cu o figură abătută, de om matur. Albert stătea toată ziua în picioare în faţa ferestrei, cu mâin-le la spate, mişcând din când în când buzele, ridicând din umeri din sprâncene, cu mimica omului care-şi vorbeşte singur. Ar fi vrut să nu mănânce, dar când venea ora mesei i se făcea foame şi se aşeza tăcut în faţa tacâmului său, acceptând farfuriile pline pe care i le întindea nevastă-sa, dar fără să ridice ochii de pe faţa de masă.

Spre seară, Laura se duse la Marta care se întorsese de două zile de la Ischl; n-o văzuse încă, numai Lia şi Hilda fuseseră la gară. (Nu pierdeau niciodată asemenea prile; un care erau evenimente importante în viaţa lor, deşi în cazul de faţă întâlnirea cu Paul, veşnic ironic şi dispreţuitor, nu en chiar o plăcere.) Marta şi Paul erau în chioşcul din grădină. Fräulein căpătase învoire să meargă la dentist şi Saşa se juca liniştit cu nişte cuburi colorate, într-un mic fotoliu de pai, în faţa unei măsuţe rotunde din aceeaşi garnitură. Se îngrăşaseră toţi trei, Marta avea pielea întinsă, fără o cută în jurul ochilor şi copilul avea nişte culori superbe.

Marta păru surprinsă că-şi vede sora singură, neanuntată, la o oră destul de târzie şi bănui numaidecât că s-a întâmplat ceva. O sărută şi închise cartea pe care o citea, după ce potrivi cu atenţie semnul de mătase liliachie, pictat de ea, la fila unde ajunsese. Paul lăsă şi el

ziarul din mână şi-şi privi cumnata cu o uşoară curiozitate.

Laura le povesti ce se întâmplase în ajun, oprindu-se la fiecare frază, fiindcă găsea cu greu cuvinte potrivite ca să descrie desfăşurarea catastrofei şi când isprăvi începu să plângă încet în batistă. Între ei se lăsă un moment de tăcere pe care o întrerupse Marta.

— Când zici că s-a întâmplat asta? Ieri? Curios! Ieri după-masă am fost pe la mama, dar nu mi-a pomenit un cuvânt... M-am mirat că n-ai venit şi tu... Nici Jean nu părea să ştie ceva.

— Şi Albert a ţipat la el şi i-a spus că-i un pezevenghi? întrebă Kart care izbucni deodată în râs fără să se sinchisească de privirea îngrozită a Laurei şi de jena Martei. E teribil... *Unerhort*, unglaublich ... Nu l-aş fi crezut în viaţa mea în stare de una ca asta.

Marta aşteptă în tăcere să treacă accesul de bună dispoziţie al lui Paul, pe care în fond îl găsea cam deplasat, şi o întrebă pe Laura dacă nu vrea un ceai sau o dulceaţă. Nu insistă când soră-sa clătină din cap deznădăjduită şi întrebă pe un ton neutru:

— Şi... tu ce ai de gând să faci? Probabil că ai să rămâi cu copiii, nu?

Laura o privi îngrozită.

— Marta dragă, dar cum îţi închipui?... Tocmai de asta am venit la tine... la voi... Trebuie să vorbeşti cu tata, el ţine aşa de mult la tine... Explică-i... fetele sunt mari, ce are să zică lumea? Ar fi o ruşine pentru toţi, pentru toată familia... Cum adică? să mă despart? să divorţez?... Şi unde să plec după el la Bucureşti? Dacă tatăl meu mă goneşte, o să

1 În limba germană: Nemaiauzit, de necrezut (n.r.).

mă primească un cumnat?... Din ce să trăim? Doamne, dumnezeule doamne, ce ţi-am făcut? Ce ţi-am făcut, doamne, că mă pedepseşti aşa? Şi Laura începu să plângă în hohote nestăpânite.

Copilul lăsă cuburile pe masă, îşi privi mătuşa încruntat şi începu să scâncească. Paul se ridică numaidecât de la locul lui, se duse spre el, îl luă în braţe, îl

sărută, suflă într-o trompetă care era pe un fotoliu şi-l linişti. Mărta, care-i făcuse semn soră-sii să tacă, se ridică pe jumătate de la locul ei şi urmări evoluţia dispoziţiei lui Saşs. cu atenţie încordată. Când copilul îşi reluă cuburile şi începu să se joace iar, amândoi părinţii se aşezară în fotolii şi Paul cârâi nemulţumit.

— Bagă de seamă, Laura dragă, stăpâneşte-te puţin, ştii ce impresionabil e copilul… Noi facem tot posibilul să-l înconjurăm de figuri vesele şi senine, să-i creăm un mediu plăcut. Nu-i nevoie să ia de pe acum parte la necazurile familiei.

Laura dădu din cap, silindu-se să zâmbească. Urmă o tăcere pe care Marta se hotărî în cele din urmă s-o întrerupă:

— Laura dragă, îmi pare foarte rău că eşti necăjită şi îmi dau seama perfect că eşti într-o situaţie delicată! Dar cred că trebuie să fii mai rezonabilă. Tu vrei ca noi, în fine, vrei ca eu – fiindcă n-are rost să-l băgăm pe Paul în ţoală povestea asta, nu-i aşa Paul? – vrei să intervin. Adică nu ştiu bine ce vrei… să-l rog pe tata să-l ierte pe Albert şi să-l ţină mai departe în fabrică? sau…

— Desigur că da, te rog, Marta dragă, tata tine aşa de mult la tine, are atâta consideraţie pentru voi! Dacă ai vrea să-i explici…

— Nu am ce să-i explic, Laura, îi tăie vorba Marta şi continuă pe un ton moralizator, aruncând din când în când priviri spre Paul ca să-i caute aprobarea. E limpede că Albert a greşit, că a făcut chiar o greşeală mare, de neiertat. Gândeşte-te cum s-a purtat tot timpul cu voi tata, gândeşte-te că v-a dat locuinţă la fabrică, pentru care nu v-a cerut chirie, că aveţi leafă, că lemnele nu vă costă, că fetele din fabrică îi ajută Adelei… Ce vrei mai mult? Asta pentru munca voastră? Dar cum? se cheamă că voi munciţi? e doar fabrica voastră, fabrica noastră a tuturor; cui o să rămână toată agoniseala tatii, când, doamne fereşte! o să se prăpădească? Marta făcu o pauză şi o privi pe Laura cu o demnitate senină în care nuanţa moralizatoare se accentua tot mai mult. Înţeleg că situaţia

asta este foarte delicată, că e chiar destul de neplăcută, reluă ea, dar... spune şi tu, Laura dragă, cine e de vină? Cine v-a băgat în tot buclucul ăsta? Astea sunt vorbe care se spun unui tată?

Paul pufni din nou amuzat, dar îşi reveni repede şi ascultă mai departe predica neveste-sii cu un aer de satisfacţie.

— Şi un tată ca al nostru I spunea mai departe vocea egală a Martei. Cum vrei tu să rabde el o astfel de impertinenţă din partea unui ginere? Mai ales când... iartă-mă, te rog, Laura, poate că te doare, dar, e mai bine să spunem lucrurilor pe nume, trebuie să recunoşti şi tu că Albert nu e n: ci capabil, nici energic, nici inteligent şi că nu poate impune respect şi consideraţie nimănui. Acuma... să doarmă cum şi-a aşternut, ce altceva pot să-ţi spun?...

— Marta dragă, dar ce are să zică lumea? Ce să fac eu cu fetele astea? Au douăzeci de ani, gândeşte-te...

Laura era înnebunită. Paul se sculă în picioare; toată chestia începuse să-l plictisească.

— Un moment, Laura, spuse el, şi se întoarse spre Marta: Nu înţeleg ce-i cu Fräulein, Marta, e aproape opt şi n-a apărut încă... Sper că nu-i scoate toate măselele din gură. În orice raz eu duc copilul în casă, e întuneric şi începe să fie răcoare... Nu mai sta nici tu mult afară, să nu te-a egi cu un guturai... Bună seara, Laura, şi nu te mai agita atâta, ascultă-mă pe mine... Lucrurile se vor aranja într-un fel sau altul... *Bubica, sag der Tante guten Abendl... und komm.*[10]

— Da, dragă Laura, vezi ce spune şi Paul, începu iar Mart”, după ce rămăseseră singure. Trebuie să te linişteşti şi să fii rezonabilă. N-ai încotro... Lasă I pe Albert să plece, poate că de data asta o să aibă noroc şi o să intre în vreo combinaţie cu Max sal cu Jacques Heller... Spui că tata îi dă zece mii de lei, e foarte frumos din partea lui, asta e o sumă, se poate face ceva cu ea... Cât priveşte ce are să spună lumea, eu te sfătuiesc să nu-ţi pese de nimic şi să-ţi

10 în limba germană: „Spune-i mătuşii bună seara... şi vino I" (n.r.).

vezi înainte de treabă şi de gospodărie. În toate familiile sunt necazuri din astea, nu trebuie să le luăm chiar aşa, în tragic; totul se linişteşte pân'. i la urmă... asta este. Şi fetele... ce vrei? Nu poţi schimba nimic, nici cu plânse e, nici cu nopţi nedormite. Desigur că amănuntul acesta nu e în avantajul lor, dar în definitiv... Cu Hilda ar fi me'se în orice caz mai greu. Lia e drăguţă, e gospodină, a avut o educaţ e frumoasă, o să se găsească ceva şi pentru ea. Doar nu trebuie s-o măriţi la douăzeci de ani... Silvia s-a măritat la douăzeci şi trei, eu la douăzeci şi patru şi slavă domnului I n-avem de ce ne plânge niciuna nici alta... Aşa! Te-ai mai liniştit puţin, îmi pare bine. Dar nu găseşti: că e cam rece aici? Poate vrei să vii şi tu un moment în casă... nu?

A doua zi, domnul Calaff îi numără zece mii de lei Laurei, care-i luă cu o mână tremurândă fără să-i mai numere şi ea o dată, cum o sfătuia taică-său cu un aer rece şi impersonal.

— Tată – îndrăzni Laura – dacă pleacă Albert înseamni că... leafa ui... înseamnă că...

— Poate că vrei să-i plătesc şi leafa mai departe, spuse domnul Calaff ironic. N-ar fi rău, asti i se şi potriveşte: s-a născut ca să fie rentier sau aşa ceva, că de muncit... În fine, treaba lui, nu-i un copil.

— M-am gândit că poate... Laura şovăi. Aş putea să mă ocup eu şi de cercuială... Dacă n-ai rjmic contra, dragă tată.

Domnul Calaff îşi răsfiră mustaţa, păru că se gândeşte puţin şi spuse:

— Dacă vrei şi dacă crezi că ai să poţi... Eu mă gândeam să caut pe cineva, dar aşa... Vreau să-ţi dai şi tu seama că sprijinul tău e tot la mine, că tot eu îţi port de grijă când eşti în nevoie. Numai să nu crezi că am să-ţi rabd neglijenţe sau pozne. Gândeşte-te bine înainte de a te apuca şi dacă nu eşti în stare, mai bine lasă-te păgubaşă. Să n-avem vorbă pe urmă.

— Îţi mulţumesc, tată, n-avea grijă, ai să fii mulţumit, şi, Laura se aplecă abătută să-i sărute mâna

— Să te ajute şi copiii, neapărat. Altfel n-ai să dovedeşti. Fetele să pună mâna la ambalaj, să nu mai stea toată ziua degeaba să citească romane. Şi băiatul, de mult m-am tot ţinut să-ţi spun să-l trimiţi în birou. Să ajute la maşina de copiat, să scrie adrese... I-au mai rămas câteva zile de vacanţă, ce altă treabă are? Chiar când se începe şcoala tot are să găsească două-trei ore libere după masă... A... şi să nu-ţi închipui că ai să iei toată leafa lui Albert. S-a terminat cu patru sute de lei pe lună, trei sute e berechet... să zicem trei sute douăzeci... Şi nu te mai holba aşa la mine, încheie el ridicând tonul, că mie nu mi-e greu să mă răzgândesc...

În cele trei zile care se scurseră între izbucnirea scandalului şi plecarea la Bucureşti, Albert nu ieşi de loc din casă. Nu se mişca din dormitor, nu-şi părăsea postul din faţa ferestrei şi venea în sufragerie doar când era chemat la masă. Copiilor li se adresa fără curaj, cu sfială şi cu durere. Cu nevastă-sa vorbea puţin şi faţă de ea vorbele şi gesturile

lui sunau străin, aproape duşmănos. Laura nu-i făcuse nicio observaţie. Nu plângea în faţa lui, la masă îl servea primul, îi alegea bucata cea mai bună de carne şi-l întreba dacă a nimerit-o destul. de grasă sau destul de slabă, dacă sosul nu e prea piperat ori prea acru.

Lia nu se ducea nici ea nicăieri. Nu voia să dea ochii cu Klar, îl pândea doar în geamlâc la orele când ştia că vine sau pleacă din fabrică şi simţea o uşoară mângâiere văzându-l cum îşi încetineşte mersul, ca mai înainte, când ajunge în dreptul ei şi încearcă sădesluşe >scă prin perdeluţele de marchizet dacă ea este acolo. îi era ruşine, ar fi vrut să ştie ce părere avea el despre cele înâimplate şi dacă purtarea lui faţă de ea avea să rămână aceeaşi. Fină atunci trebuia să se mulţumească doar cu zâmbetele pe care le schimbau de câteva ori pe zi, salutul lui care rămânea atât de respectuos şi abia îndrăznea să fie mai lung şi mai insinuant decât înainte, cele câteva vorbe o dată la două-trei zile, când se întâlneau prin curte, în poartă sau în birou. Lia avea mereu câte ceva de scris

acum şi răsturna veşnic sticluţe de cerneală, primejduind mobila, covoarele, feţele de masă – toate porneau de obicei din iniţativa ei, ea îi era superioară, avea sentimentul foarte limpede al aces + ei superiorităţi. Deşi făcând parte din ramura năpăstuită şi desconsiderată a familiei, ea se ştia totuşi nepoata stăpânului, era o domnişoară cu educaţie aleasă şi tatăl ei, cât era el de nepriceput şi de neinteligent, Cobora totuşi dintr-o familie veche, bogată, cu nume mare, nume pe care şi domnul Calaff îl rostea des şi cu satisfacţie. Albert Farg era ginerele stăpânului, oamenii din fabrică nu uitau asta niciun moment şi deşi nu ţineau prea mult seamă de el, îl priveau şi i se adresau cu respectul cuvenit acestei calităţi. Dar acum? Acum tatăl ei era izgonit ca o slugă oarecare, ca un muncitor, nici măcar ca un funcţionar… Era sigură că se vorbea numai despre asta în fabrică şi când privea din dosul perdeluţelor de marchizet la circulaţia din curte, inima începea să-i bată cu putere şi obrazul i se încingea de ruşine ori de câte ori vedea doi-trei oameni oprindu-se ca să schimbe câteva vorbe ori să aprindă o ţigară. I se părea că toată lumea priveşte spre geamlâc cu zâmbete de ironie, că atunci când veneau să le ceară, să le aducă sau să le comunice ceva din partea Laurei, fetele din fabrică erau obraznice şi batjocoritoare. Klar discuta desigur şi el despre cele în împlate, probabil că se aflase totul şi în oraş i se puneau întrebări, i se cereau amănunte… Ce răspundea el oare? Ce spunea despre tatăl ei? Avea acum mereu ocazia să se gândească la ea, dar cât de dureroasă şi de penibilă era această unică, această slabă mângâiere!

În ultimele două luni de când începuse să simtă nevoia de a-şi umple foarte des sticluţele de cerneală în biroul lui Klar, Lia nu-şi pusese decât în treacăt întrebarea de ce se piaptănă cu atâta atenţie şi de ce îşi îmbracă altă rochie înainte de a traversa curtea, de ce aşteaptă în geamlâc sosirile şi plecările contabilului, de ce se bucură când îl vede, e bine dispusă şi însufleţită dacă îl ştie în oraş şi de ce e nervoasă şi îngândurată când află că pleacă pentru câteva zile la Vaslui, la Iaşi sau la Botoşani. Hilda,

care o observa cu ochi ascuţiţi şi cuprinzători şi care uneori o întreba cu glas sarcastic dacă nu-i e cald la ora prânzului în geamlâcul încins de soare ori se informa pentru a câta oară copiază reţeta pateurilor cu ciuperci. Hilda îşi pusese probabil mai serios această întrebare şi ar fi fost poate în măsură să-i răspundă, dar ea tăcea, nu-i pomenea un cuvânt despre Klar <M nu făcea niciun fel de aluzie, niciun fel de comentariu care să-i şi trădat perspicacitatea.

Lia, însă, n-avea perspicacitatea Hildei, nu avea de loc perspicacitate şi nu ştia nu numai ce se întâmplă în sufletele altora, dar nici chiar în sufleţelul ei naiv şi simplu în care nu încăpeau frământările mari şi care nu putea fi încercat de pasiuni sau de dureri răscolitoare. Nu se gândise o clipă că ceea ce i se întâmpla avea o cât de mică asemănare cu stările de suflet ale eroilor din romane, stări pe care Henri Bordeaux sau René Bazin le analizau cu complezentă şi cu o elegantă rafinată pe un mare număr de pagini. Dragoste? Ce stupiditate! În casa Calafi se vorbea despre căsătorie, dar despre dragoste?... Şi cum se putea măcar gândi Lia Farg, nepoata lui Emil Calaff, la o căsătorie cu Conrad Klar, contabilul fabricii, un băiat sărac, de familie obscură, care locuia la mahala, nu fusese niciodată în străinătate şi învăţase singur franceza şi germana! Era o idee atât de stupidă, încât fără s-o aprofundeze serios, Lia simţise că n-are nevoie să-şi ferească prea tare de ai săi zâmbetele şi ocheadele. Cui i-ar fi dat prin cap una ca asta? Contabilul fabricii!

Lia băgase de seamă că Klar e tânăr şi simpatic, şi că o mică vizită în biroul lui poate fi mai interesantă şi mai distractivă decât consfătuirile cu Adela sau certurile cu Hilda, într-o zi plicticoasă de vară când îşi căuta de lucru, încercând să alunge urâtul ca de obicei, adică fără mare succes. Vara era totdeauna mai grea de suportat decât iarna, din cauza căldurii, a prafului, a dispariţiei ştirilor mondene din *Tribuna liberală* în lipsa lumii bune din oraş, plecată în staţiuni climaterice. Nici Marta nu era în Galaţi, vizitele făcute doamnei Calaff, somnolentă şi istovită în

fotoliul ei de paie, transportat de Dochita în curte, n-aveau niciun farmec şi plimbarea de duminică după-masă pe strada Domnească, populată de mici funcţionari şi de băcani năduşiţi, însoţiţi de nevestele lor prost îmbrăcate, gesticulând şi vorbind cu glas tare, devenea pur şi simplu un prilej de enervare şi de melancolie. Aşteptarea zilnică în geamlâc a unui zâmbet şi a unui salut politicos – poate nu numai politicos – era o variaţie plăcută şi o înviorare: sentimentul că acest zâmbet şi acest salut pornesc de la un subaltern, pe care simpatia ce-i arăţi îl onorează, era nou şi ameţitor pentru Lia.

Şi acum? Acum Klar ştia că tatăl ei e izgonit din fabrică, izgonit cu scandal şi cu ruşine, că pleacă în lume să-şi caute norocul, că ai lui rămân să slujească bătrânului şi să trăiască din mila lui… Cum putea să se mai uite Lia în ochii contabilului, cum putea să-i mai răspundă la salut acum, când zâmbetul ei nu mai putea avea n ci un fel de siguranţă, când umbra de superioritate pe care o avea asupra lui se risipise de tot? Lia plângea cu amărăciune şi-şi spunea că nici măcar pentru contabilul fabricii ea nu mai constituia o partidă interesantă.

Hilda era cufundată într-o desperare ale cărei proporţii puteau fi apreciate după felul cum se manifesta, adică după apatia şi muţenia în care ciizuse, ea care reacţiona de obicei cu violenţă la orice supărare, cu strigăte, uşi trântite, obiecte mutate cu zgomot mare dintr-un loc într-altul. De data asta nu spunea aproape nimic, nu plângea, nu făcea reproşuri şi nu se certa cu nimeni. Lui taică-său nu i se adresa – relaţiile dintre ei nu fuseseră niciodată dintre cele mai duioase – nu se uita la el, şi la masă, privirilor neliniştite şi umile pe care Albert le plimba pe rând pe feţele copiilor săi, ea le oferea un obraz împietrit de pe care nu se mai ştergea o expresie de dispreţ şi de ostilitate. Stătea toată ziua întinsă pe canapea, cu privirea în tavan, clipind din când în când cu nervozitate din ochi şi înconjurându-i cu o reţea deasă de cute nenumărate.

Cum avea să fie prima întâlnire cu restul familiei? se

întreba ea. Jean fusese pe la fabrică după conflict, Hilda îi auzise prin curte vocea dinadins îngroşată şi poruncitoare, dar nu intrase pe la ei, nici nu se oprise măcar în pragul uşii ca să le dea bună-ziua şi să strige ca de obicei: „Ei, nu-i nimeni pe aici? Ce-i cu voi? aţi murit cu toţii?” Ce grosolan avea să fie de acum înainte cu soră-sa! Ce indiferent şi dispreţuitor faţă de ele, de ea şi de Lia I Şi Marta? Şi Paul? Nu dăduseră niciun semn de viaţă, deşi ştiau că taică-său trebuia să plece şi că era exclus să îndrăznească să-şi ia rămas bun de la ei. Puteau să se aştepte la orice din partea lor, erau în stare să găsească un pretext ca să le interzică să mai vină la ei în casă. Da. Paul era în stare de aşa ceva, de teamă ca nu cumva într-o zi să se întâlnească ia ei cu cineva din lumea bună, din cercul select în care intraseră, cu Violette Laub sau cu doamna doctor Dorian, prietenele intime ale Martei. Şi aşa, printr-un fel de convenţie tacită dar foarte riguroasă, se stabilise că ei, Fargii, nu erau invitaţi la ceaiurile date de Marta în prima dumin că a fiecărei luni şi vizitele lor, ale Hildei şi ale Liei, erau binevenite numai dimineaţa. Laura, care nu putea fi liberă decât spre seară, nu venea să-şi vadă sora decât de două-trei ori pe an, când era poftită. Asta se întâmpla în general când cei doi voiau să-i ceară vreun serviciu şi atunci Marta, cu care se întâlnea marţea şi vinerea după-masă la doamna Calaff, îi spunea pe un ton amabil şi protector: „N-ai mai fost de mult pe la noi, Laura dragă, m-a întrebat şi Paul ce-i cu tine, vrea să te vadă. Nu vii mâine după-masă cu fetele la ceai? Adu-l şi pe Dănut; am să-i spun femeii să facă prăjitura aceea cu fructe zaharisite care-i place lui”. Asta se întâmpla înainte, înainte de nenorocire, dar acum? Acum Paul ar fi fost în stare să le cheme când avea musafiri şi să le pună să spele vasele în bucătărie, chiorul ăla pocit şi antipatic, ticălosul ăla fără suflet, cire-şi bătea joc de toată lumea şi nu respecta decât averea şi succesul.

Hilda se gândea la Silvia şi la Dolo, care potrivit unei tradâtM plicticoase şi stingheritoare pentru toată familia, trebuiau să sosească peste câteva săptămâni cu fetiţa în

vizita anuală făcută părinţilor. Îşi imagina discuţia dintre Silvia şi Marta care avea să-i înfăţişeze evenimentul cu rezerva ei prudentă şi imparţială, comentariile indignate ale Silviei, reflecţi: la ei şi mărturisirea că se jenează foarte mult fată de Dolo şi de rudele lui din Lemberg, atât de distinse şi de bine văzute în societate, pentru toate catastrofele ce se întâmplau în familia ei din Galaţi şi printre care ultima părea cea mai ruşinoasă. O vedea pe Silvia cu nasul sus şi buzele strânse primind vizita lor cu o răceală severă, afectând să ignoreze complexitatea cumnatului urgisit, ducând cu ele o conversaţie intenţionat lipsită de conţinut şi strecurând mereu aluzii prosteşti şi îndemnuri la cumpătare şi supunere.

Cum trebuia să procedeze cu scrisorile? Ce să le scrie mătuşi-şi Jenny las şi Eleonorei, care aveau să afle totul în curând, amplificat poate şi înflorit, iar după aceea aveau să aştepte cu nerăbdare scrisori din Galaţi ca să ştie tot adevărul. Şi când tata se va instala la unchiul Max – şi dacă nu-l primeşte? – în ce termeni vor trebui ele, adică ea, Hilda, care purta grija corespondentei pentru toată casa, să mulţumească, să flateze, să-şi arate recunoştinţa?

Mai era şi corespondenta cu cele două-trei foste colege de şcoală cu care era încă în legătură, cu Silvia Berman, cu Aglae, dar mai presus de toate cu Valérie Râmniceanu, singura ei mângâiere, singura ei speranţă, singura e: bucurie. Hélène Alexatos va afla totul – poate că aflase numaidecât – fiindcă tatăl ei lucra cu domnul Calaff, îl cunoştea pe ginerele lui şi venea pe la fabrică. Hélant locuia pe aceeaşi stradă cu surorile Donici, care erau în corespondentă cu Valérie… Totul se va şti, totul, totul… Cum să-i mai scrie? pe ce ton?» Dacă păstra mai departe stilul monden şi voios, fără să pomenească nimic despre necazurile ei, Valérie putea s-o acuze de inconştientă şi insensibilitate, s-o dispreţuiască şi să nu-i mai răspundă; dar dacă îi povestea sub o formă oarecare ce se întâmplase – şi sub ce formă se putea povesti aşa ceva? – avea de aşteptat altceva decât dispreţ? Poate milă, da, milă, dar asta era tot aşa de dureros şi de usturător; Hilda se temea

de milă ca de foc şi asta de multă vreme, din copilărie, când o întâlnea uneori în ochii celor care urmăreau lung cu privirea paşii ei şovăielnici şi chinuiţi. Ce era de făcut? Nu putea să renunţe la Valérie! Valérie era mândria ei, relaţiile dintre ele îi întreţineau iluzia că ocupă totuşi un anumit loc în societate, că e preţuită, că e considerată ca pe vremuri o fată de familie bună, cu avere, pe picior de egalitate cu toate fetele de familie bună şi cu avere, cu care ani de zile dormise în acelaşi dormitor de internat, sub supravegherea aceleiaşi maici de gardă, cu care ispăşise aceleaşi pedepse, în tovărăşia cărora ascultase dimineaţa, somnoroasă şi îngheţată, aceeaşi liturghie în capelă

Anii aceia frumoşi, neuitaţi, anii de şcoală, anii în care opt luni din douăsprezece erau departe de fabrică, departe de mahalaua noroioasă pe timp de ploaie, plină de praf şi de bălegarul vitelor vara, la adăpost de ţipetele bunicului, ferite de privelişte a trudei şi a umilinţelor pe care le îndura mama lor. Anii aceia frumoşi şi senini! Trebuia oare să se resemneze cu gândul că aveau să fie singurii ani frumoşi din viaţa ei?

Dacă cel puţin nu s-ar fi întâmplat şi asta, dacă ar fi putut să continue corespondenţa cu Aglae şi cu Valérie, să le povestească ce fel de pălării îşi adusese Marta de la Viena, ce persoană fină şi cultivată angajase ca Fräulein la copil, dacă ar fi putut mai departe să enumere personalităţile gălăţene mai interesante pe care le zărise în sala Papadopol la ultimul concert al lui Enescu 1 S-ar fi mulţumit şi cu atât, îşi spunea ea acum şi, cu privirea pironită în tavan, măsura tot mai exact şi pătrundea tot mai adânc în grozăvia nenorocirii care-i lovise.

În ajunul plecării lui Albert, Laura rămase o clipă singură cu fetele în sufragerie şi le anunţă dorinţa bunicului de a le vedea dând o mână de ajutor în fabrică.

— N-are să fie cine ştie ce muncă grea… La ambalaj, de exemplu… E şi o distracţie, o să vedeţi…

Laura vorbea cu un glas străin şi vâna din dreapta gâtului îi zvâcnea cu putere.

Lia deschise gura să spună ceva, dar păstră tăcerea cu ochii ţintă la maică-sa. Hilda îşi sprijini mâna de speteaza unui scaun. Se înroşi violent, apoi, brusc, se făcu albă la faţă ca hârtia.

— Să… Dar… Şi ca şi cum abia ar fi început să înţeleagă despre ce era vorba, începu să ţipe ca scoasă din minţi: Şi dumneata ai primit? Ai primii să faci din noi nişte fete de fabrică? nişte…

Hilda se depărtă de speteaza scaunului cu o mişcare neaşteptată şi piciorul ei slab, cu gheată complicată şi grea, îşi pierdu echilibrul. Fata încercă să şi-l regăsească, apucă din nou speteaza, dar căzu pe spate şi scaunul se răsturnă peste ea lovind-o în bărbie. Lia ezită o secundă, apoi izbucni în plâns şi fugi în odaie.

— Ce stai şi te uiţi la mine ca o idioată, urlă Hilda către maică-sa. Mişcă-te, ridică-mă!… De ce m-ai adus pe lume dacă ştiai că taică-meu e ui nătărău, care o să mă bage lucrătoare la fabrică!

Maximilian Farg şi soţia lui se ridicaseră tocmai de la masă. Diana îşi verifica argintăria din sertarele bufetului masiv – argintăria era pasiunea ei, era vestită pentru câteva piese frumoase şi rare – iar Max îşi luase ziarele şi se instalase pe bancheta joasă, pluşată, în formă de potcoavă, care se rotunjea de-a lungul curburii peretelui dinspre stradă; sub ferestrele înguste şi înalte. Cineva sună la uş. i din faţă şi fata în casă apăru curând în sufragerie.

— A venit domnul Farg – spuse ea – domnul Farg din Galaţi… fratele domnului.

— Albert 1 exclamă Diana surprinsă şi închise maşinal sertarul bufetului. Auzi, Max? Pofteşte-l înăuntru, de ce-l laşi în antreu? spuse ea cu vioiciune. Să ştii că s-a întâmplat ceva – mai adăugi ea repede după plecarea fetei – ri-a mai fost la

Bucureşti de la nunta noastră… sunt doisprezece ani de atunci.

Albert apăru în holul despărţit de sufragerie printr-o uşă mare de sticlă şi Diana se grăbi să-i iasă înainte. Max

mai rămase o clipă pe banchetă, cu ziarele în mână, pufăind din pipă şi păstrând un zfanbet nesemnificativ pe buze, apoi se ridică şi el alene, făcu câţiva paşi şi scoase pipa din gură.

— Bine ai venit, Albert, spuse Diana şi primi cu bunăvoinţă îmbrăţişarea cumnaiului şi a unchiului ei, în care simţi numaidecât o nelinişte abia stăpânită. Apoi văzând că Max rămâne în fundul odăii şi continuă să zâmbească învârtindu-şi pipa între degete: Poate că ai să accepţi să te deranjezi până încoace... Ai observat, sper, că avem un musafir care din întâmplare e frate-tău. Şi în timp ce cei doi fraţi se întâlneau la jumătatea drumului şi se îmbrăţişau, Albert cu emoţie şi cu un fel de deznădejde, Max flegmatic şi fără nicio ardoare, Diana deschise din nou uşa spre hol şi strigă în direcţia odăii copiilor:

— Daisy!... Tom... A venit Onkel Albert 1 Înfăţişaţi-vă... Sunt sigură că nu v-aţi culcat încă... Hai 1 să-l daţi gata cu deşteptăciunea voastră...

Copiii intrară peste puţin în odaie. Fräulein se mulţumi să traverseze holul cu ochelarii pe nas şi privirea întoarsă spre ei, încercând să zărească pe fratele domnului Farg, dar nu veni să-l salute. Era tot atât de susceptibilă pe cât era de curioasă, se simţea jignită fiindcă Diana n-o chemase şi pe ea înăuntru şi era ferm hotărâtă să-i atragă atenţia că înţelege să fie tratată nu ca o slugă, ci ca un membru al familiei, ca în toate casele în care fusese angajată până atunci, de către toate doamnele distinse. (Fräulein plănuia să accentueze acest ultim amănunt, ca de obicei când spera s-o atingă pe Diana, ale cărei maniere originale şi zvăpăiate o scandalizau veşnic.)

Copiii erau amândoi înalţi şi foarte slabi. Daisy avea nişte ochi bizari, care priveau pieziş şi erau înconjuraţi de umbre violete. Dădură mâna cu

unchiul lor pe care nu-l cunoşteau, se lăsară sărutaţi fără să-l sărute şi ascultară în tăcere şi cu oarecare mirare complimentele lui anoste şi umile.

— Gata! acuma la culcare! hotărî Diana care-şi dădea

seama că Albert avea ceva pe inimă şi că simţea nevoia să se descarce. Duceţi-vă în odaia voastră şi nu vă mai luaţi la bătaie dacă vreţi să mergeţi după-masă la cinema. S-a înţeles?

Nici Tom nici Daisy nu părură să ia în seamă ameninţările mamei lor, ale cărei porunci le ascultau cu indiferenţă, dar se retraseră numaidecât fără nicio părere de rău fiindcă Onkel Albert părea un personaj foarte puţin interesant şi de o valoare mediocră.

— Ei, aş 1 Nu vezi ce sfrijiţi şi galbeni sunt, spuse Diana întrerupând elogiile stângace pe care Albert se găsea obligat să i le aducă pentru statura şi frumuseţea copiilor. Şi obraznici… îmi fac zile fripte… Dar nici nu te-am întrebat măcar dacă ai mâncat ceva. Trebuie să-ţi fie foame.

Albert nu mâncase nimic, dar încercă să refuze şi o rugă să nu-şi facă griji pentru el.

— Lasă fleacurile – răspunse cumnată-sa – aici nu eşti în casa Calaff şi nu trebuie să faci fasoane. Apoi sună fata şi-i spuse să aducă un tacâm.

În timp ce se ospăta cu poftă şi cu recunoştinţă, Albert răspundea vag la întrebările Dianei care-i cerea veşti de la cei din Galaţi. După ce termină ultima piersică din fructiera de argint şi împinse la o parte, îndestulat şi obosit, farfurioara cu sâmburi, Diana rosti cu francheţea ei bruscă, pe care unii o găseau aproape brutală:

— Hai, acuma dă-ţi drumul, spune ce ai de spus; parcă nu te ştiam amator de voiajuri şi nu-mi vine a crede că te-a trimis bătrânul la Bucureşti ca să ne faci nouă o vizită şi să ne aduci salutări din partea lui.

Albert îşi puse capul în piept, se rezemă de speteaza fotoliului şi-şi împreună cu un gest şovăitor mâinile pe faţa de masă. Se simţea aşa de bine după prânzul acela excelent – nu mai mâncase din ajun, dimineaţa plecase foarte devreme de acasă şi nimeni nu se gândise că ar fi acceptat cafeaua cu lapte în emoţia despărţirii; la plecare, Laura uitase să-i dea pachetul voluminos cu pui rece şi caşcaval pe care i-l pregătise, el se jenase să i-l ceară, deşi

îl văzuse şi se gândea mereu la hrana pentru drum şi plecase enervat şi furios pe nevastă-sa – se simţea la adăpost în sufrageria aceea mare, boierească, în casa lui frate-său care. avea noroc în afaceri şi câştiga bine. Ce fericit ar fi fost dacă ar fi putut spune că bătrânul a murit sau a paralizat, că el şi Laura se ocupă acum de fabrică şi că a venit în Bucureşti pentru treburi… Oftă, întoarse capul într-o parte, mai rămase o clipă nemişcat şi nehotărât apoi ridică sfios privirea spre fratele şi cumnata lui, neştiind dacă trebuie să zâmbească, sau dacă e mai nimerit să păstreze un aer serios şi trist.

— Să vedeţi, începu el, dar se opri numaidecât. Un nod i se urca în gât, ca la copiii care trebuie să şi mărturisească o poznă şi nu ştiu de unde s-o înceapă. Era obosit, ar fi preferat să-şi facă somnul de după-masă cu satisfacţia omului sătul după un prânz gustos şi savurat în tihnă şi să prelungească încă iluzia unei vizite făcute fratelui său mai mic, fără alt scop decât acela de a-l vedea după un timp mai îndelungat. Dar nu se putea. Cei doi aşteptau în tăcere şi-l priveau cu o curiozitate crescândă. Uite cum – reluă el cu glas domol şi nesigur – m-am Certat cu bătrânul… Simţi că i se urcă lacrimile în ochi şi povesti restul într-o cascadă de fraze incoerente, întretăiate de sughiţuri de plâns şi de exclamaţii. Când sfârşi, se opri şi rămase cum mile împreunate pe masă şi cu capul în jos. fără a îndrăzni să se uite în ochii Dianei ori ai lui Max.

— Şi ce ai de gând să faci acum? întrebă frate-său cu zâmbetul lui flegmatic, umplându-şi tacticos pipa.

— Să vedeţi… am zece mii de lei… vreau să caut o combinaţie, spuse Albert, grăbindu-se să anunţe că are bani, ca să nu creadă Max că a venit să-i ceară de pomană.

— Zece mii de lei I Zâmbetul lui Max se accentua. Straşnic capital, ce să zic…

— Mai bine decât fără el – se amestecă în vorbă Diana – tot e bine că s-a îndurat să-ţi dea şi atâta, câinele ăla bătrân.

— Şi ce vrei să faci cu el? întrebă Max după o scurtă tăcere reluându-şi zâmbetul

— Încă nu ştiu… de asta am venit la tine… să ne sfătuim. Albert intrase într-un fel de panică. Dacă ai vrea să lucrăm împreună…

Max îşi scoase pipa din gură şi începu să râdă. Diana îl privi şi clătină dezaprobativ din cap, apoi se întoarse către cumnatu-său.

— Nu te uita la el, aşa se pomeneşte râzând… are un simţ deosebit al umorului… O să se găsească neapărat ceva de făcut şi cu ăştia zece mii de lei, dar bănuiesc că n-ai de gând să te apuci de afaceri chiar astăzi. Eşti obosit, odihneşte-te un ceas-două şi pe urmă o să mai staţi de vorbă. Ţi-a dus fata bagajul în odaia ta… avem şi noi odaie de musafiri, ce crezi… Vino cu mine să ţi-o arăt.

— Şi unde ai să locuieşti? mai întrebă Max, ridicându-se de la masă cu ziarul în mână.

Albert, care se ridicase şi el, înseninat şi încurajat de vorbele Dianei, rămase locului şi-şi plimbă privirea dureroasă şi rugătoare de la unul la altul.

— Credeam că… am crezut… Nu-mi trebuie mare lucru… nu s-ar găsi la voi un colţişor şi pentru mine?… Numai la început… Pe urmă dacă merge treaba o aduc pe Laura, vin şi copiii şi căutăm casă…

CAPITOLUL III

— Atunci nici la Piatra şi nici la Botoşani n-ai făcut multă treabă, spuse domnul Calaff, mai curând pe tonul constatării decât al unei interogaţii.

Klar ridică din umeri a neputinţă. Neplăcerea de a recunoaşte că nici de data asta talentul lui de a convinge, cunoştinţele şi simpatiile de care se bucura printre negustori nu-i fuseseră de folos, era întrecută de satisfacţia de a vedea înfrângerea şi enervarea bătrânului.

— Din păcate nu, domnule Calaff. Şi nici la Vaslui… până şi moş Leib Bercovici, care nu m-a refuzat încă niciodată, mi-a arătat oferte de la Garnic şi de la Gottfried Boltz… reduceri de cincizeci bani la ladă. Cu chiu cu vai s-a hotărât să comande douăzeci de lăzi, după ce mi s-a

plâns de săpun şi mi-a cerut o bonificaţie de doi bani la kilogram. Cam asta e situaţia. Mai departe…

— Mda, murmură domnul Calaff gânditor şi-şi răsfiră mustaţa cu degetele lui puternice. Jean, pe care de la o vreme taică-său îl tolera mai des în birou, deşi fără să-l consulte vreodată în chestiuni importante şi continuând să-i demonstreze cu zbierete şi înjurături că e un idiot şi un incapabil, tuşi preocupat, îşi retrase palma dreaptă de sub obrazul drept lăsând o pată mare, roşie, sub ochi şi rezemându-şi celălalt cot de marginea biroului îşi cuprinse obrazul stâng cu palma stângă. Mda, repetă domnul Calaff ieşind din visare. S-ar părea că nu sunt greutăţi de moment cum credeam în iarna trecută când scăderea a devenit mai sensibilă, nu-i aşa? E o situaţie care durează cam mult, se plânge toată lumea de ea.

— Exact. Voiajorul lui Garnic face şi el bonificaţii, oamenii lui Bolz la fel… Aţi văzut că nici cei din Brăila nu stau mai bine şi fabricile din Bucureşti au şi ele destule necazuri. Avem concurenţi serioşi, domnule Calaff – zâmbi prudent Klar – petrolul lampant, gazul aerian… Şi acuma electricitatea. S-ar zice că nu-i de glumit cu ea…

— Electricitatea? Cine are lumină electrică la Galaţi? îndrăzni Jean. Luminările…

— Da, curios, spuse domnul Calaff cu ochii în gol, fără să pară că ar fi auzit vorbele lui Jean. Fiecare negustor de aţică de pe strada Tecuci visează să aibă cel puţin gaz aerian în dugheană. Mâine-poimâine n-o să-i mai convină nici asta, o să vrea curent electric…

Cu aproape douăzeci şi cinci de ani în urmă, când domnul Calaff începuse să se intereseze de luminări, lumina electrică era unul din elementele de confort pe care i le ofereau hotelurile şi restaurantele luxoase din străinătate şi el aprecia această dovadă de civilizaţie la dispoziţia oamenilor bogaţi, socotind că ea avea să pătrundă în ţară destul de târziu ca să nu primejduiască interesele tinerei lui firme. Industria de luminări era pe atunci în floare şi el intrase repede în rândul reprezentanţilor ei de frunte. Fabrici nu erau decât la

Bucureşti, la Galaţi şi la Brăila, vreo zece firme serioase în totul; restul erau mici ateliere împrăştiate în toată ţara, fără utilaj serios şi fără specialişti, dintre care multe în clipa aceasta grea intrau probabil în agonie şi aveau să se închidă cu timpul. Civilizaţie!... Electricitate!... întorci un buton şi odaia e plină de lumină, lumină albă, puternică, curată. Nu te mai temi că ai lăsat gazul deschis şi te asfixiezi peste noapte, nu-ţi mai scoţi ochii la luminarea care lăcrimează, sfârâie şi fumegă, întorci un buton cu gândul în altă parte, fără niciun efort, fără gesturi multe, anevoioase şi dizgra, ioase şi, odată cu lumina care intră supusă şi tăcută în cameră, simţi cum te cuprinde un sentiment de putere, de siguranţă şi de bunătate. Ieşi pe stradă şi strada e voioasă şi serviabilă, siluetele femeilor unduiesc leneş, vitrinele strălucesc şi mărfurile sunt mai seducătoare decât în lumina ascuţită şi perfidă a zilei. Da, la Karlsbad, la Viena, la Bucureşti chiar, e bine să tragi tu, Emil Calaff, la un hotel bun şi să capeţi o cameră după gustul şi punga ta, cu lumină şi sonerie electrică. Nimic de zis dacă unele rude sau câţiva prieteni introduc curentul electric în casă, treaba lor, câţi îşi pot permite luxul ăsta? Dar când încep şi mârlanii să vorbească despre electricitate, când orice ţaţă descoperă deodată că nu mai poate mânca seara şi nu mai ştie să facă patul la lumina lumânării sau a lămpii de petrol, atunci... ei, atunci...

Domnul Calaff îşi puse ochelarii pe nas. Prostii 1 încă n-au ajuns chiar aşa de departe. Şi apoi bisericile, mănăstirile, sinagogile, luminările de cununii, de vineri seara. Doar n-aveau să bage e ectricitatea în biserică şi nici mortului n-o să-i pună. nimeni un bec în mină...

— Uite la ce m-am gândit, începu el, dar se opri şi întorcând capul spre Jean, spuse ridicând tonul: Gata! te-am văzut destul azi, m-ai plictisit, am de discutat lucruri serioase cu Klar. Mai du-te şi pe acasă, că aici o să ne descurcăm şi fără ajutorul tău. Şi după ce Jean, roşu la faţă, se strecură afară din birou închizând fără zgomot uşa în urma lui, domnul Calaff reluă: M-am gândit la un cartel, un cartel al celor zece fabrici mari din ţară. Depunem cu

toţii câte o garanţie – să zicem o sută de mii de lei, ca să nu-i ardă nimănui de joacă – şi ne obligăm să nu vindem nimic sub preţul fixat pentru fiecare articol. Comenzile se adresează lui Heidemann la Bucureşti, el ni le repartizează şi el are controlul. E un om serios, e de douăzeci de ani în ţară, firma pe care o reprezintă are nume bun… Nu găseşti că ar fi interesant şi că ar putea fi o soluţie… măcar de moment?

Klar zâmbi uşor. Ideea îi aparţinea, o sugerase bătrânului cu câteva săptămâni în urmă, dar nu avusese impresia că e ascultat cu atenţie, şi nu mai revenise asupra ei. De altfel nici el nu vedea lucrurile limpede pe vremea aceea, nu se gândise nici la organizarea, nici la posibilitatea de control a comenzilor. Şi iată că planul bătrânului, încolţit din ideea lui, se închegase, se rotunjise şi devenea creaţia lui, pe care avea s-o prezinte celorlalţi, oficial şi solemn, primind mulţumiri şi complimente.

— Cred că e foarte interesant, domnule Calaff, în orice caz Heidemann o să fie încântat. Nici lui nu-i convine scăderea asta. Dacă îi scrieţi…

— Am pregătit un memoriu, spuse domnul Calaff, bucurându-se în secret de efectul pe care-l făcuse asupra lui Klar şi scoase din sertar un sul de hârtie. N-am să-i scriu, am să plec eu la Bucureşti. Are să fie oarecare bătaie de cap, dar n-avem încotro, aşa nu mai merge. Cred că ai să vii şi dumneata cu mine, ai să-i povesteşti exact ce spun negustorii… A, să nu uit, n-ar fi rău să citeşti cu băgare de seamă memoriul şi să-mi atragi atenţia dacă mi-a scăpat ceva, sau dacă ţi se pare că unele lucruri s-ar putea spune mai bine. Dumneata ai făcut gazetăria pe vremuri, nu-i aşa?… Lasă, lasă, îmi aduc eu aminte, îţi citeam din când în când articolele şi-mi plăceau, da, da, îmi plăceau, nimic de zis…

Toată iarna domnul Calaff fu ocupat cu înfiinţarea cartelului. Heidemann, care se gândea de multă vreme la ceva asemănător, citise cu atenţie memoriul, ascultase şi explicaţiile suplimentare, pe care i le dăduse bătrânul, secondat de tânărul lui procurist şi convocase pe fabricanţi

la el.

Karl-Friedrich Heidemann era fiul unui pastor din Hanovra. Lucrase totdeauna pentru firme mari, cu renume mondial şi în douăzeci de ani de când venise în ţară, ajunsese reprezentant, cu puteri depline, al uneia din aceste firme. Se îmbrăca totdeauna în negru, vorbea stricat româneşte şi în biroul lui, pe perete, avea un tablou imens al Kaiserului cu casca în cap şi cu mâna proptită teatral în minerul sabiei. Se silea să păstreze o imparţialitate scrupuloasă în relaţiile lui cu toţi fabricanţii din tară, dar Leopold Garnic susţinea morţiş că-l protejează pe ascuns, pe Gottfried Bolz „fiindcă-i neamţ de-al lui" şi că-i livrează totdeauna comenzile mai repede decât altora.

Domnul Calaff era mândru şi bine dispus, ca în zilele bune; recunoaşterea inteligentei şi a spiritului său de iniţiativă, locul de frunte, locul de îndrumător pe care-l lua printre fabricanţii de luminări din tară şi deferenta ce-i arăta Heidemann îl umpleau de încredere şi de orgoliu. În ultima vreme simţise mereu în jurul lui un zid de ostilitate şi în el deosebea mai puţin invidia şi teama cu care era obişnuit şi care de fapt îl măguleau, ci mai ales un fel de reprobare generală şi persistentă. Izgonirea ginerelui său făcuse vâlvă şi revoltase chiar pe cei mai împietriţi, chiar pe cei mai indiferenţi. Oameni care venind cu treburi la fabrică sau pe stradă schimbau câteva vorbe cu Albert, tratându-l ca pe un mărunt funcţionar fără niciun rol în afacere, luaseră subit atitudine şi condamnaseră cu severitate sălbăticia bătrânului. Nimeni nu îndrăznise să-i vorbească deschis, nimeni nu încercase să-i demonstreze că greşise şi nici nu-l sfătuise să revină asupra hotărârii sale: dar foarte mulţi dintre cei cu care făcea afaceri sau avea relaţii de prieten e îi arătau o răceală semnificativă şi se interesau cu o simpatie subită de Laura şi de copiii ei, descoperindu-le nenumărate calităţi, exprimându-şi speranţa într-un viito pe care-l doreau cât mai frumos pentru ei şi rugându-l să le transmită salutări dintre cele mai călduroase. Domnul Calaff le-o tăiase scurt de câteva

ori unora dintre cei mai zeloşi simpatizanţi ai fiicei lui, dar numai când fusese vorba de personaje mai mărunte. Când însă Heinrich

Müller, care n-o cunoştea pe Laura decât din auzite, îl opri o da; a pe stradă ca să-l roage ostentativ să-i transmită sărutări de mâini şi când Muşat îşi îngădui să-i spună cu un zâmbet şiret, mângâindu-şi alene ciocul: „Ce aud, domnule Calaff? Se pare că eşti un tată aspru şi răzbunător ca regele Lear… Vezi să nu-ţi pierzi creditul pe piaţă”, bătrânul se mărgini să răspundă monosilabic şi nepăsător, dar fierbând de furie în sine. îl bănuia pe Leopold Garnic că întreţine în oraş curentul de antipatie împotriva lui, că el răspândise vestea plecării lui Albert, făcând să circule tot felul de versiuni asupra scandalului, ba chiar că dăduse dispoziţii voiajorului său să-l popularizeze printre clienţii din provincie, ca să-i asmuţă şi să le întărească animozitatea fată de el.

Domnului Calaff îi fusese totdeauna perfect indiferentă părerea celorlalţi despre el. Ştia că este considerat un om rău şi neîndurător, ştia că nimeni nu-i iartă aroganţa şi orgoliul, dar asta nu-l supăra câtuşi de puţin. Nu voia, însă, să facă senzaţie, nu-i plăcea să se vorbească despre el şi ai lui în doi peri, să se dea interpretări echivoce anumitor împrejurări şi să se discute cu ironie despre „armonia” şi „înţelegerea” care pentru public trebuiau să domnească în familie. Moartea lui Eugen rămăsese învăluită în mister, de boala lui Lotte nu putea nimeni să-l acuze, dar izgonirea lui Albert era un act de care se făcuse singur responsabil şi vedea cum actul acesta e condamnat de un fel de ligă puternică din care făceau parte, cu totul pe neaşteptate, un mare număr de apărători necunoscuţi ai celui prigonit. Domnul Calaff îşi dădea seama că făcuse o prostie şi-şi spunea uneori că dacă Laura l-ar ruga cu umilinţă să-l ierte pe Albert şi să-i dea voie să se întoarcă, sau dacă cineva dintre rudele din Bucureşti i-ar cere-o cu destul respect şi-ar primi ginerele înapoi fără altă împotrivire. Dar Laura nu îndrăznea să spună nimic, din Bucureşti nu ve-ea nicio ofertă de

începere a tratativelor de împăcăciune şi bătrânul, iritat, îşi descărca nervii pe frica şi nepoatele lui, cu atât mai mult cu cât suferinţa mută şi răbdătoare a Laurei i se părea colorată de impertinenţa unui reproş.

Organizarea cartelului, cu toate problemele ridicate, agitaţia şi interesul cu care fusese primit de cei în cauză, lucul de frunte acordat lui ca iniţiator şi ca sfetnic al lui Heidemann erau tot atâtea prilejuri de satisfacţie şi de succese pentru el. La întrunirile ce aveau loc în biroul mare şi elegant al neamţului, figura lui frumoasă de diplomat bătrân, ţinuta sobră, cunoaşterea şi stăpânirea în adâncime a tuturor chestiunilor impuneau celorlalţi şi-i umpleau de an respect involuntar. Leopold Garnic, care îmbătrânise, nu mai auzea bine şi-şi ascundea cu greu tremurul neîncetat al mâinilor, îl privea de la locul lui cu o invidie evidentă ce dădea feţei lui o culoare cenuşie, iar zâmbetului aspectul unui tic senil. Domnul Calafi se simţea puternic şi tânăr şi de la locul lui răspundea în fraze scurte, clare şi precise, întrebărilor care se puneau dând lămuriri suplimentare celor ce i le cereau. Era distant întă de ceilalţi participanţi la discuţii şi nu arăta amabilitate şi consideraţie decât lui Heidemann şi lui Cornel Rădulescu, cel mai de vază fabricant din Bucureşti, un oltean şmecher şi înfipt care făcea săpunul într-un fel de cetate cu instalaţii perfect puse la punct şi manevrate de specialişti nemţi şi belgieni! Cornel Rădulescu îl invită o dată la dejun împreună cu Heidemann şi cu Gottfried Bolz, iar la cafea conversaţia luă un ton intim ca între nişte potentaţi care-şi împart sferele de influenţă şi decid destinele supuşilor de rând. Domnul Calaff ştia că această invitaţie este pur şi simplu un act de politeţe, că fabrica lui din strada Traian, la Galaţi, arăta ca un atelier modest faţă de aceea a lui Cornel Rădulescu, dar lucrul acesta nu-l supăra; Cornel Rădulescu era un bogătaş, avea capital plasat în Austria şi Germania, fiii lui erau deputaţi şi se băgaseră prin tot felul de comisii şi societăţi cu nume răsunătoare.

Totuşi, când, la terminarea tratativelor, actul constitutiv al noului cartel fu încheiat, domnul Calaff îl

semnă primul cu mâna lui puternică şi nerăbdătoare, care nu tremura încă, şi abia după el Cornel Rădulescu; apoi pe rând, în ordinea importantei, ceilalţi fabricanţi din tară, dintre care mulţi foarte mari, cu capitaluri considerabile, lucrători numeroşi şi utilaj ultramodern. Semnau cu toţii, tăcuţi şi supuşi, actul constitutiv al cartelului conceput de el, Emil Calaff, care stătea în picioare lângă Heidemann şi asculta cu demnitate ultimele lui propuneri.

Deşi în cursul iernii venise în câteva rânduri la Bucureşti, domnul Calaff nu căutase să-şi vadă rudele Nu voia ca soră-sa să-i dea de urmă, îl plictisea destul cu scrisorile pline de tânguiri şi de rugăminţi, pe care continua să i le trimită cel puţin o dată pe lună, cu toate că nu primea niciodată răspuns şi rareori ajutor. Ar fi putut, e drept, să se ducă la Jenny las – îi plăcea casa îmbelşugată şi oamenii pe care-i întâlnea la ea – cum făcea de obicei când sosea cu treburi în Bucureşti şi să invoce un pretext oarecare drept explicaţie pentru că nu trecea pe la Mina. Jenny îl primea cu plăcere, îl invita la masă şi se mândrea cu el. Vedea încă în Emil Calaff pe tânărul frumos şi energic de care fusese îndrăgostită la cincisprezece ani şi care multă vreme reprezentase, pentru adolescenta nerăodătoare şi curioasă din Focşani, soţul ideal, capabil să facă fericită orice femeie.

În iarna aceea, totuşi, domnul Calaff evitase să meargă pe la Jenny, fiindcă plecarea lui Albert din Galaţi ar fi venit inevitabil în discuţ e şi nimic din ce i s-ar fi spus în această privinţă nu i-ar fi fost favorabil. De ce nu-l rugase idioata aceea de Laura din nou? Să-l fi rugat cu lacrimi şi umilinţă, să-i fi spus că Albert nu poate s-o scoată la capăt, că Max se sinchiseşte prea puţin de el, că ei toţi îşi dau seama acum de fericirea de a locui la fabrică, de a munci şi de a trăi în apropierea lui, a lui

Emil Calaff, al cărui prestigiu creşte zilnic şi ale cărui afaceri sunt tot mai izbutite. Laura tăcea, se învârtea în jurul lui ca o umbră, muncea până la extenuare, dar nu pomenea un cuvânt de Albert şi în sala de ambalaj, dimineaţa, între zece şi douăsprezece, fetele ei înfăşurau

banderole de hârtie cu eticheta firmei în jurul pachetelor de şase, de zece, de douăzeci şi patru de luminări. „Idioatele!” îl iritau mutrele lor de martire, îl irita gândul că Leopold Garnic trage foloase din situaţia stupidă în care-l băgase familia asta de neisprăviţi şi că răspândeşte vorbe răuvoitoare pe socoteala lui, stricându-i creditul pe piaţă.

În ziua încheierii cartelului, domnul Calafi se întoarse bine dispus la hotel, după prânzul amical luat în tovărăşia celorlalţi fabricanţi. Portarul îi întinse un plic alb, lunguleţ, pe care recunoscu scrisul grăbit al vară-şi. Sus în odaia lui, îl desfăcuşl citi cu un zâmbet:

Dragă Emit.

Matei mi-a spus că te-a zărit ieri seară intrână în hotel, dar că n-a îndrăznit să vină după tine şi să jte acosteze de teamă să nu ţie inoportun. Eu îmi fac mai puţine scrupule, cu atât mai mult cu cât nici nu vreau să mă gândesc că ai fi putut trece prin Bucureşti fără să ne dai un semn de viaţă. Îmi închipui că ai venit cu treburi şi că n-ai mult timp de pierdut, dar sunt convinsă că nu renunţi nici la masa de prânz, nici la cea de seară. Te aştept pentru mâine la dejun şi nu accept niciun fel de scuză, tată de ce nu-ţi spun deocamdată decât la revedere

JENNY

Domnul Calaff mai rămânea o zi la Bucureşti, pentru un proces la care fusese citat ca martor al lui Haralamb Cristopol. Hotărî numaidecât să primească invitaţia vară-şi şi buna lui dispoziţie crescu.

„Dacă situaţia lui Albert vine în discuţie – se gândi el vag, aşezându-se în fotoliu ca să-şi facă siesta – am să-i dau a înţelege că îl iert. Să-i scrie Laurei… o să vedem…”

A doua zi Jenny îi ieşi înainte în hol, într-o rochie mauve drapată, care nu era nici de interior, nici de stradă, dar ştia să demonstreze că o feme e frumoasă poate avea şi la cincizeci de ani o siluetă impecabilă. Şuviţele argintii din părul ei erau mai puţin discrete decât ultima oară când o văzuse vărusău, dar era pieptănată după ultima modă, în câteva bucle pe frunte şi cu un pieptene mare de baga la

spate.

— *Tu me gâtes*\ Emil dragă – îi spuse ea când se instalară în salonaşul cu uşi de oglindă – mi-ai trimis n ştie flori de mireasă. Eşti mai cavaler decât oricând.

— Nu pot spune că tu eşti mai frumoasă decât oricând – zise domnul Calaff bine dispus – fiindcă te cunosc cam de mult şi sHu ce poţi, dar nu mi-e ruşine cu tine nici acum şi florile le meriţi din plin… Numai că dacă nu mă înşel, am venit prea devreme, văd că Daniel nu-i acasă.

Domnul Calaff schimbase vorba fiindcă avusese impresia că discuţia lua un ton frivol pe care nu-l gusta şi redeveni demn şi grav ca de obicei. Jenny îi spuse că bărbatu-său va mai întârzia o jumătate de oră şi că alţi invitaţi nu mai are.

— M-am gândit eu că ai să te plictiseşti numai cu noi, dar n-am mai avut timp să-ţi pregătesc o societate plăcută, la Înălţimea Ta… Nici măcar Eleonora şi Matei nu vin, e ziua mamei lui Matei, sunt în familie. Ei, dar eu mă bucur că pot sta puţin de vorbă numai cu tine… asta nu mi s-a întâmplat de mult şi între timp s-au petrecut atâtea I Pe Daniel nu-l putem introduce chiar în toate chestiunile de familie, el nu e cu totul de-ai noştri.

1 în limba franceză: Mă răsfeţi (n.r.).

„Pentru Albert m-a chemat, se gândi domnul Calaff. Laura i-a scris că sunt în Bucureşti şi a rugat-o…”

— Aud că lui Paul îi merge admirabil, spuse Jenny amabilă. Doamna Laub a fost pe la mine luna trecută – ne-am cunoscut astă-vară la Ischl – a fost pe la mine şi mi-a povestit ce casă îmbelşugată are Marta şi ce mulţumită e. Asta e meritul tău, Emil dragă… pentru Marta şi pentru Silvia ai ales două partide strălucite, toată lumea te admiră şi te invidiază.

Doamna las făcu o pauză şi-şi potrivi mai bine pieptenele de baga în păr privindu-şi vărul cu un zâmbet graţios. Domnul Calaff îşi răsfiră mustaţa între degetul mare şi arătătorul mâinii drepte, înclină uşor din cap, dar tăcu. îi făcea plăcere simţind-o cum se sileşte să-l menajeze şi să-l linguşească, deşi nu depinde de el şi n-are

nevoie să-i ceară ceva pentru ea personal. Era o dovadă de respect, o recunoaştere a superiorităţii lui şi deşi obişnuit cu astfel de omagii, era totdeauna sensibil la ele. „Nu îndrăzneşte – îşi spuse el – să vedem cum are să mă ia…”

— Eşti un om norocos, Emile – continuă Jenny cu acelaşi zâmbet graţios – dar eşti mai ales un om deosebit; copiii tăi au de ce îi mândri de tine. Numai biata Laura a avut ghinion, adăugă ea cu prudenţă, se opri puţin apoi, văzând că domnul Calaff îşi păstrează calmul, spuse cu mai mult curaj: Deşi nu s-ar putea spune că Albert e un om rău, nu-i aşa?

Domnul Caâaff încruntă uşor din sprâncene, dar nu răspunse şi rămase mai departe drept şi maiestuos în fotoliul adânc, îmbrăcat în mătase fumurie. Jenny simţi vag că văru-său acceptă discuţia – „nici lui nu-i face cinste toată povestea asta”, îşi repetase ea înainte de a se hotărî să cedeze rugăminţilor Laurei – şi se avântă fără să mai piardă vreme:

— Nu e destul de inteligent, asta ştie toată lumea, nu are spiritul tău de iniţiativă, nici energu ta, dar ce vrei, dragă, tu eşti o excepţie, nimeni dintre ai tăi nu seamănă cu tine… ce zic? nu-l, ajunge nici până la călcâi. Dacă Paul şi Dolo au avere, ştim doar că şaptezeci la sută din ea e moştenită, pe când tu… Totuşi Albert e bărbatul Laure. gândeşte-te… cât mai poate dura situaţia asta?

— Să-şi cunoască lungul nasului şi să nu uite că trăieşte de pe urma mea, spuse în sfârşit domnul Calaff fără să-şi schimbe poziţia în fotoliu şi nici expresia feţei. Să fie cuviincios şi să-şi ţină gura, eu nu tolerez obraznicii nici de la alţii, mai răsăriţi, dar încă ce la un dobitoc ca el.

— Dar bineînţeles, ai toată dreptatea, Laura ştie perfect ce-ţi datorează şi el… A fost pe la mine, nenorocitul, e pierdut. Max şi Jacques Heller nu vor să-i primească banii în firma lor – e drept că suma e foarte mică – nu vor să se încurce, fiindcă ştiu că nu pot avea mare nădejde în el şi de şase luni de zile îl tot duc cu vorba. Diana se poartă destul de frumos, cu toate că îţi dai şi tu seama, de atâta vreme… e totuşi un cui străin în casă.

Cum sunt ei amatori de lume şi de distracţii, îi stânjeneşte, mi-a spus chiar ea. Şi nu vrea să-l influenţeze pe Max, nu-l vrea nici ea în firmă.

Domnul Calaff cunoştea numai în parte situaţia şi era mulţumit de desfăşurarea ei. Ar fi fost furios dacă Albert ar fi devenit activ şi independent, dacă şi-ar fi luat nevasta şi copiii la Bucureşti şi l-ar fi lipsit pe el de Laura, care-i era indispensabilă la fabrică.

— Ştiu tot – spuse el rar şi cu răceală – ştiu şi găsesc că nu-i strică. Să guste şi dintr-o pâing mai amară decât aceea pe care a mâncat-o la mine, N-am ce-i face, doarme cum şi-a aşternut.

— Emil dragă – începu repede Jenny – aplecându-se uşor deasupra braţului drept al fotoliului ei şi zâmbindu-i din nou cu cochetărie, nu încerca să mă convingi că un tată excelent şi un perfect om de lume cum eşti tu se complace în situaţia asta delicată şi doreşte s-o vadă prelungindu-se. Se vorbeşte, ştii doar, se spun tot felul de bazaconii… mă doare când îmi ajunge câte ceva la ureche. Şi apoi fetele I Numele tău este mai mult decât o zestre pentru nişte nepoate sărace, dar o istorie ca asta le distruge…

Domnul Calaff o lăsă pe vară-sa să mai pledeze să se roage şi să-i zâmbească graţios şi seducător o jumătate de ceas, apoi îi făgădui să meditez «asupra chestiunii şi să nu refuze să asculte ce avea Laura de spus…

Prânzul fu excelent, dar destul de plicticos. Domnul las era mai surd ca oricând şi cu toate eforturile de a se amesteca în conversaţie, înţelegea totul pe dos şi răspundea anapoda. Izbuti să plaseze necrologul contelui Aerenthal pe care-l citise în *Epoca*, după care se concentră asupra farfuriei din fata lui şi nu mai participă la discuţie decât prin zâmbete şi clătinări din cap pline de bunăvoinţă.

Albert se întoarse la Galaţi aducând înapoi capitalul de care Max nu se atinsese şi într-o dimineaţă îşi făcu din nou apariţia în sala de cercuială. Zâmbea blând şi umil ca totdeauna, dar când socru-său se ivea în prag, sau când îi auzea glasul prin fabrică, faţa lui devenea înspăimântător

de albă şi cu mâinile nu mai era în stare să facă nimic. Domnul Calaff îi primise scuzele într-o tăcere dispreţuitoare şi-i anunţase din vârful buzelor scăderea lefii:

— Eu nu te-am chemat şi n-am nevoie de tine, te primesc de hatârul Laurei şi al copiilor, dar nu sunt miliardar şi m-am săturat să arunc banii pe fereastră.

Apoi încetă să se ocupe de el şi nu-i mai dădu nicio atenţie.

CAPITOLUL IV

Războiul balcanic îl surprinse pe Klar într-un moment de nervozitate şi de perplexitate. Nu ştia ce să facă. Lucra de patru ani şi jumătate în fabrică, muncea mult, avea răspundere mare, se bucura de încrederea deplină a bătrânului, dar rămăsese cu salariul de două sute de lei pe care-l avusese cu cinci ani înainte, în clipa plecării de la Haralamb Cristopol. Nu putea spune că o ducea greu; deşi cheltuia toată diurna când era plecat, faptul că nu se atingea de leafă era o mare înlesnire şi casa îi era totdeauna îndestulată, iar maică-sa bine îmbrăcată şi liniştită. Aveau servitoare, o fetişcana de şaisprezece ani care dormea noaptea în bucătărie şi stătea ceasuri întregi în faţa oglinzii ca să-şi împletească panglici roşii în cozi. Mergeau regulat la teatrul Papadopol, când veneau în turneu compania Grigoriu, sau Lucia Sturza în *Matnan Colibri*. Aveau locuri bune în primele rânduri la rezervat şi după spectacol Conrad lua o trăsură din cele care aşteptau în faţa teatrului şi o ducea acasă pe maică-sa, obosită dar mulţumită şi mândră de feciorul ei, căruia negustorii bătrâni şi cu vază îi răspundeau amabil la salut, iar nepoatele patronului – una mai ales, dar doamna Klar nu ştia niciodată care, semănau aşa de bine între ele – îi zâmbea frumos, cu gropiţe drăgălaşe în obraji.

Nu o duceau greu, evident, ar fi fost nedrept să se plângă, dar ar fi putut s-o ducă şi mai bine, mult mai bine. Dintre foştii lui colegi de şcoală comercială, mulţi erau

funcţionari ca el şi unii aveau lefuri mari, câte trei sute şi patru sute de lei pe lună, deşi nu erau aşa de pricepuţi ca el şi nu munceau atâta. La Heinrich Müller funcţionarii erau bine plătiţi şi primeau regulat gratificaţii frumoase, Klar mai avea o serie de foşti colegi de şcoală la care se gândea din ce în ce mai des cu interes şi uşoară părere de rău. Erau acei care începuseră să lucreze pe cont propriu, care întemeiau o firmă sau intrau ca asociaţi într-o firmă veche. Iosef Lupu, de exemplu, dobitocul acela care în şcoală nu fusese în stare să treacă dincolo de regula de dobândă. care învăţa ca un papagal lista verbelor neregulate la germană, dar nu ştia nic: odată să deosebească perfectul compus de mai mult ca perfectul, dobitocul acela deschisese pe strada Mavromol un magazin de încălţăminte şi se lăuda că-i merge bine. Şi Wald începuse să lucreze singur, era o chestie serioasă, omul avea ambiţie. Cunoştea o mulţime de greci, se învârtea numai prin port şi se apucase de import de coloniale. Era îndrăzneţ şi energic, dar asta nu-i lipsea nici lui Klar: îndrăzneală şi energie avea cât să mute Bucegii din loc, însă numai cu atât nu făcea nimeni o afacere, asta era lucru ştiut. Trebuiau bani, măcar o brumă de capital pentru început şi el nu-l avea, nu avea nici capitalul agonisit de bătrânul Lupu din Noua Suliţă leu cu leu, ban cu ban, pentru dobitocul de fiu-său, nici moştenirea care-i picase peste noapte lui Wald de la un unchi din Moineşti de care nici nu-şi mai aducea aminte. Până şi Costică Melinte, da, Costică Melinte, socialistul, luptătorul care după întrunirile de la „Alcazar” pornea în fruntea manifestanţilor cu drapelul înainte, până şi el, după ce se însurase cu o fată din satul lui, îl pusese pe socrusău să vândă peticul de pământ de zestre ca să-şi deschidă un atelier de blănărie şi acum era patron cu patru lucrători angajaţi. Şi alţii, şi alţii…

El nu avea nimic şi îl dezgusta gândul că ar trebui să trăiască ani de zile cu economie, să-şi mănânce de sub unghii, să doarmă noaptea în tren când pornea la drum ca alţi voiajori care voiau să-l e rămână în buzunar banii de

hotel, să-i ceară maică-sii să renunţe la servitoare. Se obişnuise repede să trăiască bine şi nu se putea hotărî să se înhame la o muncă suplimentară ori să accepte fie numai pentru câţiva ani o viaţă de privaţiuni şi de socoteli meschine. De altfel câţi ani trebuia el să pună deoparte şi să aştepte pentru ca din salariu să-şi încropească un capital cât de modest şi să înceapă să lucreze singur? în orice caz nu avea intenţia să deschidă o dugheană la mahala → i s-a vândă scrumbii şi măsline, nu, asta nici nu-i trecea prin minte. În orele de destindere sau de visare, când privea în viitor şi-şi închipuia viaţa lui de mai târziu, se vedea activ şi norocos, lansat în afaceri din ce în ce mai mari şi mai riscate, plecând în străinătate şi tratând cu firme cunoscute, ţinând o corespondenţă bogată şi variată în toate limbile. Importul de coloniale îl atrăgea fiindcă-i oferea cele mai bune prilejuri pentru călătorie, pentru relaţii cu oameni interesanţi. Dacă nu putuse să studieze, dacă n-avea să fie niciodată avocat, cel puţin să nu se înmormânteze în cine ştie ce negoţ mărunt, sordid, fără orizonturi. Să aibă o firmă în port, în tovărăşie cu un grec bogat, eventual, să plece în Turcia pentru stafide, în Grecia pentru măsline, în Italia pentru lămâi… Ar fi călătorit cu cabină clasa I, ar fi locuit la hotelurile mari cu trafic internaţional, ar fi vizitat geamii musulmane, temple greceşti, bisericile şi palatele Renaşterii… Klar îl citea pe Anatole France cu veneraţie şi de la el prinsese gust şi curiozitate pentru artă care, la nivelul cunoştinţelor lui, îi rămânea altfel inaccesibilă. Citea mult, învăţa singur engleza după o metodă rapidă franco-engleză şi se pregătea pentru călătoriile lui viitoare în Anglia, încercând să citească *David Copperfâeld* în original, cu traducerea franceză alături.

Da, trebuia să fie independent, viaţa la stăpân nu 1 se potrivea. Cele două săptămâni pe lună cât era pe drum avea cel puţin iluzia libertăţii şi căuta să comunice şi altora impresia că bătrânul îi dă mână liberă, ba chiar că se lasă condus de el. Când însă se întorcea la Galaţi şi trebuia să-şi facă raportul, să răspundă la toate întrebările şi să

suporte priviri iscoditoare, întreruperi enervate, gesturi de nemulţumire, atunci… atunci se stăpânea greu şi un val de amărăciune i se urca în gât. Nu cerea un salariu mai mare din mândrie şi fiindcă era sigur de un refuz pe care ar fi trebuit să-l accepte cu capul plecat; în schimb domnul Calaff pricepuse de la început că trebuie să-l menajeze fiindcă era un om preţios, un funcţionar admirabil, pe care-l plătea puţin, dar care n-ar fi admis să i se adreseze pe un ton ridicat, dispreţuitor sau injurios.

Se săturase de stăpân şi cum nu-şi mai amintea decât rar şi în treacăt de anii lui de socialism, se gândea tot mai des la clipa când avea să devină singurul lui stăpân. Socialismul! Ce avea a face cu viitorul său? De ce l-ar fi împiedicat să trăiască potrivit capacităţii şi gusturilor lui? Realizarea societăţii socialiste era atât de nesigură şi atât de îndepărtată! Şi apoi el n-avea să fie niciodată un exploatator. *Capitalul* rămânea cartea lui de căpătâi.

De la Calaff nu putea şi nici nu voia încă să plece. Nu, nu putea să plece *acum*, era şi Lia la mijloc. O vedea în fiecare zi şi în ultimele luni nu se mai mărgineau să schimbe zâmbete şi constatări asupra vremii frumoase sau înnorate. Lia venea mereu în birou când domnul Calaff nu era în fabrică, îşi umplea sticla cu cerneală, îşi ascuţea creioanele, căuta sugativă şi zăbovea mai mult, roşie la faţă şi încurcată. Vorbeau şi despre cărţi; Klar îi dăduse volumul de versuri ale prietenului său Moldoveanu, cu o dedicaţie afectuoasă către el pe prima pagină şi-i atrăsese atenţia pe un ton degajat asupra poeziilor de dragoste, iar Lia îi împrumutase nişte nuvele de Theodor Storm, între paginile cărora găsise mai multe fire de nu-mă-uita frumos presate. Nimeni nu părea să ia în seamă micile lor întâlniri tainice şi nevinovate – de vreo două ori Hilda intrase din întâmplare în birou, când erau împreună, dar nu arătase că observă ceva şi ieşise numaidecât – însă ei doi ştiau că nu le e indiferent dacă se văd sau nu şi aşteptau cu nerăbdare prilejurile când îşi puteau vorbi fără martori şi se puteau privi pe îndelete.

Klar nu se gândea la nimic precis şi nu-şi făcea niciun

fel de planuri; ar fi fost o nebunie, era conştient de asta. Lia Farg, nepoata lui Emil Calaff l Nici Laurei, nici chiar lui Albert Farg, cât erau ei de dispreţuiţi şi de umiliţi, nu le-ar fi trecut prin minte aşa ceva. Lia n-avea zestre – cine l-ar fi putut învinui că e interesat, că e nesincer? – dar era nepoata lui Emil Calaff. Dacă ar fi aflat bătrânul cât de des îşi varsă călimara şi vine în biroul contabilului să-i ceară cerneală 1 Ce drăguţă era! Şi veselă, în ciuda vieţii mohorâte şi serbede pe care o ducea, şi curăţică şi gospodină… Fabrica… Cui avea să-i rămână fabrica? Bătrânul îi dispreţuia deopotrivă pe Jean şi pe Albert, Paul Karst era hotărât să plece în străinătate, de altfel era la cuţite cu socru-său.

Klar nu era totdeauna realist: uneori se surprindea visând tot felul de prostii, închipuindu-şi cum avea să reorganizeze totul, să aducă meşteri săpunari nemţi… Cine ştie? cine ştie? Bătrânul avea încredere în el, îl considera indispensabil. Ei, desigur, *asta* ar fi fost mai bine, mult mai bine chiar decât importul de coloniale, din *asta* şi-ar fi putut îngădui să călătorească prin toată lumea cu wagon-lit şi să tragă la hotelurile de mâna întâi, chiar fără interes de afaceri. Da, Klar visa câteodată; în tren, cu ochii închişi când nu putea să doarmă fiindcă vreun pensionar bătrân sforăia alături, sau fiindcă doi militari îşi povesteau întâmplări de la ultimele manevre, în drum spre casă, când tramvaiul întârzia şi el se hotăra să pornească pe jos fiindcă era primăvară şi soare, seara după ce-şi închidea metoda de engleză, în timp ce se pregătea de culcare şi nu voia să adoarmă până la sosirea lui Theodor, ca să nu se lase trezit în mijlocul nopţii… Se surprindea visând şi uneori râdea singur, dar adesea rămânea mai departe îngândurat şi răsufla adânc, concentrat.

Nu se amesteca niciodată în treburile lui Theodor şi stătea rar de vorbă cu el, dar când auzi despre idila lui stupidă cu Dora Horn, sângele începu să-i fiarbă în vine. „Casa Rachelle”, Rachelle şi Dora Horn! Pe Dora Horn îşi găsise Theodor s-o cucerească dintre toate fetele cu care dansase la petreceri şi la serate! O cunoscuse la ultimul

bal costumat când el venise travestit în „Chanteclair” – era moda, trei Chanteclairi dansaseră în seara aceea în saloanele Papadopol, dar el era cel mai reuşit. Dora purta un costum indian splendid, pe care i-l drapase Rachelle cu gustul ei îndrăcit şi Theodor era sensibil la frumos. Lucrurile merseseră destul de departe şi Conrad nu mai avea mare nădejde că s-ar putea rezolva onorabil fără căsătorie. Rachelle era de curând măritată şi voia s-o căpătuiască şi pe soră-sa; se spunea că dacă şi-a băgat ceva în cap…

Asta era ajutorul pe care i-l dădea Theodor. Lia Farg… fabrica… Prostii. Nepoata lui Emil Calaff în vorbă cu cumnatul unei croitorese I Nu, n-avea nicio remuşcare când simţea cum se revoltă, cum rezistă acestei eventualităţi. O croitoreasă cu atelier în care muncesc cinci lucrătoare şi opt ucenice 1 Nu e şi ea o exploatatoare? Şi nici măcar n-are lustrul pe care o fabrică de săpun şi luminări cu o sută de salariaţi îl dă lui Emil Calaff şi familiei lui.

Izbucnirea războiului în Balcani îl lua pe neprevăzute şi-i amintea de probleme şi de primejdii mai mari decât cele care-l preocupau pe el. îl ducea departe spre forfota din cancelariile oficiale şi-l întorceau din nou spre interesele lui personale, spre situaţia lui militară, în primul rând, care ameninţa să reintre în discuţie. Nu-şi făcuse armata; avusese dintotdeauna o constituţie delicată şi fusese scutit de serviciul militar. De câte ori îl chemaseră la revizuire în ultimii cinci-şase ani, de când câştiga mai bine, scăpase cu uşurinţă pentru câţiva poli. Acum, însă, se putea aştepta la comisii mai severe, mai exigente, era puţin probabil ca ţara să rămână în afara conflictului şi o dată dificultăţile de politică internă rezolvate şi disensiunile între conservatori şi takişti lichidate, te puteai aştepta ca noul guvern să decreteze numaidecât mobilizarea.

Klar era hotărât să facă orice sacrificiu ca să scape de armată şi de participarea, fie chiar şi într-un birou de administraţie, la un război posibil. Avea tocmai intenţia să

vorbească şi cu domnul Calaff în această privinţă, când bătrânul i-o luă înainte şi într-una din primele zile după începerea ostilităţilor îl chemă la el în birou şi-l anunţă că va fi mobilizat pe loc.

— Nu e încă vorba despre asta – adăugă el – nici nu cred că noi vom intra în război. N-ar avea niciun rost. Numai ca să nu ai vreo surpriză, nu-i aşa? Nu e nevoie să dai niciun ban deocamdată, dar e bine să ai pregătiţi o sută de lei… Mai ieftin n-a vrut să lase pungaşul ăla de căpitan…

Klar îi mulţumi cu recunoştinţă şi se retrase încântat. Scăpa de grijă şi de alergătură şi avea o nouă dovadă a preţuirii bătrânului, îi era indispensabil, fabrica nu se putea lipsi de el.

Jean află de felul în care fusese rezolvată situaţia lui Klar – nu de la taică-său, care-i comunica numai ce găsea el de cuviinţă şi continua să-i dea ordine fără explicaţii detaliate – şi aşteptă cu o nelinişte crescândă să vadă ce se va întâmpla şi cu el. Ziarele erau pline de articole belicoase, la Bucureşti erau manifestaţii de stradă, declaraţia de război era o chestie de zile, dar domnul Calaff întârzia să – anunţe că a făcut vreun demers şi pentru el. În cele din urmă, Jean îşi luă inima în dinţi şi-i întreb i dacă nu e de părere că ar trebui să se intereseze din timp ce era de făcut în cazul intrării în război a armatelor române. Oare maiorul Georgescu n-ar putea…

— Ce să poată? îl întrerupse nerăbdător domnul Calaff. Aici nu-i vorba de putut, aici e vorba de dat bani. Crezi că pentru ochii tăi frumoşi o să-ţi facă cineva favoruri? Du-te şi dă bani, dacă ai de unde, eu nu am şi în orice caz nu vreau să-i zvâr! pe fereastră.

— Credeam… tată dragă, am auzit că lui Klar…

— Dar ce, tu te compari cu Klar, idiotule? striga domnul Calaff furios. De el am nevoie în fabrică, ce mă fac dacă se prăpădeşte? De tine mă lipsesc şi mai zic şi bogdaproste. Ţi-e frică să nu mori? Lasă că nu scap aşa de uşor de un flămând la masă, ştiu eu…

Jean plecă împreună cu regimentul la sfârşitul lui

ianuarie şi se întoarse prin mai, slab şi extenuat Ajunsese până pe la Plevna, holera îl ocolise, dar fusese chinuit de o dizenterie rebelă de care nu era încă definitiv vindecat. Doamna Calaff şi Laura se îngroziră văzându-l şi doctorul Panaitide îl sfătui să ia în continuare picături de Davila şi-i ordonă un regim sever de ceaiuri. Jean era nemângâiat. Nu se mai simţea aşa de rău şi-i era foame. Seara se ridica din pat şi cu genunchii tremurând de slăbiciune se furişa în cămară ca să ciupească dintr-un rest de mâncare pe care o înghiţea cu lăcomie, deşi ştia că imediat după aceea avea să geamă, încovrigat de durere şi de neputinţă.

Îndată după izbucnirea războiului, Karst intră într-o adevărată panică. Nu-şi mai găsea locul, n-avea nicio încredere în ziare, mai ales în veştile liniştitoare şi în pronosticurile de localizare a războiului şi nu se mai mişca de la „Sure”, unde acosta pe toţi oamenii politici cunoscuţi sau trăgea cu urechea la discuţiile celor pe care nu-i cunoştea, ca să afle ce se spune şi ce se crede în cercurile bine informate. Acasă era nervos, brutaliza servitoarele, repezea pe cine se nimerea – Lia şi Hilds îşi răriră vizitele şi când veneau în Victor Macri stăteau tot timpul pe ghimpi, cu ochii pe fereastră, gata să se scoale de pe scaun şi să plece în clipa când l-ar fi văzut apărând – şi o brusca destul de des pe nevastă-sa, care nu izbutea să-i comunice calmul ei imperturbabil. De când îi cunoştea starea de spirit, domnul Calaff nu evita să-l întâlnească; dimpotrivă, îl provoca la discuţie, îi anunţa ştirile cele mai pesimiste şi mai alarmante şi se bucura aproape făţiş de agitaţia şi enervarea lui.

Din toamnă şi până spre sfârşitul iernii, când deveni evident pentru toată lumea că riscurile de generalizare a conflictului dispăruseră, Paul nu reuşi să se liniştească. Tratativele de pace nu se încheiaseră încă, dar Paul vorbise deja cu doi misiţi pricepuţi pentru vânzarea mobilei şi scrisese unui bun prieten, avocat la Viena, care să fie gata pregătit pentru începerea formalităţilor de naturalizare.

— Cred că exagerezi, dragul meu, îi spuse zâmbind

Laub când află de hotărârea lui de a plecs înainte de începutul verii. Povestea asta pare lichidată, toată lumea se împacă şi pentru noi cred că începe o epocă foarte frumoasă. Nu vezi că pacea se tratează la Bucureşti? Crezi că rolul ăsta de arbitri ai Balcanilor n-o să ne aducă foloase? Sunt convins că pentru afaceri…

— Afaceri se pot face pretutindeni, dragă Laub, dacă ai capital şi pricepere – cârâi Karst clipind cu suficienţă din ochiul lui mobil – de asta nu se plâng niciodată oameni ca noi… Eu nu vreau, însă, pentru nimic în lume să mă prindă războiul într-o ţară primitivă, într-o ţară sălbatică, ţi-am spus-o de nenumărate ori până acum. Nu vreau să risc nimic.

Înţelege-mă, absolut nimic, nici educaţia băiatului, nici confortul nostru, nimic, nimic, nimic.

— Da, da – murmură alene Laub – ştiu asta, poate că ai dreptate. Atâta doar că, după mine, te cam pripeşti, sunt convins că nu ne ameninţă nimic… Şi pe urmă mă gândesc la dumneata că îţi desfaci toată casa după cinci ani de căsătorie, vinzi mobila… Se poate spune că ai avut o inspiraţie fericită când ai hotărât să iei locuinţă cu chirie şi să nu clădeşti sau să cumperi casă…

— Nici n-am avut vreodată intenţia asta, îl întrerupse Karst cu vioiciune. Am fost hotărât de la început să rămân provizoriu în ţară şi n-am vrut să-mi bat capul cu chiriaşi, să aştept chiria în străinătate, să-i las să-mi distrugă casa şi să mă iau la harţă cu ei de la distanţă. Aşa n-am nicio grijă: lichidez totul în câteva săptămâni, îmi fac bagajele şi… gata. Cât despre mobilă, ai oarecare dreptate, îmi pare şi mie rău de ea: dar e în perfectă stare, o să găsesc uşor amatori şi sper să iau un preţ foarte bun pe ea.

Domnul Calaff nu-şi trăda ciuda pe care o trezea în el realizarea dorinţelor ginerelui său şi fermitatea unor hotărâri pe care un altul le-ar fi luat după îndelungă ezitare şi chibzuială. Avea probabil bani solizi în străinătate, mai mult decât ştia el, şi relaţii numeroase. Nu se consulta cu socru-său, nu-i cerea părerea, nu-i expunea planurile lui: îl înştiinţa pur şi simplu că pleacă la Viena,

unde probabil se va stabili definitiv.

— Un lucru nu înţeleg – îi spuse domnul Calafi pe un ton indiferent – de ce îţi închipui că în cazul unui război – nu trebuie să-ţi mai repet că, personal, consider o copilărie teama asta – de ce îţi închipui că în cazul unui război, regele şi-ar schimba politica şi ar rupe-o cu Tripla Alianţă? Crezi că un Hohenzollern ar putea merge alături de Franţa şi mai ales alături de Rusia împotriva imperiului german?

— Nu cred nimic, dragă tată – răspunse Karst aprinzându-şi o ţigară – dar chiar în eventualitatea unei alianţe veşnice şi indestructibile cu puterile centrale, nu vreau să trăiesc în timp de război la Galaţi sau la Bucureşti, vreau să trăiesc ia Viena sau la Berlin. Sunt convins că, o săptămână după izbucnirea unui conflict serios, armata şi aprovizionarea ar fi dezorganizate şi toată lumea ar răbda de foame. Nu vreau să n-avem ce mânca, familia mea şi cu mine, să stăm cu banii în buzunar şi să n-avem de unde cumpăra.

— N-am avut impresia că aţi flămânzit în timpul! campaniei din Bulgaria, îl întrerupse domnul Calaff ironic. Lipsuri îndură în război cine le îndură şi în timp de pace, proştii, leneşii, vagabonzii…

— Îmi dai voie, tată dragă, campania din Bulgaria a fost o plimbare, un război de operetă. Trupele noastre au făcut o excursie peste Dunăre, pe Jean l-a apucat durerea de burtă, a căpătat „Avântul tării”… Dar nu uita că Austria şi Rusia s-au ţinut deoparte şi că singurul lor amestec a fost pentru localizarea conflictului. Şi apoi pentru pace. Daci mâine se porneşte ceva serios…

— De ce vrei neapărat ca mâine să se pornească ceva serios? întrebă domnul Calaff cu o nerăbdare ironică în glas. Mâine sau poimâine, alte câteva bande de haiduci din Muntenegru sau Macedonia vor omorî câţiva grăniceri şi diplomaţii vor avea motiv să facă schimb de depeşe ultraurgente… Nu izbucneşte în fiecare an câte un război, ce dumnezeu 1

— Toată Europa se pregăteşte, dragă tată, spuse Karst. Mă mir că o minte atât de limpede şi un spirit atât

de pătrunzător ca al dumitale refuză să vadă gravitatea situaţiei. Îţi mărturisesc că eu abia aştept să mă văd plecat şi… cât de curând supus austriac. Îmi permit să nu fiu tot aşa de sigur ca dumneata de trăinicia legăturii noastre cu Tripla Alianţă. Nu văd cum opinia publică din ţara asta, aşa de total şi de prosteşte franţuzită, ar accepta ideea unei mobilizări împotriva Franţei.

— Opinia publică? domnul Calaif avu un râs nedumerit. Dar ce are a face opinia publică la noi în politica externă? Politica externă o face regele, nici măcar miniştrii nu-şi îngăduie să aibă opinii când e vorba de alianţe şi de tratate. Şi apoi opinia publică o face presa, care se cumpără cu mărci şi cu coroane, tot aşa de bine cum se cumpără cu iranci francezi. Şi poliţia? şi pistoalele? şi puşcăriile? O minte limpede şi un spirit pătrunzător ţine seamă de toate elementele unei situaţii, în consecinţă… eu îmi păstrez calmul şi nu-mi pierd capul.

— Se poate să ai dreptate – spuse Karst pe un ton politicos – dar eu prefer să fiu mai puţin calm acuma, ca să nu risc să-mi pierd capul mai târziu. De altfel, sper, dragă tată, că, păstrându-ţi tot optimismul, ai să iei totuşi unele măsuri elementare de prevedere. Zilele trecute vorbeam cu Marta despre biata Lotte… Eu, în locul dumitale, m-aş grăbi, la primul semn de încordare, să plec numaidecât la Viena şi s-o aduc în ţară.

— Fii liniştit în privinţa lui Lotte, Paul dragă, răspunse domnul Calaff cu răceală şi se ridică de pe scaun. N-o să fie niciodată nevoie să suporţi tu cheltuielile de sanatoriu pentru ea… îţi doresc o cât de grabnică naturalizare şi nicio altă grijă mai serioasă decât soarta lui Lotte.

Nu vânduseră încă imobila, când nora lui Leopold Garnic îi trimise vorbă Martei că boala lui Herr Steiner se agrava şi că fostele lui eleve hotărâseră să facă o colectă discretă şi să-i vină în ajutor. Bătrânul profesor era în pat de câteva luni; avusese întâi o gripă urâtă şi apoi făcuse o congestie pulmonară care nu se mai lecuia şi a cărei îngrijire îi înghiţise toate rezervele băneşti Marta nu se

dusese niciodată să-l vadă, temându-se de contagiune şi pentru acelaşi motiv Paul o oprise categoric să trimită fata în casă până la el ca să ia veşti. Când îi arătă bileţelul doamnei Garnic, Karst se înfurie şi refuză să dea un ban:

— Suntem înainte de plecare, putem să isprăvim cu filantropia. Cât timp am stat în oraşul ăsta, am fost nevoiţi să facem ca ceilalţi, să nu ne vorbească lumea, dar astăzi! … Ce ne pasă ce părere are să-şi facă Leopold Garnic şi ţaţele din familia lui despre noi? Cât despre Herr Steiner… numai grija lui o am eu acum. Scrie şi tu un bilet şi spune că suntem înainte de plecare şi că avem o mulţime de cheltuieli. Şi te rog să termini cu bineraceri e, sunt societăţi filantropice şi la Viena, ai să-ţi reîncepi activitatea acolo dacă o să fie nevoie.

Marta se supuse şi încetă brusc să mai ia parte la şedinţe şi la chete, ceea ce o izolă imediat de cercul de cucoane pe care-l frecventa. Nu-şi mai ţinu ziua de primire şi în afară de Laub şi doctorul Dorian cu soţiile lor, menajul Karst nu mai \ – zu pe nimeni. În schimb, Lia şi Hilda fură invitate cu insistenţă ca să ajute la împachetat.

Mobila fu vândută curând. Consulul Greciei cumpără salonul şi un tânăr procuror, proaspăt căsătorit, celelalle camere şi lămpile. Restul, adică pianul, covoarele, lenjeria, vasele, argintăria, îmbrăcămintea, fu împachetat sistematic în cufere imense, care se îngrămădeau treptat în holul casei pustii. Nimeni dintre rude sau dintre prieteni nu căpătă vreun dar cât de mic în amintirea anilor pe care familia Karst îi petrecuse în oraşul Galaţi.

Cum mobila fusese ridicată de cumpărători cu câteva zile înainte de plecarea foştilor ei stăpâni, Paul, Marta şi copilul îşi petrecură ultima săptămână la hotel, ceea ce-i scuti să ofere o primire de adio. Nu făcură decât vreo câteva scurte vizite, care se desfăşurară într-o atmosferă lipsită de cordialitate, şi de fajnilie se despărţiră fără emoţie. Singură Laura izbucni în plâns când îşi strânse sora în braţe şi Hilda, care-i arătase totdeauna o dragoste exagerată micului Saşa, îl sărută afectuos, făcându-se că nu observă cum îi imită pe la spate mersul şchiopătat, sub

privirile indulgente şi amuzate ale lui Karst.

CAPITOLUL V

Luni de zile trăi Dănuţ din bucuria pricinuită de plecarea mătuşii, a unchiului şi a vărului său. Viaţa lui continua să fie atât de lipsită de bucurii, încât dispariţia acestei surse de suferinţă şi de umilinţe însemna un câştig preţios. Micul Saşa, care devenise tiranul întregii familii, găsise în el o victimă ideală şi metodele lui de tortură, fără a fi numeroase şi nici variate, erau atât de eficace, încât Dănuţ ajunsese să se teamă de el mai mult decât de bunicu-său. Se întâlneau de două sau de trei ori pe lună la bunici, unde în mod automat, în timp ce cei mari stăteau de vorbă în salonaş, el trebuia să se joace, adică să-l distreze pe Saşa.

— Vai, ce bine că e şi Bubica aici, spunea Hilda cu un râs din fundul gâtului, care suna ascuţit şi fals. Lui Dănuţ îi era dor de el şi ne tot întreba când îl aduceţi ca să-l vadă.

— Uite că i s-a împlinit dorinţa, cârâia ironic Paul. Poţi's – l iei pe Saşa în curte, Dănuţ, şi să te joci cu el, o să aibă grijă Fräulein de voi. Numai vezi să nu-l iriţi, nu cumva să-l faci să plângă…

Dănuţ, care îndată ce soră-sa deschidea gura începea s-o privească fix, rugător mai întâi, cu ură pe urmă (Hilda se făcea că nu observă şi nu tăcea până nu termina ce avea de spus), încerca să afişeze o mare veselie şi ieşea în curte împreună cu Fräulein şi cu Saşa. Acolo, expus privirilor chi naşilor pe care-i bănuia adunaţi la ferestre, îndărătul perdelelor, ca să asiste la umilirea lui, cu obrajii roşii şi încinşi trebuia să alerge după mingea pe care văru-su o arunca la fiecare zece secunde, îndreptând-o mereu în altă direcţie, să-l ia în cârcă şi să alerge cu el în cerc – numai în cerc îi plăcea lui Bubica, pentru că îşi dăduse seama că victimei lui îi displăcea aşa, ameţea şi obosea mai repede – să latre ca un dulău, să miaune ca o pisică, să behăie ca o oaie, să strige „cucurigu 1” ca un cocoş şi să facă echilibristică pe una din treptele scării din faţă. Când

Dănuţ refuza să-i satisfacă e fantezie sau când i se supunea cu mai puţina complezenţă, Bubica se apuca să scoată ţipete ascuţite, la auzul cărora taică-său se repezea imediai. afară şi, mai înainte de a fi întrebat ce se întâmplase, se răstea la Fräulein şi la Dănuţ cu glas ridicat şi grosolan. Iarna, sau când era vreme urâtă şi nu se putea merge în curte, Dănuţ era nevoit să facă pe clovnul sub ochii familiei şi să rabde observaţiile şi sarcasmele lui Paul – Marta nu-l cruţa nici ea, dar tonul ei rămânea calm şi civilizat – la orice mişcare, la orice gest, fiindcă în faţa celorlalţi stângăcia lui obişnuită creştea şi devenea paralizantă.

Dar cel mai mare supliciu pentru Dănuţ era necesitatea de a face conversaţie în germană cu Saşa care nu ştia româneşte. El, Dănuţ, avusese o bonă nemţoaică până la vârsta de şapte ani când intrase în şcoala primară, după aceea vorbise româneşte în casă cu părinţii şi surorile – Lia şi Hilda vorbeau franţuzeşte când se certau sau când voiau să nu înţeleagă bucătăreasa şi fetele din fabrică ce-şi spuneau. Numai la bunici se vorbea germana în casă, dar Dănuţ se mărginea să asculte, fiindcă avea rareori ocazia să deschidă gura ca să spună şi el ceva.

Cu Saşa însă şi cu Fräulein nu se putea înţelege decât pe nemţeşte şi dacă acest exerciţiu era destul de anevoios, în prezenţa lui Karst el devenea aproape imposibil. Articolele, terminaţiile cazurilor, viitorul pasiv, totul i se încâlcea în minte şi frazele lui, bâlbâite, stâlcite, erau pline de greşeli elementare.

— Cum? Cum ai spus? cârâia Karst jubilând şi ducându-şi palma rotunjită în dreptul urechii, iar după ce Dănuţ repeta la întâmplare o propoziţiune simplificată, dar cu totul incoerentă, izbucnea în râs şi luându-l pe Saşa în braţe îi cerea s-o spună e! corect. Ei, ce zici, Laura, nu mi-l dai pe fiu-tău să-l înveţe Bubica nemţeşte? Două ore pe săptămână şi reuşită garantată cu metodă ultrarapidă.

— Vai de mine, Dănuţ, mă faci de râs, spunea biata Laura silindu-se să zâmbească. Vorbeai aşa de drăguţ când erai mic… cum se poate să fi uitat de tot!

— De ce nu-l rogi pe Albert să vorbească numai germana cu el? intervenea Marta. E păcat să uite tot ce a învăţat. Şi pe urmă se face băiat mare, cum are să se descurce în viaţă fără limbi străine?…

Ziua plecării menajului Karst fusese cea mai frumoasă din viaţa de până atunci a lui Dănuţ şi deşi era înainte de examenul de admitere în clasa a cincea, deşi nu era de loc sigur la algebră, în dimineaţa aceea de iunie se trezise cu inima uşoară şi plină de cântec. Se duse şi el să-şi ia rămas bun de la călători, fu aproape degajat şi-se rosti fraza de adio într-o germană impecabilă.

Pe măsură ce înainta în clasele mari, Dănuţ era mai ocupat şi avea mai puţin timp să se plictisească după-mesele, când rămânea acasă. În copilărie suferise cumplit de plictiseală. Aştepta cu nerăbdare sâmbăta, când din geamlâc pândea întoarcerea Liei şi a Hildei de la şcoală. Uneori, dacă poarta era deschisă, se înţepenea în prag şi când le vedea de departe, însoţite de tatăl lor, sau de Adela se repezea înapoi în curte, roşu la faţă, agitat şi striga cât

20 – c. 968

Îl ţinea gura: „Vin duduile. Vin duduile!” Se înviriea tot timpul în jurul lor, deşi nu erau nişte surori deosebit de tandre, şi se mira văzându-le mai puţin fericite decât el de revedere şi răsuflând uşurate luni dimineaţa, când plecau înapoi la şcoală. Dănuţ rămânea iar singur şi se plimba fără rost prin casă. Când auzea şuierul trenului intrând sau ieşind de sub tunel, strângea pumnişorii lui de copil, îi aducea în faţa pieptului şi, dacă ştia că bunicul nu-i în fabrică, năvălea afară şi începea să păşească sacadat, ridicând cât putea genunchii şi scandând în ritmul zgomotului roţilor locomotivei:

Plec-la-Buf-tea-cu-ex-pre-sul

Şi mă-ntorc-cu-ac-celeratul…

De Klar se ataşă îndată ce veni în fabrică Era tânăr şi simpatic, îi spunea uneori câte o glumă în fugă şi-i aducea câte un baton de ciocolată. Când Dănuţ se plictisea mai tare ca de obicei venea la el în birou şi gemea desperat:

— Domnu’ Conrad, tare mi-e urât, ce să fac?

Klar îşi ridica ochii din registrele de contabilitate, râdea vesel şi-l sfătuia prieteneşte:

— Păi, ce vrei să faci? Scârţâie uşa, băieţaş, să-ţi mai treacă timpul I

Mai târziu, după ce împlini zece ani, maică-sa îi dădu voie să-i „ajute” la ti nplărie lui moş Vasile. Stătea ore întregi în şandramaua aceea mare şi întunecoasă şi urmărea cu atenţie cum se taie scândurile, cum se bat cuiele, cum se fac lăzile mari de săpun şi lădiţele mici de luminări. Moş Vasile îl învăţa să dea la rindea, îi aşeza mâinile în poziţia cuvenită, le acoperea cu mâinile lui mari, păroase şi aspre, şi mişca rindeaua cu energie. Cu băieţii de vârsta lui, din Lozoveni şi din Vadul Ungurului nu se juca, fiindcă n-avea voie; erau nişte derbedei care alergau cu picioarele goale în praful drumului şi scoteau nişte chiote înfricoşătoare când se luau la trântă. De altfel, Dănuţ nici n-avea chef să se apropie de ei, îi era teamă să nu-l bată şi, cu toate că era înalt şi voinic, rămăsese fricos şi tresărea când auzea pe cineva strigând sau făcând gesturi violente. Prefera să-i ţină tovărăşie lui moş Vasile şi să-l asculte povestind întâmplări triste sau hazlii din tinereţea lui îndepărtată.

Cu tatăl lui fusese multă vreme bun prieten. Când era mic, Farg îl ridica până sus, sus, aproape de tavan, îl sălta în braţele lui puternice, îl aşeza călare pe umerii lui laţi şi-l plimba prin odăi şi prin curte. Mai târziu îi spunea poveşti şi juca loto şi domino cu el. Dănuţ îşi dăduse repede seama de slaba importanţă care i se acorda tatălui său şi suferea din cauza asta, pentru că îl iubea, dar cu timpul ajunse şi el să nu-l mai ia în serios şi să nu-l respecte. Îl duru cumplit izgonirea lui şi în cele câteva luni pe care taică-său le petrecu la Bucureşti, îi fu atât de dor, încât noaptea plângea adesea cu faţa în pernă şi cu gândul la clipa revederii. Când îl recăpătă însă, se bucură mai puţin decât s-ar fi aşteptat, îl primi cu o răceală care-i făcu pe amândoi să sângereze şi se convinse numaidecât că vechea intimitate nu putea fi reluată. De maică-sa nu se temea, dar simţea că în lipsa bunicului ea era sufletul fabricii, că

ştia tot ce se petrece, că se afla totdeauna prezentă acolo unde e nevoie şi îi stima truda de fiecare zi. Când avea nevoie de cărţi sau de caiete pentru şcoală şi trebuia să-i ceară bani ori s-o roage să-i cumpere, îi era ruşine; majoritatea colegilor lui nu se duceau niciodată la mamele lor, taţii se ocupau de cheltuieli, ei aprobau cumpărăturile şi tot ei dădeau banii. Dănut îl vorbea maică-sii de nevoile lui numai în absenţa lui Farg ca să-l scutească de umilinţă, dar după aceea, când dădea ochii cu el, îi răspundea obraznic şi dispreţuitor, fiindcă îi era ciudă şi nu se putea consola cu ideea că la ei în casă e altfel decât în alte case unde Ijerurile merg normal, linişt t, fără complicaţii.

20*

30?

La ei… totul era complicat şi trist la ei. Şi viaţa în fabrică, şi relaţiile dintre părinţi, şi bunicul, şi grija pentru viitorul surorilor. Dănuţ începuse să priceapă că pentru mama lui, măritişul fetelor şi mai ales măritişul Hildei devenise obsesia zilnică „În casă nu se vorbea niciodată despre asta, detr Dănuţ era convins că mama şi surorile lui nu se gândesc la nimic altceva. La fiecare 1 ale lunii, când primea salariul, după ce făcea tot felul de adunări şi de scăderi pe caietul ei de cheltuieli, după ce rămânea un timp îngândurată şi şovăitoare în faţa rezultatului calculelor, mama pleca în oraş de unde se întorcea cu un pachet care nu ei; întotdeauna foarte voluminos, dar care era aşteptat cu neastâmpăr şi curiozitate de Lia. (Hilda lua totdeauna un aer indiferent şi se prefăcea că asistă la dezlegatul şiretului cu care era înfăşurat, din politeţe şi din obişnuinţă.) Uneori Lia părea dezamăgită când vedea ce cuprinde şi-şi ascundea numai pe jumătate decepţia. Atunci maică-sa îi explica încurcată că nu găsise o calitate mai bună că olanda se terminase tocmai şi că nu mai rămăsese decât un cupon pe care-l luase ca să nu se întoarcă acasă cu mâna goală, că şifonul era tot aşa de indicat ca şi batistul pentru lenjeria de corp. Lia nu părea complet convinsă de aceste explicaţii şi, înainte de a se resemna, încerca să protesteze, să găsească argumente:

— Dumneata ai avut toate garniturile din linon, mamă dragă, zău…

Un lucru nu înţelegea Dănuţ: cum de nu observase încă i/nama lui că între Lia şi Conrad Klar era ceva, că se întâlneau mereu prin curte, că îşi zâtn beau, că Lia se înroşea de câte ori îl zărea sau de câte ori se pomenea în casă numele lui, că îşi făceau semne discrete, ea din geamlâc şi el de la fereastra biroului!… Cum de nu observase maică-sa încă? Poate că nici el n-ar fi băgat de seamă, e drept, dacă n-ar fi surprins-o o dată pe Hilda urmărind cu ochii ei miopi, încreţiţi de încordare, zâmbetul luminos şi privirea strălucitoare a soră-sii, aţintita de cealaltă parte a curţii, asupra tânărului care sta sprijinit cu coaiele de pervazul ferestrei biroului său şi dacă moş Vasile nu i-ar fi şoptit într-o zi, puţin după aceea, clipind din ochi cu subînţeles:

— Domnu’ Dănuţ, să ştii că domnişoara Lia şi cu domnul Conrad… Ascultă ce-ţi spun eu, că s-au mai văzut de astea. Nu că, doamne fereşte, mă-nţelegi matale… da’ până la sfârşit ori jucăm la nuntă, ori avem scandal mare cu domnul Calaff.

Dănuţ se întreba câteodată ce s-ar fi întâmplat dacă bunicul său ar fi ştiut, dar perspectiva era aşa de sumbră, aşa de teribilă, încât prefera să nu zăbovească asupra ei. Îşi închipuia vag că ar putea fi ceva în genul catastrofei pe care o declanşase taică-său cu ani în urmă, când îi răspunsese urât domnului Calaff şi fusese izgonit din casă. Bunicul ar fi fost în stare să facă la fel şi cu Lia; principalul era ca mama să afle înainte şi să ia măsuri, să evite furtuna. Dănuţ se gândea că ar trebui să facă şi el ceva, să-i vorbească soră-sii, ori s-o prevină pe maică-sa, dar nu îndrăznea. Era aşa de sătul de certuri şi de urlete! Şi apoi de ce să se amestece el? La vârsta lui nici n-ar fi trebuit să bănuiască asemenea lucruri, era încă un puşti care nu-şi schimbase complet vocea, nici nu împlinise cincisprezece ani…

Trecu în cursul superior fără să aibă impresia că se transformase ceva în viaţa lui. Nu se dovedise un elev

excepţional, nu încerca şi nu izbutea să strălucească la niciun obiect. Era atât de apăsat şi atât de preocupat de atmosfera din casă, de grijile şi de teama în care trăiau cu toţii, încât nu reuşea să se pună la unison cu ceilalţi elevi, să râdă şi să glumească voios ca ei. Era o clasă de băieţi bogaţi şi de familie bună: un nepot al avocatului Grigorovici, un fin al procurorului Petrăchescu, băiatul cel mai mic al primarului, fiii celor doi fraţi Samuel şi un fiu al doctorului Dorian. Domnul Calaff, Laura, Lia şi Hilda se informaseră asupra viitorilor lui colegi când îl înscriseseră la liceu şi se declaraseră foarte mulţumiţi, siguri fiind că băiatul nu va deprinde cuvinte şi purtări vulgare. Dar Dănuţ se ţinea departe de ei. Era de o timiditate bolnăvicioasă, i se părea mereu că ceilalţi băieţi îl dispreţuiesc, că-şi bat joc de el şi ori de câte ori se forma într-un colţ al clasei sau pe culoar un grup în care se râdea şi se vorbea pe şoptite, era sigur că el e obiectul discuţiei, se înroşea şi se refugia undeva, într-un colţ, la adăpost de privirile tuturor.

Se simţea net inferior colegilor lui care aveau două sau chiar trei uniforme de schimb, serviete fine de piele, unele aduse din străinătate, şi tot felul de rechizite de o originalitate rafinată. Dănuţ purta câte doi ani o singură uniformă şi cum creştea repede, tunica înă. mintea în curând strâmtă şi mânecile i se urcau pe negândite la o palmă deasupra încheieturii mâinilor, mâinile acelea mari şi blângace, care din cauza proastei circulaţii erau veşnic roşiivinete, reci şi cu pielea crăpată iarna. Geanta lui Dănuţ era veche şi uzată – o purtase pe vremuri Jean în anii de şcoală – rechizitele sărăcăcioase şi de calitate mediocră. Pentru recreaţie, băieţii lui Samuel şi nepotul avocatului Grigorovici aduceau, învelite în şerveţele fine, brodate, tartine cu felii de friptură, pateuri şi prăjituri pufoase. Lui Dănuţ îi pregătea Adela dimineaţa două chifle cu unt sau cu brânză şi uneori un măr, din care muşca flămând, dar fără poftă, la ora zece.

Fiindcă se număra printre cei mai înalţi din clasă, şedea totdeauna într-o bancă din fund şi era foarte

bucuros că trecea neobservat. Nu era un elev rău, îşi pregătea lecţiile destul de conştiincios şi ar fi ştiut să răspundă la multe din întrebările care se puneau în clasă; niciodată, însă, nu era sigur pe el, niciodată nu ridica degetul ca să spună ceva şi când era chemat la tablă nu se pricepea să facă dizertaţii înflorite ca alţi colegi ai lui şi căpăta note mijlocii. Unii profesori nici nu-l cunoşteau şi la sfârşit de trimestru, când făceau mediile, îşi spărgeau capul ca să-şi aducă aminte de figura sau de glasul elevului Farg Dan.

În clasa a patra, înainte de examenul de admitere în cursul superior, Laura îi luă pentru matematică un meditator care venea de două ori pe săptămână la bunici şi făcea cu el probleme de algebră şi de geometrie în spaţiu. Era un elev din clasa a opta, înalt şi spătos, cu figură energică şi purtări frumoase, al doilea din seria de patru fii ai unui vechi funcţionar la fraţii Samuel. Din salariu, tatăl lui putea să ţină o casă modestă, dar învăţătura băieţilor era asigurată de respectul pe care ambii părinţi îl arătau şcolii şi drumurilor ce deschidea în faţa intelectualilor. Băieţii erau toţi muncitori şi ambiţioşi; cel mare îşi dăduse bacalaureatul cu câţiva ani în urmă şi acum îşi termina dreptul la Viena. Marcel, preparatorul lui Dănuţ, pleca în toamnă tot la Viena ca să facă medicina. Între timp dădea ore de matematică şi de fizică în câteva case onorabile din oraş ca să-şi strângă bani pentru haine, lenjerie şi mărunţişuri. Era foarte punctual la lecţie, totdeauna îngrijit şi politicos, ştiind să intre în graţiile părinţilor elevilor săi şi să le câştige încrederea, vorbind numai când era întrebat, dar atunci vorbind fără sfială, plin de siguranţă de sine. Făcuse numaidecât o impresie bună Laurei şi doamnei Calaff şi în conversaţiile întâmplătoare cu ele – socotite bineînţeles în durata lecţiei – îşi expunea teori Me despre viaţă şi despre succes.

— Nu mă gândesc să fac ştiinţă înaltă, o mărturisesc, fără nicio ruşine, doamnă Farg, şi niciun apostolat din medicină. Eu vreau să tac o carieră frumoasă, să mă introduc, să am clientelă multă şi să trăiesc bine. Ştiu că

am s-o duc mai greu la început, dar tocmai din cauza asta sunt hotărât ca după aceea să-mi iau singur răsplata.

Domnul Calaff îl auzise o dată din odaia vecină şi o întrebase pe Laura cine e. Îi făcuse o impresie excelentă şi de atunci răspundea cu un zâmbet uşor la salutul adânc pe care tânărul i-l adresa când îl întâlnea în curte.

— Fiu-tău nu-i ca el, e un papă-lapte ca taică-său, nu-l văd făcând mare brânză în viaţă, îi mai spuse bătrânul Laurei, care încerca să-i ia apărarea lui Dănuţ.

Când maică-sa îl lăuda pe Marcel Reif în faţa lui ţi când i-l dădea de exemplu, Dănuţ ridica din umeri şi tăcea, dar uneori se înfuria şi începea să strige în gura mare că favoritul ei habar n-are de algebră şi că toate rezultatele îi ies greşit, dar nimeni din casă nu-l credea şi surorile îl luau în râs spunându-i că ceea ce-i imputa meditatorului era cea mai bun; i dovadă a progreselor făcute cu el. De fapt Dănuţ avea motiv să se plângă de viitorul student în medicină, căci era distrat în timpul orei, stătea mereu cu ochii pe ceas şi alegea pentru rezolvare problemele şi exerciţiile cele mai puţin complicate ca să nu rişte să-l întârzie prea mult discutarea şi explicarea lor.

În clasa a cincea intrară şi câţiva elevi pregătiţi în particular, iar printre ei un băiat care în mod vădit era cu doi-trei ani mai în vârstă decât ceilalţi şi care trezi oarecare compătimire printre colegi pentru că mâna stângă atârna subţire, nedezvoltată şi ţeapănă de-a lungul trupului, dar în acelaşi timp provocă şi ilaritatea, pentru că numele lui de familie era Văcuţă. Văcuţă Ion purta o uniformă decolo rată, cumpărată probabil de ocazie, cârpită în coate şi rărită la genunchi, iar în picioare un fel de galoşi deformaţi pe care trebuia să-i târşească pe podea ca să fie sigur că nu-i pierde în drum. Dirigintele clasei se bucură văzânciu-l destul de înalt ca să-l poată exila într-o bancă din fundul clasei. dat fiind că era prea puţin decorativ pentru a putea rămâne în faţă. Cum colegul de bancă al lui Dănuţ rămăsese repetent. noul elev îi luă locul.

Era un băiat cam ursuz. În primele zile păstră o mare rezervă faţă de clasă, mulţumindu-se să-şi observe cu

atenţie colegii şi profesorii1. Din întrebările dirigintelui, se află curând că tatăl lui era factor poştal, că n-are mamă, că locuia în Bădălan, că-i în vârstă de optsprezece ani şi că intrând mai târziu în şcoală din cauza paraliziei infantile de care suferise în copilărie, îşi făcuse primele clase de liceu în particular.

Luând cunoştinţă de aceste elemente biografice, Dănuţ se gândi că dinadins îi dăduse dirigintele drept vecin de bancă pe fiul unui factor poştal care locuia în Bădălan şi purta galoşi scâlciati în picioare.

„Cu Grigorovici ru l-ar fi aşezat, nici vorbă, îşi mai spuse el. Numai pe mine mă blagosloveşte cu Văcuţă”.

Niciunul din ei n-ar fi putut spune cum şi când se împrieteniră, dar nu trecu mult şi orele de desen, de religie şi de germană – profesorul de germană era bătrân şi ramolit – nu le mai ajungeau pentru discuţii şi destăinuiri. Dintr-odată, Dănuţ îşi dădu drumul şi trecutul lui tulbure de amărăciuni, de nedumeriri, de dezamăgiri se revărsă în sufletul primului său prieten. Ionică asculta cu capul plecat, cu fruntea îndărătnică, încruntată, mâzgălind cu creionul pe ultima pagină a caietului de notiţe; asculta şi făcea pe rând cunoştinţă cu domnul Calaff, cu Laura, cu Hilda, cu Paul Karst şi cu băiatul lui, Alexandru, cu preocupările şi meschinăria lor, cu zăpuşeala sufocantă a adunărilor de familie. Încetul cu încetul se deschise şi el, povesti şi el despre ai lui şi despre viaţa pe care o duceau cu toţii în Bădălan, în locuinţa unchiului său, scândurar în docuri, unde se mutaseră el şi taică-său după moartea mamei, ca să-l îngrijească ţaţa Floarea, sora răposate.

Numai datorită paraliziei infantile care-l lăsase beteag pe toată viaţa ajunsese Ionică în liceu, dar ca să poată face faţă cheltuielilor, muncea în vacanţa de vară, făcea lucrări de birou, puţină contabilitate, servea drept curier – Je ocazie la moara „Steaua” sar la fabrica Gotz.

Dănuţ nu fusese niciodată în Bădălan. Din când în când, primăvara, când Dunărea şi Brateşul se dezgheţau, tatăl lui spunea parcurgând cu ochii titlurile din ziar: „Iar e inundaţie în Bădălan”, la care Laura reacţiona uneori din

politeţe cu o exclamaţie de mirare prefăcută: „Ţţtl” Altă dată îl auzise pe bunicul vorbind cu Karst despre o grevă la silozuri. „Puşlamalele astea din Bădălan! exclamase Paul. Nu înţeleg… poliţia lui Iorgulescu nu face două parale!”

Ionică îi vorbea despre întrunirile ţinute în curţi, în apa mocirloasă ce nu seca niciodată şi peste care, de la un prag la celălalt, se aruncau scânduri înguste drept punţi de trecere.

— Ce ştii tu ce-s muncitorii, măi Dane? spunea Ionică încet, în ori de religie, în timp ce părintele Damian trecea în catalog notele tezelor de pe trimestrul I. Crezi tu că fetele cărăuşilor din Lozoveni, care vin la voi la fabrică să-şi umple lada de zestre, crezi tu că asta înseamnă proletariat? Bădălănenii noştri muncesc în docuri, la cherestea, de când răsare soarele şi până asfinţeşte. O bandieră care se ridică în vârful unui catarg înseamnă începerea zilei de lucru; când coboară, s-a sfârşit. Dar dacă Filip David sau Haralamb Cristopol au zor mare, trimit la căpitănia portului un plic cu un pol înăuntru şi individul care face operaţia ridică şi coboară bandiera după pofta dumnealor.

Ionică îi vorbea despre revendicări muncitoreşti, despre sindicate, despre greve, despre „legea sceleratǎ”. Începu să-i aducă broşuri din acelea care apăreau în „Biblioteca socialistă” şi când Dănuţ i le restituia, discuta cu el conţinutul şi-i dădea explicaţii suplimentare. Uneori nu era nici el destul de lămurit; rămânea gânditor, cu fruntea îndărătnică încreţită, îşi însemna ceva în caietul de notiţe şi-i promitea lui Dănuţ să întrebe pe altcineva, care ştia mai multe decât el. Broşurile erau ferfeniţite şi pe marginea fiecărei pagini se vedeau sublinieri numeroase făcute cu creionul negru, roşu sau albastru, dovedind că fuseseră străbătute pe rând de mai mulţi cititori. Ionică le învelea în hârtie albastră şi le punea etichete ca să le facă să semene a cărţi de şcoală, pentru cazul că vreun coleg sau vreun supraveghetor i-ar fi umblat în geantă. Dănuţ nu le lua cu inima uşoară, le citea repede şi i le restituia

imediat. Deşi nimeni în casă nu se ocupa de lecţiile lui şi nu-i inspecta cărţile, nu se simţea cu conştiinţa curată atâta timp cât le ştia la el şi cum nu avea odaia lui – dormea pe un divan în sufragerie – trebuia să le ferească de privirile, chiar întâmplătoare, ale celorlalţi.

Într-o sâmbătă la prânz – era o zi mohorâtă de sfârşit de toamnă – Ionică îi spuse:

— Mâine-i duminică şi la noi în curte e întrunire. Ce-ar fi dacă ai veni şi tu? Să-ţi dea delegaţie maică-ta şi taică-tău să-i reprezenti, că ei sunt destul de exploataţi ca să aibă dreptul de a lua parte.

Dănuţ primi numaidecât şi se înţeleseră unde şi când să se întâlnească. Mergând cu tramvaiul avea de făcut cam o jumătate de oră din centru până în poarta principală a docurilor unde trebuia să-l aştepte pe Ionică; de acolo mai era doar vreun sfert de ceas. Dănuţ spuse acasă că trebuia să meargă la şcoală pentru o repetiţie de cor şi duse la bun sfârşit expediţia deşi fu tot timpul obsedat de teama că prin cine ştie ce împrejurare ai lui ar putea afla unde fusese şi în ce societate îşi petrecuse duminica.

Nici sus în deal, la bariera Traian, unde-şi clădise fabrica bunicul lui, mahalaua nu era seducătoare, dar Bădălanul îl înspăimântă. Casele toate acoperite cu paie aveau pământ pe jos, acelaşi pământ umed şi străbătut de vine de apă, ca şi cel de afară. Cele mai multe dintre ele aveau ferestre foarte înguste şi cocoţate sus, chiar sub acoperiş, ca măsură de prevedere împotriva inundaţiilor, altele n-aveau de loc. Curţile erau nişte băltoace stătute, urât mirositoare, în care orăcăiau broaştele şi măcăiau raţele. Oamenii, dar mai ales copiii, se arătau toţi – aproape fără excepţie – slabi, galbeni şi cu pete vinete sub ochi.

— Pe aici împărăţesc ţânţarii vara; toată lumea are, a avut sau va avea friguri, spuse Ionică.

La întrunire, Dănuţ auzi rostindu-se cu ură şi dispreţ câteva nume de patroni, care la ei în casă erau pomenite cu respect sau invidie. „Ruşine lor! Jos cu ei!”, striga mulţimea, întrerupând acuzaţiile vorbitorului ca să le

sublinieze cu indignarea şi revolta ei. Se vorbi despre exploatare, despre exploatatori şi exploataţi, despre mizerie şi despre luptă, despre viitor, despre dreptate şi despre fericire. La sfârşit se cântă *Internaţionala*, pe care Dănuţ o auzea pentru prima dată. Vocile erau puternice, bărbăteşti, ochii străluceau de hotărâre şi de încrederea dată de sentimentul de a fi unul lângă altul, fiecare sigur de celălalt şi sigur de toţi ceilalţi. „Ce frumos e! îşi spuse Dănuţ şi ochii i se umplură de lacrimi. Şi noi, şi mama, şi tatăl meu sunt nişte exploataţi, nişte oropsiţi, numai că ei tac şi rabdă şi cred ciaşa trebuie să fie…”

CAPITOLUL VI

Haim Schwartz fusese dintotdeauna invidios pe încrederea şi preţuirea de care se bucurase Kjar de ia intrarea lui în fabrică. I se părea că toată lumea ti exagerează meritele, că nu e decât un şmecher şi un linguşitor care s-a priceput să se bage sub pielea bătrânului cu toate că, de fapt, numai gura era de el. Un şmecher I Ai fi zis că tratează cu cei mai mari negustori din oraş pe picior de egalitate, că acordă sau refuză marfa după cum îi convine lui, că n-are stăpân, că taie şi spânzură. Clienţii din provincie se prăpădeau după el. îl respectau fiindcă era bine îmbrăcat, fiindcă ştiau că a tras la cel mai bun hotel şi că mănâncă la cel mai bun restaurant din oraş şi-l iubeau fiindcă era simpatic şi spunea mereu alte glume, care mai de care mai hazlii. Haim Schwartz nu-l auzise niciodată pe domnul Calaff repezindu-l sau luându-l peste picior; cine ştie, poate că îi dădea şi gratificaţii!…

Îi acordase şi concediu fandositului ăstuia – cine mai căpătase vreodată trei săptămâni concediu plătit ia Emil Calaff? – şi se pregătea să plece la Slănic la 5 iulie. Cu maică-sa I După şase ani de serviciu! Şi el, Haim Schwartz, care se apropia de şaizeci de ani şi lucra în fabrică din ziua înfiinţării ei, lipsise doar când murise nevastă-sa, acum trei ani şi bătrânul îi scăzuse, bineînţeles, zilele de absenţă din

leafă şi-l primise cu reproşuri fiindcă erau înainte de Paşti, în plin sezon. Şi asta după douăzeci şi cinci de ani de slujbă 1

O făcea pe grozavul, nu pleca niciodată la prânz din fabrică în tovărăşia lui sau a lui Stoicof... Nu-i stătea bine. Pleca singur. Credea că nu-l vede nimeni giugiulindu-se cu Lia Farg? Haim Schwartz îşi spunea uneori că nu se ascunde, că dimpotrivă vrea cu tot dinadinsul să afle toată lumea, să compromită fata şi să pună familia în faţa unui fapt împlinit, într-o zi, plecând de la fabrică în urma lui Klar, îl ajunsese în dreptul cârciumii lui Gărgăune – cu muncitorii şi cu mahalag îi făcea mare prietenie, şmecherul ăsta, adică îi convenea să stea la taifas cu ei, dar nu cu el, cu Haim Schwartz, cunoscut în toată Moldova pentru luminările de cununii şi ce! mai vechi funcţionar al firmei! Marin Căldăruşă ieşise în prag cu paharul de vin în mână – era cam pilit – şi-i spunea râzând şi clipind din ochi strengăreşte: „Domnu' Conrad, ascultă-mă pe mine. că nu-s căzut din lună... Fabrica asta, a dumitale o să fie o dată... degeaba te mai fereşti... Hai noroc şi la mai mare..." Şi neruşinatul!... parcă i s-a deschis măcar gura să zică nu?... A râs, a râs şi a cerut şi el un pahar de vin să ciocnească cu bătăuşul, cu derbedeul ăla.

Ei, dar nu ştia el că aşa ceva nu se putea întâmpla? Bătrânul putea fi, să zicem, foarte încântat de el ca funcţionar, dar să şi-l facă nepot... Cum îi trecea măcar prin minte aşa ceva, deşteptului ăstuia care se laudă că ştie tot şi poate tot şi mai ales că se pricepe la oameni, că le citeşte până în fundul creierului! Emil Calaff cu mândria lui! Emil Calaff. care nu răspundea decât la salutul câtorva oameni din oraş, care-şi luase gineri cu numele cele mai frumoase din ţară!... Bani nu le dădea nepoatelor, era foarte posibil, dar dacă nu le va găsi bărbaţi de potriva lor le va lăsa mai bine nemăritate decât să le dea după... după cine? după un contabil, după un voiajor. Dar parcă Lia l-ar lua? Ochi dulci îi face, se plictiseşte biata fată şi încearcă şi ea să-şi treacă vremea, dar dacă îşi închipuie el că asta înseamnă ceva serios!... Ce câştigă Lia? Nimic, se

compromite, atâta tot, fiindcă în fabrică oamenii au început să miroasă ceva şi vorbesc.

Haim Schwartz hotărî, după câteva luni de frământare şi de şovăială, să-i vorbească Laurei şi să-i atragă atenţia că Lia a intrat în gura lumii şi că e păcat să-şi strice reputaţia pe degeaba. „A crescut sub ochii mei (făcea mereu repetiţii ale conversaţiei pe care trebuia s-o poarte cu Laura, stabilind punctele ei principale ca să nu rămână în pană, nefiind tare la improvizaţii), îmi pare rău de ea... Ştiu că domnul Calaff nu poate să admită o astfel de copilărie (nu-i aşa că-i o copilărie, duducă Laura?) ... De ce să aveţi scandal?... Are să se afle, şi lumea e rea..."

Într-o dimineaţă – era într-o luni – Haim Schwartz, care meditase toată duminica şi luase hotărârea definitivă, intră palid şi agitat în sala de ambalaj, căutând-o pe Laura cu ochii lui miopi şi fără culoare. Când o zări se apropie de ea şi o rugă să vină puţin cu el până în curte. Laura se ridică neliniştită de pe scaun şi-l urmă, întrebându-se dacă tatăl ei, pe care-l aştepta abia pe la unsprezece, nu venise mai devreme şi nu găsise cumva vreo neregulă în birou. Slăbise şi mai mult în ultimii ani şi, de când gulerele montante nu mai erau la modă, purta panglici de rips sau de catifea gri ori neagră în jurul gâtului ca să-şi ascundă pielea ofilită şi ridată.

În pragul uşii culoarului care dă în curte, Haim Schwartz o opri.

— Aşa, de-aici se vede bine... Uită-te şi mata, duducă Laura... Nu e domnişoara Lia în geamlâc? Face nişte semne spre birouri... Uită-te şi mata... ştii cui. ce să-ţi mai spun eu...

— Semne?... Cui?... Ce să ştiu?... Laura se bâlbâia înlemnită, cu ochii ţintă asupra geamlâcului. unde, în fereastra deschisă, Lia zâmbea clătinând din cap şi mişcându-şi din când în când mâinile în direcţia biroului lui Klar. Laura privea mai departe, ascultând maşinal frazele greoaie pe care, stânjenit de muţenia ei, Haim Schwartz le rostea cu pauze între ele.

— Vorbeşte lumea, duducă Laura... Asta nu-i o

partidă pentru dumneavoastră… Ce are să spună domnul Calaff?…

Laura tresări deodată şi, fără să-i spună un cuvâr", străbătu curtea cu paşi repezi şi intră în geamlâc. Nu aruncase nicio privire spre biroul lui Klar. Trase uşa după ea şi se opri în faţa Liei, care se înroşi văzând-o şi închise brusc fereastra spre curte.

— Eşti într-o ureche? Vrei să te faci de râs? spuse Laura cu vocea sugrumată în timp ce, sub panglica cenuşie de rips, vina din dreapta gâtului zvâcnea cu putere. Ce înseamnă asta?

Lia rămăsese înmărmurită şi nu deschidea gura. Bărbia şi buza de jos începură să-i tremure ca la copii şi tot ca un copil izbucni în plâns.

— Lia, răspunde… ce înseamnă asta? Lacrimile fetei o îngrozeau. Era imposibil să fie adevărat, imposibil… Nu avea destule griji, destule necazuri11 Era imposibil, imposibil.

— Ce… ce să răspund?… Ce vrei să ştii?… Lia plângea şi-şi ştergea ochii cu dosul palmei. Am pierdut batista, îşi spuse ea scotocind fără succes în buzunarul rochiei de percal galben.

— Ce fel de purtări sunt astea? spunea Laura. Cine ţi-a dat exemplu în familie? Eşti o fată de casă bună, ai să te măriţi o dată… Dacă se află în oraş, cine o să se mai uite la tine? Vrei să rămâi fată bătrână toată viaţa?

Hilda deschise uşa odăii lor, străbătu fără un cuvânt antreul, care o despărţea de sufragerie şi dispăru. Lia se opri din plâns, îşi şterse ochii şi-i spuse maică-sii cu îndrăzneală:

— Ei şi? Am să rămân fată bătrână… Ori mă mărit cu el, ori…

Domnul Calaff trase cu putere clopotul la poartă şi Laura făcu instinctiv o mişcare spre uşa geamlâcului, dar se mai întoarse o dată spre fiică-sa, cu o şoaptă îngrozită:

— Lia! eşti un copil, spui numai prostii… Nu te nenoroci şi nu ne nenoroci pe noi toţi. Vrei să afle bunicul? …

În odaia lor se pusese hârtie albastră la geamuri, fiindcă începuseră căldurile, venise sfârşitul lui iunie. Lia închise ferestrele şi se trânti pe pat. Nu mai plângea, aproape nici nu-i mai părea rău că se întâmplase aşa. I-ar fi fost greu să-i spună ea mamei; de mai multe ori se gândise că trebuie s-o facă, dar de fiecare dată renunţase, nu era aşa de simplu: ştia ce înseamnă asemenea veste.

Ştia. Mama ei avea o viaţă grea, fără bucurii şi fără alte speranţe decât acelea pe care le punea în copii. Şi nu toţi copiii ei îndreptăţeau aceste speranţe.1 Hilda, de pildă… Rămâneau numai Dănuţ şi ea. Dănuţ avea să studieze, să câştige, să ia o fată bogată. Peste zece – cincisprezece ani se vor mâradri toţi cu el. Până atunci ar fi trebuit să-şi facă ea datoria, să-şi asculte părinţii, să se mărite cu cine îi vor spune ei… adică bunicul, bineînţeles. Da, dar la ce putea să se aştepte ea cu cele câteva mii de lei zestre pe care se va îndura Emil Calaff să le scoată de la bancă în acest scop şi cu trusoul sărăcăcios, rupt din salariul insuficient al părinţilor? Vreun moşneag cu dinţi falşi, vreun caraghios bâlbâit pe care nicio familie bogată nu l-ar fi acceptat îşi va face socotelile şi va ajunge la concluzia că o fată drăguţă de douăzeci şi trei de ani, crescută la maici şi purtând un nume frumos poate fi o soţie destul de prezentabilă.

Lia era sigură că numai la aşa ceva trebuia să se aştepte; dar nu, aşa ceva nu voia să primească, nu voia pentru nimic în lume, putea să răcnească bunicul cât poftea, putea s-o ia şi la bătaie. Şi nu voia nici vedere. În primăvară fusese şi ea de faţă când venise în vizită lunganul acela cu urechile blegi pentru Hilda – ea trebuie să se mărite mai. Întâi, Lia era

21 – c.» 68

de acord cu ideea asta, cu atât mai mult cu cât, ocupându-se de soră-sa, părinţii şi bunicul o lăsau pe ea în pace, o lăsau să câştige timp. Venise cu Zeilig, privise în toate colţurile odăii cu o neîncredere vădita, vorbise puţin şi fără chef, atinsese cu vârful buzelor marginea ceştii de ceai şi o lăsase plină. Şi făcuse o mutră destul de acră

când, după cum fusese stabilit, Hilda circulase sub diferite pretexte, prin odaie ca să se poată vedea mai bine în ce măsură infirmitatea ei era sau nu o piedică în calea unor tratative mai serioase.

Nu, Lia nu voia aşa ceva. Klar era tânăr, simpatic şi atât de deştept 1 Şi atât de capabil 1 Nu spunea asta chiar bunicul, care strâmba totdeauna din nas când era vorba de oameni inteligenţi şi capabili? Nu spunea el mereu că tânărul ăsta va ajunge departe? Ea, Lia, avea încredere în el, era sigură de el. Dacă n-ar fi fost absolut convinsă că nu va rămâne contabil şi voiajor toată viaţa, s-ar fi îndrăgostit ea de un funcţionar oarecare, şi-ar fi pierdut ea atâta timp? Doar nu mai e un copil, îşi dă seama că măritişul e un pas pe care-l face o fată ştiind, că e hotărâtor, definitiv. Şi ei îi place bogăţia, şi ea visează o viaţă elegantă şi uşoară… Dar asta e sigură că o să aibă, sigură că o să fie luxoasă, că o să locuiască într-o casă frumoasă, că o să călătorească. Asta îi place şi lui, i-a spus-o doar şi nu încape îndoială că va şti să obţină ce vrea. De dragul ei a rămas doar în fabrică şi lucrează mai departe cu două sute de lei pe lună (de fapt, ăsta nu e chiar un salariu de mizerie; părinţii ei au împreună trei sute cincizeci şi ei sunt o familie grea, cinci persoane, dintre care două fete de măritat), în loc să se angajeze în altă parte, într-un post mai important şi cu o leafă poate dublă.

De dragul ei I Pe Lia o cuprinse deodată un sentiment de fericire mare, amestecată cu un fel de recunoştinţă. Ce frumos era! Ce frumoasă era dragostea şi cum trebuia să-i mulţumească lui dumnezeu că i-o dăruise I Nimănui în familia ei nu i se întâmplase să iubească şi mai ales să fie iubit, nu, nimănui. Ea era prima care avea să se mărite din dragoste, prima şi, probabil, singura! Pentru Lotte nu mai exista nicio nădejde şi Hilda… Cine putea s-o ia pe Hilda din dragoste? Jean n-o să se însoare şi când îi va veni rândul lui Dănuţ, el are să facă, vrând-nevrând, o căsătorie de convenienţă. Indiferent de carieră, unui bărbat îi trebuie un capital pentru început. Numai ea, numai ea…

De fapt Conrad – are să-i spună altfel, are să-i

găsească un diminutiv drăguţ şi mângâios, încă nu ştie cum, dar aşa e prea lung şi prea oficial – de fapt el nu i-a vorbit niciodată pe faţă despre căsătorie. „Între noi e o adevărată prăpastie, draga mea”, i-a spus într-o zi fără s-o privească şi Lia s-a simţit măgulită şi încântată de acest omagiu pe „care-l aducea familiei ei şi de recunoaşterea superiorităţii lor sociale. Ce plăcut era să se apere, cu o. falsă indiferenţă faţă de această superioritate şi să se lepede cu generozitate de ea, pentru omul care-i. era drag! Nu, Conrad nu-i vorbise niciodată despre căsătorie, din delicateţe şi din mândrie, iar Lia! era mândră de mândria lui. Nu voia să se umilească, nu voia să pară interesat, nu voia să dea impresia că se bagă în sufletul lor. îi spunea aşa de frumos, că se gândeşte mereu la ea, că ar vrea s-o vadă şi s-o aibă mereu alături. I Îi spunea că e drăguţă, că are ochi frumoşi, că are un râs tânăr şi plin de viaţă!) Şi-i cita versuri de dragoste, versuri frumoase de –, Eminescu pe care Lia nu le cunoştea şi altele de prietenul lui, Doru Moldoveanu, cu care fusese coleg, de bancă la şcoală şi care acum era internat bolnav de plămâni într-un spital la Bucureşti. Ce frumos: era! Când citeşti poveşti din astea în cărţi, nu-ţi vine a crede că în viaţă le poţi întâlni, dar uite 1 Lia trăieşte o astfel de poveste şi vede că se poate întâmpla; aievea şi nu-i vine a crede.

Lia îşi înnoda mfnile sub cap şi închise ochii cu un suspin. Mai bine că maică-sa aflase, se săturase să se ferească mereu ca o criminală. Nu era de demnitatea ei şi nici de a lui, mai ales de a lui. Ea trebuia să facă primul pas, ea trebuia să ia hotărârea, pentru el era mai greu, mai delicat. Da, da, trebuia…

Dar cum era mai nimerit să procedeze? Dacă ai ei se încăpăţânează şi refuză, dacă îl jignesc şi dacă bunicul îl goneşte din fabrică? Sau dacă vor s-o mărite pe ea la repezeală şi cu de-a sila după un altul? Aşa se întâmpla de obicei în romane, dar tot romanele dădeau şi soluţia: fuga cu bărbatul iubit sau sinuciderea în doi, într-o lungă şi dureroasă îmbrăţişare.

Astea erau copilării, Lia nu căuta soluţii în romane

fiindcă presimţea vag că s-ar fi făcut de râs dacă i le-ar fi propus lui Conrad. Ei nu erau nişte croi de roman (în definitiv nici ea nu s-ar fi gândit vreodată să fugă de acasă ca o ţigancă ori să se arunce înaintea trenului), ei voiau să trăiască unul lângă altul o viaţă îmbelşugată şi fericită, să aibă o casă frumoasă, copii sănătoşi, prieteni pentru care Lia să mediteze îndelung asupra reţetelor de pateuri cu ciuperci sau de savarine pufoase, bine stropite cu sirop şi umplute copios cu frişcă.

Şi Hilda?... Hilda trebuia totuşi să se mărite înainte, aşa voiau ei, părinţii, şi bunicul era de acord. Dar de ce? Ce legătură avea una cu alta? De ce să rabde ea atâta şi să piardă anii cei mai frumoşi? Cine ştie cât putea să mai aştepte Hilda? Ea nu era obligată să se sacrifice, să aştepte şi ea, să îmbătrânească şi să se sluţească. Ea poate să se mărite şi mâine, Conrad n-are nevoie de cele câteva mii de ei pe care o să le capete ca zestre, va şti el să facă de cinci şi de zece ori atât când va ieşi de la bunicul şi va începe să lucreze singur. De asta n-are ea grijă, va trăi bine la el, ca Marta şi ca Silvia la bărbaţii lor, mai bine poate... Peste câţiva ani, când va fi la casa ei, cândva fi fericită şi împăcată, le va dovedi ea şi Martei şi

Silviei că a nimerit tot atât de bine ca şi ele, fără ca părinţii ei să-i fi cumpărat cu şaizeci de mii de lei un bărbat cu blazon de nobleţe.

Da... totuşi... Totuşi asta n-o să i se ierte aşa de uşor, nici ei, nici lui Conrad. Nimeni n-o s-o ierte, nimeni, şi bunicul mai puţin ca oricine altul. O cumnată croitoreasă... Lia roşi în întuneric, se întoarse pe o parte şi deschise ochii. Croitoreasă!...

Îşi aminti de dimineaţa când, din geamlâc, o văzuse pe maică-sa oprindu-l în curte pe Klar şi spunându-i cu un zâmbet: „Felicitările mele, domnule Klar, aud că fratele dumitale se însoară... Ia o fată tare cumsecade, bine face. O prietenă a soră-mii îşi lucrează de mulţi ani la «Rachelle» şi o laudă mult. Felicitările mele!...”

Ce-i păsa maică-sii atunci? De unde era să ştie? Desigur, găsea normal ca fratele unui contabil să ia de

nevastă o croitoreasă… Cel mult putea să-şi spună că el, contabilul, va face o partidă mai bună, fiindcă e procuristul firmei Calaff, e energic, e plin de iniţiativă şi merită mai mult. Atât…

Dar ea, Lia, ce relaţii va putea avea cu această cumnată croitoreasă şi cu sora ei care e tot croitoreasă? Şi ceilalţi? Fraţii lui erau funcţionari, Conrad vorbise rar şi fără plăcere despre ei, pomenind mult. mai des şi mai insistent despre un alt frate, mort, care cânta la vioară şi picta frumos. Vorbea şi despre mama lui. fiică de arendaş din nordul Moldovei şi despre tatăl lui, care fusese în străinătate, plecase o dată până la Londra. Era limpede că încerca să-i înfăţişeze într-o lumină favorabilă, s-o convingă că nu erau oameni de rând, de care să se ruşineze.

Când se gândea la această familie, Lia simţea că inima i se strânge, se strânge, se face mică şi bate încet de tot, ca să n-o ia nimeni în seamă, ca să nu supere pe nimeni… Vorbeau oare vreo limbă străină? Conrad ştia franţuzeşte, citise mult mai multă literatură franceză decât ea şi citise cărţi despre care ea nici nu auzise. Dar de câteva ori încercase să vorbească şi frazele lui erau atât de chinuite, atât de artificiale, încât Lia îi răspunsese în româneşte, ca să nu aibă motiv de a-l stima mai puţin.

Lia oftă şi se întoarse pe cealaltă parte. Nu, nu era chiar aşa de simplu, nici chiar aşa de uşor. Ei nu erau eroi de roman… Şi acuma ce avea să se întâmple? Mama ei ştia, îndată ce va pleca bunicul la prânz din fabrică, va veni din nou la ea, va plânge… Ce să facă? Ce trebuia să facă? O iubea pe maică-sa, era mândră de bunicu-său, cu toate că se temea de el. Ce să facă? Putea oare, trebuia să renunţe la tot, pentru… pentru…?

De ce aflase mama despre toată povestea asta? N-ar fi fost mai bine să mai treacă timpul „că vadă, să se mai gândească? Lia îşi aminti cu un fel de uşurare că peste câteva zile Conrad va pleca în concediu. Peste câteva zile! … Asta ştia şi mama; până atunci n-avea să se întâmple nimic.

Lia ridică ochii deasupra patului în direcţia calendarului, 29 iunie 1 Nu, până atunci…

Se ridică, se îndreptă încet spre fereastră şi-l zări pe Jean, care, după ce sunase de câteva ori la poartă cu putere şi cu nerăbdare, străbătea în goană curtea şi se repezea ca o furtună spre biroul bunicului cu ziarul desfăcut în mână

Domnul Calaff număra bani şi ca totdeauna în timp ce se îndeletnicea cu această operaţie delicată, nimeni n-avea voie să intre în birou şi să-l tulbure. Jean bătu grăbit în uşă, nu aşteptă răspuns şi dădu buzna înăuntru. Taică-său îl privi furios pe deasupra ochelarilor şi zbieră: – Ieşi afară, dobitocule I Nu vezi că număr bani?

— Tată, ediţie specială 1 strigă Jean gâfâind. Atentat la Serajevo… Arhiducele Franz-Ferdinand a fost. ucis…

Domnul Calaff îşi scoase ochelarii şi rămase o clipă imobil. Apoi cu un gest sigur, dar grăbit, adună banii din fata lui, îi îngrămădi în sertarul biroului şi-i încuie.

— Dă ziarul încoace, zise el şi-şi puse din nou ochelarii pe nas.

Da, asta era ceva serios, era chiar foarte serios… Moştenitorul tronului, moştenitorul unei împărăţii, cea mai bătrână din Europa!… Ce obrăznicie ¡… Bine, dar atunci? … Domnul Calaff lăsă jos ziarulşi-şi răsfiră mustaţa între degetul cel mare şi arătătorul mâinii drepte. Jean, care rămăsese în picioare în faţa birou» lui agitat şi mândru că adusese primul o veste atât de importantă, începu:

— Acuma chiar că s-a isprăvit cu Serbia… Nu le mai merge, gata…

Domnul Calaff nu-l asculta şi nu-i răspunse. Se ridică de pe scaun, se îndreptă spre biroul lui Klardeschise uşa şi spuse din prag:

— Arhiducele Franz-Ferdinand a fost asasinat la Serajevo. Vrei să vii puţin la mine în birou?

Klar citi repede foaia de ziar tipărită cu litere uriaşe, dar nu zise nimic. „Cine ştie? gândi el… Poate scăpăm şi de data asta”.

— Am să te rog să-ţi amâni concediul, spuse domnul

Calaff cu o uşoară ironie în voce. S-ar putea să fii nevoit să renunţi de tot la el. Ce să faci?... Evenimentele internaţionale nu ţin seamă de planurile noastre. Şi cura mea la Karlsbad e compromisă anu* ăsta... Aşa, acuma uite pentru ce te-am chemat. Trebuie să pleci imediat, cel mai târziu mâine dimineaţă, mergi peste tot, la clienţii importanţi desigur, pe urmă o să ne ocupăm de ceilalţi, şi cauţi să încasezi cât mai mult... Nu cruţi pe nimeni. Şi nu vindem nimic. Livrăm comenzile în curs, dar nu primim niciuna nouă... niciuna. Să vedem ce putem face ca să întârziem şi pe cele vechi, te-aş ruga să te gândeşti şi dumneata... trebuie să găsim pentru fiecare altceva... Aşa, pleci numaidecât. Şi, bineînţeles, eşti foarte atent, nu pierzi niciun prilej să cumperi orice cantitate de marfă disponibilă afli că se oferă, la orice preţ. Grăsimi, coloranţi, sodă caustică... în fine, nu-i nevoie să-ţi spun eu. S-ar putea să avem noroc, în provincie veştile sosesc mai târziu... Multă lume o să creadă că şi de data asta lucrurile au să se liniştească... Da, trebuie să ne grăbim.

— În definitiv nici dumneavoastră nu sunteţi sigur că o să fie război, spuse Klar zâmbind şi se gândi la parlamentele europene înţesate de socialişti şi la greva generală care putea fi dezlănţuită în orice clipă.

— Nu sunt sigur de nimic – spuse domnul Calaff şi după o clipă continuă plin de voioşie tinerească – dar sunt bucuros că asasinarea lui Franz-Ferdinand mă găseşte cu trei vagoane de colofon şi cu două mii de kilograme de stearină în magazie.

PARTEA A PATRA

CAPITOLUL I

„Pacea universală e un vis – spusese von Moltke cu zâmbetul lui cinic – şi nici măcar nu e un vis frumos”. Urât sau frumos, visul acesta care durase patruzeci de ani se sfârşea, oamenii se trezeau din somn şi se frecau la ochi buimaci fără să le vină încă a crede... Despre război nu se

mai ştia mare lucru în Europa. Cei bătrâni, veteranii, povesteau despre războaie care ţinuseră câteva luni, în care luptaseră cu arme vechi, demodate, ridicole. Războaiele mai noi, cele din ultimii ani, se limitaseră la câteva bătălii al căror deznodământ rapid micşorase vărsarea de sânge şi pagubele materiale.

Cum se putea ca de data asta să fie altfel? Dar putea oare, să fie *ceva* de data asta? Oamenii clătinau din cap sau ridicau din umeri cu o neîncredere echivalentă cu speranţa. Şi apoi nici nu se mai înspăimântau aşa de uşor: de ani de zile cei mari îi speriau cu războiul, dar se vede că nici lor nu le venea la îndemână să apropie prea tare chibritul de surcelele din vatră: mâna le tremura şi până la urmă suflau repede în flacără şi o stingeau.

Nici de data asta, nici de data asta nu se putea să fie adevărat. Pentru ce de data asta mai curând decât altă dată, pentru ce? „Pentru că sângele lui Franz-Ferdinand şi al soţiei sale a curs sub loviturile unui fanatic iresponsabil, trebuie să curgă şi sângele a mii de muncitori şi de ţărani?" se întrebau cu indignare socialiştii de la *Vorwärts*, aceiaşi care manifestau pe Unter den Linden împotriva războiului, tot aceiaşi care aveau să voteze la 4 august creditele de război cerute de Bethmann – Holl weg.

Şi chiar dacă ar fi fost aşa, ei da! ce putea să le? O expediţie punitivă a Austriei împotriva Serbiei… anexarea unor teritorii de la graniţă… Dacă ceilalţi s-ar fi amestecat, povestea ar fi devenit mai complicată, evident s-ar fi putut prelungi, s-ar fi prelungit chiar până la Crăciun, până la Anul Nou… Dar nu! era o prostie, era croncănitul unui cârd negru de corbi bătrâni, arţăgoşi şi prea puţini îi luau în seamă…

Nu toată lumea îşi întrerupse vilegiatura începută în staţiunile balneare sau climaterice; mulţi chiar din cei care-şi stabiliseră cura pentru iulie plecară ia data fixată, manifestând un optimism ostentativ şi bătându-şi joc de fricoşii care ezitau ori renunţau pentru moment să se deplaseze: „Nişte caraghioşi! spuneau curajoşii. Probabil că sunt mai bine informaţi decât Kaiserul, care-şi continuă

croaziera şi decât von Moltke care nu-şi scurtează concediu! Poincaré pleacă şi el în vizită la ţar cu Viviani! Nişte caraghioşi, treaba lor! O să găsim peste tot camere bune şi ieftine şi mâncare pe degeaba!”

Silvia plecă la Karlsbad ca de obicei la începutul lui iulie şi expedie la Galaţi o scrisoare, în care-şi exprima respectuos nedumerirea şi îngrijorarea faţă de imprudenţa hotărârii domnului Calaff de a renunţa ia cura din vara aceea: „Mă tem pentru dumneata, tată dragă, spunea ea plină de afecţiune. O întrerupere în tratament nu e niciodată recomandabilă şi o bună funcţionare a stomacului e atât de necesară unui organism sănătos! Toţi medicii spun asta”. Silvia adăuga că la Karlsbad erau mai puţini vizitatori ca altă dată, ceea ce făcea ca staţiunea să fie destul de monotonă şi o îndemna să tragă concluzia că şi altă lume era în panică din cauza zvonurilor alarmiste din ultima vreme, cărora însă ea nu le dădea nicio atenţie; în orice caz, aprovizionarea era impecabilă şi viaţa mai ieftină ca oricând.

De la Marta, care scria destul de rar, sosi vestea naturalizării lui Karst. Paul îşi manifesta în câteva rânduri mulţumirea de a fi plecat la timp din ţară şi a nu se fi lăsat înrâurit de optimismul naivilor (da, al naivilor spunea el cu obraznică ironie) care făceau elogiul unei securităţi europene veşnice. Amintea ca din întâmplare de Lotte, şi spunea că nu se poate hotărî să-i îngăduie Martei s-o viziteze: „Mi-e aşa de frică să n-o impresioneze! îmi pare foarte rău că nu putem face nimic pentru ea, biata fată, şi mă gândesc cu tristeţe că soarta a fost într-adevăr prea aspră faţă de ea”.

Lia şi Hilda primiră un *faire-part* care anunţa căsătoria domnişoarei Hélène Alexatos cu domnul Pericle Tangalidis, cununia fiind celebrată la Bucureşti unde locuiau rudele mirelui. Era un triumf pentru Hélène. Unchiul soţului ei avea una din cele mai însemnate firme de import din ţară, era burlac şi ţinea foarte mult la nepotul său. Avea intenţia să-l ia asociat şi să-l instaleze la Galaţi, asigurându-i o bază serioasă pentru afaceri în stil

mare. Hilda redactă textul scrisorii de felicitare, în timp ce Lia, întinsă pe pat, la ea în odaie, cu mâinile înnodate sub ceafă, se întreba de ce altora le era dat să fie fericiţi fără efort şi fără sacrificiu, pe când ei, pe când lor… Din ziua în care maică-sa îi aflase secretul nu se întâmplase nimic nou. Toată lumea în fabrică era preocupată şi agitată, bunicul dădea mereu alte ordine, părinţii ei aveau treabă până peste cap. Conrad plecase chiar a doua zi, fără să mai fi apucat să stea de vorbă cu ea şi când se întorsese avea de anunţat atâtea izbânzi, încât bătrânul, încântat îl lăsase totuşi să-şi ia concediul.

— Dar imediat – adăugase el – nu pierde vremea şi la primul semn de schimbare a situaţiei, urcă-te în tren şi vino înapoi.

Lia nu-i spusese nimic, n-avea niciun rost să-S pună pe gânduri şi să-l facă să se simtă prost, înainte ca ea să se fi limpezit cu familia şi să-şi fi dat seama cum trebuia procedat. Avea discuţii zilnice cu maică-sa: Laura îi vorbea îndelung, cu blândeţe, cu durere, cu spaimă, încercând să-i înfăţişeze în culorile cele mai trandafirii viitorul care ar aştepta-o într-o căsnicie potrivită şi s-o asigure că bunicul era hotărât să-i dea posibilitatea de a intra într-o viaţă mai bună decât cea pe care o cunoscuse până atunci. Toate aceste discuţii se terminau cu lacrimi şi cu făgăduieli, dintr-o parte şi din cealaltă, de a nu le mai relua înainte de o matură chibzuinţă. Albert nu se amesteca şi de îndată ce-şi vedea nevasta şi fiica intrând în vorbă, părăsea locul din faţa ferestrei şi ieşea din odaie. Nici Hilda nu se amesteca. Vorbea rar cu Lia, ai fi zis că e veşnic cufundată în lectură, deşi uita regulat să întoarcă paginile cărţii pe care o avea în faţă. Singur Dănuţ părea să-i arate soră-sii o simpatie mai mare ca oricând şi deşi surprinsă, Lia prim? cu recunoştinţă micile dovezi de afecţiune pe care i le arăta.

Doamna Nathan născu un băiat pe la mijlocul lui iulie. Era primul copil după cincisprezece ani de căsnicie şi fusese aşteptat cu nerăbdare maniacă de maică-sa, geloasă pe cele două surori mai mici, măritate mai târziu decât ea, care aveau acum una doi băieţi, cealaltă două fete şi îi

reproşau cu ironie, ori de câte ori prindeau prilejul, sterilitatea ei fără speranţe de vindecare. Aveau în sfârşit şi ei un băiat şi gândul că unul din motivele scenelor pe care i le făcea Ritta dispărea îl umplea pe bărbatu-său de o fericire infinit mai mare decât aceea pricinuită de naşterea micuţului. Doamna Nathan invită la botez pe doamna şi domnul Calaff, pe Laura şi Albert cu copiii şi pe Jean, dar nimeni din ei nu veni. Domnul

Calaff îl opri pe Nathan în curte şi-l felicită fără să-l prevină şi fără să se scuze că nu va lua parte la ceremonie şi bietul Armand – Ritta transformase din primele zile ale lunii de miere pe Avram în Armand – care comunicase felicitarea drept un semn bun, avu de suportat consecinţele lipsei lui de perspicacitate. Nici Fargii nu veniră, dar Laura trimise un coş cu flori însoţit de o carte de vizită. Ritta spumega şi surorile ei, încântate s-o vadă furioasă, îi puneau mereu întrebări maliţioase şi luau apărarea lui Armand cu o falsă compătimire, care-i făcea mai mult rău decât bine.

În această perioadă Melanie Baras, fiica doctorului Schneider, se mută la Galaţi şi luă cu chirie apartamentul pe care domnul Calaff îl clădise de curând spre fundul curţii. Era un apartament destul de modest şi cei din Galaţi se mirară văzând că Melanie, care era foarte pretenţioasă şi dornică să trăiască pe picior mare, se mulţumeşte cu atât de puţin. Domnul Calaff ezită mai întâi şi nu acceptă să primească menajul Baras în curte decât după ce fu asigurat că era vorba de ceva absolut provizoriu, adică de cel mult un an. Era oarecum bizar că un cerealist cunoscut, cu experienţă şi vechime în specialitatea lui, îşi schimbă brusc meseria, îşi părăseşte oraşul şi se mută într-un oraş străin ca să intre tovarăş la o fabrică de cremă de ghete. Domnul Calaff bănuia că nu era lucru curat la mijloc, dar cum la încheierea contractului Baras îi achită chiria pe un an înainte, fiu făcu cercetări suplimentare şi se mulţumi să-i interzică în mod categoric lui Jean o intimitate strânsă cu familia vere-şi. Melanie era foarte frumoasă şi plină de rafinament. Cele două fetiţe, una de

cinci şi cealaltă de patru ani, îi semănau la ochi şi la gură. Cea mare, Edith, avea pe obrazul drept o pată ovală, vineţie, de mărimea unei măsline şi maică-sii i se părea că are tendinţa să se întindă. O dusese pe la specialiştii din Bucureşti şi Viena, dar toţi o asiguraseră că pata va ditpărea cu timpul şi în nici uxi caz nu putea să se accentueze. Metanie se arătă amabilă cu toată familia – suspect de amabilă – îşi spunea Hilda, gândindu-se că multă vreme nu răspunsese la scrisorile ei obligând-o în cele din urmă să înceteze corespondenţa. Cocheta cu Jean care o mânca din ochi şi, cu toate recomandările lui taică-său, nu se putea împiedica să-i facă o mulţime de mici servicii pentru a avea ocazia să stea cu ea de vorbă, s-o atingă în treacăt, să-i sufle câte un compliment grăbit şi nesărat în ureche. Pe doamna Calaff, Melanie o înconjura de atenţii, domnului Calaff îi săruta mâna, cu sau fără prilej, şi pe bărbatu-său îl ruga să nu fumeze în faţa lui. Hildei îi spuse într-o zi că ar vrea să înceapă franceza cu Edith dar că nu are destulă răbdare pentru asta.

— Şi pe mâna unei străine nu-mi vine s-o dau, îţi spun drept. Dacă aş fi sigură că nu te superi… aş îndrăzni să te rog pe tine… Tu eşti aşa de inteligentă şi ai un accent aşa de bun!… Ce zici, Hilda dragă? De ce să nu ai şi tu un ban de buzunar? În străinătate nu există fată cât de avută care să nu caute să fie independentă…

Propunerea ei o găsi pe Hilda nepregătă; tă şi bănuitoare. „Şi asta? îşi spunea ea. Abia a venit şi ştie că poate să ne umilească şi să profite de pe urma noastră”. Îi răspunse foarte rezervată că are nevoie de timp ca să se mai gândească, şi ajunsă acasă se sfătui cu Laura. Melanie insistă cu o amabilitate crescândă şi sublinia acceptând, Hilda îi făcea un serviciu imens. Din cauza mutatului şi a situaţiei politice vilegiatura lor din vara aceea era suprimată şi ea era bucuroasă s-o ocupe măcar pe Edith, aşa că ar fi fost dispusă s-o pună imediat la lucru. Puţin după aceea Hilda îi dădu un răspuns afirmativ şi lecţiile începură numaidecât.

Toate aceste evenimente se petrecură într-un interval

de timp destul de scurt, în câteva săptămâni, dar nimeni nu ştia că acestea erau ultimele săptămâni din viaţa tihnită şi comodă a monarhilor şi nimeni nu le trăia cu atenţie şi curiozitatea cuvenită sfârşitului unei lumi. Abia când clopotele şi sirenele care vesteau mobilizarea începură să sune pe rând în capitalele Europei şi când pe zidurile caselor locuite de burghezi provinciali, moţăind în securitatea pe care le-o ofereau cupoanele rentei de sat, apărură ordonanţele de rechiziţii şi ordinele de zi ale Statelor Majore, staţiunile balneare şi climaterice se goliră de tot şi vilegiaturiştii imprudenţi ori întârziaţi se întoarseră în grabă ca să îmbrace uniforma militară şi să pornească din nou, pentru o altă vilegiatură, a cărei durată şi ale cărei etape ei nu le cunoşteau. Era vară, era cald, străzile ticsite de lume, iar în mulţimea grăbită şi preocupată, printre bărbaţii jenaţi de tunica soldăţească şi neobişnuiţi să ducă mâna la chipiu pentru salut, însoţiţi de soţii şi mame cu trăsături crispate şi ochi plânşi, mai circulau femei elegante în rochii strâmte, purtând pe cap pălării cu boruri imense şi unduitoare, femei ale căror soţi nu fuseseră încă chemaţi sau izbutiseră să capete mobilizări pe loc şi erau în afară de primejdie. Oamenii plecau, gările erau pline de nelinişte şi de suspine, iar casele de modă lansau în grabă modele de rochii de doliu, sobre şi discrete, dar pline de gust şi încărcate de ispită.

Era război. Se vorbea despre tunuri cu bătaie de zeci de kilometri, despre bombardamente şi despre lupte aeriene. „A fi sau a nu fi” hamletiza Kaiserul în proclamaţia patetică pentru uzul feldwebelilor mustăcioşi şi supuşi care-şi înfundau căştile în cap şi plecau să apere cultura şi disciplina germană. Diviziile lui von Emmich năvăliră în Belgia şi Europa, obişnuită cu formalităţi şi graţiozităţi diplomatice, îşi dădu seama deodată că se afla în faţa violării unui drept şi a unei tradiţii şi presimţi că în războiul care începea, această violare nu avea să fie ultima.

22 – e. Ulia

La Bucureşti, mişunau cumpărătorii de conştiinţe

care emiteau cecuri plătibile la băncile diavolului. Ochi flămânzi se aprindeau de lăcomie în cabinete de lucru severe şi în saloane boiereşti, unde membri marcanţi ai diferitelor legaţii străine aduceau promisiuni, avertismente sau ameninţări deghizate. La Sinaia se ţinea Consiliu de coroană şi bătrânul rege gemea de neputinţă şi de mânie, fiindcă miniştrii lui, care doreau să joace la mai multe nunţi şi să-şi umple buzunarele cu bani bătuţi în monetarii dintre cele mai diferite, refuzau de data asta să-l asculte şi preferau să tergiverseze şi să aştepte. Fiecare din ei trata, ori se pregătea să trateze cu câte una sau mai multe din puterile străine şi directorii ziarelor care guvernau opinia publică aşteptau cu o mână întinsă ca să primească fonduri, iar cu cealaltă pe receptorul telefonului ca să indice redacţiilor direcţia atacurilor şi a elogiilor. Socialiştii se adunau în congres şi se declarau pentru neutralitate. În cafenele, se discutau cu înflăcărare primele ştiri de pe fronturi; se exprimau nedumeriri, se făceau profesii de credinţă. Pe străzi se manifesta pentru intrarea în război, pentru neutralitate, pentru Franţa, pentru Puterile Centrale.

Domnul Calaff părea întinerit. Era când la fabrică, în birou, în magazie sau în ateliere, când la bancă, apoi când în biroul întunecos şi strâmt de acasă, când în depozit. Îşi rezerva două-trei ore pe zi pentru plimbări prin oraş, în cursul cărora se oprea la „Sure”, stătea de vorbă cu toată lumea şi arăta interes pentru orice ştire, cât de neînsemnată. Cumpăra cantităţi neobişnuite de marfă şi găsea nenumărate pretexte ca să întârzie ori să anuleze livrarea anumitor comenzi. „Dracu’ să-l ia, îşi spunea Jean Garnic care-l întâlnea peste tot şi-i urmărea manevrele cu îngrijorare, dar şi cu dorinţa de a-l imita; dracu’ să-l ia, ăsta o să mai trăiască o sută de ani”. Tatăl lui, numai cu doi ani mai în vârstă decât domnul Calaff, era ramolit şi bolnav şi acceptase fără rezistentă să fie scos din circulaţie şi să părăsească afacerile, lăsându-le în grija lui Jean.

22*

Klar, care-şi întrerupse concediul îndată după

primele declaraţii de război, era mereu pe drum. îl interesa atmosfera din tară şi starea de spirit, dar asta nu-l distrăgea complet de la grijile lui personale. Lia îl aştepta regulat la postul ei de observaţie, când îl ştia în Galaţi, dar îi zâmbea cu mai multă rezervă, nu-i făcea semne şi nu mai venea prin birou. Nu vorbise decât de două-trei ori cu ea în ultima vreme, când o întâlnise în curte, şi asta se întâmplase din iniţiativa lui, nu a ei, ca înainte. De fiecare dată, Lia se înroşise violent, avusese o atitudine nefirească, îi spusese lucruri fără importantă şi căutase să scurteze convorbirea. Doamna Farg îi arăta o răceală asupra căreia nu mai rămânea nicio îndoială, pe Hilda n-o mai zărea de loc, iar Haim Schwartz avea un aer obraznic şi sfidător. Dănut, în schimb, se silea să-l convingă de simpatia lui, îl întreba mereu dacă nu poate să-l ajute cu ceva şi umezea cu băgare de seamă plăcile de cauciuc în interiorul cărora copia presând plin de bunăvoinţă scrisorile nenumărate care se îngrămădeau acum pe masa domnului Calaff îmbogăţindu-i zilnic corespondenta. Bătrânul nu-şi schimbase purtarea, dimpotrivă, se consulta mereu cu el şi era totdeauna de acord cu propunerile lui. „Nu ştie nimic, îşi zicea Klar. Ceilalţi însă…” îi făcea impresia că Lia slăbise, părea indispusă şi-şi spunea că trebuie să aibă neplăceri cu ai ei în cazul că le destăinuise sau că aflaseră pe altă cale ceva. Îi părea rău, şi acasă maică-sa îl găsea mereu nervos şi taciturn. Nu se gândise până acum la nimic serios şi i se păruse preferabil să lase lucrurile în voia lor. În niciun caz nu voia să facă el primul pas ca să nu se expună la vreun refus sau la o jignire care l-ar fi determinat să părăsească imediat fabrica. Ar fi fost mai bine pentru el? Ar fi fost mai rău? Nu era interesat, ştia că Lia e săracă şi că nu se poate aştepta la mare lucru clin partea bătrânului. Singura perspectivă atrăgătoare era fabrica, moştenirea, dar domnul Calaff părea dispus să mai trăiască şi să facă afaceri mulţi ani de aci înainte şi el era la o vârstă când nu mai putea şi nu mai voia să aştepte.

Dar nu era vorba de asta. Era vorba de Lia care-i era dragă şi care… da, care-i putea fi soţie. De ea avea nevoie

la vârsta lui, de o femeie care să fie drăguţă, bine îmbrăcată şi despre care să poată spune în treacăt în cursul unei conversaţii că e născută Farg şi că e nepoata lui Emil Calaff. Nu crezuse niciodată în posibilitatea izbucnirii unui război şi nici acum, când îl auzea apropiin iu-se cu paşi uriaşi de ţara lui, de casa lui, de el, când îl vedea ameninţându-i viaţa şi fericirea, viaţa şi fericirea celor de o vârstă cu el, nici acum nu-i venea să creadă că era adevărat. Dacă bătrânul ar afla… I-ar face oare rost din nou de o mobilizare pe loc? El, Klar, îi era tot atât de indispensabil, mai indispensabil ca oricând, dar era deocamdată numai funcţionar plătit, datorându-i supunerea la care îl obligau cei două sute de lei încasaţi la fiecare 1 şi 15 ale lunii.

Războiul era o catastrofă… nu pentru ioţi însă. Unii îl aşteptau cu nerăbdare, pregătindu-se să facă afaceri mari, să cumpere, să vândă, să cumpere iar, să facă stocuri, să se învârtească bine cu furnituri pentru armată. Ăştia erau şacalii, ticăloşii fără scrupule şi lui Klar îi provocau scârbă şi indignare. Niciodată n-ar căuta, niciodată nu va căuta să-şi încarce chimirul în timp ce oameni tineri mor sau rămân schilozi pentru tot restul vieţii. Nu voia războiul; vorbea despre el cu sinceră oroare şi nu cu teama făţarnică a negustorilor care de cealaltă parte a tejghelei îl iscodeau excitaţi şi-i cereau părerea, fiindcă-l ştiau băiat deştept şi la curent cu veştile din gazete.

Nu voia războiul, dar dacă era scris că avea să dureze şi chiar să se întindă în Europa, îşi mărturisea că menţinerea neutralităţii ţării îi convenea nu numai din punctul de vedere al evitării frontului şi a riscurilor lui. O lungă perioadă de neutralitate însemna o garanţie de câştig pentru toată lumea, chiar şi pentru el, un câştig care nu-i încărca neapărat conştiinţa, fiindcă fraţii şi prietenii lui nu mureau între timp pe front, ci aveau ca şi el posibilitatea de a-şi îndulci viaţa, profitând fără sălbăticie de conjunctura economică. O mulţime de articole dispăruseră de pe piaţă imediat după declararea războiului şi nu se găseau decât pe sub mină, la preţuri ridicate, care

aveau să se ridice şi mai mult. Dacă ştiai să le găseşti şi nu te tocmeai pentru cincizeci-şaizeci de bani, la kilogram, erai sigur că peste o săptămână le puteai vinde cu un câştig de alţi cincizeci-şaizeci de bani şi asta putea s-o facă oricine, investind un capital cât de mic, sigur fiind că în câteva luni se dubla ori se tripla automat. Domnul Calaff aduna cantităţi serioase de marfă; s-ar fi putut spune că din clipa în care aflase de atentatul împotriva lui Franz-Ferdinand, asta fusese principală, dacă nu singura lui preocupare. Klar cumpărase şi el nişte piatră vânătă – puţin, o nimica toată, vreo douăzeci de kilograme – şi le pusese deoparte. De piatră vânătă e nevoie oricând, el voia să cumpere cu încetul şi s-o vândă mai încolo, când lipsa se va face mai simţită.

În septembrie, domnul Calaff îl trimise la Bucureşti să caute fitiluri. Războiul îl prinsese cu o cantitate foarte mică şi o comandă făcută cu puţin înainte nu-i mai fusese livrată. Fitilurile veneau din Franţa şi pentru fabricanţii de luminări, procurarea lor era o problemă serioasă.

Klar pleca rar la Bucureşti, unde fabrica nu avea clienţi. Pentru procese sau pentru chestiunile de rezolvat la Ministerul Industriei şi al Comerţului, venea domnul Calaff în persoană. Klar avea un priiej bun să vadă cu ochii lui capitala în zilele acelea de agitaţie, de îndoială, de pregătire şi să simtă curentele care se înfruntau.

La sosire, gara era plină de lume, de urale, de drapele şi de flori. Klar coborî cu greu din tren şi se interesă despre ce era vorba: mulţimea făcea o manifestaţie de simpatie lui Filipescu fiindcă *Adevărul* şi *Epoca* afirmaseră în ajun că se declarase pentru ieşirea din neutralitate şi intrarea în război alături de Tripla înţelegere. Klar îşi făcu loc până la vagonul din care coborâse Filipescu, sosit de la Sinaia, şi pe neaşteptate îl văzu de aproape. Avea pardesiul descheiat şi ţinea în aceeaşi mână pălăria şi bastonul. Zâmbea sub mustaţa albă, galică, şi ochii albaştri treceau cu însufleţire peste capetele mulţimii ce-l aclama. Porni încet spre ieşire, în mijlocul unui grup din care Klar nu cunoştea pe nimeni.

— Care-i fiu-său, mă? auzi el o voce răguşită în stânga, dar nu prinse răspunsul, fiindcă un domn cu joben şi cu mănuşi cenuşii de piele îi împinse înfierbântat într-o parte, zorindu-se să ajungă din urmă grupul.

— Mototolul ăsta de Policrat! mormăia un glas gros în spate. Ai văzut cum a scăldat-o? Nici cu Marghiloman, nici fără el… În loc să-i dea la cap…

Cortegiul se formă cu automobilul lui Filipescu în frunte. Era singur: fiu-său, fraţii Sturdza şi Niculescu-Ianca formau escorta. Klar se amestecă în mulţime, bucuros că are ocazia să audă comentariile vociferate sau şoptite din jurul lui. Pe trotoare lumea se oprea şi privea manifestaţia, interesându-se curioasă încotro se ducea şi dacă vreo noutate senzaţională o provocase. „A abdicat regele?” auzi Klar de câteva ori. Nişte studenţi îşi aruncară pălăriile în sus de bucurie, văzându-l pe Filipescu, şi se alăturară cortegiului. Un zidar cu obrazul şi hainele pline de var îşi puse mâinile în buzunar şi scuipă cu scârbă apoi rămase locului privind lung în urma mulţimii agitate şi zgomotoase.

— Ăla din faţă era Filipescu, spuse cu satisfacţie un individ cu haina cadrilată şi favoriţi abundenţi ce-i mâncau aproape în întregime obrajii, iar femeiuşcă în jachetă colantă, cu marginile de jos rotunjite, se atârnă de braţul lui făcând nişte ochi rotunzi, mari şi încercând să-şi arate admiraţia pentru intimitatea lui cu oamenii politici.

— Vrem guvern naţional şi consiliu de regenţă! strigă un tânăr exaltat din ultimele rânduri ale manifestanţilor şi dorinţa lui iscă tumult şi discuţii contradictorii.

— Jos Marghiloman! Jos trădarea! izbucniră câteva voci, apoi fură pomeniţi pe rând Delavrancea, Grădişteanu, Take Ionescu, Arion, în exclamaţii care trezeau alternativ simpatia sau indignarea mulţimii.

După o oră de drum, ajunseră la statuia lui Mihai Viteazu, unde cortegiul se opri. „M-am lămurit – îşi spuse Klar – care era obosit şi începuse să se plictisească, tot n-am să aud nimic din ce are să se vorbească… Şi ce e de auzit?…”

Îşi făcu loc cu coatele, stânjenit de valiza care lovea oamenii ba în genunchi ba peste coapse şi respiră uşurat când ajunse în bulevard, la loc deschis. Se striga „Trăiască Franţa!” Klar îşi aminti de fitiluri şi zâmbi… Dacă şi Filipescu… se gândi el. Marghiloman habar n-are… Iar se fac bucăţele conservatorii. s-a terminat cu ei”.

CAPITOLUL II

La începutul iernii, domnul Calaff puse în vânzare un nou produs al fabricii, o lesivă de ruie, preparată din sare şi sodă calcinată, care nu-l costa mai nimic şi pe care spera s-o introducă fără nicio greutate.

— Uite, ai ocazia să câştigi frumos la fleacul ăsta, îi spuse el lui Klar pe care-l însărcinase cu plasarea ei. Ştiu că nu eşti mulţumit cu leafa şi mă gândesc. că poate ai dreptate. Viaţa s-a scumpit în ultimele două luni şi ce faci cu două sute de lei?… Ei, uite, ai cincizeci de bani de fiecare ladă de lesivă. Eşti de acord?

Klar zâmbi.

— Sunt de acord, domnule Calaff, dar… Orice marfă se cumpără astăzi, s-ar putea să am noroc… Dacă vând o sută de lăzi pe lună, se adună o sumă frumuşică. Atunci?…

Domnul Calaff încreţi fruntea şi ochii lui sclipiră, albaştri şi îngheţaţi:

— Ce vrei să spui cu asta? Te temi că o să-mi iau vorba înapoi? Dacă vinzi o sută de lăzi, capeţi la a doua chenzină cincizeci de lei peste leafă şi dacă vinzi două sute, încasezi de două ori câte cincizeci… Ai nevoie de vreo garante? de alte explicaţii?

Lesiva se vându ca pâinea caldă şi Klar se obişnui să primească la sfârşitul fiecărei luni câte cincizeci, optzeci şi chiar o sută de lei în plus peste leafă. De altfel nu mai era singurul lui câştig suplimentar. Se bucura de încrederea mai multor negustori pe care-i vizita mereu în drumurile lui prin ţară şi care-l însărcinau cu diferite comisioane. Mulţi dintre ei îi cereau sfatul, nu cumpărau şi nu vindeau nimic fără avizul lui care se dovedea înţelept în mod

invariabil şi contribuia la renumele lui crescând. Primea tot mai des oferte dintre cele mai seducătoare de a intra în tovărăşie la firme vechi şi solide, dar el le respingea cu veselie.

— N-am o lăţcaie, domnule Calmanovici, spunea el râzând, bucuros că se vedea atât de solicitat. Dumneata nu ştii că e nevoie de capital ca să faci afaceri?

— Nu-mi trebuie mie capital, se apăra domnul Calmanovici ducând o mână la inimă şi ridicând vertical palma celeilalte la înălţimea ochiului stâng. Bani am eu, dar cap ai dumneata, asta îmi trebuie. Acu-i rost de făcut parale, de ce nu vrei?

Până în primăvară, cantitatea de piatră vânătă a lui Klar crescu apreciabil şi câştigurile realizate din vânzări mici, prudente, deveniră tot mai încurajatoare. Aceste suplimente erau însă absolut necesare acum, fiindcă viaţa devenea tot mai scumpă, şi cheltuielile zilnice tot mai mari. Klar le făcea faţă cu mândrie, la masă mânca numai lucruri fine şi în dulap avea patru rânduri de haine din stofă englezească de prima calitate. Maică-sa îşi făcu un palton de pluş negru la Brickmann – prefera să nu-şi lucreze la noră sa, fiindcă nu putea suferi figura impertinentă şi siguranţa de sine a Rachellei. îi şedea foarte bine şi Conrad o examina cu bucurie, la gândul că aerul ei serios şi distins ar putea impune sau măcar satisface exigenţele trufaşe ale Calaffilor. Îi arătase Liei o fotografie a doamnei

Klar şi fata păruse mulţumită. Lucrurile mergeau însă tare încet, exasperant de încet şi ei doi n-aveau nimic alta de făcut decât să aştepte şi să-şi dea silinţa să nu supere pe nimeni, în special pe bătrân. Klar avea grijă ca laudele şi ofertele de tovărăşie ale altor negustori să ajungă la urechea domnului Calaff şi a Laurei. Nu le ascundea nici suplimentele lui de câştig şi sub pretext că un sentiment de cinste şi de corectitudine îi dicta să fie absolut sincer faţă de patronul lui, îi aducea la cunoştinţă toate combinaţiile fructuoase, în care risca ceva.

Domnul Calaff, care datorită lui Haiin Schwartz,

nerăbdător de a-şi vedea rivalul demascat şi gonit din fabrică, aflase recent de legăturile dintre el şi Lia, aplica o tactică dublă. Pe Schwartz îl dăduse afară din birou cu scandal, acuzându-l că e un calomniator ordinar şi făgăduindu-i răsplata cuvenită dacă ar îndrăzni să împrăştie ori să favorizeze împrăştierea zvonului. Pe Laura o făcuse de două parale:

— Numai ruşine şi necazuri mi-ai adus, nemernioo I Nimeni dintre fraţii şi surorile tale nu a ajuns în halul ăsta. Nu eşti în stare să-ţi stăpâneşti fetele? Crede stricata aia că o să-şi facă de cap? că o să ia pe primul golan care i-a ieşit în drum. Şi tu o acoperi şi în loc să vii să-mi spui, taci şi aştepţi să vorbească oamenii din fabrică? Să îndrăznească nătărăul ăla de Schwartz să-mi spună ce se petrece la mine în familie? Lasă că vă învăţ eu minte… Trimite-o numaidecât pe fiică-ta la mine şi tu du-te dracului, lasă-mă singur cu ea… Şi să nu te pună naiba să faci pe bosumflata faţă de Klar ori să-i pomeneşti ceva despre chestia asta că atâta îţi trebuie… Am nevoie de el… Nu-i spui nimic şi laşi lucrurile în seama mea…

Lia nu-şi amintea ca părinţii ei s-o fi bătut vreodată. Erau prea ocupaţi să-şi mai piardă orele libere dăscălindu-şi fetele care fuseseră crescute pe rând de doică, de Mitzi şi după aceea de Iulchen care le învăţase nemţeşte şi în cele din urmă de maici, la şcoală. Ştia, însă, că mama, mătuşile, unchii ei şi chiar bunica nu aveau nevoie să scotocească prea mult în memorie ca să reconstituie zgomotul şi usturimea palmelor aplicate în decursul anilor de domnul Calaff. Când se văzu singură în faţa bunicului, când observă tresărirea vinelor şerpuitoare de la tâmple, îngroşate ca în zilele mari, nu avu nicio îndoială asupra a ceea ce avea să urmeze şi cu toate că tremura ca varga de teamă şi era conştientă de enormitatea vinei ei, se gândi o clipă că e o martiră a dragostei şi eroismul atitudinii ei o îmbărbătă oarecum. Domnul Calaff îi făcu o scenă îngrozitoare şi o pălmui de câteva ori pe amândoi obrajii.

— Ai să te măriţi cu cine vreau eu, nu cu cine vrei tu, neisprăvito! Să mă arate tot oraşul cu degetul din cauza

ta?... Te fărâm, auzi tu? Te fărâm, te calc în picioare.

Lia plângea cu sughiţuri şi-şi ştergea când ochii, când nasul, cu batista pe care o scotea de fiecare dată şi o îndesa la loc în manşetă. Nu spuse niciun cuvânt şi nu făcu nicio promisiune, lucru care atrase atenţia domnului Calaff şi-i mări furia. Era obişnuit cu supunerea totală a Laurei, care, cu sau fără motiv, îşi cerea veşnic iertare şi făgăduia să facă tot posibilul ca să nu-i mai displacă altă dată. Nu-şi explica tăria fetei şi cu toate că hotărâse s-o înfrângă, era furios la gândul că nu-i putea lichida rezistenţa dintr-odată. Dar Lia se simţea tot mai eroică şi la sfârşit, când domnul Calaff, după ce o preveni ca şi pe maică-sa să nu-i sufle un cuvânt lui Klar despre cele întâmplate, o dădu afară din birou, îşi dădu seama cu satisfacţie că era mai puţin îngrozită decât la început. Conrad nu era în Galaţi, dar şi fără porunca bunicului, Liei nu i-ar fi trecut prin minte să-i spună ceva. Nu ştia cum avea să reacţioneze, era aşa de mândru! Eroismul ei nu se arăta ca o stare sufletească permanentă, ci dimpotrivă; avea doar momente de bărbăţie şi de hotărâre, în general însă era abătută şi suferea cumplit de singurătate. Suferea şi din cauza mai că-şi pe care o surprindea mereu cu ochii roşii şi care se plângea tot mai des, cu vocea ei obosită ţi resemnată, de migrene puternice.

Domnul Calaff îl chemă chiar a doua zi pe Zeilig şi avu cu el o scurtă dar lămuritoare conferinţă. Zeilig asculta cu zâmbetul lui mieros pe buze şi-şi trecea din când în când degetele prin barba rară şi scurtă care albise de tot. „Are să trăiască o sută de ani şi are să mai facă parale multe”, se gândea el cu admiraţie şi respect luptând împotriva somnolenţei ele după-masă, care încerca să-l cuprindă.

Da, domnul Calaff făcea parale multe. Era vioi şi activ şi deşi în vara trecută fusese nevoit să renunţe la cura de Karlsbad, stomacul nu-l supăra de loc.

— Dacă nu se termină războiul până-n vară, va trebui să plec la Călimăneşti. Ce zici, doctore? Face? Nu-i prea mare mizerie? îl întrebă el pe Panaitide şi formulă urarea

ca războiul să se isprăvească repede şi odată cu el suferinţele şi lipsurile oamenilor necăjiţi.

Era o urare ipocrită şi tonul neglijent cu care o rostea indica îndeajuns că nimeni nu-i obligat s-o ia în serios. Domnul Calaff îşi sporea capitalul rapid şi masiv, cu cheltuieli şi riscuri din ce în ce mai mici. Fabrica lucra, dar într-un ritm liniştit, cantitatea de marfă produsă nu crescuse şi începând din primăvară păru s-o ia cu hotărâre pe o linie descendentă. Domnul Calaff concedie câţiva oameni şi-i comunică lui Stoicof ca pe viitor să scoată din funcţiune cazanul cel mare în care fierbea la nevoie un vagon de săpun.

— N-avem material, ne ajung cele două cazane mici. Dacă o să mergem mai departe cu cantităţi mari doar aşa, de fudulie, o să ne pomenim într-o dimineaţă cu magazia goală.

Stoicoi era taciturn şi superstiţios. Dacă domnul Calafi se nimerea la cazane în momentul când el făcea amestecul, închidea ochii pe jumătate şi murmura un descântec bulgăresc, pentru ca prezenţa bătrânului diavol să nu-i strice săpunul.

— Ce tot mormăi acolo pe bulgăreşte? îl întrebase o dată domnul Calaff plictisit.

— Socotesc… să nu greşesc cantitatea… Totdeauna fac socotelile pe bulgăreşte, îi spusese el.

Stoicof ştia că magazia fabricii nu risca să se golească aşa de repede din cauza fabricaţiei. Cantităţile de marfă care ieşeau din ea nu luau drumul cazanelor de săpun şi nici a tiparelor de luminări, ele erau tot mai des încredinţate unor indivizi cu figuri misterioase care le încărcau pe înserate în carele mahalagiilor din Lozoveni şi dispăreau în urma lor, expediindu-le în direcţii necunoscute.

Era mai comod aşa; domnul Calaff prindea gust pentru acest gen nou şi foarte confortabil de a face bani şi care consta pur şi simplu în aşteptare, aşteptarea senină, plină de securitate a clipei când marfa înmagazinată la loc sigur găsea cumpărătorul gata să ofere preţul cel mai

ridicat şi putea fi numaidecât înlocuită cu o cantitate echivalentă, obţinută printr-un concurs favorabil de împrejurări, la un preţ, prin excepţie, cât de mic. Titlul de fabricant era mai glorios decât acela de negustor şi c'omnul Calaff n-avea intenţia să renunţe la el, dar… era război, ar fi fost o prostie să piardă ocazia de a-şi dubla averea şi de a nu profita de moment. Cât mai putea ţine războiul? Şi cât timp puteau fi închise Dardanelele? Toată lumea se grăbea, toată lumea se îmbogăţea, începând cu miniştrii şi terminând cu băieţii de prăvălie.

Da, şi băieţii de prăvălie… era revoltător. O serie de golani, nişte puşlamale care cântăreau până mai ieri zahăr şi stafide prin băcănii, sau măsurau postavul şi făceau pachetele, transportându-le slugarnici la trăsura domnului Calaff, se trezeau peste noapte negustori cu dugheană proprie, cu rafturi pline de marfă şi lanţ de aur la ceas. Ba unii mai aveau obrăznicia să facă avansuri firmelor vechi şi cu trecut, să intre în relaţii cu ele, să trateze pe picior de egalitate. Domnul Calaff privea cu dispreţ şi cu mânie pe aceşti oameni noi şi mergea până acolo încât nu le răspundea la salut, chiar dacă mai înainte le acorda câte un semn vag de recunoaştere ca unor accesorii însufleţite ale magazinelor în care îşi făcea cumpărăturile. Se mira când auzea despre vreun negustor bătrân şi serios care lucra cu ei şi-l blama cu severitate.

— Ce imprudenţă! spunea el. Pe ăştia i-a făcut războiul; când s-o isprăvi, numai praful se alege de ei şi de afacerile lor grozave. Nişte derbedei nişte escroci… Să înveţe să-şi cunoască lungul nasului!

Asta era războiul. Şi războiul avea să se termine cu victoria deplină a armatelor germane, era lucru evident, domnul Calaff îşi bătea joc de rezistenţa şi chiar de succesele Triplei înţelegeri.

— Francezii ăştia nu-şi bagă minţile în cap, spunea el răsfirându-şi zâmbind mustaţa albă şi abundentă. Au s-o păţească mai urât ca în '70, dar lasă că aşa le trebuie, să se liniştească o dată. Cât despre ruşi… ce să mai vorbim, că nu face.

Ieşirea din neutralitate nu-l interesa, fiindcă a privea ca pe o ipoteză puţin probabilă. Brătianu era şmecher, nu se angaja, punea condiţii. Domnul Calaff îl aproba din toată inima şi era convins că războiul nu va dura îndeajuns de mult pentru ca schimbarea unei situaţii, ce-i convenea atât de bine, să fie justificată.

— Părerea mea de profan în materie de politică, domnule Muşat, este că n-am avea nimic de profitat. Germania şi Austria câştigă războiul, de asta nu ne mai îndoim, nu-i aşa?... Şi atunci ne luăm oricum grija de Transilvania şi de Bucovina. Cu ceilalţi ar fi o nebunie s-o pornim... Unde-s ei, unde suntem noi? Ce să căpătăm noi la încheierea păcii când ei singuri nu vor şti cum să scape basma curată?

Domnul Muşat asculta amabil, dar condescendent şi rezervat. El nu avea nicio părere. Era ministeriabil şi acum, când se aştepta să-şi vadă împlinit visul pe care-l hrănea de patruzeci de ani cu o sagacitate neclintită, nu mai cuteza să arunce o vorbă şi să facă un gest care să-i poată dăuna într-o cât de neînsemnată măsură. Răspundea sibilinic şi prefera să-şi lase interlocutorii să vorbească fără a-şi lua niciun fel de angajament. Pleca des la Bucureşti şi lăsa procesele în seama lui /vlihalache Costescu, a cărui faimă era acum necontestată, şi care câştiga cu o seninătate uluitoare procese refuzate de avocaţii cei mai lipsiţi de scrupule din oraş ca imposibil de susţinut. Domnul Calaff renunţase de mult la oficiile avocatului Grigorovici şi nu mai lucra decât cu Muşat, căruia îi trimitea, de când ştia că intrarea lui în guvern este garantată, lădiţe de săpun de toaletă în ambalaj special, de Paşte şi de Anul Nou.

În familie, poziţia diverşilor ei membri faţă de război nu era unitară. Jean ar fi vrut să facă şi el diferite combinaţii şi să câştige, dar nu se pricepea şi de la taică-său nu căpăta nicio încurajare. Cei cărora le făcuse propuneri cunoşteau puţina preţuire de care se bucura din partea domnului Calaff şi cura nu avea capital, îl purtau cu vorba sau îl refuzau cu o glumă. Era în aceeaşi

permanentă lipsă de bani şi trebuia să recurgă la manevre degradante ca să-şi procure câţiva lei. Intrarea în război nu-l speria, ci îi apărea ca o soluţie salvatoare. Avea treizeci şi cinci de ani şi nu mai risca să fie trimis în primele linii, chiar dacă, după cum era de prevăzut, domnul Calaff nu i-ar fi dat nicio mână de ajutor. Putea să rămână undeva, în administraţie – Jean ştia să facă o mulţime de servicii celor de care avea nevoie şi să se pună bine pe lângă ei – şi atunci… atunci nu mai avea nicio grijă, era un om făcut. În timpul campaniei din Bulgaria se lămurise el cam ce se poate realiza de către fericiţii care duc greul războiului în administraţie. Văzuse ce învârteau alţii, dar nu se amestecase, fiindcă nu avusese când şi de fapt, pe vremea aceea, nici nu prea îndrăznea, îi era frică să nu facă vreo boroboaţă şi să-şi feştelească degeaba obrazul. Asta nu trebuia să se întâmple pentru nimic în lume; el nu era un găinar oarecare şi de pungăşii nu s-ar fi apucat. Dar ai atâtea prilejuri când eşti în armată! Şi cine nu o face? Văzuse el maiori şi colonei de neam mare, cu moşii, cu rude la curte… Nici unu! nu refuza să roadă câte un os, niciunul nu strâmba din nas.

Hotărât, pe Jean nu-l îngrozea perspectiva războiului şi ieşirea din neutralitate l-ar fi găsit senin şi mulţumit să scape pentru un timp de jugul lui taică-său. Nu-l supăra decât ideea alimentaţiei, fiindcă după dizenteria din ’913 rămăsese cu tulburări digestive, pe care lăcomia şi graba de a-şi potoli orice început de foame, îl împiedicau să le lichideze. Da, dar un sublocotenent de administraţie se descurcă şi cu alimentaţia, ce mai vorbă! N-a văzut el în campania din Bulgaria? Numai războaie de astea să-i fie dat să trăiască lui şi tuturor oamenilor cumsecade, că de rest… Cine are timp să creadă poveştile care se spun despre grozăviile de pe frontul din Vest, îl priveşte! înseamnă că e un papă-lapte şi n-a auzit în viaţa lui şuierat de gloanţe. El, însă, ştie ce-i armata, ştie ce-i o campanie şi nu se sperie aşa de uşor.

Jean deveni brusc foarte războinic şi partizan al acţiunii imediate alături de Puterile Centrale. În prezenţa

lui taică-său nu se avânta să-şi dezvolte teoriile strategice, dar era la curent cu toa e victoriile nemţilor şi profesa un sentiment de admiraţie zgomotoasă faţă de geniul Kaiserului şi al Statului său Major. Făcea o intensă propagandă războinică, oprindu-şi pe stradă toţi cunoscuţii şi explicându-le că ţara nu mai putea rămâne în neutralitate, fără să se dezonoreze faţă de istorie.

— M-am întâlnit azi cu Jean Calaff, îi spuse într-o zi lui frate-său, arhitectul Calistrat, care fusese coleg de liceu cu el. Ce l-a apucat? Vrea neapărat să se bată… Ce figură! N-am ştiut cum să-l liniştesc…

Albert nu fusese prea zguduit de izbucnirea războiului. Era foarte închis de când se întorsese de la Bucureşti şi părea să accepte ideea că viaţa nu-i mai putea oferi vreo surpriză, că până la sfârşit trebuia să joace un rol de figurant cu totul neînsemnat, dacă nu chiar jenant pentru actorii principali ai piesei în care fusese introdus. Făcea în tăcere ceea ce avea de făcut în fabrică, fără să-şi ofere vreodată suplimentar serviciile Laurei, care ducea tot greul şi restul timpului nimeni n-ar fi putut spune cum şi-l petrecea. Când domnul Calaff nu era în fabrică, stătea la poartă, cu mâinile în buzunare, cu ochii în gol, răspunzând cu zâmbetul lui blând vecinilor care-i dădeau bună ziua. Dacă avea, însă, cea mai uşoară bănuială că socru-său ar putea veni pe neprevăzute, rămânea în casă, se retrăgea în dormitor şi, ceasuri întregi, nu se mişca din faţa ferestrei. În picioare, schimbându-şi greutatea de pe un şold pe celălalt, cu mâinile împreunate la spate, mesteca din când în când fără rost sau făcea câte o rapidă rotaţie cu capul de la stânga spre dreapta. Aştepta mesele cu o nerăbdare vizibilă, ele fiind singura lui distracţie şi singura lui plăcere totodată. Cu ai lui vorbea puţin; îi informa despre ce scrie în ziare, se interesa despre profesorii şi colegii lui Dănuţ, despre notele lui. Când Laura pleca duminica după-masă cu fetele la plimbare sau la bătrâni, rămânea să păzească fabrica: domnul Calaff nu angaja portari, fiindcă nu avea încredere în străini.

Izbucnirea războiului îl lăsase indiferent la început,

apoi deveni treptat mai atent la desfăşurarea lui, la pronosticurile ce se făceau asupra victoriei şi la poziţia ţării între cele două blocuri de adversari. Când se convinse că domnul Calaff era sigur de succesul final al nemţilor şi era partizanul menţinerii neutralităţii – o neutralitate binevoitoare faţă de Puterile Centrale – Albert se transformă, producând stupoare nevestei, copiilor, bucătăresei şi oamenilor din fabrică. Se pomeni vorbind toată ziua despre Franţa unde nu fusese niciodată, preamărindu-i arta şi literatura pe care nu le cunoştea, fredonând fals *Marseieza* şi adresându-se copiilor într-o franţuzească fantezistă. Declara sus şi tare că neutralitatea e o ruşine şi că intrarea în război alături de Franţa era o datorie pentru ţară şi pentru guvern. Era agitat şi agresiv, refuza cu violenţă să mai vorbească germana, aştepta ziarele cu un neastâmpăr de copil şi trâmbiţa cu entuziasm cele mai mici victorii ale protejaţilor săi. Se vedea că îşi pune tot sufletul în această campanie şi când spunea cuiva că se roagă pentru biruinţa Franţei cu tot atâta înflăcărare cum se roagă pentru fericirea copiilor săi, i se umpleau ochii de lacrimi şi glasul de emoţie.

Nu avea niciodată discuţii de felul acesta cu domnul Calaff, pentru că nu avea cu el discuţii de niciun fel. Îl evita ca mai înainte, dar se străduia cu aprindere să-i afle părerea despre evenimentele în curs şi se grăbea să adopte numaidecât părerea contrarie, ca şi cum un demon ar fi pus stăpânire pe el şi nu l-ar mai fi lăsat din pinteni, ca şi cum în această adversitate dintre ei – adversitate de care socru-său habar n-avea şi de care nu s-ar fi sinchisit în orice caz – ar fi găsit în sfârşit o formă de manifestare licită a urii nepotolite ce-i purta. Cea mai mare parte dintre auditorii săi se sinchiseau şi ei foarte puţin de opiniile lui Albert Farg; erau cărăuşi veniţi cu marfă, vecini din mahala pe care Albert îi apuca în faţa porţii, moş Vasile. Toţi oamenii aceştia nu aveau despre război decât ideea pe care le-o dădea scumpirea vieţii şi posibilităţile de câştig, astfel că nici nu înţelegeau măcar ce voia Albert să spună. Stoicof şi Haim Schwartz ridicau din umeri şi-şi

dădeau cu părerea:

— S-a tăinpit de tot!... Se vede că a început să se ramolească.

Laura îl asculta distrată şi nedumerită, dar uneori îi spunea cu un aer de oboseală.

— Ce ţi-a venit, Albert dragă? De asta ne arde nouă acuma? Alte griji nu mai avem?... Vezi nu uita să-i spui mâine lui Marin că a bătut nişte cercuri strâmbe la două butoaie pentru transportul de ieri. Se vede că era băut... Noroc că n-a văzut tata 1

Hilda refuzase totdeauna, cu încăpăţânare, să se ducă la un oculist, dar miopia ei făcuse progrese atât de mari, încât nu mai putea citi decât apropiind cartea la o palmă de obraz. În cele din urmă Laura o convinse şi merse cu ea la doctorul Pârvu.

— Cum de aţi venit abia acum, murmură doctorul nemulţumit. Se poate? Dacă aţi fi luat-o din timp, nu s-ar fi chinuit domnişoara atâta şi vederea n-ar fi slăbit aşa de mult.

Laura luă reţeta pentru ochelari cu inima strânsă. Nu era de ajuns piciorul, acuma şi ochii... Nu apucară să iasă pe poartă, că Hilda se întoarse spre ea cu buzele albe:

— Pe stradă să-i poarte el, dacă are poftă, eu nici nu mă gândesc... Pentru citit da; să-mi iei un pince-nez, să nu mă sluţească... Şi pentru spectacole vreau un lornion... şi pe Marie Donici am văzut-o cu unul mic, de argint.

23*

Nu-i plăcu nimic din ce găsiră la Galaţi şi Laura îl rugă pe taică-său, care pleca pentru câteva zile la Bucureşti, să-i caute ceva drăguţ. Domnul Calaff era predispus la generozitate: dăduse o lovitură frumoasă cu nişte sodă caustică şi câştigase cincizeci de mii de lei. Laura şi Albert lucrau mai departe cu trei sute cincizeci de lei pe lună şi nu îndrăzneau să se plângă de greutăţi, nici să ceară un spor de salariu. Domnul Calafi se hotărî să le facă o surpriză şi când se întoarse din Bucureşti cu un pince-nez elegant şi un lornion ca o bijuterie, amândouă montate în aur, refuză să spună cu cât le plătise şi nu voi

să primească banii oferiţi de Laura. Toţi membrii familiei, inclusiv Lia şi Dănuţ, îi mulţumiră cu recunoştinţă şi-i sărutară pe rând mâna. Jean află şi el gestul neobişnuit al lui taică-său şi veni special să vadă obiectele ca să se convingă de realitatea şi de valoarea lor.

CAPITOLUL ni

Abia după intrarea Italiei în război se decise domnul Calaff să plece la Viena ca s-o aducă pe Lotte. Nu o văzuse de doi ani, Marta nu pomenea un cuvânt despre ea în scrisori şi taică-său nu-i cerea s-o viziteze ca să nu-şi închipuie Paul că ar vrea s-o lase pe capul lui. Trimitea în fiecare lună banii pentru sanatoriu şi citea de două ori pe an scrisorile profesorului Eyschler care-l ţinea la curent cu evoluţia bolii, fără să le mai arate şi altcuiva, distrugându-le imediat după aceea. Intrarea Italiei în război era neliniştitoare şi multă lume se aştepta la o reacţie corespunzătoare în ţară şi la o mobilizare neîntârziată. Domnul Calaff avu o scurtă conferinţă cu Klar şi cu Laura, cărora le făcu recomandările necesare, apoi plecă la Viena, fără să-şi anunţe sosirea Martei şi lui Paul.

N-avea intenţia să-i viziteze. Îi displăcea gândul că ginerele lui l-ar primi cu ifose şi că ar putea-o vedea pe Marta luându-şi aere de independenţă totală. Nu voia să asiste la triumful lor şi nici să-i dea lui Paul ocazia să facă aluzii la cine ştie ce afaceri strălucite învârtea. Ar fi putut, desigur, să-i răspundă că el a rămas într-o ţară neutră, unde totuşi viaţa e mai uşoară şi mai liniştită decât într-o ţară aflată de un an în război şi că dacă până la sfârşit rămâne în afara conflictului, triumfător se putea considera el, Emil Calaff, care nu avusese deocamdată decât de câştigat de pe urma situaţiei. Ar fi putut să-i mai spună – deşi fără să creadă el însuşi în adevărul unei astfel de afirmaţii – că sfârşitul războiului era un semn de întrebare şi că dacă Germania şi Austria ar fi fost învinse, nu-l felicita pentru perspectivele de existenţă într-o ţară căreia i s-ar fi impus desigur amputări teritoriale considerabile şi

care s-ar fi trezit slăbită atât politiceşte cât şi economiceşte.

Deşi putea să-i spună toate aceste lucruri şi altele încă mai puţin plăcute, domnul Calaff preferă să nu-şi vadă fiica şi ginerele şi să le comunice vizita sa la Viena abia după întoarcerea în ţară, printr-o scrisoare. Avea să le explice, dar nu pe un ton de scuză, că rămăsese doar câteva zile în oraş şi că alergăturile pentru Lotte nu-i lăsaseră niciun răgaz pentru gânduri şi ocupaţii plăcute. De altfel, avea să adauge el, n-o putea lăsa singură pe Lotte şi la ei nu voia s-o aducă de teamă să nu-i impresioneze, fapt pe care-l evitaseră cu atâta perseverenţă în cei doi ani de zile de când se stabiliseră în imediata ei apropiere.

La sanatoriu, domnul Calaff fu primit numaidecât de profesorul Eyschler, care-l pofti să şadă şi-l lăsă să-i explice motivul vizitei lui, învârtind între degete tocul de piele al ochelarilor.

— Îmi pare bine că aţi luat în sfârşit această hotărâre, stimate domnule Calaff, zise el când bătrânul tăcu. După cum v-am mai spus, după cum v-am repetat şi în scrisorile din ultimii doi ani de când n-am mai avut cinstea să stau de vorbă cu dumneavoastră, domnişoara Lotte nu mai are nevoie de sanatoriu, nici de un tratament propriu-zis. Aş putea spune chiar că mediul pe care îl găseşte la noi îi strică… da, îi strică şi o nelinişteşte. Pe cât ne-a stat în putinţă, am încercat s-o scoatem – mai des din acest mediu. V-am scris doar… Face plimbări însoţită de o soră, a mers de câteva ori la cinema, la cofetărie, şi de fiecare dată s-a întors însufleţită şi bine dispusă. N-am îndrăznit însă până acum s-o deprindem cu acest regim ca să nu capete oroare de viaţa de sanatoriu, care oricum nu-i e simpatică. De altfel în ultima vreme, de când cu războiul, agitaţia din oraş, uniformele militare, hainele de doliu… în fine, iese mult mai puţin şi se resimte. În consecinţă…

— Atunci Lotte e aproape un om normal, dacă înţeleg bine, spuse domnul Calaff. Dumneavoastră nu o mai consideraţi bolnavă…

— Văd că afirmaţiile mele v-au dat o idee greşită asupra adevăratei situaţii şi o serie de speranţe false. Domnişoara Lotte nu e sănătoasă şi momentele de criză sunt destul de penibile. Ele sunt însă rare şi mai puţin violente, ar putea dispărea eventual, dacă… Aş dori să mă înţelegeţi, stimate domnule Calaff… Profesorul Eyschler se opri o clipă, tuşi, apoi continuă fără să-l privească pe tatăl pacientei: Fiica dumneavoastră are nevoie de multă căldură, de afecţiune, de o atmosferă de totală destindere. Trebuie să i se arate multă blândeţe, să i se dea posibilitatea să se distreze, să vadă lume, lume tânără, să asculte muzică, trebuie să i se evite emoţiile, scenele, veştile neplăcute… Da… şi orice prilej de excitaţie sexuală. Nu mă îndoiesc că veţi face tot posibilul ca să-i oferiţi aceste condiţii, ele putând fi realizabile mult mai uşor în sânul familiei decât într-un sanatoriu. Profesorul tuşi din nou şi-şi închise agenda aşteptând parcă ceva din partea cealaltă a biroului. Dar domnul Calaff tăcea, profesorul Eyschler înălţă capul, îşi fixă privirea asupra lui şi fără să-l părăsească din ochi reluă pe un ton care devenise dintr-odată aspru şi tăios: Vă previn, însă, cu toată sinceritatea şi cu o deplină duritate profesională că nesocotirea acestor condiţii poate avea urmări grave, fatale chiar. O revenire la normal ar fi îndoielnică, mai ales în aceste momente critice, când îngrijirea unui bolnav devine tot mai complicată… Vă rog deci să ţineţi seamă de recomandările mele şi să nu uitaţi că sănătatea domnişoarei Lotte e în mâinile dumneavoastră.

Domnul Calaţi mai rămase două zile la Viena, în care timp Lotte fu însoţită şi îngrijită de o soră indicată de profesorul Eyschler. Bătrânul îi cumpără câteva rochii, pălării şi o vulpe albă, pe care Lotte o admirase într-o vitrină şi de care nu-i mai venea să-şi dezlipească privirile. Se bucura cu exclamaţii timide şi mici strigăte de veselie de toate cumpărăturile, de mesele la restaurant, de zâmbetul care întovărăşea serviciile personalului din hotel. TI plăcea să se oprească în hol şi să se cufunde într-unul din fotoliile mari şi moi adunate în jurul măsuţelor joase.

Asculta cu o desfătare secretă, dar care-i umplea ochii de strălucire, foşnetele volanelor rochiei noi şi se înclina din când în când spre soră ca să-i şoptească ceva, de dragul de a simţi rezistenţa plăcută pe care o opunea braţul fotoliului, apăsându-i sânul şi talia. Fusese la coafor şi ieşise din mâinile lui pieptănată modern, cu ondule largi, pierdute spre ceafă. Fustele se scurtaseră, piciorul se vedea până la gleznă şi Lotte cobora des ochii ca să privească pe furiş spre pantoful decoltat şi elegant arcuit.

Îi plăcea să vadă lume, cât mai multă lume, şi accepta cu părere de rău să urce în camera ei, numai după ce sora îi explica îndelung, cu blândeţe, ca unui copil mic, că s-a făcut târziu, că sunt dispoziţii să se stingă lumina în hol şi că nu e frumos ca o fată tânără să-şi piardă atâta vreme într-un loc unde e zgomot şi forfotă multă.

Domnul Calaff o privea fix, cu o enervare abia stăpânită. Ti vorbea foarte puţin şi-i transmitea prin soră, ce avea de spus. De altfel, nici Lotte nu i se adresa niciodată şi-şi ferea ochii din raza privirii lui. Pe stradă o lăsau pe ea la mijloc şi atunci se silea să evite orice atingere cu el şi degetele i se crispau convulsiv pe braţul surorii. Nu întrebase nimic despre cei de acasă şi nu păru să dea atenţie ştirii că se întoarce în ţară, printre ai ei, că avea să-şi revadă mama, fratele, nepoţii. Văzu cum se făceau bagajele şi plecă supusă la gară cu mâna în mâna surorii care trebuia să-i conducă până la graniţă.

În gară la Galaţi nu-i aştepta nimeni. Domnul Calaff nu anunţase ziua sosirii, fiindcă voia ca întoarcerea lui Lotte să treacă neobservată şi să provoace cât mai puţine comentarii. De aflat tot avea să se afle, era inevitabil: existau trei familii străine în curte şi fiecare urmărea cu luare-aminte ce se petrece în casa celuilalt. În gară, însă, s-ar fi putut nimeri tot felul de indezirabili şi cum nu ştia ce reacţie îi putea provoca lui Lotte revederea cu Jean, cu Laura şi cu fetele ei, preferase să renunţe la această experienţă. Se felicită în drum de înţelepciunea hotărârii pe care o luase, când, la graniţă, Lotte se despărţi cu greutate de soră şi păru să intre într-o agitaţie alarmantă.

— Aveţi grijă! îi şopti repede sora domnului Calaff. N-o lăsaţi singură în compartiment şi întovărăşiţi-o dacă iese pe culoar.

Lotte se ghemuise în colţul ei, sălbăticită, şi ochii îi rătăceau neliniştiţi în jur. Domnul Calaff încercă să-i vorbească, dar efortul pe care-l făcea ca să ia un ton blând şi tandru îl obosi peste măsură. De altfel Lotte tresărea ori de câte ori i se adresa şi răspundea la întâmplare, ce-i venea în gură. „Ce am să fac cu ea la Galaţi?” se întrebă domnul Calaff şi renunţă la conversaţie, dar preocuparea aceasta nu-l mai părăsi. Mai ales dacă izbucnea războiul… Oraşul putea fi bombardat, legăturile de tren întrerupte sau anevoioase; dacă era din nou necesară o internare sau un consult la Bucureşti?… Ce bucluc 1 Trebuia neapărat să rezolve cât de repede chestia asta şi să găsească pe cineva care să-i dea o mână de ajutor.

Lotte îşi dădu seama de mişcarea produsă în vagon când se apropiară de Galaţi şi după ce ieşiră din tunel şi taică-său îi ajută să-şi îmbrace jacheta, începu să privească pe fereastră cu o uşoară bucurie pe fată. Trenul se opri, călătorii coborau, pe peron lumea se căuta şi se îmbrăţişa cu exclamaţii voioase şi Lotte privea mai departe pe fereastră, avidă şi plină de nădejde.

— Mergem şi noi jos, e târziu, spuse în spatele ei domnul Calaff, care aşteptase să se golească peronul.

Lotte tresări şi se întoarse spre el fără să înţeleagă.

— Dar… mama? îngână ea, şi Laura?…

— Acasă, lasă că le vezi acasă, zise domnul Calaff silindu-se să-şi ascundă nerăbdarea şi o împinse uşor spre ieşire.

Jean era la fabrică, n-o găsiră decât pe doamna Calaff. Întârziase în curte, fiindcă era prima zi de iunie cu adevărat caldă şi şedea în fotoliu ei de paie cu o cuvertură de vară pe genunchi. La picioarele ei, pe nişte scăunele de lemn, fetiţele Melaniei ridicau din cuburi nişte construcţii şovăitoare, care se prăbuşeau fără să le mire şi fără să le descurajeze.

Doamna Calaff fusese prevenită de sosirea fiică-sii.

Jean o silise să înţeleagă că o putea aştepta din moment în moment şi Laura îi explicase cu răbdare că trebuie s-o primească frumos şi să n-o trateze ca pe o bolnavă. Totuşi, când o zări apărând în colţul casei, oprindu-se şi privind străină şi plină de teamă în jur, doamna Calaff îşi pierdu capul. Se ridică din fotoliu, lovi cu piciorul şi răsturnă cuburile lui Edith şi făcu câţiva paşi spre cei doi, cu braţele întinse.

— Lottchen, Lottchen, murmură ea şi fetiţele Metaniei se întoarseră de îndată, urmărind în tăcere, cu ochii serioşi şi cuminţi, scena din faţa lor.

Lotte păli, scăpă din mână poşeta, şovăi, ochii i se umeziră şi se luminară brusc.

— Mamă, strigă ea şi vru să se avânte spre bătrâna obeză şi greoaie care încerca să grăbească paşii că s-o întâmpine.

— Haide, haide… în casă, şuieră grăbit printre dinţi domnul Calaff şi-şi fulgeră nevasta cu privirea. Ce căuta în curte, idioata? Trebuiau să se dea în spectacol?… Ritta Natban apăruse la geam cu copilul în braţe şi clătina din cap, surâzând graţios în direcţia lor şi scormonindu-i cu ochii ei negri şi rotunzi.

Lotte întoarse capul spre el, faţa ei pierdu orice expresie şi fără să-i mai dea vreo atenţie maică-sii, îl urmă indiferentă în casă.

A doua zi, Laura veni îndată după prânz cu copiii şi revederea cu ei o învioră din nou.

— Lottchen, draga mea, îi şoptea Laura strângând-o în braţe. Nu plângea, nu trebuia să plângă, trebuia să zâmbească şi să pară veselă, să arate că nu observă cum se topise frumuseţea lilială a soră-sii, cum ochii îi fugiseră în fundul capului şi căpătaseră o privire ştearsă, aproape stupidă, cum obrajii îi deveniseră colţunoşi ca altă dată obrajii lui Anatol, cum mişcările pierduseră orice graţie şi zvâcneau dezordonate sau cădeau istovite în gol. Îi lipsea un dinte, da, îi lipsea un dinte în stânga, jos… Dumnezeule! Acuma când râde – şi cum râde! – acuma se vede bine… Nu plângea, nu plângea. O ţinuse în braţe pe

Lotte şi se jucase cu ea pe vremuri când era mică, pe vremuri când ea, Laura, era tânără, văduvă tânără, în doliu după bărbat, în doliu după copil. Lotte, Lottchen, fetiţa ei, sora ei, mândria ei… frumoasă şi delicată ca o prinţesă… Mândria ei, mândria lor… Da, ca o prinţesă… De ce? de ce? ce a fost în inima ei? ce s-a întâmplat… De ce?… Şi Anatol… şi Eugen… şi Ana…

— Lottchen, draga mea… Uite şi Lia şi Hilda… Sărută-le, ne-a fost dor de tine… Să ne povesteşti de toate… Ce mai e nou la Viena?… Ai călătorit bine?

Lotte le sărută pe rând, sfioasă şi uşor îmbujorată.

— Da, da, răspunse ea. Tăcu, le privi distrată, apoi zâmbi şi începu să vorbească, plină de animaţie: Era aşa de frumos în hol, la hotel! Şi lume multă…

E război, dar nu se cunoaşte… atâta doar că peste tot sunt soldaţi şi ofiţeri, peste tot sunt…

Se întrerupse şi roşi violent. De ce o privea aşa toată lumea? E sănătoasă, nu spune prostii… Numai să nu se gândească Laura la cine ştie ce pentru că a vorbit de ofiţeri. Trebuie să bage bine de seamă ce spune… Cu profesorul Eyschler şi cu Schwester Bertha era aşa de uşor! Putea să le spună orice, orice… Dar şi Laura e bună cu ea… şi fetele… şi ce drăguţe s-au făcut!… Are să le mărite, cu siguranţa că are să le mărite… Poate că Lia e logodită, ar trebui s-o întrebe, dar încă nu… să mai aştepte. Să nu se creadă că o interesează aşa de mult…

Domnul Calaff căută o soră ca să se ocupe de Lotte şi cu care s-o poată trimite undeva la munte pentru vară; până în toamnă avea destul timp să se intereseze la Bucureşti de o posibilitate de cazare, să-i caute o odaie, să pregătească o instalare decentă şi discretă, o soră specialistă care să ţină în permanenţă legătură cu profesorul Marinescu. Nu, nici nu se gândea s-o ţină la Galaţi, era exclus. S-o plimbe pe stradă, s-o ducă în cofetării, la cinema!… Avea haz caraghiosul ăla de neamţ 1 Dar pe el ce-l durea? îşi punea ochelarii pe nas, lua un aer doctoral şi-l învăţa cum să se facă mai bine de râs, ca să-l arate cu degetul un oraş întreg.

Era hotărât să-şi facă datoria de părinte şi mai mult chiar decât atât, fiindcă o trimitea în vilegiatură, îi oferea o doamnă de companie, o stabilea ia Bucureşti în condiţii civilizate şi igienice, nu o interna la ospiciu ca pe o nebună. Îl rugă pe doctorul Panaitide să-i recomande provizoriu pe cineva, o persoană sigură, de încredere, şi-i aminti că se bizuie ca de obicei pe vechea lui prietenie, pe desăvârşita lui discreţie. Între timp îi ceru Laurei s-o trimită pe Lia pentru câteva săptămâni jos la ei ca să fie tot timpul cu Lotte, să doarmă cu ea în odaie, să mănânce cu ea, să-i ţină de urât.

— Are să fie foarte bine în primul rând pentru ea, să nu mai stea să se zgâiască pe geam după Klar… Şi ieri am prins-o şi era s-o dau cu capul de pereţi. Dacă tu nu eşti în stare să le stăpâneşti pe smintitele astea, pun eu mâna pe bici, să ştii…

Lia plânse, dar se resemnă şi-şi adună două-trei rochii într-un geamantan. N-avea încotro, nu îndrăznea să-l supere pe bunicul de frică să nu-l întărite şi să provoace un conflict între el şi Conrad, cu care nici nu putu sta de vorbă ca să-i anunţe această despărţire neaşteptată şi de durată incertă. Scrise la repezeală un bilet şi în timp ce se învârtea plină de neastâmpăr prin geamlâc, neştiind cum să se strecoare în curte ca să-l vadă şi să i-l dea, întrebându-se dacă nu ar putea avea încredere în moş Vasile pentru acest serviciu, îl văzu pe frate-său apropiindu-se de ea cu un aer complice.

— Dacă ai ceva de comunicat lui Klar… zise el. O să am eu grijă, nu-ţi fie frică… n-o să ştie nimeni.

Lotte nu mai găsise nici pe Tudora, nici pe Vasile, aici pe Dochiţa în casa părintească. Tudora şi Vasile se întorseseră la ei în sat, Dochiţa se îmbolnăvise şi domnul Calaff o concedíase; nimeni nu mai ştia de ea, i se pierduse urma. Bucătăreasa şi fata în casă care funcţionau acum la ei nu ştiau nimic din istoria familiei, aşa că prezenţa lui Lotte, măsurile de precauţiune şi misterul de care era înconjurată le aţâţaseră curiozitatea. Erau veşnic în jurul ei şi veşnic la pândă. Lotte le simţea privirile iscoditoare,

le vedea şuşotind seara şi dimineaţa cu celelalte servitoare din curte, cu ochii pironiţi asupra geamurilor de la odaia ei şi uneori rămânea multă vreme îndărătul perdelelor neîndrăznind să deschidă fereastra mai înainte ca ele să se fi împrăştiat. Şi de chiriaşi avea oroare. Mélanie, în calitatea ei de rudă, îi făcuse imediat avansuri şi încercase să intre în intimitatea casei, dar domnul Calaff i-o retezase scurt. Mai mult chiar: sub pretext că fetiţele fac prea mult zgomot în curte, îi recomandase să le ţină în curticica interioară a locuinţei ei ca să nu se mai împiedice toată lumea de ele. Ritta Nathan nu îndrăznea să facă niciun fel de avansuri, dar supraveghea mereu mişcarea din curte şi cu surorile ei discuta la infinit subiectul Lotte, care le pasiona în egală măsură pe toate.

Lotte se bucură aflând că Lia se mută la ei şi va împărţi camera cu ea. Avea măcar cu cine sta la masă! De când sosise, mânca singură în sufrageria mică, fără să aştepte întoarcerea de la fabrică a domnului Calaff, pe care prezenţa ei şi obligaţia de a suprima orice violenţă, orice cuvânt tare, îl scoteau din sărite. O primi pe Lia cu bucurie, cu braţele deschise, dar entuziasmul ei căzu numaidecât, când o văzu fără chef şi cu ochii roşii.

— Liuţa, ştii… (Lia îşi scotea pălăria şi dădu numai din cap în semn că o ascultă), uite, Ştefana ţi-a înfăţat patul cu aşternutul ăsta frumos… Eu! – am ales… Îţi place?

Lia dădu din cap. N-avea poftă de vorbă. În definitiv, Lotte nu-i chiar nebună, poate să aibă atâta tact ca să-şi dea seama că ei nu-i arde de conversaţie. Avea dreptate Hilda… Ele erau totdeauna victimele. trebuiau să servească toată familia.

Erau toată ziua împreună aşa cum dorise domnul Calaff. Lia avea veşnic o broderie în mână şi lucra de zor ca să-şi potolească nervozitatea. Bunicul o privea bănuitor şi ei îi bătea inima când îi săruta mâna. Era fericită că nu mâncau împreună şi că nu-l vede decât la plecarea sau la întoarcerea din oraş. Bunica le chema adesea lângă ea şi le punea câte o întrebare anodină la care nu era niciun răspuns de dat, o privea lung pe Lotte clătinând din cap cu

durere, îi mângâia părul sau mâna, apoi aţipea cu bărbia în piept şi cu mâinile în poală.

Lia aştepta cu nerăbdare sosirea cuiva de la fabrică, în nădejdea că o să-i aducă vreo veste de la Conrad. Când o vedea pe maică-sa ori pe Hilda se înroşea şi nu mai avea astâmpăr. Laura îşi dădea seama de nerăbdarea ei şi ofta, dar nu-i spunea nimic. Hilda subţia buzele şi vorbea despre tot felul de oameni fără nicio importanţă pentru ea, despre moş Vasile care-şi tăiase un deget, despre fata lui Prohasca, intendentul spitalului „Izolarea”, care se logodise spre surprinderea tuturor cu vicepreşedintele Camerei de Comerţ, despre Marin Căldăruşă care se îmbătase duminică seară şi se luase la bătaie cu Gărgăune. Abia peste vreo zece zile îl văzu Lia pe Dănuţ, care venea foarte rar la bunici.

— I-ai dat atunci biletul? Ţi-a spus ceva? îl întrebă ea în şoaptă, îndată ce avură prilejul să rămână singuri. De fapt şi Lotte se afla de faţă şi-i privea cu ochi mari, fără să protesteze că i se dădea atât de puţină atenţie, dar Lia era sigură că nu înţelege nimic şi că n-are rost să se ferească de ea.

— I l-am dat. L-a citit şi a zis: „bine!” De atunci n-am mai vorbit cu el decât fleacuri şi nu m-a întrebat de tine… Ar fi fost o prostie, adăugă el când văzu faţa răvăşită a soră-sii. Un bărbat nu se pierde cu firea, ca o femeie. Şi apoi ce? vrei să facă din mine confidentul lui? să-ţi trimită şi el un bilet de amor?

Lia nu ştia ce să vrea, dar era nenorocită. N-avea niciodată răbdare la nimic, se enerva pentru orice mărunţiş, o brusca pe Lotte şi nu-i răspundea. Ce-i ea de vină? îşi spunea o clipă după aceea şi încerca să-şi repare greşeala şi să fie drăguţă cu mătuşă-sa, dar o găsea speriată ori inertă şi bunele intenţii o părăseau iar. N-avea putere şi pentru alţii, îi ajungeau necazurile ei. Şi apoi cum putea ea să-i ajute? Să fie veselă? Să-i povestească filme de cinema sau piese de teatru? Prostii! Dacă e bolnavă nu se vindecă din atâta lucru şi dacă nu-i bolnavă… e mai fericită decât ea, ce grijă are?

Într-o după-masă, pe la patru, Ştefana veni să-i spună că o pofteşte domnul Calaff la el în birou. Lia începu să tremure. Se pieptănă în grabă, îşi schimbă rochia şi bătu la uşa bunicului, cuprinsă de o presimţire rea.

— Şezi, îi spuse domnul Calafi sorbindu-şi ceaiul slab, cu lămâie, care i se servea în fiecare după masă la aceeaşi oră. Te-am chemat ca să te anunţ pentru mâine… La şase avem musafiri. Vine Zeilig cu un domn din Iaşi pentru tine. Informaţiile sunt excelente… Un angrosist de chimicale, a făcut academia comercială, are o casă frumoasă, gata aranjată, Ia Iaşi… familia onorabilă. N-a trăit niciodată în mizerie şi n-are cumnate croitorese. adăugă el cu răutate punând jos paharul de ceai şi continuând după un timp, fără să pară că a remarcat paloarea fetei şi tremurul dureros al buzelor.

— Aşa… maică-ta o să-ţi aducă rochia, de sus… am să-ţi dau mâine o broşă din casetă. Lasă-ţi părul liber, îţi stă mai bine. Să nu cânţi la pian, chiar dacă o să te roage… Poate că se pricepe şi doamna Albertini n-a fost niciodată încântată de tine.

— Bunicule, bunicule, te rog… te rog, bunicule, strigă Lia cu deznădejde, izbucni în plâns şi-şi duse amândoi pumnii strânşi la gură.

— Haide, haide, lasă smiorcăielile, spuse domnul Calaff ridicând uşor glasul, dar fără să se înfurie. Era bine dispus, primise o scrisoare excelentă din Bucureşti şi cineva îi propusese un vagon de parafină la un preţ ridicol de scăzut. Eu credeam că te-ai cuminţit. Haide, nu mă supăra… Du-te să te speli cu apă rece pe ochi şi liniştează-te. Peste câţiva ani ai să-mi mulţumeşti, ai să vezi tu… Ai să-mi mulţumeşti că nu te-am lăsat să te faci de râs, ai să vezi…

Lia se întoarse împleticindu-se în odaia ei şi se trânti pe pat plângând în hohote. Lotte se apropie speriată, de ea.

— De ce te-a certat tata, Liuţa? întrebă ea şi-i mângâie cu o mână şovăitoare fruntea şi tâmplele asudate. Hai, spune-mi şi mie… spune-mi.

— Ce ştii tu! ce ştii tu!... Lia se zvârcolea pe pat şi muşca din batistă. Ce să mă fac, Lottchen?... Am să mă omor, vrea să mă omoare, nu ştiu ce vrea...

— Spune-mi şi mie, Liuţa, spune-mi... ce s-a întâmplat? De re plângi aşa?

Lotte o mângâia, o săruta şi în cele din urmă izbucni şi ea în plâns. Lia simţea atâta nevoie să se uşureze, să se descarce, să ceară sfat şi ajutor, încât începu să vorbească şi printre suspine, lacrimi şi exclamaţii de durere îi povesti tot. Lotte o asculta avidă, o întrerupea, îi cerea precizări.

— Şi el?... ce ţi-a zis când ţi-a dat cartea?... Ţi-a sărutat mâna?... A zâmbit când tu i-ai spus aşa?... Adevărat?...

Lia îi răspundea şi-i dădea toate detaliile cu o plăcere vădită. Se oprea uneori, se îmbujora şi surâdea fericită, suspinând din ce în ce mai rar. Nu-şi mai dădea seama că trece timpul. Rămaseră două ore împreună, Lia sprijinită într-un cot, Lotte la marginea patului, înclinată asupra ei.

— Ce bine îmi pare că ţi-am spus tot, Lottchen, şopti în cele din urmă Lia într-un oftat şi-şi trecu mâna peste direle uscate ale lacrimilor care-i şuroiseră pe obraji. M-am uşurat puţin. Ce vrei? Nu vorbesc cu nimeni despre asta... nimeni nu mă înţelege. Tăcu o clipă, apoi reluă cu spaimă: Dar mâine?... ce am să fac mâine? ce să fac? doamne, doamne!... Ce nenorocită sunt, Lottchen, ce să fac mâine? Spune-mi, dă-mi un sfat 1

— Nu-i nimic, nu-i nimic, răspunse Lotte agitată, Ei şi ce?... De ce te necăjeşti?... Poate că... poate că ăsta de mâine e frumos, poate că ai să-l iubeşti... ai să-l iubeşti şi pe el.

Lia se ridică în capul oaselor şi o privi uluită:

— Ce vorbeşti? Cum să-l iubesc şi pe el? Eu iubesc pe altcineva, nu pot să mă gândesc decât la el, nu vreau să ştiu de nimeni altul... Doamne, doamne, ce nenorocită sunt!

m

— Da, da... Lotte era tot mai agitată şi privirea ei rătăcea neliniştită peste capul Liei, fără să se oprească

nicăieri. Eşti o proastă – spuse ea deodată

21 – s. 36S

— Dacă ăsta vrea să te ia şi poţi să te măriţi numaidecât… Să te măriţi şi să ai un bărbat… să fie tot timpul lângă tine… să te mângâie, să te sărute… Ştii tu ce înseamnă asta?… Ce bine trebuie să fie!… Dacă vrea să te ia…

Laura veni de dimineaţă şi pregăti ceaiul cu inima zgârcită de durere. Lia o implorase, strigase, o ameninţase. Chiar dacă lucrurile ieşeau bine, dacă domnul Calafi se înţelegea cu clientul din Iaşi, al lui Zeilig, cum putea fi ea mulţumită şi împăcată când îşi ştia fata nenorocită? Domnul Calaff spunea nepăsător:

— Îi trece, nu te mai gândi la prostii… Nu e prima şi nici singura care se mărită aşa; s-au mai întâmplat de astea…

Da, dar de ce trebuia să i se întâmple tocmai ei una de astea? Nu fusese destul de lovită până acum? se gândea la Hilda care era lăsată pe planul al doilea… Domnul Calaff dădea pentru Lia douăzeci de mii de lei – se va mulţumi oare ieşanul cu atâta? ar fi suspect… o partidă despre care se spune că e aşa de bună! – dar Laura se îndoia că va consimţi să ofere prea curând o sumă asemănătoare pentru soră-sa. Şi doar cu Hilda ar fi trebuit să se grăbească. După douăzeci şi cinci de ani va fi din ce în ce mai greu. Şi banul îşi pierde din valoare, ce vor însemna douăzeci de mii de lei peste un an, doi?

Şi dacă Lia nu va fi fericită cu bărbatul ei? dacă va fi mereu cu gândul la Klar? Un sentiment care dura de patru ani! Şi Lia nu mai era o copiliţă! Numai să nu facă cine ştie ce prostie, doamne dumnezeule, fie-ţi milă… cu ce ţi-am greşit?

Albert şi Hilda primiseră ordin să fie punctuali: oaspele era aşteptat pentru ora şase. Dănuţ rămânea să păzească fabrica, Laura îl întrebase încurcată pe taică-său:

— Şi Lotte, tată… Să-i spun şi ei?…

— Ce-ţi trece prin cap?… Numai tu eşti în stare să întrebi asemenea gogomănii. Rămâne la ea în odaie, o

încui. Ai grijă să-i pui în supă două prafuri din cele pe care le-a adus de la Viena contra insomniei. Să doarmă până în seară...

Lotte fu agitată toată dimineaţa. Se învârtea în jurul Laurei, îi punea întrebări febrile la care soră-sa răspundea jenată, se ducea la bucătărie şi o urmă ea pe Lenta cum culcă în forme cozonacii împletiţi şi cornurile cu nuci, se întorcea în odaie şi o îmbărbăta pe Lia care stătea trântită pe pat, copleşită şi se dezinteresa de pregătirile din jurul ei. Cu puţin înainte de masă, o întrebă pe Laura cu oarecare emoţie:

— Ce zici, să-mi pun tot rochia bleu?... Sau ar fi mai bine cea albă de dantelă? Vreau să fiu şi eu elegantă... Abia aştept să mă îmbrac. De când m-am întors n-am fost niciodată în oraş şi n-a venit nimeni la noi... Am rochii aşa de frumoase 1 Ce zici, Laura dragă? Nu-i aşa că-i mai bine rochia de dantelă?

— Da, Lottchen, pune-o... e mai bine. răspunse Laura cu greutate şi ieşi din odaie. Ce încet trecea timpul! Cât de lipsită de bucurie era viaţa ei şi ziua asta... ziua asta... De s-ar sfârşi mai repede, mai repede... S-o vadă pe Lia la casa ei, s-o ştie fericită...

24*

Lotte se trezi cu capul greu şi încercă să se întoarcă pe o parte. Nu reuşi, nu putea să facă nicio mişcare. Afară era încă lumină, lumina unui amurg generos de solstiţiu şi jarul care ardea în cer rumenea faţa albă şi pleoapele străvezii ale lui Lotte. Tic-tacul pendulei pătrunse încet în conştiinţa ei. Îşi mută capul pe pernă şi-şi trecu vârful limbii peste buzele uscate. Avea gura amară, îi era sete, transpirase... Deschise ochii şi privi îndelung cadranul pendulei fără să vadă cât era ceasul. Erau cifre romane... vârfurile arătătoarelor aveau nişte ornamentaţii complicate, de modă veche (doamna la aff căpătase pendula ca dar de nuntă de la vărul ei

Ea bitz). Opt fără un sfert!... Cum putuse să doarmă aşa de târziu?... Şi ce cald era! Desigur, cu fereastra închisă!... a uitat fereastra închisă...

Zări pe un scaun rochia de casă a Liei şi-şi aminti că intraseră amândouă în cameră. De ce a lăsat-o să doarmă aşa de târziu? N-are să mai închidă ochii la noapte… Şi cu fereastra închisă… A transpirat şi o doare capul, trebuie să bea puţină apă, să ia un piramidón şi să se îmbrace. Îndată au s-o cheme la masă, dar nu-i e foame, o să ceară cafea cu lapte şi nişte pâine cu unt… Păcat că se trec cireşele. În Prater… cu Schwester Bertha în Prater. Cafea cu lapte cu frişcă şi cozonac.

Lotte se ridică din pat. Capul îi era greu, greu şi o durea, nu strica să ia un piramidón. Lia trebuia să ştie unde e cutia. Dar unde să fie Lia?…

Auzi deschizându-se o uşă; un zgomot slab de voci şi un zăngănit de ceşti ajunse până la ea. Uşa se închise şi zgomotul se stinse.

Lotte rămase în picioare. îi bătea inima repede, repede, tot mai repede, în gât îi sărise o minge, în ochi îi jucau nişte fire subţiri, subţiri, dar multe.

De ce n-au chemat-o şi pe ea?… De ce n-au chemat-o şi pe ea?… A vrut să-şi pună rochia de dantelă albă, a pregătit-o pe scaun, ar fi fost frumoasă, aşa de frumoasă… Lia nu voia să se mărite cu ăsta, atunci putea să i-l dea ei… Nu i-a spus nimic Liei, dar ea aşa s-a gândit, de asta a vrut să îmbrace rochia de dantelă… De ce n-au chemat-o şi pe ea?… Le e ruşine?… Le e ruşine s-o scoată în lume? În oraş n-a fost niciodată…

A! Lotte ţipă scurt şi ascuţit şi duse mâna la frunte. Au văzut ceva?… au văzut ceva?… cine?… Şi nimeni nu i-a spus nimic?…

Rămase nemişcată şi-şi ţinu răsuflarea. Inima alerga repede, repede… îşi plimbă palma umedă pe frunte, de-a lungul tâmplelor, până la ceafă, tresări şi se repezi la oglindă.

Ha I gata…

Afară 1 afară!… să-i cheme, să vină Schwester Bertha, s-o spele, s-o cureţe, să-i gonească…

Uşa era încuiată. Lotte începu să bată cu pumnii în ea, urlând, cu gura schimonosită.

CAPITOLUL IV

În afară de Lia şi de moş Vasile, nimeni nu-i mai spunea „Dănuţ”. Şi cei de acasă începuseră pe nesimţite să-l strige „Dan”, ca la şcoală. Duminica îl lăsau acuma pe el să păzească fabrica, fiindcă Hilda decretase că şi taică-său trebuia să meargă cu ele la plimbare. Doar nu erau orfane, ce rost avea să le însoţească numai mama? Destul de trist că atâţia ani nu s-a putut altfel, ca să nu rămână fabrica fără supraveghere... Dar acuma, dacă el e cogeamite om mare şi bunicul are încredere în el...

Dan nu protestase. îi era destul de indiferent; prieteni avuabili nu avea, nu se ducea la niciun coleg acasă şi nimeni nu venea la el, ca să se împlinească voia bunicului care nu îngăduia nici unui străin accesul nejustificat în fabrică. Singurul lui prieten rămăsese Ionică, dar Ionică nu era avuabil şi ca să poată petrece cu el în Badalan o după-amiază în cursul săptămânii sau o dimineaţă de duminică, trebuia să invoce repetiţii de cor, ore de dirigenţie, consfătuiri literare. Era o laşitate, se gândea el şi suferea. La şaptesprezece ani nu îndrăznea să spună acasă că prietenul lui se numeşte Văcuţă, că e fiu de factor poştal şi că locuieşte în Badalan, în casa unui muncitor scândurar. Că discută cu el despre nedreptatea orânduirii sociale şi că fac împreună calcule care să le permită să prevadă data răsturnării şi a înlocuirii ei cu o altă orânduire, cu domnia exploataţilor şi a oropsiţilor de azi. Nu, nu îndrăznea. Din milă. Îi era milă de mama lui, destul de umilită şi aşa, de Hilda, care îl privea cu tot mai multă speranţă, aşteptând de la el studii strălucite, o carieră reuşită, o căsătorie bogată, succese mondene pentru ca toate la un loc să le ridice prestigiul şi să le dea un loc stabilit şi onorabil în ierarhia oraşului. El era speranţa lor. Aveau destule necazuri din cauza Liei care era compromisă, despre care se vorbea în oraş şi de a cărei soartă bătrânul părea să se dezintereseze.

El trebuia să-i ridice, să-i învioreze, să le

înfrumuseţeze viaţa. Voia să studieze, să facă medicina; şi maică-sa voia.

— Dacă ai cu ce… spusese domnul Calaff ridicând nepăsător din umeri. (Un nepot inginer l-ar fi interesat, eventual, pentru fabrică, dar un medic… Până să ajungă el să se introducă şi să capete reputaţie…) învăţătura costă bani, continuă el inexorabil. Nimeni n-o să-l ţină în gazdă şi n-o să-i dea de mâncare pe gratis. Să nu zici că n-ai ştiut…

Mai avea *un* an de şcoală. Putea maică-sa să-l ţină la universitate? Să plece la Viena era imposibil.

— De ce nu dai şi tu meditaţii, măi Dane, îl întrebase Ionică şi în glasul lui suna o dojană destul de aspră. Ţi-e frică, aşa-i? ţi-e ruşine… Nu te lasă cei de acasă ca să nu se vorbească în oraş… Măi băiete, scuturăte, ce aştepţi? Cum vrei tu să schimbi lumea, dacă ţi-e frică de bunicutău, de maică-ta, de soră-ta? Cum vrei, ia spune…

Câteodată prindea necaz pe Ionică, fiindcă era necruţător şi fiindcă numea „sentimentalism” sau „dulcegărie” frământarea lui, ezitarea lui de a pricinui durere şi lacrimi.

— Ce să le fac? spunea el şi ridica neputincios din umeri. Ce să le fac? Ei nu înţeleg…

— Nu înţeleg şi te ţin pe tine în loc, vor să ţină lumea în loc, nu vezi? Eşti moale, Dane, eşti slab…

Ionică zâmbea ironic când îl auzea vorbind despre Klar şi despre soră-sa care-l iubea şi voia să se mărite cu el.

— Ei, greva aceea de acum… opt ani, zici? A uitat şi el de ea. Acuma nu mai are capul la greve, acuma are alte gânduri… nepoata patronului. Aşa mai zic şi eu. De când n-a mai fost la vreo întrunire? De când n-a mai citit o broşură marxistă? întreabă-l. Sau nici cu el nu vorbeşti despre asta?

— Dar eu nu mă gândesc la ce înseamnă pentru el căsătoria asta – îi spuse o dată Dan cu oarecare iritaţie – ci la ce înseamnă ea pentru Lia, adică pentru noi, pentru familia noastră… Tu nu poţi să înţelegi ce act revoluţionar ar fi pentru lumea în care trăiesc eu, pentru toată

burghezia asta bogată şi snoabă. Aşa ceva se întâmplă foarte rar, e un eveniment senzaţional şi îţi mărturisesc că nu ştiu, nu mă lămuresc de unde ia Lia puterea să se încăpăţâneze. să înfrunte prejudecăţile şi blamul la care s-ar putea aştepta. O astfel de căsătorie o desparte de familie, o îndepărtează de toată societatea bună în care visa până acum câţiva ani să intre… Crede-mă, Ionică, ăsta e un act revoluţionar în familie, primul act revoluţionar şi eu îl consider, totuşi, un pas înainte pentru noi, independent de cine e sau ce vrea să fie Klar.

Biata Lia! Nu-i venea a crede că bunicul o va lăsa în pace. Domnul Calafi se înfuria din când în când şi o făcea de două parale, iar pe maică-sa o tortura zilnic din cauza ei. Totuşi, părea mai puţin grăbit să ia o iniţiativă şi să lichideze situaţia. După tentativa nenorocită din vară, Zeilig îi mai făcuse două propuneri, dar ce propuneri! Se ramolise moşneagul… Să dea el treizeci şi cinci de mii de lei zestre pentru o nepoată? Era nebun? Fura banii? îl trimisese la plimbare pe Zeilig cu propunerile lui cu tot şi se hotărâse să aştepte.

Lui K-ar nu i-ar da un ban, se gândea el vag, uneori. Sau acolo, zece mi de lei, să nu spună că n-a luat nimic… în definitiv era un băiat deştept, făcuse ceva parale în ultimul timp. Ar putea lucra pe cont propriu la un moment dat; oricum, începuse să ştie prea multe să-şi cam ia nasul la purtare… Un an-doi o să mai fie nevoie de el în fabrică, pe urmă… mergi sănătos, măi băiete 1 În fine, la lucrul ăsta trebuia să se mai gândească: nu-i aşa de uşor să mărturiseşti că ai un nepot care ţi-a fost contabil şi că fratele lui e însurat cu o croitoreasă. Trebuia să se mai gândească, nu era niciun zor. Laura şi Albert munceau mai departe pentru trei sute cincizeci de lei pe lună fără să crâcnească, în speranţa că el va înzestra fetele şi le va completa trusoul. Avea timp, trebuia să se mai gândească.

Costul vieţii creştea mereu, la mâncare şi la îmbrăcăminte preţurile se dublaseră aproape. Dan o privea lung pe maică-sa când intra încet în casă cu banii de chenzină în mână, o vedea aşezându-se în faţa mesei,

deschizând caietul de socoteli şi punând mâna pe creion. „Cum o scoate la capăt?” se întreba el şi ieşea din odaie ca să nu vadă expresia de panică şi de nedumerire care-i zăbovea pe faţă după ce termina de socotit şi închidea caietul.

Îi dăduseră drumul Adelei care nu ştia să gătească decât lucruri scumpe şi complicate, necesitând materie primă variată şi de calitate. Bucătăreasa de acum lucrase numai în case modeste de funcţionari fără fasoane, ca femeie! a toate, şi le aducea la masă chiftele, sarmale sau varză cu carne, adică feluri de mâncare învăţate din practică şi nu din cărţi de bucate vieneze. Ca desert se mulţumeau şi cu un compot de prune uscate sau griş cu lapte, de care Dan avea oroare. Laura luă obiceiul să mănânce seara doar un ceai, însoţit de o felie de pâine goală.

— Nu mai suport mâncare seara – spunea ea – îmi simt stomacul plin… adorm greu…

Albert, în schimb, nu era totdeauna mulţumit cu meniul zilei şi nici cu cantitatea din farfurie.

— Nu te înduri să pui mai mult? bombănea el şi Laura se scuza repede şi-l mai servea o dată. Şi fetele mai cereau:

— Am ajuns să facem economie şi la mâncare? întrebă Lia. Cred că e cam exagerat…

— Când ai să fii la tine acasă ai să trăieşti în *Hülle und* Fülledraga mea, observă Hilda fără s-o privească, dar îşi înghiţea cu atâta rapiditate şi lăcomie porţia, încât Laura o întreba întotdeauna dacă mai vrea.

— Dacă mai ai… spunea ea şi-şi întindea farfuria. Gata, gata!… e prea mult, ştii că nu-mi place ghiveci.

Hilda continua lecţiile de franceză cu fetiţa Melaniei, şi nu se atingea de banii pe care-i încasa la fiecare zece ore. Într-o dimineaţă, în timp ce se pregătea să plece în oraş, făcând socoteala că ceea ce avea de primit în ziua aceea de la vară-sa îi rotunjea economiile până la cincizeci de lei, Jean sosi foarte tulburat la fabrică, anunţând că Baras, care nu se întorsese în ajun acasă, fusese pescuit

mort în Brateş şi adus familiei. Domnul Calaff află imediat că asociatul chiriaşului său depusese o plângere la parchet pentru escrocherie şi că afacerea amenința să ia o întorsătură urâtă. O dstă prima săptămână de doliu trecută, bătrânul îl pofti la el în birou pe doctorul Schneider, care rămăsese cu fiică-sa după înmormântare, şi-l înştiinţă că doreşte să rezilieze contractul pentru casă şi s-o vadă pe Melanie plecată cât de curând din curtea lui.

— Ce-i cu voi, Dane? întrebă Ionică jumătate în glumă, jumătate în serios, când află despre sinuciderea lui Baras. Mi se pare că aţi cam început să vă descompuneţi. Pe toate liniile şi în toate direcţiile… N-am dreptate?

— Aş! mai durăm noi, răspunse Dan pe acelaşi ton. Numai de s-ar duce mai repede bătrânul…

1 În limba germană: în mare belşug, (n.r.).

Cu Ionică vorbea rar despre femei. În clasă discuţiile dintre băieţi se învârteau aproape exclusiv în jurul acestui subiect. Erau cu toţii la vârsta la care femeia e preocuparea principală şi cea mai mare parte dintre ei intraseră de curând sau începeau să intre în ţinuturi necunoscute, al căror mister şi al căror farmec îi atrăgeau de multă vreme. Dan nu intervenea în discuţiile dintre ceilalţi colegi, dar asculta cu încordare ce se spunea. Îl interesau experienţele lor, felul cum rezolvau ei problema. Poveştile se asemănau între ele: servitoarea, o fată trimisă de modista sau de croitoreasa mamei cu un pachet, câte o văduvă generoasă şi plină de temperament întâlnită la un cinematograf, nevasta vreunu' funcţionar mai în vârstă şi cu tabieturi. Unii se lăudau cu cinism, dădeau amănunte şi nume în gura mare, se ofereau drept consilieri celor ignoranţi; alţii se înroşeau, vorbeau despre dragostea eternă, şi declamau cu emoţie din poezii cunoscute sau din propriile lor încercări.

Dan îi asculta şi era la curent cu aventurile fiecăruia. Într-o zi, în timpul unei recreaţii, cineva dintr-un grup strâns în jurul sobei strigă:

— Un lucru ştiu: hoţomanul ăsta de Farg nu duce lipsă de femei. Toate fetele de la ei din fabrică atâta

trebuie să aştepte, să-şi plece domnişorul ochii asupra lor şi să aleagă din grămadă. Aşa-i, măi craiule, măi?

Nu era chiar aşa, dar nici prea departe nu nimerise glumeţul. Dan se considera un nemernic şi se dispreţuia. Dar ce era să facă? ce putea să facă? Rezistase multă vreme, se frământase, îl ocolise pe moş Vasile care-i făcea de departe cu ochiul şi clătina viclean din cap, încercase să citească descrieri de călători, cărţi aride de fizică, economie politică şi filosofie, să facă drumuri lungi pe jos, să se istovească. Era înalt şi bine legat, părea mai mare decât vârsta lui şi în ochii femeilor pe lângă care trecea nu întâlnea repulsie, nici plictiseală. În fabrică fetele îşi dădeau cu coatele în urma lui şi râdeau tare şi ascuţit. Artimiţa lui nea Spiridon Bocăneală era mai mare decât el cu vreo patru ani, avea mişcări iuţi, mlădioase, şi nu-i păsa când, la o ceartă, cineva din atelier îi striga de faţă cu toată lumea că nu mai e fată mare. Dan o căuta veşnic pe maică-sa în sala unde lucra ea şi într-o duminică după-masă, când rămăsese ca de obicei singur acasă, Artimiţa intră în curtea fabricii şi-l urmă fără mofturi în atelierul de tâmplărie.

Era un nemernic şi o bestie, ştia asta. Cu Ionică făcea teorii despre servitutea femeii, despre umilirea ei în societatea capitalistă şi condamna prostituţia cu indignare, dar pe urmă… pe urmă… Nepotul patronului seducând lucrătoarele din fabrică şi făcându-şi prin ele intrarea în tainele dragostei. Clasic, ca la carte… Şi dacă Artimiţa sau… sau cea care avea să vină după ea rămâne însărcinată? Maică-sa va trebui să potolească lucrurile, să dea bani, să îndepărteze fata din fabrică… Şi el? El trebuia să studieze, în timpul studiilor va căuta prilejuri asemănătoare, care să nu-l coste bani, legături modeste şi fără pretenţii pe care să le desfacă lesne. Apoi va r: medic, un medic tânăr, de familie bună, cu un fizic agreabil şi maică-sa – poate bunicul dacă va mai ţine până atunci – îi va găsi o partidă strălucită, o zestre frumoasă, o fată manierată care să vorbească bine franceza şi germana şi să cânte la pian. Socrul lui îi va instala un cabinet elegant,

va invita şi va fi invitat într-o societate bogată, pacienţii lui îi vor plăti onorarii grase…

Asta era schema potrivit căreia ai lui aşteptau să-şi croiască el viaţa. Dar nu, până acolo nu va merge, nu era nevoie să facă legământ ca să ştie că va coti în drum şi va apuca pe altă potecă. Nici sacrificiile mamei, nici durerea ei, nici furia bunicului, nimic nu-l va putea hotărî să înceapă o existenţă burgheză, îmbuibată şi egoistă, să întemeieze o familie burgheză şi să respire mai departe acelaşi aer greu, apăsător.

otrăvit. Soţia lui?… La ea nu se gândea şi imaginea unui cămin nu i se închega niciodată în minte. Nu simţea încă nevoia de dragoste şi de afecţiune iar pofta de femeie era doar pofta de sex, nerăbdătoare şi nesătulă, a unui animal tânăr. Dar asta nu era esenţial, avea să treacă.

Nu va fi slab, nu va fi laş totdeauna. Să scape numai din strânsoarea familiei, să fugă de lângă ei şi va fi om, va ridica fruntea, va privi doar înainte, se va forma, se va dăltui singur bucată cu bucată. Avea momente de intens patetism interior şi atunci îşi vedea viaţa ca un şes vast, fără gropi, fără umbre. Va fi medic, un medic bun şi serios, dar nu pentru burtă-verzime, nu pentru negustorii ipohondri de pe strada Domnească, ci pentru muncitori, pentru muncitorii din docuri care se prăpădeau de malarie şi de tuberculoză în casele lor din Badalan cu pământ pe jos, unde apele Dunării pătrundeau în fiecare primăvară fără să întâmpine nicio împotrivire. Şi pentru copiii care se jucau prin curţile mocirloase, alergând cu picioarele lor subţiri, muşcate de ţânţari şi bălăbănindu-şi capetele prea mari, prea grele. De doi ani de zile venea printre oamenii ăştia, îi cunoştea, îl cunoşteau şi ei. Unii îl priveau cu neîncredere şi cu răceală, dar majoritatea îl acceptau şi mulţi îl băteau pe umeri zâmbindu-i cu prietenie.

Jean îl întâlnise o dată pe stradă cu Ionică. Era la începutul prieteniei lor.

— Cine era zdrenţărosul ăla cu care te-am văzut ieri? îl întrebase a doua zi. Aşa arată toţi colegii tăi? Halal să le fie!

Dan se înroşise şi încercase să se arate surprins. Care zdrenţăros? Nu-şi amintea. A! ba da… unul dintr-a opta, nici nu ştiu cum îl cheamă. De altfel, nu era cu el, îl ajunsese din urmă şi îi ceruse o lămurire oarecare, ceva în legătură cu serbarea de 24 ianuarie.

Aşa ceva nu s-ar mai fi putut întâmpla acum. Dan nu şi-ar mai fi renegat prietenul chiar dacă ar fi trebuit să braveze dispreţul bunicului şi mânia Hildei; totuşi nu vorbea niciodată despre el şi îşi mărturisea în secret mulţumirea că drumul spre casa fiecăruia dintre ei lua direcţii opuse chiar din poarta şcolii. Câteodată, iarna, când era vreme urâtă şi tramvaiele mergeau prost, Dan dormea la bunici dacă avea şcoală şi după-masă. Atunci, însă, era liniştit; la ora când terminau era noapte şi bucata de drum pe care o străbăteau împreună prin centru era luminată destul de mediocru de felinarele cu gaz aerian. Mergeau agale pe strada Mavromol până în centru, cu servietele îndesate subsuoară ca să-şi poată ţine mâinile în buzunare – niciunul din ei n-avea mănuşi – cu gulerele ridicate, discutând, discutând… Erau atâtea de spus despre evenimentele care se întâmplau zilnic sub ochii lor! Părintele Vasile Lucaci candida la Galaţi, în oraş domnea o agitaţie războinică pronunţată, în clasă băieţii se împărţeau şi ei în tabere şi din cancelarie răzbăteau până pe culoare frânturi de fraze patriotice, rostite pe ton ridicat, declamatoriu. Ionică ridica din umeri:

— Nişte paiaţe… Vor războiul, dar câţi dintre ei vor pleca mâine pe front, vor săpa la tranşee, vor dormi sub cerul liber şi vor face marşuri forţate zi şi noapte? Vor războiul, dar nu ei îl fac, ci oamenii mei, oamenii noştri din docuri şi din fabrică. Să vezi cum au să se învârtească ăştilalţi cu toţii când o să intrăm… să vezi tu.

— Poate că scăpăm şi aşa, spunea Dan. De un an şi jumătate tot intrăm, dar deocamdată tot pe afară am rămas… Şeful firmei Emil Calaff e pentru neutralitate, fără nicio şovăială, glumea el.

— Îl cred. Trebuie să se fi umplut de bani. Războiul n-ar putea să-l îmbogăţească mai mult şi prezintă totuşi

riscuri mai serioase.

Într-o după-amiază întunecată şi umedă de iarnă ieşiră ca de obicei împreună de la şcoală şi porniră spre centru. Dan dormea la bunici. Ionică era răcit şi se oprea din când în când ca să tuşească.

— Cum aş mai intra undeva să stau o jumătate de oră la căldură şi să beau un ceai cald 1 spuse el maşinal, când ajunseră la statuia lui Costache Negri unde se despărţeau.

— Vino cu mine, Ionică, îţi este în drum, se pomeni Dan spunând fără să se gândească. Te odihneşti puţin şi pe urmă cobori pe din dos… nu faci niciun ocol.

— Îţi mulţumesc. Ionică zâmbea puţin stingherit. Dar ai tăi? Mi-ai tot spus că nu sunt niciodată bucuroşi de oaspeţi… Crezi că tocmai pentru mine au să facă excepţie?

— N-are a face… cum poţi să vorbeşti aşa? Eşti doar cu mine… Te rog, Ionică. Dan se bâlbâia şi era bucuros că în întuneric nu se putea observa cât de roşu era la faţă.

Până acasă vorbiră puţin şi fără interes. Dar realiza treptat îndrăzneala uluitoare a invitaţiei pe care o făcuse şi încerca să pară degajat şi nepăsător, în timp ce în minte îşi închipuia cum avea să decurgă vizita şi organiza tot felul de proiecte ofensive şi defensive. Bunicul era la Bucureşti – asta avusese în vedere în clipa în care vorbise – dar Jean… De câte ori era singur stăpân în casă, Jean devenea energic şi tiranic, voia să ştie tot, să controleze tot. La ora asta putea să fie în oraş, sau chiar dacă era în birou, în depozit, n-avea cum să-l vadă. Ionică nu stătea mult… O să-i ceară Ştefanei un ceai… S-o anunţe întâi pe bunica, să nu creadă nimeni că se ascunde şi face ceva pe furiş.

— Am ajuns, gata! Se silea să pară vesel, dar vocea îi era schimbată de emoţie.

Poarta era deschisă şi Jean vorbea cu cineva în uşa depozitului.

— Intră, Ionică… pe aici. („Desigur că pe aici, asta vede şi el I Cum îmi pierd capul ca un imbecil!”) Bună seara, Jean, strigă el prea tare în direcţia depozitului. Ce zici de frigul ăsta? („Ce mi-a venit? Niciodată nu vorbesc cu el când este cu cineva”.)

Jean îl privi posomorât şi nu-i răspunse. Nu răspunse nici la salutul lui Ionică asupra căruia stărui privirea lui încruntată şi cercetătoare. Rămase mai departe de vorbă cu cetăţeanul care întorcea spatele celor doi prieteni, dar nu-i slăbi din ochi până îi văzu intrând în casă.

— Aşa!... Scoate-ţi haina, uite... las-o aici, da, pe scaun. Am să apropii scaunul de sobă să se încălzească... Nu te supăra că te-am poftit aici, dar iarna, asta-i camera cea mai plăcută.

În sufrageria mică era cald şi din bucătărie venea un miros uşor de papanaşi prăjiţi. Dan se agita, umbla prin odaie, se lovea de mobile. Ştefana veni să aprindă lampa şi-l fixă plină de stupoare pe musafir.

— O clipă numai, te rog, nu te supăra Ionică. Mă duc să-i spun bună seara bunicii. Numai o clipă, mă întorc îndată... şi aruncându-i o ultimă privire deznădăjduită şi rugătoare, Dan ieşi repede din odaie.

Doamna Calaff moţăia lângă soba din dormitor, cu capul sprijinit de speteaza fotoliului şi cu mâinile în poală. Tresări speriată când Dan închise uşa cu zgomot ca s-o trezească şi încercă instinctiv să se ridice în picioare.

— Bună seara... Bunică, fii bună, te rog... Dan era nervos dar se silea să vorbească rar ca să se facă înţeles. Spune-i Ştefanei să ne dea un ceai. Mi-am adus un prieten de la şcoală. Afară e frig. Vrem să ne încălzim.

— Un prieten? doamna Calaff era buimacă, nu pricepuse. Unde? Cine e prieten?

— Am venit cu un coleg de la şcoală – Dan silabisea aproape – suntem în sufrageria mică. Spune-i, te rog, Ştefanei să ne facă un ceai.

— Un prieten... A! Şi l-ai adus aici! Pe fata bătrânei apăruse o expresie de spaimă. Dar ai încredere în el? Cum îl cheamă?

Dan avu o clipă tentata s-o strângă de gât, s-o ucidă. „Ca Rascolnicoî”... se gândi el în treacăt. Numai să nu intre Jean în sufrageria mică!

— Georgescu îl cheamă, spuse el într-un strigăt. Georgescu. Ei, vrei să-i spui Ştefanei să ne facă un ceai?

Doamna Calafi se agită pe scaun, neliniştită.

— Georgescu? Nu ştiu, nu cunosc… n-am auzit… Ce e tatăl lui?

Dănut simţi că-i plesneşte capul.

— Nu ştiu ce e tatăl lui, răcni el ca un smintit. Sun-o pe Ştefana şi spune-i să ne facă un ceai. Am să-l întreb pe urmă ce e tat-su şi am să vin să-ţi spun.

Ionică îl aştepta în picioare lângă sobă.

— Cum? tot nu te-ai încălzit? întrebă Dan cu o mirare exagerată. Ia să vedem! poate că mai trebuie ceva lemne. Deschise uşa sobei şi-şi fripse mâna de metalul încins, dar nu luă în seamă arsura. Nu, cred că nu-i nevoie… se vede că abia a pus. Hai să ne aşezăm mai bine la masă, am spus să ne facă un ceai.

Auziră uşa dinspre curte deschizându-se şi închizându-se cu zgomot ostentativ. Cineva tropăi în antret scuturându-şi picioarele de zăpadă, apoi Jean intră brusc în sufrageria mică. Obrajii lui Dan se goliră de sânge.

— Bună seara, Jean, spuse el pe tonul cu care-l mai salutase o dată în curte. Uite, aşteptăm şi noi să bem un ceai…

Jean străbătu odaia întunecat, fără să răspundă şi fără să întoarcă ochii în direcţia lor, apoi dispăru în bucătărie.

— Ceai? pentru cine ceai? se auzi glasul lui răstit şi dinadins îngroşat. Ca să mă pomenesc că mai lipseşte vreo linguriţă sau că s-a golit zaharniţa? Dă-l în… Nu dai niciun ceai, ai auzit? Ei, drăcia dracului! Cine e stăpân în casa asta?

Uşa dinspre bucătărie se deschise şi se trânti cu zgomot la loc. Jean străbătu din nou sufrageria mică fără o vorbă şi ieşi.

— Lasă, Dane, nu ţi-o pune chiar aşa la inimă, zise Ionică silindu-se să pară calm şi luându-şi haina de pe scaunul de lângă sobă începu să se îmbrace. Nu-i nimic, nu-i nimic… astea-s fleacuri.

Dan tremura ca scuturat de friguri. Nu spunea nimic,

dar când îl văzu pe Ionică gata de plecare, se ridică în picioare şi se îmbrăcă şi el într-o clipă.

— Ce-i cu tine? întrebă Ionică surprins. Unde te duci? Parcă spuneai că dormi aici.

— Nu mai dorm… Mă duc acasă. Dan îşi căută şapca în toate colţurile odăii; îşi dădu în sfârşit seama că o avea în mână şi o puse pe cap. Nu-i nimic… hai, plecăm împreună. Vino prin bucătărie, cred că a încuiat pe dincolo.

— Unde vă mai duceţi pe vremea asta, domnu' Dan? strigă speriată în urma lui Ştefana, zgribulită în uşa bucătăriei. Să nu răciţi… şi îndată stăm la masă.

— Staţi la masă fără mine, îi răspunse Dan cu glas tare, în toată curtea. Spune-i bunicii că nu rămân peste noapte, mă duc acasă.

CAPITOLUL V

Aşa nu mai mergea, într-un fel sau altul trebuia să se termine. Lia se topea de nelinişte şi de aşteptare, plângea tot timpul, dormea prost, n-avea poftă de mâncare. Iarna mai ales ocaziile de a-l vedea pe Klar deveneau mai rare şi cum ştia că toată lumea e la curent, nu îndrăznea să-şi caute drum până-ii biroul lui pentru cerneală sau creioane. Timpul trecea, nimeni nu lua nicio hotărâre… „Cât mai putea să aştepte el?" se întreba Lia şi de la un timp şi maică-sa care, văzând nemişcarea şi nepăsarea domnului Calaff, intrase în panică. Fata era compromisă, toată lumea vorbea, trebuiau să se grăbească. Dacă nu altul, atunci… atunci şi ăsta. Se spuneau lucruri frumoase despre el, mama lui era fiică de arendaş; poate că Lia avea să fie fericită. În orice caz de griji materiale avea să fie scutită; era un băiat aşa de capabil 1 Cine n-ar fi vrut să-l aibă nu numai funcţionar, dar chiar şi tovarăş într-o afacere? Şi el rămânea mai departe la ei de dragul Liei şi era tot timpul pe drumuri 1 Era o notă bună pentru el, după cum o altă notă bună era şi felul cum se purta faţă de mama lui, căreia îi permitea să ducă o viaţă îmbelşugată fără griji.

Avea purtări frumoase era liniştit, serios. În definitiv…

Doamne!… Nu putea să se deprindă cu ideea asta. Lia I Chiar dacă n-ar fi fost bogat, dar să fi fost dintr-o familie bună, o familie cunoscută, să nu fi avut trecutul acela de mizerie în urmă, fraţii despre care se spunea că au numai patru clase primare şi… doamne dumnezeule! cumnata… o cumnată croitoreasă! Cum era cu putinţă? Lia ei! Şi cum se complica în felul acesta şi căsătoria Hildei, căreia o soră bine măritată i-ar fi fost de folos? Se spunea că locuiau sărăcăcios, la mahala. Poate că mama lui e habotnică, poate că vorbeşte numai evreieşte, cine ştie ce fel de oameni vin la ei în casa! Acuma e război şi lumea ai zice că se răstoarnă, se ridică tot felul de băieţi de prăvălie şi fac avere. Să fie oare Klar în contact cu indivizi din ăştia? Ei şi nevestele lor vor fi societatea Liei? După război când totul va reintra în normai, când distanţele dintre oameni îşi vor recăpăta valoarea, care va fi cercul unde se va învârti Lia? Ce vor zice Marta şi Silvia când vor afla? Şi Paul?

Laura amâna mereu convorbirea cu taică-său, fiindcă nu ştia ce să-i ceară, fiindcă mai nădăjduia încă… nici ea nu ştia bine ce. Poate că are pe cineva în vedere, un om simpatic şi bine în toate privinţele, căruia să-i ofere o zestre frumoasă, care să-i placă imediat Liei şi s-o facă să uite de Klar, să renunţe la el. Nu cunoscuse niciun alt bărbat, mititica, nu era vina ei.

Într-o dimineaţă se hotărî totuşi: era imposibil, aşa nu mai mergea. Rămase în biroul domnului Calaff după ce termină raportul pe care i-l făcea zilnic şi-i spuse şovăind:

— Tată dragă, dacă ai puţin timp şi vrei să mă asculţi… Aş vrea să-ţi mai spun ceva… în altă ordine de idei.

— Dă-i drumul, zise domnul Calaff, răsfoind într-un registru. Numai n-o lungi prea mult.

— Mă gândeam la Lia… Vocea Laurei era şi mai şovăitoare. Ştiu că dumneata ai acuma destule pe cap şi că nimeresc prost, desigur, dar… mă gândeam… Poate că totuşi ai mai avea timp să te ocupi şi de ea, tată dragă,

poate că ai ceva în perspectivă pentru ea…

Domnul Calaff îşi scoase liniştit ochelarii, îi puse pe masă şi-şi împreună mâinile pe registru.

— Mda… Ai dreptate, trebuie să lichidăm şi chestia asta. Tăcu un moment, păru cufundat în gânduri, apoi îşi pironi ochii asupra fiică-sii şi spuse brusc: De fapt ce ai tu împotriva lui Klar?

Laura se îngălbeni. Vra să zică… Nu mai ştie dacă dorise această soluţie, ori dacă se temuse de ea.

— Eu? De fapt… După câte-mi amintesc nici dumneata nu erai de acord, tată dragă… Eu parcă aşa îmi amintesc.

Domnul Calaff îşi răsfiră mustaţa între degetul cel mare şi arătătorul mâinii drepte.

— Desigur că nu eram de acord. Nu pot să spun că nu mi-aş fi dorit un nepot mai ilustru decât Conrad Klar. Dar acuma ce să mai zic eu? Ea şi-a făcut-o… S-a compromis, toată lumea vorbeşte. Până şi Zeilig mi-a spus-o pe ocolite şi mi-a explicat că în condiţiile astea nu-i aşa de uşor. Crezi că pe mine nu mă doare în suflet? făcu o pauză. Laura îl asculta distrusă, cu umerii căzuţi, cu braţele moi. M-am gândit şi eu în fel şi chip… Cred că trebuie să vorbim cu Klar…

— Să vorbim cu… Cum crezi dumneata, dragă tată… Laura se opri. Două lacrimi i se rostogoleau încet pe obrajii lipsiţi de frumuseţe şi nasul i se înroşi. Îmi vine foarte greu, te rog să mă crezi, reluă ea plângând de-a binelea şi-şi ascunse o clipă faţa în batistă. Dacă pentru Lia n-am găsit ceva mai bun, atunci cu Hilda…

— Mda… Domnul Calaff nu se înfuria, dar în glasul lui nu se distingea nici participare la durerea fiică-sii şi nici tremurul unei remuşcări. Am făcut tot ce am putut, dar ce să mai vorbim? Asta este… Klar e băiat deştept şi are un viitor frumos. Să vorbim cu el. Bani nu-i dau – zece mii de lei şi trusoul, doar aşa, ca să nu se cheme c-a luat-o fără o cămaşă pe ea. În felul ăsta am să pot completa pentru Hilda şi o să-i găsim ceva potrivit. Ei, te-ai mai liniştit?

— Îţi mulţumesc, tată… Dacă crezi că e bine aşa… Laura îşi ştergea ochii cu o mână obosită. Dacă crezi că altceva nu mai e de făcut… nu m-aş fi gândit, nu m-aş fi gândit niciodată… Izbucni din nou în plâns şi-şi duse batista la gură ca să-şi înăbuşe suspinele.

— Hai, termină o dată şi nu mă ţine atâta că mai am şi alte treburi, spuse domnul Calaff nemulţumit şi nerăbdător. Nu te-ai fi gândit! Nici eu nu m-aş fi gândit, na! Nu m-aş fi gândit că nopoata mea o să mă facă de râs şi că fiică-mea n-are să fie în stare s-o stăpânească. Dar acuma, gata! S-a făcut, s-a făcut… Nu ne rămâne decât să dregem lucrurile cum s-o putea. Când vrei să vorbim cu Klar?

— Când vrei dumneata, tată… Laura îşi puse batista udă şi mototolită în buzunarul rochiei şi se ridică de pe scaun. Când vrei dumneata…

— Bine, atunci chiar mâine dimineaţă. Klar e plecat numai pentru o zi la Brăila, deseară se întoarce. Îţi comunic eu mâine dimineaţă… mă mai gândesc până atunci la ce avem de spus şi după ce stabilim totul îl chemăm şi pe el. Hai, acuma lasă-mă în pace că am pierdut destul timp cu tine.

După tonul cu care domnul Calaff îl chemă a doua zi dimineaţă în birou, Klar înţelese că nu era vorba numai de afacerile curente şi prezenţa Laurei, deşi asista destul de des la discuţiile lor zilnice, îi întări convingerea. Laura era foarte palidă şi sub panglica de rips cenuşiu, vâna din dreapta gâtului îi zvâcnea cu violenţă. „Trebuie să plec din fabrică”, îşi spuse el într-o secundă şi se aşeză pe scaunul din faţa biroului.

Domnul Calaff îl întrebă întâi ce a făcut la Brăila, îl ascultă cu luare-aminte, avu vreo două obiecţii, dar se declară mulţumit cu răspunsurile lui. Îşi scoase ochelarii, făcu o mică pauză, aruncă o privire în direcţia Laurei care păli şi mai mult şi-l opri cu un semn al mâinii pe Klar, uşor nedumerii, care voia să se retragă:

— Un moment, dacă eşti bun. Aş dori să mai discutăm o chestiune care nu e în legătură cu drumul

dumitale de ieri la Brăila. Am aflat că între dumneata şi nepoata mea Lia, ar exista un... o... Domnul Calafi se poticni o clipă: din vocabularul lui lipseau cuvintele care desemnau sentimentele de dragoste, de afecţiune şi de duioşie. Între bărbat şi femeie „dragostea" îi părea indecentă şi domnul Calaff o concepea cu atât mai puţin, cu cât era vorba de nepoata lui şi de contabilul firmei, care mai avea şi o cumnată croitoreasă. Reluă numaidecât cu o răceală marcată spre a sublinia puţina importanţă pe care o acorda convorbirii: O simpatie, ca să zic aşa. Fiica mea şi cu mine am dori să aflăm de la dumneata adevărul în această privinţă. Eşti bun să ne lămureşti?

Klar îl ascultase, încercând să păstreze un aer cuviincios, dar demn şi liniştit. „Să nu-şi închipuie că mă sperie dacă mă ia aşa de repede", îşi spunea el.

— N-aş dori să vă supăr. Nici pe dumneavoastră, doamnă Farg, început el fără grabă. Este adevărat, însă, că domnişoara Lia mi-e foarte, foarte dragă – degetele puternice ale domnului Calaff bătură darabana pe birou cu un zgomot sec, dezagreabil, Laura îşi plecă ochii abătută – şi că nu m-am putut împiedica să mă simt fericit când am observat că nici eu nu-i sunt indiferent...

— Se pare că-i o poveste mai veche, îl întrerupse bătrânul, pe care tonul şi limbajul acesta neobişnuit îl scoteau din sărite. Nu crezi că ar fi fost mai corect din partea dumitale să vorbeşti cu mine şi cu fiica mea când ţi-ai dat seama de ce se întâmplă?

„Are intenţia să-mi ia un interogatoriu, gândi Klar. Ce înseamnă aerele astea?"

— Nu cred că am procedat incorect, domnule Calaff, răspunse el răspicat şi calm. Nu i-am cerut şi nu i-am făcut domnişoarei Lia niciun fel de promisiuni şi nici n-am îndemnat-o la neascultare sau la revoltă împotriva familiei. Aş dori să fiţi încredinţaţi şi dumneavoastră şi doamna Farg, de acest lucru.

Urmă o tăcere. Dinspre tâmplărie se auzeau slab, lovituri de ciocan.

— Da... bine... rosti în sfârşit domnul Calaff şi se

rezemă de speteaza scaunului. Important ar fi să ştim ce e de făcut acuma şi care ar fi în. enţiile dumitale.

— Intenţiile mele… Klar se opri o clipă involuntar şi respiră adânc. Atunci… ajunsese aici? Nu-i venea să creadă şi ascultă curios cuvintele cuiva care răspundea în locul lui: Dacă, bineînţeles, intenţiile mele sunt în asentimentul dumneavoastră, al doamnei şi al domnului Farg, aş fi fericit şi foarte onorat să pot cere mâna domnişoarei Lia.

Urmă o nouă tăcere, care li se păru tuturor imensă, nesfârşită, abisală. Fata ei, fata ei… S-a zbătut, s-a umilit, a muncit ca o roabă, ca s-o ţină la pension, ca să-i plătească profesorii cei mai buni din oraş, ca s-o îmbrace, ca s-o ducă la spectacole… Pentru cine?… pentru cine?… Pentru Conrad Klar, contabil şi voiajor în fabrică, şi cu o cumnată croitoreasă!

— Asentimentul familiei… mda… Domnul Calaff îl privea cu ochi albaştri şi îngheţaţi. Nu vreau să-ţi ascund, dragă Klar, că nimeni dintre noi nu s-a gândit la dumneata ca la viitorul soţ al Liei. Asta nu fiindcă nu te-am aprecia şi nu ne-am da cu toţii seama că eşti un tânăr serios şi capabil. Pentru

Lia, însă, ne-am fi dorit ceva mai potrivit, mai corespunzător din toate punctele de vedere.

Klar se sculă în picioare. Era alb la faţă şi vocea i se înecă de câteva ori când răspunse:

— Domnule Calaff, nu vreau să fiu o piedică în calea planurilor dumneavoastră care urmăresc, desigur, realizarea fericirii domnişoarei Lia. Vă rog să consideraţi că nu am spus nimic şi să acceptaţi şi demisia mea din fabrică.

Laura îl privi înspăimântată. Cum?… Dar era imposibil, asta era şi mai rău… Era prea târziu acuma.

— Deocamdată avem încă de vorbit, dragul meu, spuse domnul Calaff cu un zâmbet părintesc şi-şi răsfiră împăciuitor şi sfătos mustaţa albă. Şezi… Cum vrei să ne înţelegem aşa, dacă eşti pe picior de plecare? Şi apoi de ce să fim deodată mai puţin prieteni decât am fost până azi?

Ne cunoaştem, doar, de o bucăţică de vreme, ce zici? Am şi uitat... opt?... nouă ani? Ehei, ai făcut ceva drum de atunci... drum frumos, meriţi felicitări. Eu te felicit din toată inima, fiindcă te cunosc mai bine decât oricine altul şi am tot respectul pentru dumneata. Ei, ce faci? Nu vrei să iei loc?

Klar se aşează după o ultimă ezitare, dar nu spuse un cuvânt şi faţa nu i se înseninã. Laura îi aruncă o privire scurtă, timidă şi rugătoare, dar nu avu puterea să-i zâmbească.

— Aşa mai zic şi eu, reluă blând domnul Calaff. Să ne sfătuim în voie, că n-avem nicio grabă, nu? Dar... despre ce era vorba?... A, cu Lia! Uite ce e cu fata asta. Şi-a băgat în cap că numai pe dumneata te vrea şi că numai dumneata ai s-o faci fericită. Noi nu vrem să-i stăm împotrivă. Aud că azi aşa se cam fac căsătoriile: tinerii se cunosc fără intermediari, se plac, îşi vorbesc... părinţii află abia la sfârşit; poate că aşa o să fie de acum înainte. În fine, dacă asta e dorinţa ei şi dacă văd că şi dumneata ţii la ea, fiţi sănătoşi! Ia-o; ştiu că ai s-ajungi departe şi că n-o să cunoască greutăţile vieţii alături de dumneata. Asta-i mare lucru: o căsnicie în care nu intervin necazurile şi grijile materiale este o căsnicie pe trei sferturi reuşită. Restul e fleac.

Laura îşi ridică spre viitorul ei ginere o privire plină de lacrimi şi-i surâse slab. Klar era încă nehotărât. Totul se petrecuse aşa de repede! Trecerea bruscă a bătrânului de la aroganţă şi răceală la bonomia asta părintească!...

— Vă mulţumesc, spuse el. Mă bucur că aveţi încredere în mine şi dacă acceptaţi să mi-o daţi pe domnişoara Lia, vă promit că n-o să vă pară niciodată rău, nici dumneavoastră nici ei...

Emoţia îl cuprindea cu încetul. Abia acum începea să înţeleagă şi să se liniştească. Întoarse capul spre Laura, îi văzu lacrimile şi zâmbetul şi vru să se ridice de pe scaun ca să-i ia mâna şi să i-o sărute. Domnul Calaff îl opri cu un gest.

— O clipă, dragul meu. Sunt foarte mişcat de

cuvintele dumitale şi doresc din toată inima să fie aşa cum spui. Am de adăugat încă un amănunt care nu e dintre cele mai neînsemnate. Eu sunt un om cinstit şi vreau să-ţi amintesc înainte de orice hotărâre definitivă că Lia e o fată săracă. Îmi dai voie, spuse el amabil, interzicându-i lui Klar să-l întrerupă. E, cum ţi-am spus, o fată săracă. Şi în afară de trusou nu capătă decât zece mii de lei pentru începuturile gospodăriei: mobilă, schimbări de locuinţă, voiaj de nuntă. Aşa că…

— Daţi-mi voie totuşi să nu vă ascult mai departe, spuse Klar grăbit. Nu m-am gândit la domnişoara Lia ca la o partidă bună şi nu mă interesează nici cei zece mii de lei de care vorbiţi, nici trusoul, nici alte amănunte de acelaşi gen. Mi-e de ajuns că mi-o daţi pe ea, am să fiu în stare să câştig pentru amândoi ca să trăim aşa cum se cuvine.

— Mai mult nu pot să vă spun şi mai mult nu vă cer…

Era vizibil emoţionat. Manevra bătrânului îl scârbise, dar ce frumos prilej îi dăduse ca să-şi arate mărinimia şi dezinteresarea: N-avea nevoie de banii lui, nu voia să aibă socoteli cu zgriptorul ăsta bătrân. Era uşurat: nimeni nu-l putea învinui, nimeni… Se ridică de pe scaun, se apropie de Laura, îi sărută mâna şi primi pe frunte sărutul îndurerat şi recunoscător totodată al buzelor ei ofilite.

Peste câteva zile, Lia făcu cunoştinţă cu familia lui Conrad. Doamna Klar puse flori în vase şi le aşeză pe masa şi pe bufetul din sufragerie. De când se însurase Theodor şi se mutase, scosese divanul lui şi aveau mai mult spaţiu. Aşternu o faţă de masă curată, proaspăt călcată şi schimbă şerveţelele brodate de sub albumele de fotografii, aşezate pe două măsuţe rotunde în faţa ferestrelor.

O aştepta pe Lia cu inima îndoită. Nu se obişnuise cu gândul de a avea drept noră pe nepoata patronului lui Conrad, patronul acela cumplit şi trufaş despre care auzea vorbindu-se cu ură, cu invidie, cu admiraţie, dar nu cu simpatie. Fiul ei n-o lăsase niciodată să bănuiască sentimentul care-l lega de Lia Farg, şi în ziua când venise acasă şi-i anunţase că va fi soţia lui, crezuse întâi că glumeşte. Nu se amesteca niciodată în hotărârile copiilor

ei. Şi după ce se convinsese că era vorba de o hotărâre şi nu de o glumă, îl sărutase pe Conrad fără să facă vreo obiecţie şi fără să-i pună vreo întrebare indiscretă. Dar vestea nu o bucura de loc.

Ce căutau ei în familia asta plină de ifose şi de pretenţii, ei, care trăiseră totdeauna modest, preocupaţi numai să înfrângă nevoile şi grijile? Cum avea să se poarte cu ea nora asta crescută la pension, care vorbea nemţeşte şi franţuzeşte, cânta la pian şi citea romane toată ziua? Conrad îi spusese că vor locui împreună şi ea nu refuzase, dar se întreba dacă băiatul ei îşi consultase logodnica, dacă era şi îata de acord. Conrad îi mai spusese că, de fapt, părinţii Liei nu erau bogaţi, că munceau în fabrică şi aveau un salariu mic, care abia le ajungea să trăiască omeneşte. Doamna Klar clătină din cap şi tăcu mai departe, dar rămase neîncrezătoare. Sărăcia fiicei unui fabricant! îşi cam închipuia ce putea fi; da, o altfel de sărăcie decât înduraseră ei până acum zece – doisprezece ani, când Conrad lucra la Filip David şi se scula la patru dimineaţa ca să ajungă în docuri la şase, fără tramvai, fiindcă nu-şi putea permite să dea zece bani pe bilet, când ea stătea noaptea şi făcea dulceaţă, prăjituri şi conserve pentru cucoanele din strada Traian şi Tecuci. Sărăcia lor!… Ştia asta. Cu fetele la pension, cu profesori de germană şi de pian şi cu toalete făcute la croitori mari 1

Cum se va putea înţelege cu o astfel de noră? Cine ştie ce pretenţii putea să aibă… să-i ceară s-o servească, să-i vorbească de sus. Doamna Klar îşi mărturisea că ar fi preferat să locuiască la Dora. Cu ea se împăca, era o fată simplă şi blândă. obişnuită cu munca şi fără mofturi. În schimb Theodor… Maică-sa avea uneori impresia că Dora ţine casă, că el continua să risipească banii în oraş cu prietenii şi că aportul lui bănesc era cu totul neînsemnat. La Leon nici nu se putea gândi. Otilia îl tiraniza, îl ţinea sub papuc şi nu voia să audă de familia lui din Galaţi.

Conrad era un exemplu de fiu, iubitor şi atent; locul ei era în casa lui. De ce nu şi-a găsit şi el o fată modestă, dintr-o familie de oameni cumsecade, care să li se

potrivească şi să nu le facă o favoare intrând în casa lor? De ce căuta să se urce prea sus? De ce vorbea de afaceri mari, de câştiguri uşoare, de viaţă bogată? Uitase de veşnicele ghinioane ale lui taică-său, care visa şi el numai lovituri uluitoare şi socotea numai în milioane, dar murise în mizerie, lăsându-le datorii şi buclucuri. Nu mai voia să fie funcţionar, se săturase de stăpân, voia să lucreze pe cont propriu... Fusese liniştită ani de zile văzându-l că munceşte cuminte şi serios şi că toată lumea îl preţuieşte. Avea acum o gospodărie îndestulată, nu-şi dorea mai mult decât atât, nu avea ambiţia să-şi vadă băiatul negustor şi nici însurat cu nepoata lui Emil Calaff. Dar ce putea ea să facă? Nu se amestecase niciodată în treburile altora, fiecare avea să doarmă după cum îşi aşternuse. Ea ce putea să facă?

Lia veni însoţită de Conrad care o adusese de acasă. Purta la gât medalionul de aur dăruit de el şi avea un buchet mare de flori pentru doamna Kjar. Era hotărâtă să-i arate afecţiune şi respect, să n-o lase să se simtă prost faţă de ea sau intimidată, dar intrarea în curtea nepictruită şi aspectul sărăcăcios al casei o indispuse. În fund mai locuia cineva; două ţaţe apărură în uşă cu mâinile în şolduri, în timp ce o babă fără dinţi şi un băieţaş murdar se înghesuiau la o fereastră.

Antreul era strâmt şi întunecos. „Au avut sarmale la prânz”, îşi spuse Lia maşinal, intrând în sufrageria cu mobilă ieftină şi bibelouri de duzină. Nici la ei acasă nu era frumos, nici ei nu aveau lucruri fine, totuşi... era altfel, cu totul altfel.

Bătrâna era demnă şi distinsă, în rochia ei neagră, simplă dar bine cusută. Avea părul complet alb, vorbea puţin, cu voce scăzută, se mişca măsurat, fără nicio grabă, nu-i făcea complimente, nu era emoţionată şi nu avea lacrimi în ochi când o sărută. O fată curăţică şi drăguţă, cu panglici roşii în păr, servi ceaiul cu prăjituri excelente. Lia vru să ceară reţeta, dar se răzgândi: era vulgar şi de prost gust să vorbească despre bucătărie din prima dată. Hilda ar fi făcut-o de două parale. „În orice caz n-are să-mi fie

ruşine cu ea – îşi spuse Lia, privindu-şi soacra – nici nu mă aşteptam să fie aşa de prezentabilă”.

În schimb Theodor… Nu, era exclus să şi-l închipuie stând de vorbă cu bunicul, cu Marta sau cu

Hilda. Avea o cărare impecabilă, părul strălucitor de pomadă, o cravată ţipătoare cu un ac mare înfipt în ea şi la manşete nişte butoni cu pietre. Vorbea tare şi mult – era de altfel singurul dintre ei care vorbea – povestea anecdote din armată de care râdea de se prăpădea şi se lăuda cu o lipsă de modestie stridentă cu succesele lui la baluri şi la serate. La un moment dat începu să fredoneze o romanţă napolitană, pe care se oferi s-o cânte acompaniindu-se cu ghitara. Conrad îl convinse cu greutate să renunţe:

— Lasă, altă dată, când o să vă cunoaşteţi mai bine, spuse el stăpânindu-şi enervarea. Acuma stăm de vorbă şi bem ceai.

Ceva mai târziu, în timp ce Lia refuza o a treia felie de cozonac cu care o îmbia doamna Klar, Theodor se amestecă în vorbă ca să insiste şi el:

— De ce nu iei? Nu ştii că: *„alieri guten Dingeţi sind drei”*? Să nu crezi că ţi-ar strica să te mai îngraşi puţin.

Lia roşi, se întunecă şi până la sfârşitul vizitei rămase fără chef şi fără putere. „Vai de mine! îşi spunea ea, cu nemţeasca asta… dacă-mi vine o dată în casă şi-şi dă drumul de faţă cu Hilda, intru în pământ de ruşine. Dar cine-l roagă să vorbească limbi străine, cine-l roagă? Şi ce impertinent e!”

Dora nu scotea o vorbă. Avea o faţă blândă şi delicată, uşor alterată de sarcină. Era în ultimele luni şi purta o rochie largă care-i ascundea în parte talia deformată. Zâmbea mereu şi privea spre Lia ca să vadă ce impresie îi face avalanşa de spirite ale lui Theodor, pentru care părea să aibă o mare admiraţie, deşi uneori schiţa câte un gest involuntar ca pentru a-l ruga să tacă. Lia o găsi acceptabilă şi căută să fie drăguţă cu ea; îi adresă de vreo două ori cuvântul, evitând cu grijă să pomenească despre rochii sau despre modă în general. I se părea că în felul ăsta ar fi arătat că se resemnează cu profesiunea

Dorei şi că o găseşte firească, ceea ce ar fi fost monstruos, inimaginabil…

Conrad o conduse seara acasă. Era ger, zăpada scârţia uscat sub picioare. În tramvai lume multă – nu găsiră trăsură pe strada Serei – şi Lia se bucură fiindcă nu trebuia să-şi comunice impresiile. Nici Conrad n-o întrebă nimic. Abia când ajunseră aproape de fabrică Lia se învioră şi începu să vorbească despre tot felul de nimicuri cu o veselie forţată. Apoi spuse cu sinceritate:

— Ce distinsă e mama ta, Răducule I îmi place foarte mult, sunt sigură că o să mă împac bine cu ea.

În faţa porţii îl rugă să intre. Avea o ezitare în glas: era târziu, nu ştia cum îl va primi Hilda, nici dacă ai ei mâncaseră sau nu. Conrad înţelese şi refuză.

— La ora asta?… Trebuie să mă întorc acasă şi cu tramvaiele noastre am să ajung la douăsprezece.

Hilda era singură în sufragerie şi citea. „M-a aşteptat”, îşi spuse Lia şi închise uşa cu un zgomot exagerat, care trebuia să convingă întreaga familie că era bine dispusă, apoi strigă voioasă:

— Bună seara, Hilduţ 1 Sper că aţi mâncat… Eu sunt ghiftuită că abia mă mişc… nu mai intră nimic în mine! Uf! ce obosită sunt!

Hilda închise cartea şi-i aruncă o privire pătrunzătoare prin ochelari.

— De ce eşti obosită? Te doare gura de atâta conversaţie?

— Ei da, îţi închipui… I-am văzut pentru prima dată, am avut atâtea să ne spunem… Lia părea foarte animată, vorbea tare şi gesticula.

— Şi cum e soacră-ta? întrebă Hilda subţiindu-şi buzele. Ai putut să te înţelegi cu dânsa ştie şi româneşte?

— De ce să nu ştie româneşte? Lia o privea agresiv. Ai crezut că m-am înţeles pe chinezeşte cu ea?

— Nu, m-am gândit că vorbeşte numai idiş… Hilda clipea des din ochi. Am auzit că femeile din categoria asta…

— Ce înseamnă „femeile din categoria asta”, bestie?

ţipă Lia. N-ai merita să-i săruţi tălpile, cu toate aerele tale de contesă. Vorbeşte româneşte mai frumos ca multe cucoane evreice din lumea bună pe lângă care te guduri tu.

— Nu mă gudur pe lângă nimeni, idioato! strigă Hilda. Să-ţi trăiască dacă ieşii aşa de mândră de ea. se vede că ţi s-a potrivit. Ar fi fost păcat să ţi se nimerească ţie ceva mai bun. De când te ştiu numai cu ţaţe şi cu bucătărese ţi-a plăcut să pălăvrăgeşti. Acum ţi-a dat dumnezeu o balabustă de soacră şi…

— Taci, taci că-ţi scot ochii, viperă… Lia era albă ca hârtia. Ţie n-o să-ţi dea dumnezeu niciun fel de soacră, nici dracul nu se uită la tine… să te măriţi când ţi-oi spune eu, viperă, viperă…

— Lia, ce s-a întâmplat? Laura intrase de câteva clipe şi se repezise la ea. Hilda ţipa cu spume la gură, vânătă la faţă. Copii! tăceţi, copii! Nu vă e milă şi de mine? Nu mai pot… Vino Lia, vino dincolo să te liniştesti.

O luă de mijloc şi o trase după ea în dormitor. Hilda mai rămase o clipă în odaie, sprijinită de marginea mesei, apoi ieşi trântind uşa care da spre antret.

CAPITOLUL VI

Se vorbea despre întărirea liniei Carpaţilor şi a Dunării, despre concentrări de trupe. Transporturile de cărbuni care soseau prin Rusia conţineau tunuri şi muniţii. Toată lumea era convinsă că Brătianu se angajase faţă de Antantă, că regina avea o influenţă puternică asupra regelui şi că Take Ionescu ajunsese stăpân pe situaţie. Filipescu plecă în Rusia. Miniştrii Austriei şi ai Germaniei la Bucureşti erau zilnic în legătură cu Marghiloman şi seara îşi făceau apariţia la Jockey-Club, eleganţi şi zâmbitori, fără să arate că observă spaţiul gol ce se lărgea tot mai mult în jurul lor. Deodată, tunurile începură să bubuie la Verdun şi zgomotul lor fu atât de puternic, încât se auzi până în ultimele capitale neutre din Europa, care îl ascultară cu o atenţie crescândă, pândind, evaluând şi

comentând cantitatea de obuze căzute într-o parte ori într-alta şi puterea de rezistenţă a fiinţelor omeneşti pitite sub pământ, în cele două şiruri de tranşee, de-a lungul reţelei de sârmă ghimpată.

Se făceau afaceri fabuloase şi în ţară contrabanda înflorea pe toate drumurile sub ochii binevoitori şi complici ai tuturor autorităţilor. Curieri diplomatici căpătau aprobarea pentru sute de kilograme de bagaje care treceau graniţele scutite de controale şi ajungeau în perfectă stare la destinaţie.

Profesorul Popovici nu mai făcea lecţie. Intra pe rând în clase după ce clopotul anunţa sfârşitul recreaţiei, trântea catalogul pe catedră şi fără niciun preambul se avânta în improvizaţii patriotice pe care le răcnea cu un glas dogit, însoţindu-le de gesturi patetice şi pline de energie. Era mic, gras, chel şi împingea cu trudă înainte o burtă imensă, care nu-şi găsea locul nici deasupra, nici dedesubtul catedrei.

— Vrea război! spunea Ionică, măsurându-l cu o privire încărcată de dezgust. Dacă i-ar intra vârful unei baionete în burtă, s-ar dezumfla ca un balon de bâlci…

Ionică era bolnav şi lipsea mereu de la şcoală. În Badalan era mizerie. Salariile rămăseseră aceleaşi, deşi viaţa se scumpise şi se scumpea cu fiecare zi mai mult. Numai cărăuşii câştigau, cărăuşii din Lozoveni şi Vadul Ungurului care transportau marfă pentru tot felul de indivizi suspecţi şi grăbiţi, în direcţii diverse şi la ore neobişnuite.

Cursul mărcii germane era foarte avantajos. Klar îşi vându pe un preţ bun micul stoc de piatră vânătă şi cumpără mărci. „Orice s-ar întâmpla – îşi spunea el – chiar învinsă, Germania va rămâne un stat puternic şi marca o monedă solidă”.

Când îi comunică în treacăt această operaţie domnului Calaff, îl văzu ridicând din sprâncene uşor nedumerit:

— Ai chiar atâta încredere în marcă? Eşti curajos, foarte curajos. Dar nu insistă şi vorbi despre altceva.

Atitudinea bătrânului îl supăra şi-i dădea de gândit. Nu se putea hotărî să atingă din nou problema situaţiei lui militare şi aştepta mereu să-l audă pe el deschizând vorba, cum făcuse cu trei ani în urmă. Dar domnul Calaff tăcea, discuta despre război şi despre fronturi în mod absolut teoretic şi impersonal, nu pomenea nimic despre intenţiile lui în legătură cu Jean şi cu viitorul lui nepot. De altfel faţă de Klar redevenise, chiar a doua zi după convorbirea în care îi acordase mâna Liei, patronul exigent şi distant, mai exigent şi mai distant decât înainte de acest eveniment. Îi spunea mai departe „Klar" şi „dumneata", silindu-l şi pe el să respecte formulele de politeţe de până atunci. Nu făcea niciodată aluzie la noile relaţii dintre ei, nu-l întreba ce proiecte are, nu se interesa nici măcar de fixarea datei căsătoriei. Klar se făcea că găseşte firească această purtare şi evita cu băgare de seamă prilejurile în care dorinţa vădită de a-l jigni a bătrânului s-ar fi putut împlini.

Era hotărât să plece din fabrică îndată după căsătorie, dacă intrarea ţării în război nu s-ar fi produs şi să înceapă să lucreze pe cont propriu. Avea de altfel o vagă presimţire că bătrânul cocea ceva, că avea anumite intenţii şi plănuia unele operaţii despre care nu găsea necesar să-l înştiinţeze. Activitatea fabricii era foarte potolită, câteva fete de la ambalaj mai fuseseră concediate. Klar află că domnul Calaff cumpăra hârtie şi mucavale pe care însă le transporta în oraş, în depozitul de acasă, şi că părea foarte interesat de această marfă. Lui nu-i spunea nimic şi Klar luă obiceiul să nu mai intre în biroul patronului decât chemat, ca să nu dea impresia că vrea să profite de noile relaţii dintre ei şi să obţină cu orice preţ dreptul la familiaritate.

Nu se simţea bine nici în casă la Farg. Numai Farg şi Dan îl primeau fără reticenţe şi-i arătau prietenie. Laura făcea şi ea tot posibilul ca să-i pună la largul lui, dar purtarea ei nu era niciodată naturală şi orice convorbire între ei rămânea convenţională, astfel încât recurgeau amândoi la mersul treburilor în fabrică şi la dificultăţile intervenite din cauza războiului, ca la un refugiu. Hilda îşi

disimula foarte superficial antipatia şi nu făcea niciun efort ca să găsească un subiect de interes comun. Klar vorbise de câteva ori despre cărţi şi despre spectacole, cită nume de autori, de actori şi de cântăreţi mari care trecuseră în turneu prin Galaţi, exprimându-şi admiraţia faţă de ei ori criticându-le interpretarea. Hilda îl asculta indiferentă, în timp ce privirea i se plimba în jur prin odaie, oprindu-se pe rând asupra fiecărei mobile, a fiecărui obiect cu o atenţie exagerată şi rătăcindu-se numai în mod excepţional pe figura lui Kjar. „Da... da... desigur", spunea ea din când în când, subliniind foarte lămurit că numai din politeţe îşi ascunde plictiseala. Alteori se întorcea spre Lia:

— În ce piesă a văzut-o ukima dată Marta pe Eleonora Duse la Paris? Uite cum îmi scapă... *Tu sais, je me demande parfois şi je ne perds pas* la *mémoire* ... Cred că îmi slăbeşte memoria, adăugă ea în direcţia lui Klar. În fine, şi Marta şi Paul spuneau că e formidabilă.

— Asta zicea şi Conrad, replică Lia fierbând de necaz. Nu văd ce noutate ai povestit.

— Nicio noutate... E vorba că altfel e scos în evidenţă un mare talent pe o scenă străină şi într-un ansamblu pus la punct. Cât despre Marta şi Paul, bietul Anatol de pildă sau Silvia şi Dolo, ori toţi ceilalţi din familia noastră, care au văzut mereu spectacole în străinătate, e natural să am încredere în gustul lor, fiindcă...

— Da, mai ales Silvia şi Dolo... striga Lia izbucnind într-un râs strident ca s-o împiedice pe Hilda să continue. Ai nimerit-o! Un fin cunoscător ca Dolo...

— Lasă, lasă, dragă – spunea Hilda păstrându-şi calmul – n-are de ce să-ţi fie ruşine de familia ta. Dolo e un farmacist serios, un intelectual şi în orice caz tot atât de cunoscător în artă ca şi noi, nu?

Toate conversaţiile de felul acesta se desfăşurau într-o atmosferă încărcată şi toate ameninţau să degenereze în ceartă. Lia ar fi preferat ca soră-sa

1 în fiinba franceză: Ştii, câteodată mă întreb dacă nu cumva îmi pierd memoria... (n.r.).

să rămână la ea în odaie, ori să găsească un pretext

decent ca să-i părăsească după primele douăzeci de minute. Dar Hilda lipsea rar dintre ei, se înţepenea pe scaun şi stătea dreaptă, fără să se sprijine de spetează, clipind des din ochi, spunând alternativ câte o frază nemţească şi alta franţuzească, fără să neglijeze vreodată să le traducă în româneşte pentru uzul cumnatului ei. Când Conrad era invitat la masă, Hilda mânca puţin, cu gesturi de o distincţie studiată, aşteptând totdeauna ca maică-sa să pună întâi mâna pe furculiţă şi pe cuţit. Nu-l întreba niciodată despre familia lui şi când Lia aducea vorba despre acuarelele lui Barbu pe care le văzuse la ei acasă, ori despre tatăl. doamnei Klar care ţinuse pe vremuri în arendă o moşie destul de considerabilă, părea că se gândeşte la altceva, îi punea o întrebare maică-sii sau lui Dan, se scula de pe scaun ca să închidă sau să deschidă uşa. O singură dată îl întrebă pe Conrad de fratele lui care se ocupa cu instrumente muzicale şi plângându-se că pianul lor s-a hodorogit de tot se interesă dacă nu cumva ar putea veni să-l acordeze.

— Fratele lui Conrad nu-i meşter ambulant, spuse Lia stăpânindu-se cu greu. De ce nu-l chemi pe Willenz? Nu-ţi mai convine?

— A, nu, răspunse Hilda agale, *ce n'est pas potir le plaisir de changer*... Nu că-mi place neapărat să schimb, dar credeam că...

Nu făcură niciun fel de ceremonie de logodnă. Era război, spusese Laura, situaţia politică tulbure, ea n-ar fi fost de părere... Nici Conrad nu ţinea la mărunţişuri de astea; desigur, era război, toată lumea se gândea la lucruri serioase. Lia nu protestă şi nu pomeni nimic, despre balurile, seratele, nunţile şi logodnele celebrate în oraş cu aceeaşi pompă ca şi înainte de război, fiindcă lumea care se distra cu aceste prilejuri realiza câştiguri atât de frumoase de pe urma războiului, încât îşi putea îngădui să cugete din când în când şi la lucruri măi puţin serioase. Nu ţinea nici ea la logodnă; îşi spunea că va fi de ajuns dacă cele două familii se vor cunoaşte la nuntă şi-şi dădea seama că era cu atât mai bine cu cât această confruntare

se putea amâna mai mult.

Cu mama lui Conrad, însă, trebuiau să facă cunoştinţă şi după o serie de deliberări, de tărăgănări şi de consultaţii, în care fu amestecat şi domnul Calaff, doamna Klar fu invitată pentru o după-masă la ceai, împreună cu fiul ei, jos la bunici. Vizita avu loc într-o atmosferă de gheată. Domnul Calaff nu-şi făcu apariţia. Laura, care se strecură de câteva ori la el în birou ca să-l roage să vină măcar pentru cinci minute, se întoarse de fiecare dată compunându-şi o mină din cele mai desperate nuanţe de părere de rău, de linişte prefăcută, de îngrijorare pentru munca depusă de taică-său şi explicând că avea de expediat corespondenta neglijată în ultima vreme. Spunea această minciună cu bravura inconştientei fiindcă Klar, care se afla de faţă şi auzea, era ca şi ea la curent cu problema corespondenţei şi o ştia în ordine, ca de obicei. Doamna Calafi se mişca moale în fotoliu, clătinându-şi guşile şi spunea câteva cuvinte anoste, din care reieşea limpede că nu e lămurită cine e doamna străină aşezată în faţa ei şi nici care e rostul prezenţei sale în casa lor. Albert încerca să anime conversaţia povestind scurte amintiri din viaţa lui de student şi anecdote care păreau să fi avut mare succes la acea epocă. Jean participă la reuniunea de familie, crezând la început că taică-său va veni şi el măcar pentru o jumătate de oră, măcar ca să bea ceaiul. Pe măsură ce timpul trecea însă şi el se convingea că domnul Calaff era hotărât s-o ignoreze pe vizitatoare, devenea sumbru şi taciturn, până când încetă complet să intervină în conversaţie. Aşteptă ceaiul cu nerăbdare, goli în grabă farfuria cu prăjituri pe care o pusese Laura în faţa lui, apoi se sculă de la masă şi dispăru fără un cuvânt. Dacă taică-său se purta aşa faţă de Klar, înseamnă că aici el nu era obligat să-i facă onorurile. Bine că ştia ce avea de făcut de acum înainte…

Hilda fu bine dispusă toată seara. O ajută pe maică-sa să servească, se arătă plină de atenţie şi de afecţiune faţă de bunică-sa, nu se mişcă de lângă ea, îi puse zahăr în ceai, îi luă din farfurie un pişcot prea rumenit. I se adresa

tot timpul în germană, după cum tot în germană îi cerea sau îi oferea maică-sii, cu voce scăzută şi în fraze scurte, familiare, ceştile, farfuriile, sau zaharniţa, vrând să indice astfel că limba curentă, limba de toate zilele folosită între ei nu e română, de care se servesc numai faţă de nişte oameni dinafară, străini de lumea lor şi cărora nu le vorbeşte nemţeşte ca să nu-i pună în situaţia de a nu putea răspunde sau de a se face de râs, răspunzând greşit.

Doamna Klar îi privea pe rând, cu ochi calmi şi severi şi faţa ei păstra aceeaşi expresie de demnitate gravă. Vorbi puţin şi nu zâmbi de loc. Nu deveni mai vorbăreaţă nici în trăsură, în timp ce se întorcea acasă cu Conrad şi nu făcu niciun fel de aluzie la vizita din după-masa aceea sau la personajele care-i oferiseră ceai şi prăjituri şi în mijlocul cărora avea să trăiască fiul ei de acum înainte.

Nunta trebuia să aibă loc la 1 iunie şi Lia era ocupată cu pregătirea trusoului. Nu era chiar aşa cum şi l-ar fi dorit ea, cum ştia că-l avuseseră mătuşile, dar maică-sa se dădea peste cap ca s-o mulţumească şi oricum, era aşa de bucuroasă ca să umble prin magazine după cumpărături, să aleagă modele, să facă probe.

Laura fusese tot timpul încredinţată că taică-său îi va ajuta la cheltuielile de trusou; altfel cum ar fi putut s-o scoată la capăt? Dar când, după o aşteptare zadarnică de câteva zile, îndrăzni să-i vorbească despre cumpărăturile pe care avea să le facă, domnul Calaff ridică din umeri.

— Şi de ce-mi spui mie toate chestiile astea? Poate crezi că am să bag iar mâna în buzunar să scot alţi bani? Ţi-am dat zece mii de iei… ajunge atât. Pentru celelalte fleacuri n-ai decât să scoţi din banii voştri, din banii cu care s-a întors Albert. Doar nu aştepţi să mai facă pui…

Domnişoara Esther veni zilnic timp de două săptămâni ca să completeze lenjeria de pat şi cea de corp. Lia broda lângă ea, rotunjind găurile şi festoanele perfect egale, desena iniţiale şi trăgea fire pentru ajur. Apoi fu rândul lui madam Dobrescu, al jurnalelor de modă, al nasturilor, capselor şi ibrişinelor care umpleau sertarele tuturor meselor şi zgomotul maşini: de cusut dudui în

urechile lor alte două săptămâni. Domnişoara Esther şi madam Dobrescu lucrau în odaia fetelor, unde li se servea şi masa. Dan încercă s-o convingă pe maică-sa că ar putea să mănânce împreună cu ei.

— Ce vrei, mamă dragă? îl întrebă Laura obosită şi cu gândul aiurea. Ai început să ai şi tu pretenţii? Nu înţeleg ce interes poate să prezinte pentru un băiat de vârsta ta unde şi cu cine mănâncă croitoreasa sau lenjereasa care lucrează pentru soră-sa… Lasă-mă în pace, nu mă necăji, am destule necazuri şi aşa.

Lia îşi făcu un palton şi trei taioare la Brickmann. Unul din ele era de postav alb, avea să-l poarte la cununia care trebuia să aibă loc acasă, în prezenţa membrilor celor două familii. La una din probe, Lia şi maică-sa se întâlniră cu doamna Laub, care nu mai plecase de doi ani în străinătate şi era nevoită să-şi confecţioneze toaletele la Galaţi. Le felicită pe amândouă cu o jenă vizibilă şi îi ură Liei toate fericirile posibile, dar fără să pomenească ceva despre logodnicul ei. Schimbară vorba îndată ce fu posibil şi Violette Laub ceru veşti despre Marta care-i scria la intervale mari şi neregulate. Apoi îl lăudă pe Brickmann şi Laura observă că se oprise în ultima clipă înainte de a aduce în discuţie casa „Rachelle” la care îşi lucrase un timp. „Ştie şi ea”, îşi spuse Laura şi simţi un gust amar în gură.

În oraş se vorbeau tot felul de bazaconii şi rând mergeau pe stradă, multă lume se întorcea după e e. Urările pe care le primeau erau însoţite de zâmbete încurcate, răutăcioase, ori pline de curiozitate, uneori de întrebări indiscrete, în care se simţea goana după amănuntul de senzaţie, de scandal. Anunţară evenimentul, strecurându-l ca un fapt divers în scrisorile către Marta, Silvia, Diana şi Maximilian, Jenny las şi fiică-sa şi primiră felicitări nedumerite şi şovăitoare. Colegelor de şcoală Lia nu le comunică nimic.

— Ce mai am eu comun cu ele? îi spuse în chip de explicaţie Hildei. Nu ne mai vedem cu niciuna. e război… Am şi alte griji în afară de corespondenţa oficială. Dacă o

să rămână *fair-part*-uri la nuntă, am să trimit câteva. Hilda se hotărî s-o înştiinţeze pe Valérie, dar medită multă vreme asupra termenilor în care era nimerit să-i scrie. În cele din urmă găsi că cea mai fericită soluţie ar fi să înfăţişeze toată povestea ca un *„coup de tête11* 1 al Liei, pe care familia se văzuse silită să-l încuviinţeze. *„Cest d'ailleurs un jeune homme assez bien*. adăugă ea cu o superioritate indulgentă. *Grandpère nous rassure et afirme qu'il a de grandes possibilités…" 2*

Cu câteva săptămâni înainte de nuntă, Laura, care din câte îi povestise fiică-sa, pricepuse că nici casa nici curtea unde locuia Conrad nu erau foarte impozante, îşi întrebă ginerele dacă n-ar vrea să se mute.

— Cum să nu – răspunse Klar – m-am gândit de mult la asta. Aici n-am avea loc nici pentru mobilă nouă, dacă ne-am decide să cumpărăm ceva. Mă întreb, însă, dacă e momentul… Dacă începe războiul…

1 în limba franceză: năzdrăvănie, nebunie (îi. i-.).

2 în limba franceză: De altminteri e un tânăr destul de bine. P, unicul ne linişteşte şi spune că e un tânăr de viitor (n.r.).

— Poate că nu începe, îl întrerupse Laura. Şi apoi ce are a face? Să sperăm că ai să rămâi în oraş ca şi data trecută şi e bine să aveţi o locuinţă confortabilă. O să fie şi mama dumitale mai la largul ei când o să rămână singură şi…

— De ce să rămână mama singură? Era rândul lui Conrad să întrerupă şi continuă cu vioiciune şi energie. Mama o să locuiască la noi, nu vreau să mă despart de ea.

— Ar fi bine să te mai gândeşti, spuse Laura. N-ar trebui să sileşti o soţie tânără să stea de la început împreună cu soacra. Cine ştie ce neînţelegeri…

— Nu vor fi niciun fel de neînţelegeri, o întrerupse din nou Conrad cu fermitate şi cu oarecare asprime. Se săturase de toate mofturile lor, de atmosfera de doliu şi de durere care domnea în familie, de suspine, de înţepături. În definitiv nimeni nu putea spune că el făcuse primul pas. Mama mea e o femeie cu care oricine se poate înţelege şi

Lia nu va avea niciun motiv să se plângă de ea. Sunt hotărât să locuim împreună şi vă rog să nu mai insistaţi… E inutil să avem discuţii în această privinţă. Sunt de acord să ne mutăm într-o casă bună îndată ce se va putea, dar mama va veni cu noi şi va rămâne cu noi cât mai are de trăit…

Laura renunţă la discuţie şi când Lia află rezultatul convorbirii pe care o aşteptase cu nerăbdare, tăcu şi se arătă împăcată cu perspectiva convieţuirii cu soacră-sa. Şi ea şi Conrad evitară să atingă acest subiect şi lucrurile se menţinură într-un prudent statu-quo.

Hilda nu cheltuise nimic din cei cincizeci de lei pe care-i adunase dând lecţii lui Edith. Era în general foarte econoamă, incomparabil mai econoamă decât Lia. Hotărî să-i cumpere soră-sii un cadou de nuntă cu care să nu-i fie ruşine şi după ce cutreieră împreună cu Laura toate magazinele, se opri la un serviciu de masă de douăsprezece persoane pe care dădu patruzeci şi cinci de lei. Cercetă fiecare farfurie în parte, cu ochii încreţiţi, examină solniţele, saladiera, castronul de supă, polonicul. „Când avea să primească şi ea cadouri de nuntă?” se întrebă Laura şi o urmă la casă, unde Hilda plăti cu mândrie din banii pentru care muncise mai bine de un an de zile.

Diana îi trimise Liei o jardinieră de argint. O soră a ei şi Janny las îi cumpărară tacâmuri. Din Focşani sosiră zaharniţe, bomboniere, servicii de compot. De la Theodor, de la Leon şi de la sora Dorei, Lia primi servicii de ceai şi de cafea. Toate o bucurau, dar numai pe jumătate, fiindcă îi era inima grea şi o jenă permanentă o apăsa. I se părea că nimic nu era sincer, că nimic nu se petrecea aşa ca pe vremuri, înainte de celelalte nunţi din familie. Felicitările pe care le primea erau pline de constrângeri, nici măcar croitoreasa, lenjereasa şi modista nu se arătau convinse că ceea ce se pregătea să facă însemna fericirea pentru ea sau pentru familie. De pretutindeni i se părea că o încolţesc mustrări tăcute şi de undeva, din adâncul ei, ai fi zis că vor s-o atace remuşcările. Era prea târziu, acum nu

mai putea merge decât înainte, dar uneori trebuia să lupte împotriva gândului că dacă ar fi trebuit s-o ia de la început, n-ar mai fi avut putere.

Cununia avu loc la ei în casă. Când Laura îl întrebă timid pe domnul Calaff dacă îi îngăduie s-o facă jos, în casa părintească, se lovi de un refuz brutal.

— M-am plictisit de atâtea nunţi, îmi ajunge. Şi pentru cinstea şi bucuria pe care mi-a făcut-o fiică-ta… nu merită. Ai casa ta. Vezi numai să nu laşi nimic prin curte.

Dar acceptă să cunune chiar după ce Laura îi mărturisi şovăind că din partea lui Klar naş avea să fie fratele lui cel mare Theodor, adică cel însurat cu croitoreasa.

— Ce mă priveşte pe mine? Mai mult decât „bună ziua” sau „bună seara” tot n-am să schimb cu el.

Leon sosi cu Otilia din Brăila, amândoi dichisiţi şi puşi la punct, cu haine comandate special pentru ceremonie. Otilia purta la cununie o rochie plină cu zorzoane de prost gust şi era încărcată cu bijuterii de toate mărimile şi de toate culorile. Dora, care născuse între timp un băiat, se subţiase şi, deşi speriată şi stângace, făcea o figură destul de acceptabilă. Şi ea şi soră-sa erau elegante, cu nota uşoară de extravaganţă pe care Rachelle o dădea la tot ce ieşea din mâinile ei, dar fără stridenţă. Se mirară văzând că Lia se mărită în taieur şi că nici restul familiei nu era în haine sărbătoreşti. Domnul Calaff, care sosi cu aproape două ore întârziere împreună cu nevastă-sa şi cu Jean, era îmbrăcat ca de obicei, cu îngrijire, într-un costum fin, impecabil croit, dar era un costum din acelea pe care îl purta duminica sau chiar într-o după-amiază din cursul săptămânii, când intra să ia o gustare la „Sure” sau îi făcea o vizită lui Vintilă Muşat de când intrarea lui în guvern devenise o chestie de săptămâni.

Rabinul Mendel oficie fără prea multe fasoane, apoi invitaţilor li se servi vin şi prăjituri. Lia se duse numaidecât să se schimbe: aveau tren spre Slănic peste o oră, bagajele erau gata pregătite. Se gândiseră întâi să plece la Sinaia, dar renunţaseră. Se spunea că era plină de

oameni politici, de străini, de spioni, era şi prea departe. Dacă se întâmpla ceva…

Tinerii căsătoriţi îşi luară rămas bun de la toată lumea. Înainte de a se urca în trăsură, Lia o mai îmbrăţişă o dată pe maică-sa care plângea, ezită, apoi se apropie de domnul Calaff şi-i sărută din nou mâna.

— *Grossvater*, *verszeih mir r*, murmură ea cu vocea înăbuş: tă de emoţie.

— *Got soit din verzeihen*[11], răspunse bunicul tart.

cu glasul lui de toate zilele şi atinse pentru ultima oară cu buzele fruntea fierbinte a Liei.

La Slănic rămaseră numai douăzeci de zile. Atât avea concediu Conrad, care nici nu ceruse mai mult fiindcă trebuia în orice caz să se întoarcă şi să-şi rezolve situaţia militară rămasă în suspensie din pricina indiferenţei totale ce arăta bătrânul în această chestiune.

În staţiune era lume puţină. Sezonul abia începea, de altfel nimeni nu se aştepta la prea multă aglomeraţie: se ştia că mobilizarea putea suna în fiecare moment. Vremea era frumoasă şi caldă, aerul străveziu şi liniştit; Lia descoperi deodată ce înseamnă fericirea, cât de puţin aducea cu imaginea imprecisă şi decolorată, pe care şi-o făurise ea înainte de căsătorie, în lunile de agitaţie, de lacrimi şi de îndoială, încununate de aceste săptămâni parfumate de miere.

Nu ieşise niciodată până atunci din Galaţi; era adevărat, o recunoştea cu stupoare, aproape că îi era ruşine să-i mărturisească lui Condrad. Şi nu fusese niciodată departe de familie, în afara opreliştilor care-i îngustau viaţa, dincolo de reţeaua de dogme neclintite ce-i închidea orice drum. Conrad era vesel şi o iubea. Doamne, ce mult o iubea! Glumeau şi râdeau în parc, la restaurant… Niciun bărbat din familia lor nu fusese vreodată aşa de drăguţ şi de tandru faţă de soţia lui, niciunul, Lia ştia sigur asta. Era mândră şi fericită că numai ea cunoştea o asemenea bucurie, că era dezmierdată şi alintată ca un copil. Bărbatul ei nu studiase în străinătate, mama lui nu

11 în limba germană: Dumnezeu să te ierte (n.r.).

vorbea franţuzeşte şi nemţeşte, nu purta în urechi briliante cât alunele. Ei şi? Nu era de ajuns că ştia s-o iubească şi că îi vorbea aşa de frumos despre viitor, că avea atâta încredere în el, în viaţă, în succes?

Erau de două săptămâni la Slănic şi li se părea că mai au în faţă o veşnicie de libertate şi de izolare în doi, când într-o după-amiază, în timp ce se îndreptau spre parc, un tânăr îi salută zâmbind.

— Wald! exclamă Conrad bucuros, îl opri şi i-l prezentă Liei. Cum de nu ne-am văzut încă? Ai venit de mult?

Wald sosise chiar în dimineaţa aceea şi ieşise pentru prima oară să se plimbe prin staţiune. Vorbea cu afectare, accentuând fără niciun motiv unele cuvinte şi lua diferite poze foarte studiate, cu intenţia vădită de a face impresie nepoatei lui Emil Calaff. Le spuse că la Galaţi erau călduri mari şi că în judeţ se înregistrase un caz de insolaţie. Apoi imediat îl întrebă pe Klar dacă auzise despre incidentele de la 13 iunie.

— Când? alaltăieri? N-am auzit nimic; ce s-a întâmplat? întrebă acesta fără să dea dovadă de un interes deosebit.

Wald le povesti că o mare demonstraţie muncitorească avusese loc în port, că mulţimea se încolonase manifestând pentru pâine, libertate şi pace şi că în faţa Palatului Navigaţiei fusese oprită de armată. O ciocnire avusese loc şi de la ferestrele palatului agenţii poliţiei trăseseră în mulţime cu revolverele.

— Sunt morţi, zece – doisprezece, nu ştiu bine, şi răniţi. Se fac arestări, tot oraşul vorbeşte despre asta.

— Auzi, auzi?… Închipuie-ţi… spunea Klar ascultând cu atenţie şi cu un sentiment inexplicabil de culpabilitate.

Lia îşi pierdu răbdarea. Voia să meargă la cofetărie unde la ora asta erau totdeauna câteva cucoane elegante, care-şi inspectau reciproc, pe furiş, toaletele.

— Ce facem, Răducule? N-ar fi bine să pornim? întrebă ea strângându-i braţul semnificativ. Poate că-i face plăcere şi domnului Wald să vină cu noi, adăugă ea

amabilă, cu un surâs în direcţia lui. Căuta să fie simplă şi familiară ca să nu creadă prietenii lui Conrad că-şi dă aere.

Wald acceptă şi se îndreptară toţi trei spre cofetărie.

Îndată după întoarcerea la Galaţi, Klar se grăbi să-şi aranjeze situaţia militară. Îl întrebă în treacăt pe domnul Calaff ce crede despre o mobilizare pe loc, dându-i a înţelege că avea şi el prieteni care l-ar putea ajuta.

— Nu te-aş sfătui să te agiţi prea mult pentru asta, răspunse domnul Calaff liniştit. Nu mai suntem în 1913, vezi şi dumneata, probabil că ar fi mult mai greu de obţinut. De altfel nici n-ai avea mare lucru de făcut în fabrică... O să lucrăm foarte puţin sau de loc. Cât despre drumurile în provincie...

Klar se duse la Costică Melinte care era mobilizat la partea sedentară, datorită unui cumnat plutonier-major, căruia îl recomandă călduros pe fostul lui tovarăş de socialism. Peste trei zile, Klar era fixat la depozitul companiei a treia sanitare de pe lângă Corpul III de Armată; toată povestea îl costă optzeci de lei.

— Pentru dumneata – îi spuse plutonierul Năstase clipind din ochi – fiindcă-i şi Costică la mijloc. Dacă-mi mai vii cu vreunul, să ştii că fără un sutar... nu se face.

Domnul Calaff îi comunică lui Klar că îi ţine oricând cei zece mii de lei la dispoziţie.

— N-am niciun zor, răspunse Klar cu un gest larg de nepăsare şi generozitate. Ştiu că sunt la loc sigur. Deocamdată nu ne mutăm şi nici mobilă nu ne cumpărăm. Vom vedea după război... Să sperăm că noi cel puţin o să scăpăm repede.

Domnul Calaff îl privi lung răsfirându-şi mustaţa între degetul cel mare şi arătătorul mâinii drepte, dar nu făcu niciun comentariu. „Ce-i cu el? se întrebă cu nedumerire. S-a tâmpit. În loc să ia banii şi să-i bage numaidecât în marfă... După război? Ce o să facă după război cu zece mii de lei? Şi cu mărcile germane pentru care s-a grăbit să vândă bunătate de piatră vânătă...”

CAPITOLUL VII

Intrarea în război o prinse pe Laura la Bucure. – îi unde îl însoţise pe Albert, operat de piatră la rinichi, după două crize succesive neaşteptate şi foarte violente. Se întoarseră imediat, deşi rana nu era complet vindecată şi starea generală a bolnavului se menţinea destul de proastă. Laura îl imploră pe domnul Caiaff s-o aducă pe Lotte la Galaţi.

— Nu-mi place de loc domnişoara Finkels, tată. Am impresia că nu i-ar strica nici ei un tratament pentru nervi şi apoi nu ştiu… cred că o bruschează, în orice caz lui Lotte îi e frică de ea, am văzut… mi-a şi spus…

— Nu-ţi băga nasul unde nu-ţi fierbe oala, o întrerupse domnul Caiaff cu brutalitate. Şi aici ai început să te amesteci? Vrei să mă conduci pe mine? Eu nu sunt Albert.

Şi Jean şi Conrad plecară în primele zile după mobilizare. La despărţire, printre lacrimi şi sughiţuri de plâns, Lia îşi întrebă soţul dacă s-ar supăra în cazul că ea s-ar întoarce la maică-sa pentru timpul cât va fi plecat. Klar, dimpotrivă, găsi ideea foarte bună şi o sfătui s-o pună numaidecât în aplicare; simţea lipsa de afecţiune dintre cele două femei şi era bucuros că relaţiile dintre ele nu riscau să se înăsprească în absenţa lui.

Lia se întoarse la fabrică şi reluă viaţa pe care o dusese ca fată. O suporta mai greu acum, îi era dor de Conrad, împunsăturile Hildei o scoteau din sărite şi provocau între ele nişte scene sălbatice. Din fericire pentru amândouă şi pentru biata Laura, care nu ştia cum să le mai liniştească, domnul Calaff ceru ca Hilda să se mute la ei pentru timpul războiului. Casa era pustie, doamna Calaff înţepenită în fotoliul ei, ca şi inexistentă, servitoarele puteau să-şi facă de cap în orele când domnul Calafi se afla în oraş. Hilda primi fără ezitare, ba chiar cu o satisfacţie abia ascunsă invitaţia şi-şi făcu bagajele în grabă.

Lipsurile îşi arătară colţii îndată după izbucnirea războiului. Nu se găsea nicăieri un pic de zahăr, pâinea era

infectă, amestecată cu fasole, de nemâncat. Tramvaiele mergeau neregulat, apoi nu mai merseră de loc. Domnul Calaff venea o dată pe săptămână la fabrică aşa că tot greul rămânea în sarcina Laurei. De fapt, însă, după primele trei luni lucrul încetă complet. Domnul Calaff zidi în pivniţă o mare cantitate de marfă. Toată treaba o făcură Haim Schwartz, un nepot al lui, Stoicof şi moş Vasile, într-o duminică, după ce poarta fu încuiată şi se luară măsuri drastice de pază.

Albert era mereu în pat, nu izbutea să se restabilească după operaţie. Domnul Calaff hotărî că Dan trebuia să renunţe la şcoală în anul acela şi să rămână cu maică-sa la fabrică. Îşi dădu chiar osteneala să-i ceară personal acest sacrificiu şi-i explică de ce nu trebuia să regrete că se întâmpla aşa.

— Vai de învăţătura care se face în timp de război. Probabil că şcolile nu vor funcţiona regulat... Profesorii mai pleacă şi ei câte unii pe front, dacă n-au ceva sfinţi la Ierusalim, se mai proădesc. Cine rămâne e cu gândul aiurea. O să ai timp după război să tot înveţi. Şi apoi ar fi imposibil, cum ai să faci zilnic drumul fără tramvai?

Dan acceptă – ce putea face altfel? şi-şi făgădui că se va pregăti pentru examen în particular. Se gândea cu nelinişte la Ionică şi se întreba ce va face el. Ştia că se simte prost şi că e slăbit; avea ceva la plămâni şi era clar că nu va suporta uşor mizeria războiului. Se vedeau foarte rar: fără tramvai, de la fabrică până în Badalan erau mai bine de două ore de mers. Luaseră amândoi hotărârea să comunice prin scris, dar ce se putea spune într-o scrisoare?

În toamnă, când înaintarea nemţilor nu mai întâmpina niciun fel de rezistenţă, Laura îşi luă inima în dinţi şi-l imploră din nou, plângând, pe taică-său s-o aducă pe Lotte la Galaţi. Domnul Calafi se înfurie şi începu să răcnească:

— Până când n-am să te dau cu capul de pereţi n-ai să te laşi şi n-ai să-mi dai pace, idioata dracului 1 Ţi-am spus să nu te amesteci unde nu-ţi fierbe oala. Du-te tu

după ea dacă-i porţi atâta de grijă, cere un vagon special, ia-o la tine, spal-o, îmbrac-o, ţine-i de urât... Uite la ea ce fason de ocrotitoare a orfanilor şi neputincioşilor are!

La începutul lui decembrie, după ce toată Muntenia fu ocupată, domnul Calaff primi vestea că Jean era dat dispărut. Laura începu să tremure când află şi izbucni în plâns.

— Slăbeşte-mă cu bocetele, strigă domnul Calaff enervat. Tu crezi că „dispărut" înseamnă neapărat mort? înseamnă şi altceva, deşteaptă! Şi chiar mult. mai bine decât îţi închipui tu. Nu te teme, frate-tău n-a avut stofă de erou al neamului... un plutonier-major de administraţie n-are nicio perspectivă să fie decorat post-portem cu „Virtutea Militară" 1

Laura îi ascunse Liei vestea ca să n-o impresioneze şi s-o împiedice să-şi facă gânduri negre, dar ea nu mai înceta să întoarcă şi să răsucească în minte tot felul de posibilităţi dintre cele mai întunecate şi aştepta scrisorile lui Conrad cu aceleaşi palpitaţii ca şi fiică-sa.

Unicul fiu al lui Haim Schwartz muri pe front la primele luni de război şi taică-său nu reuşi să-şi mai vină în fire şi să se smulgă din apatia adâncă în care căzuse. Era un băiat slăbuţ, timid şi cuminte, pe care toată lumea îl lua peste picior, fiindcă-I simţea dezarmat. Muri în luptele de pe Jiu în urma unei răni la cap, după ce se chinuise îngrozitor două zile, aşa povestea un camarad al lui, care adusese vestea la fabrică.

— Nu mai e bun de nimic Haim ăsta, spunea domnul Calaff nemulţumit. Toată viaţă a fost un mototol, dar acuma... Noroc că nu-i de lucru, însă oricum... mutra asta de înmormântare...

Scrisorile lui Conrad veneau regulat şi trădau o stare de spirit excelentă. Nu dădeau amănunte şi nu vorbeau despre viitoarele deplasări ale depozitului, dar povesteau întâmplări de fiecare zi şi ele se asemănau cu întâmplările din viaţa oricărui civil în război. Uneori, vreun soldat venit în permisie sau în delegaţie le aducea câte un pachet care îi umplea pe toţi din casă de bucurie şi gratitudine. Erau

săculeţe de făină sau de zahăr, puţin ceai, carne afumată. Cum hrana familiei se compunea în special din fasole şi linte, bunătăţile trimise de Conrad erau nişte trufandale rare, ce se găseau în cantitate foarte mică, chiar şi în casele bogătaşilor. Nici domnul Calaff, care avea provizii serioase în cămară, nu-şi mai permitea să bea ceai de două ori pe zi şi se mulţumea cu câte o singură linguriţă rasă de zahăr la fiecare pahar. Lia era mândră de bărbatul ei, şi se grăbea de fiecare dată să-i ducă soacră-şi partea sa. Mergea de trei ori pe săptămână s-o vadă, chiar când era frig şi noroi, chiar când începu să ningă şi adevărata iarnă, iarna teribilă a lui ’917, se aşternu peste oraş. La fiecare 1 ale lunii îi ducea o sută de lei, adică jumătate de leafă, pe care potrivit legii domnul Calaff o plătea salariaţilor săi mobilizaţi.

Vizitele acestea erau scurte; nu aveau să-şi spună mare lucru. Doamna Klar o primea fără exclamaţii de bucurie, accepta zahărul sau făina fără protestări sau mulţumiri emoţionate, adesea le refuza, declarând că nu duce lipsă de nimic, şi se aşeza cu ea în sufrageria curată, cu tavanul jos şi mobilă demodată. Vorbeau despre Conrad, doamna Klar îi dădea veşti despre Theodor, plecat şi el cu regimentul lui, dar nu pomenea nimic despre Leon care rămăsese la Brăila, deci dincolo, în partea ocupată. Dora era bine, sănătoasă, îngrijea de copil. După acest schimb de informaţii tăceau, tăceau îndelung, penibil, obositor. Lia stătea pe ghimpi şi se uita pe furiş la ceas pândind să treacă timpul cuvenit unei vizite decente şi să poată pleca. Soacră-sa n-o reţinea niciodată şi nu-i spunea să mai vie. O săruta liniştită pe frunte, o conducea până la poartă şi rămânea câteva clipe în prag, răspunzând cu o uşoară clătinare a capului la zâmbetele şi bezelele ei, care se socotea obligată să întoarcă de câteva ori privirea spre ea, ştiind că o urmăreşte cu ochii.

Conrad veni pe neaşteptate într-o permisie de trei zile. Era sănătos şi bine dispus. Povesti despre debandada şi zăpăceala care domnea peste tot, despre lipsuri, despre proasta îngrijire a răniţilor, despre cinismul cu care

superiorii se înfruptau din provizii în timp ce trupa flămânzea. Se spunea că în unele părţi izbucnise tifosul exantematic, dar el nu se lov se încă de buclucul ăsta, pe la ei toată lumea era sănătoasă, nu făcea nicio treabă şi era convinsă că va scăpa aşa până la sfârşitul războiului. Avea camarazi simpatici, cu care se înţelegea foarte bine şi care, dându-şi seama de priceperea lui, îl lăsau în pace să facă ce vrea şi nu-l sâcâiau cu fleacuri. La început avusese dificultăţi cu un sublocotenent cam antisemit – oho 1 desigur, erau destui antisemiţi în armată şi învăţase cam greu să stea „drepţi" şi să răcnească: „să trăiţi!" în faţa unui ofiţer, care-l chema nepăsător: „mă jidane, ia fă-te-ncoa!" – dar acuma se împăcau de minune. Domnului sublocotenent îi plăcea o anumită ţuică de pere „şi de când îl dibuise Conrad şi-i dădea la momentul oportun câteva păhărele, erau cei mai buni prieteni. Nu, nu trebuiau să-şi facă nicio grijă în privinţa lui, ştia el să se descurce şi timpul trecea aşa de repede 1 De altfel se vorbea tot mai insistent despre o retragere masivă în Rusia – câte vagoane speciale, încărcate cu bagajele personalităţilor politice şi ale ofiţerilor superiori, văzuse cu ochii lui îndreptându-se spre Prut! – şi atunci chiar că nu-l mai durea nici capul.

Dan îl întrebă dacă în armata rusă spiritul revoluţionar era aşa de puternic cum se spunea. Da, auzise şi el vorbindu-se, dar nu avusese prilejul să-şi dea seama; pe de altă parte ştia că ruşii erau bit; e aprovizionaţi, că aveau de toate, că dădeau şi ainr noştri zahăr şi ceai, prin urmare nu credea să fie ceva serios. Totdeauna se zicea că ruşii sunt în pragul revoluţiei, dar se mai şi exagera, evident. Poate, după război… Mişcări populare erau de aşteptat, peste tot, cine ştie ce avea să se aleagă de toate tronurile astea putrede şi anacronice?

Klar plecă, dar veşti de la el soseau mai departe regulat. În mai le scrise pentru prima dată din Odesa, entuziasmat şi uimit de frumuseţea şi de bogăţia ei. Era în străinătate, stilul lui căpăta un fel de eleganţă şi un aer de independenţă plină de însufleţire pe care nu-l avusese

încă. Vorbea de depozitele imense de mărfuri din port, de averile marilor negustori şi de afacerile colosale pe care le făceau înainte de război şi în frazele lui se simţea nostalgia, nerăbdarea, o energie în clocot. Lia citea fiecare rând cu mândrie şi inima i se umplea de speranţă.

— Să se termine numai războiul ăsta afurisit, îi spunea ea maică-sii. O să vedeţi atunci cine e Conrad şi cât de departe o să ajungă.

Hilda rămase în tot timpul războiului la bunici. [12]Căuta să-i intre bătrânului în voie şi cu toate că nu reuşea totdeauna – domnul Calaff nu putea s-o sufere – era mulţumită de viaţa care o ducea. Îi plăcea să pozeze în *„la jeune fille de la maison”* să conducă menajul, dând directive servitoarelor în locul bunicii, din ce în ce mai absentă şi mai inertă în fotoliul ei şi să primească dispoziţiile bătrânului, chiar când erau formulate pe un ton violent şi brutal. Uneori avea de comunicat câte ceva chiriaşilor şi atunci străbătea curtea cu aere de castelană şi le vorbea din vârful buzelor, ca unor vasali. De câteva ori îi făcu din proprie iniţiativă observaţii Rittei Nathan pentru că băieţaşul ei se juca în curte, încercând să smulgă câte o piatră din jurul căreia îndepărtase pământul cu lopăţica.

Pentru prima dată, infirmitatea ei o deranja mai puţin. Chiriaşii nu o remarcau, ori se făceau că nu o remarcă şi în orice caz o considerau ca un amănunt cu totul neimportant. Principala ei calitate era aceea de nepoată a lui Emil Calaff care-şi ţinea chiriaşii din scurt, şi le insufla o teamă religioasă. În apartamentul ocupat altă dată de Melanie locuia acum o familie cu patru fete dintre care cele două mai mari erau cam de vârsta Hildei, dar niciuna din ele nu încercase să intre în intimitatea domnişoarei Farg. Când bulgarii bombardau de dincolo de Dunăre, toată lumea se aduna în beciul imens care se întindea sub întreaga curte, dar domnul Calaff cu soţia şi cu nepoata lui formau un grup izolat, tăcut şi trufaş, care nu încuraja nicio apropiere. De două ori nişte obuze rătăcite căzuseră în stradă şi explodaseră cu zgomot mare;

12 în limba franceză: domnişoara casei (n.r.).

expresia feţei domnului Calaff rămăsese neschimbată, nevastă-sa nu se trezise din eterna ei somnolenţă şi Hilda tăcuse şi ea, semeaţă şi neînfricoşată, sigură că prezenţa bunicului era cea mai indiscutabilă garanţie că nimănui dintre cei refugiaţi în beci nu i se putea întâmpla nimic.

Nu o supăra aşa de mult infirmitatea ei. Sus, în mahala, la bariera Traian, derbedeii îşi băteau joc de ea şi-i imitau mersul cu răutate. În pantoful ortopedic punea o talonetă groasă de plută şi dedesubt mai îngrămădea nişte nasturi speciali care-i ridicau atât de mult călcâiul, încât laba piciorului călca aproape vertical. Cu timpul, piciorul pierduse orice siguranţă şi echilibrul lui devenise foarte incert. Când se simţea privită, când observa că cineva o priveşte cu ironie, cu milă sau curiozitate, se zăpăcea şi-şi dădea silinţa să meargă degajat ori să grăbească pasul. De cele mai multe ori, tocmai atunci glezna i se răsucea pe neaşteptate şi Hilda cădea, se întindea pe spate sau pe o coastă şi nu se putea ridica decât cu ajutorul cuiva. Dar sus, în mahala, unde derbedeii făceau haz de nenorocirea ei, era un membru al familiei Farg, fiica Laurei şi a lui Albert pe care domnul Calaff îi teroriza şi îi chinuia în văzul tuturor, pe când aici era nepoata stăpânului, reprezentanta lui şi chiriaşii îi zâmbeau şi o salutau cu politeţe şi consideraţie.

Nu se măritase încă, dar nu era o babă, slavă domnului! şi nici aşa de urâtă, încât să fugă un bărbat de ea. Câte fete nu se mărită şi la treizeci şi la treizeci şi doi de ani! Nu mai departe Lelia Walt care se căsătorise cu vreo doi-trei ani înainte, la Bucureşti, şi despre care toată lumea spunea că era foarte fericită şi că soţul ei o adora. S-au măritat şi fete şchioape şi gheboase. Marie Nicolescu avea un şold complet ieşit în afară, dar era căsătorită cu un ofiţer austriac de familie foarte bună care avea o proprietate în Tirol; înainte de izbucnirea războiului aflase prin Valerie că născuse o fetiţă.

De altfel era război, nu se gândea nimeni! a nuntă; mulţi logodnici amânaseră căsătoria până la încheierea păcii şi în timp ce tinerii plecau pe front fetele se înscriau

la Crucea Roşie şi îngrijeau de răniţi. Asta i-ar fi plăcut şi Hildei, toate doamnele şi domnişoarele din societatea bună se agitau pe la spitale, organizau ceaiuri şi serate în folosul răniţilor. Din scrisorile Valeriei Râmniceanu, care se refugiase cu tatăl ei la Iaşi şi era foarte activă în acest domeniu, îşi dădea seama cât de interesantă şi de plăcută putea fi viaţa chiar în timp de război. Da, nici Valérie nu se măritase, deşi ai îi zis că nimic n-ar fi împiedicat-o să facă o căsătorie strălucită. Anumite firi mai nobile, mai deosebite, mai pretenţioase, nu se pot împăca aşa de uşor cu orice situaţie, şi nu pot accepta să aibă alături indiferent ce individ, mărginit sau vulgar. E preferabil să aştepţi, sau… sau chiar să nu te căsătoreşti de loc, decât să te cobori şi să renunţi la stima familiei şi a prietenilor. Lia, de pildă… Abia după război, când toate vor intra în normal, va vedea ea ce a făcut şi va avea prilejul să regrete şi să se ruşineze.

Dan nu apucă să-şi pregătească examenele ţie clasa a VIII-a în particular pentru primăvara lui 1917. Nici în toamnă nu se înscrise la şcoaki. fiindcă, de fapt, situaţia nu se schimbase. Pe Ionică nu-l mai văzu. Îşi scriau destul de des. dar Ionică nu-i vorbea niciodată cu seriozitate de boala lui şi când, după o tăcere mai îndelungată, primi drept răspuns la una din scrisorile lui presante vestea morţii prietenului, rămase uluit. În anii din urmă se dezobişnuise să fie singur şi ştia că are cu cine să comunice, cu cine să discute despre cărţi şi despre viaţă. Ionică era ¡mai mare decât el şi Dan îi accepta influenţa cu recunoştinţă. Chiar şi în ultimele luni, de când nu se mai văzuseră, schimbul de scrisori dintre ei, deşi nu le permitea o sinceritate totală, era reconfortant şi ajunsese pentru el un fel de suport care-l ajuta să închidă ochii şi să treacă peste lipsurile şi meschinăriile de fiecare zi, fără să sufere prea mult Moartea lui Ionică îl lăsa din nou singur, singur de tot, înspăimântător de singur şi-l despărţea de Badalan şi de oamenii pe care-i cunoscuse acolo. Nu mergea la şcoală, nu vedea pe nimeni, nu avea nimic de citit. Păzea fabrica din porunca bunicului şi o seconda pe

imaică-sa, care trebuia să evite şi să înlăture pericolul încartiruirilor.

Pe la bariera oraşului se scurgeau veşnic trupe: armată românească, armată rusească; oamenii erau încartiruiţi în tot oraşul şi nu exista zi să nu se oprească ostaşi în faţa porţii şi clopotul să nu răsune cu putere în toată curtea şi în fabrica pustie.

— Nu vreau să văd picior de soldat la mine, ai înţeles? spusese domnul Calaff. Descurcă-te cum ştii, dar vai de tine dacă găsesc pe cineva în curte.)

Laura se îngălbenea, îşi arunca în grabă şalul în jurul gâtului, îi striga Liei să se încuie la ea în cameră şi ieşea singură să înfrunte pe sergenţii, plutonierii sau sublocotenenţii nerăbdători să-şi înghesuie oamenii pe unde s-ar nimeri, ca să scape de grijă. La început ieşea şi Dan cu ea, pe ui mă însă Laura îl opri s-o mai însoţească: băgase de seamă că singură, ca femeie, reuşea mai uşor să impresioneze şi să convingă. Căpătă foarte repede o mare experienţă a oamenilor şi învăţă cum să vorbească cu fiecare. Plângea, se ruga, vorbea de bărbatul ei bolnav în pat, jura că fabrica e o construcţie veche, care stă să se dărâme şi că în orice clipă se putea întâmpla o mare nenorocire, în care ar fi putut pieri multe suflete. La nevoie strecura câţiva lei în mâna celor mai colţoşi şi trupa pleca mai departe. Avu ocazia să audă multe înjurături şi ameninţări, şi o dată, un plutonier beat mort îi puse mâna în piept şi o zgudui zdravăn. Ea, însă, nu se speria şi îndată ce vedea că primejdia trecuse, se însenina şi-şi făcea bucuroasă socoteala că scăpase iar de furia bătrânului.

Totuşi, domnul Calaff nu se declara niciodată mulţumit de ceea ce găsea la fabrică. Îl sâcâia şi neputinţa lui Albert, care continua să stea mă; mult în pat, avea nevoie de medicamente costisitoare şi de regim alimentar special. Doctorii spuneau că imediat ce va fi cu putinţă va trebui să se interneze din nou pentru o lună sau chiar mai mult şi că o altă intervenţie nu era exclusă. Domnul Calaff nu putea suferi oamenii bolnavi şi gândul că Albert lua mai departe leafa fără să facă nicio treabă îl exaspera. Când

venea la fabrică rămânea de obicei toată ziua şi noaptea dormea în camera fetelor. Spre sfârşitul anului 1917, Laura rătăci într-o zi cheia cu care se descuia lacătul uşii din sala cazanelor şi când i-o ceru taică-său, fu nevoită să-i recunoască lipsa. Era un lacăt complicat şi o cheie specială, care nu se procurau cu uşurinţă; un singur meşter în Galaţi se pricepea să construiască ceva asemănător. Domnul Calaff făcu un scandal cumplit, hotărî că lacătul trebui schimbat numaidecât şi că Laura avea să suporte cheltuiala. Era vorba de vreo douăzeci de lei, poate chiar mai mult, dar cu toate că în bugetul ei aceşti bani însemnau o sumă serioasă, Laura nu protestă şi făgădui să înlocuiască lacătul până la vizita viitoare a domnului Calaff.

Aflând ce se petrecuse, Dan fu cuprins de o ură sălbatică împotriva bunicului. Simţea în el puterea şi voinţa de a provoca o scenă înspăimântătoare, în cursul căreia să trie, să insulte, să-l scuipe şi să-l calce în picioare pe ticălosul acela bătrân, pe fiara aceea care o distrugea pe maică-sa, îi măcina nervii, o îndobitocea. De nenumărate ori până atunci se întâmplaseră lucruri şi mai grave între ei, chiar el asistase la acte de cruzime cinică şi tăcuse, tăcuse ca toţi ceilalţi fiindcă se temea şi el, fiindcă ştia că va fi înfrânt şi că nu numai el, dar toţi ai lui vor avea de suferit din cauza unei eventuale tentative de revoltă. De data asta nu mai voia să tacă, avea să vorbească, să-i arate că şi el ştie să răcnească, să-l înveţe minte… orice s-ar întâmpla, orice…

Domnul Calaff bea seara un ceai cu pesmeţi în odaia fetelor, unde se retrăgea de la ora cinci, mai ales iarna, când întunericul se lăsa repede şi-l împiedica să se mai învârtească prin ateliere şi prin curte. Rămânea singur şi făcea sau verifica socoti teii. Dan nu-şi găsi astâmpăr toată ziua. Pe măsură ce se apropia clipa când hotărâse să bată în uşă şi să intre în odaie la bunicul, agitaţia lui creştea şi odată cu ea, teama că nu va fi la înălţime, că se va lăsa intimidat, că se va muia. La masă abia se atinse de mâncare, nu vorbi cu nimeni şi nu ridică ochii din farfurie

ca să nu-şi încrucişeze privirea cu a bătrânului.

Seara, la ora şase, bătu în uşă şi intră în cameră fără să audă dacă i se încuviinţase ori nu. Domnul Calaff era aşezat în faţa mesei, cu registrele şi călimara înaintea lui.

— Bună seara, spuse Dan maşinal.

Bătrânul îl privi pe deasupra ochelarilor – era o mişcare pe care o adoptase de puţină vreme şi care dovedea o uşoară delăsare şi un fel de distracţie ce-i fuseseră până atunci străine – încruntă sprâncenele şi vru să zică ceva, dar nepotu-său nu-i dădu răgaz.

— Am venit să te rog (Dan evită să-i spună „bunicule") să n-o laşi pe mama să plătească lacătul. Face destul pentru fabrică şi…

— Ce vrei? Domnul Calaff îşi scoase ochelarii şi-l privi cu stupoare. Pentru ce ai venit?

— Să n-o laşi pe mama să plătească lacătul… Dan vru să ridice tonul, dar era îngrozitor de răguşit (când putuse răci aşa?) şi tremura, tremura. Din leafa asta de mizerie… munceşte ca un câine, toată viaţa a muncit…

— Eşti nebun? răcni domnul Calaff. Secătură! Idiotule! Ieşi afară că…

— N-am să ies. Eşti un exploatator, un vampir, urlă Dan cu ochi de nebun. Ţi-ai exploatat fiica, exploatezi pe toată lumea… Şi doseşti marfă, doseşti marfă… N-ai voie… lasă că ştiu eu… Am să te denunţ, ai să vezi… Să te aresteze şi să te împuşte…

— Afarăăăl… ieşi… nemernicule! Domnul Calaff azvârli călimara în direcţia lui Dan, dar nu-l nimeri.

Călimara de bronz căzu greoaie la pământ şi cerneala se risipi în toate părţile.

— Afară din casa mea I Asta-i casa mea. măgarule! Ai să dormi la noapte afară în frig, ca un câine, ca un câine…

Dan petrecu noaptea în atelierul de tâmplărie, învelit în păturile şi cuverturile pe care i le aduse Lia pe furiş. Nu închise ochii şi a doua zi dimineaţă, alături de maică-sa care plângea şi-şi frângea mâinile desperată, ceru bunicului în genunchi iertare şi-i sărută de câteva ori degetele reci şi neîndurătoare.

CAPITOLUL VIII

Klar fu demobilizat şi se întoarse acasă cu puţin după încheierea armistiţiului. Peste câteva zile se înfăţişă domnului Calaff şi-l întrebă dacă n-ar vrea să stea de vorbă cu el. Voia să sondeze terenul ca să-şi dea seama ce intenţie are bătrânul în privinţa lui", pentru ca, dacă nu-i oferea ceva interesant, să-l anunţe că pleacă din fabrică. La Iaşi, după ce se întorsese din Odesa, se întâlnise cu Wald şi avusese prilejul să discute mai mult cu el. Se înţelegeau foarte bine, erau amândoi tineri şi plini de visuri ambiţioase. Wald îi propuse să lucreze împreună cu capitalul său, lipsindu-se de banii lui Klar, pe care acesta îi băgase în ruble Kerenski. Era ispititor, sosirea păcii deschidea posibilităţi colosale, mai ales unui port ca Galaţii. Amândoi voiau să se ocupe de coloniale – Wald nu era lipsit de oarecare experienţă în această ramura – dar cum la început aveau să se izbească de o lipsă totală de marfă, erau hotărâţi să cumpere şi să vândă orice.

Domnul Calaff nu se arăta grăbit să reînceapă lucrul. N-avea material – zicea el – Haim Schwartz murise, Stoicoi se apucase de băutură. Nu era grăbit, voia să aştepte, să vadă cum se desfăşurau evenimentele. Klar îşi dădu seama că bătrânul nu ţine să-l aibă lângă el şi se decise să-i vorbească despre combinaţia cu Wald. Se gândea că dacă era scris că fabrica trebuie să fie o dată a lui, va şti norocul să-l găsească, oriunde ar fi în clipa aceea, dar deocamdată erau tot felul de lucruri interesante de făcut şi el nu voia să scape niciun prilej. Domnul Calaff îl ascultă cu luare-aminte, fără să manifesteze nici surpriză şi nici părere de rău.

— Eşti curajos, dragă Klar, spuse el în cele din urmă cu un zâmbet uşor. Fără capital… Afacerile cu coloniale sunt cele mai riscate şi dacă poţi câştiga multe parale la ele, poţi pierde şi mai multe. Dar în fine, tot nu pierzi banii dumitale… afară doar dacă nu pui şi mărcile la bătaie, adăugă el şi zâmbetul i se accentua, devenind ironic. Mai

ai şi cele zece mii de lei, pe care sper că ai să le accepţi în sfârşit.

— Mulţumesc, am să le iau, desigur, răspunse Klar uşor enervat de ironia din glasul bătrânului. Am şi ceva ruble Kerenski, care s-ar putea să mă ajute în curând…

— Ruble Kerenski? domnul Calaff ridică nedumerit din sprâncene. Mda, se poate… Eşti curajos, poate prea curajos, ţi-am mai spus-o. Nu mă amestec în treburile dumitale, dar mă mir că ai putut să te aventurezi şi să te încurci cu moneda unor haimanale…

— Haimanale sunt ceilalţi, îl întrerupse Klar cu vioiciune. Ăştia sunt nişte oameni serioşi, toată lumea îi sprijină. Doar nu vă închipuiţi că ţarismul va veni din nou la putere.

— Haimanale sunt şi unii şi alţii, spuse domnul Calaff şi-şi răsfiră mustaţa între arătător şi degetul cel mare al mâinii drepte. În orice caz, eu îţi urez mult noroc şi pe cât de curând… capitalul dumitale.

Klar îi mulţumi distrat. Urmări mişcarea mâinii domnului Calaff şi văzu că tremura. Da, tremura; şi cealaltă… Cum nu observase până acum? Îmbătrânise, îmbătrânise în cei doi ani de când plecase de lângă el. Domnul Calaff îi surprinse privirea şi încruntă din sprâncene. Se ridică de pe scaun arătându-i că socotea convorbirea încheiată şi-şi luă rămas bun de la el, cu răceală.

Wald găsi în port o magazie mare pe care i-o cedă un grec bătrân doritor să se întoarcă în patrie, angajă un funcţionar şi un hamal şi mobilă sumar încăperea îngustă servind drept birou şi despărţită de restul magaziei printr-un perete jumătate de lemn, jumătate de geamuri. La începutul primăverii erau gata, dar marfă nu aveau încă. Într-o dimineaţă, în timp ce se plimba gânditor şi fără treabă pe malul Dunării, Klar remarcă un vaporaş sub pavilion grec, care părea proaspăt sosit în port. În ajun nu-l văzuse, de asta era sigur. Se opri şi-l privi cu atenţie. Alături de el, tot cu ochii la vapor, doi domni – nu erau gălăţeni, şi de asta era sigur – vorbeau greceşte. Unul din

ei, scund şi gras, cu gesturi iuţi şi priviri vioaie, îl observă pe Klar şi după o scurtă ezitare i se adresă în franceză:

— Vă rog să mă scuzaţi că vă acostez, domnule, dar probabil că sunteţi gălăţean… Noi venim de departe, am picat acum câteva ceasuri şi am avea nevoie de oarecare informaţii…

— Cu cea mai mare plăcere, vă stau la dispoziţie, spuse Klar amabil şi deveni mai atent.

— Vedeţi… cum să vă spun… îmi închipui că la dumneavoastră e lipsă de o serie de articole şi că dacă vi s-ar oferi, s-ar vinde cu uşurinţă şi cu un profit serios. Noi sosim din Salonic, vaporul e al nostru… Avem coloniale mai ales şi ceva chimicale şi am dori să intrăm în legătură cu o firmă serioasă, care…

— Dar putem sta de vorbă, domnii mei, v-am spus doar că sunt la dispoziţia dumneavoastră. Ochii lui Klar străluceau şi surâsul lui era ispititor. Am şi eu o firmă aici în port… Ne înjghebăm şi noi cum putem, ce să facem? Cred că aţi nimerit bine şi dacă aţi vrea să vă daţi osteneala… Biroul e aici, aproape.

Vaporul fusese încărcat de o firmă din Salonic care datora o sumă mare de bani unei bănci din Pireu şi nu era în stare să plătească. Un reprezentant al firmei şi un reprezentant al băncii plecaseră cu marfa, hotărâţi să oprească într-un port şi să rămână până la desfacerea ei. Aduceau cafea, ceai, stafide, orez, materii colorante. Klar şi Wald ascultau şi nu le venea să creadă. Cei doi luară informaţii asupra lor, dar nu erau prea exigenţi şi nu aveau pretenţii prea mari. Wald fusese funcţionar şi asociat într-o firmă mare, despre Klar se ştiau numai lucruri frumoase; de altfel energia şi îndrăzneala lor plăcuse străinilor, care preferau să lucreze cu oameni tineri, întreprinzători şi fără prejudecăţi, decât cu nişte babalâci care se mişcau încet şi aveai; tot felul de tabieturi.

Hârtiile şi formalităţile nu le luară prea mult timp. Nevoia de marfă era mare şi autorităţile acordau tot ce li se cerea, cu ochii închişi. Cei doi tovarăşi începură să desfacă marfa. Preţurile pe care le reclamau erau

acceptate fără discuţie şi graba cumpărătorilor se arăta atât de mare, încât, uluiţi, încurajaţi şi fericiţi le urcau mereu, simţind că până la reglementarea viitoarelor transporturi şi la restabilirea unei pieţe normale erau stăpâni pe situaţie şi că trebuiau deci să profite.

Lia era în culmea bucuriei. Îşi făcu un taieur, câteva rochii şi nişte pălării după ultima modă. Venea aproape în fiecare zi la fabrică sau mergea în oraş, la bunici, şi de fiecare dată aducea din bunătăţile pe care Conrad le vindea la preţuri mari. Hilda primea pachetele cu indiferenţă şi le lăsa pe masă fără să le deschidă, dar după ce pleca soră-sa se repezea asupra lor, îşi umplea o farfurie adâncă cu stafide sau migdale pe care o lua la ea în odaie şi mesteca toată ziua din ele. Laura îi vorbi de câteva ori lui taică-său despre succesele lui Klar, dar domnul Calaff clătina sceptic din cap:

— Nu-mi place, nu-mi place. Astea nu sunt afaceri sănătoase, astea sunt jocuri de noroc. Te întâlneşti cu nişte oameni străini pe stradă, nu ştii cine sunt, n-ai auzit niciodată de ei… poate sunt nişte escroci, nişte găinari… Şi gata, te înţelegi numaidecât cu ei… Poţi să câştigi, dar dacă pierzi? Şi când prinzi gust de afaceri din astea, te deprinzi cu ele, nu-ţi mai plac celelalte sigure, aşezate… Şi apoi uşurinţa cu care bagă bani în toate prostiile şi nepăsarea cu care îi pierde… Auzi! mărci germane, ruble Kerenski! Unde sunt acum banii aceia? A lucrat la mine atâţia ani de zile, asta a învăţat el la mine? Asta?

Când lucrurile începură să se normalizeze, primiră veşti de la Jean. Era o scrisoare misterioasă care nu spunea mare lucru dar îi informa că autorul ei se afla la Bucureşti şi aştepta cu nerăbdare să se întoarcă acasă… Nu cerea bani, ceea ce era foarte important, ba chiar dădea a înţelege lui taică-său că se descurcă foarte bine şi nu are nevoie de ajutorul nimănui. Spunea că o vedea zilnic pe Lotte, că banii depuşi pe vremuri la bancă pentru ea erau pe sfârşite, că domnişoara Finkels o îngrijea mai departe, dar că starea sănătăţii ei, despre care promitea să vorbească pe larg când se va întoarce la Galaţi, impunea

un tratament serios sub o permanentă supraveghere medicală, sau chiar o nouă internare.

Nu trecu mult şi într-o bună dimineaţă, fără să telegrafieze ori să se anunţe prin alt mijloc, Jean pică în mijlocul familiei. Arăta foarte bine, purta un costum nou, bine croit şi-şi lăsase mustaţă. Avea hârtii eliberate – zicea el – de autorităţile de ocupaţie germane, care certificau că fusese internat în lagăr. Familia acceptă explicaţiile lui, foarte laconice de altfel, şi nimeni nu-i puse întrebări suplimentare, nici chiar când din povestirile şi descrierile lui aflară cu toţii cum se trăia în Bucureştiul ocupat, ce chirii se plăteau şi chiar ce chirie plătise el, Jean, pentru un apartament în care locuise cu Lotte şi cu domnişoara Finkels şi care nu părea să fi avut nimic comun cu lagărul pomenit în patalamaua oficială. Numai domnul Calaff află adevărul, numai lui îi povesti cum nimerindu-se cu regimentul la Focşani în clipa intrării nemţilor, se lăsase convins de unchiul Rabitz să rămână în partea ocupată, cum plecase în maşina unui ofiţer neamţ la Bucureşti, unde intrând în legătură cu Jacques Heller începuse să lucreze cu el şi cum ajunsese şi câştige o mie şi chiar o mie cinci sute de lei pe lună, într-o perioadă în care se puteau face aiau îi de aur şi foarte „corecte”, susţinea el. Se întorcea cu un capital interesant, cu experienţă şi mai ales cu o anumită siguranţă în el, care-i displăcea numai în parte lui taică-său.

Domnul Calaff fu singurul care află adevărul şi în privinţa lui Lotte. Jean închiriase un apartament comun pentru ei doi şi domnişoara Finkels, dar mărturisi că nu dădea pe acasă decât seara, la culcare, fiindcă nu putea suporta scenele oribile ce se petreceau zilnic între Lotte şi îngrijitoarea ei. Domnişoara Finkels era o fată bătrână isterică, rea şi fără nicio milă pentru un bolnav. O bătea pe Lotte, o trăgea de păr şi când voia să plece în oraş, o lega de pat, ca să fie sigură că nu fuge sau că nu sparge ceva în odaie. Lotte avea crize din ce în ce mai dese şi foarte violente, Jean nu luase nicio măsură fiindcă nu se pricepea şi nu ştia ce are de făcut, însă, după părerea lui şi a

vecinilor exasperaţi de urletele veşnice care ajungeau până la ei, lucrurile nu mai puteau merge aşa. Cele două femei se urau cu patimă una pe alta, se luau la bătaie dintr-o nimica, şi nu era exclus ca într-o zi să se întâmple o nenorocire.

Era concludent. Domnul Calaff admise că sosise momentul să intervină şi plecă la Bucureşti, unde mai avea de aranjat şi alte treburi.

Dan îşi dăduse în particular examenele de clasa a VIII-a şi apoi bacalaureatul înainte de terminarea războiului; totuşi, nu se înscrise imediat la universitate. Rămase încă un an acasă, aşteptând restabilirea definitivă a lui taică-său şi dând lecţii ca să strângă ceva bani pentru început. De altfel, în ţară şi mai ales la Bucureşti, situaţia era destul de tulbure. Manifestaţiile antisemite, acuzând cu insistenţă pe evrei de pactizare cu inamicul, se înmulţeau şi Dan se gândea la Jean şi la rudele din Bucureşti care făcuseră afaceri frumoase sub ocupaţia germană şi se simţea dezorientat şi confuz. Suferea, n-avea cu cine sta de vorbă ca să se limpezească, iar de golul pe care îl lăsase în viaţa lui moartea lui Ionică, îşi dădea abia acum seama. El l-ar fi liniştit, el l-ar fi ajutat să-şi explice, să înţeleagă…

La Bucureşti mai erau demonstraţii de stradă, greve, represalii sălbatice. Şi apoi ce însemna revoluţia aceea din Rusia, a doua revoluţie, despre care nu ştia nimic în afară de ce spuneau ziarele şi despre care ai lui vorbeau rar, cu dispreţ şi cu nepăsare. Prin Galaţi treceau trupe străine, trupele intervenţiei, nişte senegalezi făceau instrucţie într-o cazarmă din apnopiere, prin cârciumi soldaţii greci se luau la harţă cu francezii. Revoluţie era şi în Ungaria, revoluţia duduia surd în toată Europa. Dan se gândea tot mai des că zilele capitalismului, că zilele bunicului şi ale fabricii erau numărate, dar nu îndrăznea să-şi facă planuri şi trăia zbuciumat, nerăbdător şi izolat zilele acelea tulburi şi trepidante în care oamenii trebuiau să înveţe din nou alfabetul simplu al păcii.

Domnul Calaff plecă în vară la Călimăneşti şi câteva

zile după întoarcere familia află stupefiată că voia să vândă fabrica. Intenţiona să se ocupe numai de hârtie de acum înainte, spunea el. Depozitul era chiar în curte, nu trebuia să se plimbe zilnic până la bariera Traian. Jos, în pivniţa depozitului, cinci-şase fete vor prepara mai departe lesivă, care nu cerea investiţii şi se vindea ca pâinea caldă.

— M-am săturat de investiţii şi de bătaie de cap, îi explica el lui Klar cu un zâmbet de bună dispoziţie, văzând că acesta îşi ascundea cu greu perplexitatea şi dezamăgirea. Eu n-am fost niciodată un aventurier, mi-au plăcut câştigurile solide şi sigure. Nu ştiu ce o să se întâmple mai târziu, dar afacerile de astăzi nu-mi plac. Toate lepădăturile ajung bogătaşi… oameni cu patru clase primare se pomenesc peste noapte mari fabricanţi, mâine se vor ruina… Nu-mi plac mie poveştile astea. Şi apoi timpul lumânărilor a trecut, nu mai au niciun haz…

Mâinile lui împreunate pe masă tremurau. Kjar le vedea şi-şi spunea că bunicul Liei a îmbătrânit, că nu mai avea curaj şi putere pentru afaceri mari. că se teme de ele. „De ce nu m-a lăsat pe mine? se întreba el. În doi ani de zile ar fi avut o uzină.

Laura nu ştia ce să creadă. Domnul Calaff nu-i spusese ce avea de gând să facă pentru ei şi ea nu îndrăznea să-l întrebe. Nu era să-i lase pe drumuri, îşi repeta ea, ca să-şi dea curaj. Tocmai acum… Hilda avea douăzeci şi opt de ani. Dan abia îşi începea studiile. Nu putea să-l trimită în străinătate, dar măcar la Bucureşti…

Şi Dan îşi dădea seama de ameninţarea ce plutea asupra lor, dar era neputincios. Ce să facă el? Medicina era o muncă grea şi de lungă durată, în primii trei ani nu era chip să câştige ceva. Hilda trebuia să se mărite… Ce tristă şi meschină era viaţa lor 1 Şi bestia asta bătrână pe care nimic nu putea s-o zdruncine şi nimic nu putea s-o înduplece 1

Domnul Calaff vându fabrica imediat. Pe fiica şi ginerele lui îi preda noului proprietar aşa după cum îi preda maşinile şi cazanele. Laura nu crâcni.

dar câteva săptămâni mai târziu veni plângând la

taică-său şi-i povesti că patronul îşi aducea oamenii lui şi-i înştiinţase că de ei nu va avea nevoie. Trebuiau să-şi caute altă slujbă şi să elibereze urgent locuinţa. Domnul Calafi se înfurie.

— Ce să fac eu cu voi? zbieră el. Tot pe capul meu veniţi şi acuma? tot nu mă lăsaţi dracului să respir? Ai o fiică măritată, de ce nu te duci la ea, de ce vii la mine?

În cele din urmă hotărî totuşi, să-i aducă în casă. Le dădu cele trei odăi dinspre stradă şi sufrageria mică unde să ia mesele. Restul păstra pentru el, pentru nevastă-sa şi pentru Jean. Laura avea să-i conducă menajul, să se ocupe de chiriaşi, de reparaţiile casei, de oamenii care lucrau la lesivă şi Albert trebuia să ţină registrele deocamdată, până îşi va găsi undeva o slujbă ca să aducă şi el un ban în menaj. O parte din mobilă fu vândută: de salon şi de salonaş nu mai era nevoie, familia nu mai făcea recepţii fiindcă seria nunţilor şi a logodnelor se sfârşise. Dacă Jean se va însura vreodată ceremonia se va serba în casa socrilor lui, iar pentru Hilda nu era nevoie de prea multe fasoane, doar nu se aştepta la un prinţ din basme.

Dan plecă în toamnă la Bucureşti, cu inima strânsă. Nu cunoştea oraşul, n-avea bani, pe la rudele bogate nu voia să se ducă. Ai lui rămâneau la Galaţi în aceeaşi dependenţă şi sub aceeaşi apăsare ca şi până atunci. În sufletul lui era umilinţă, durere şi revoltă; pentru încredere şi speranţă nu se mai găsea decât un spaţiu redus.

Silvia scrisese îndată ce legăturile poştale deveniră practicabile. Era o scrisoare de vreo zece pagini, plină de exclamaţii de bucurie sau de indignare şi de nesfârşite detalii privitoare la viaţa din Lemberg în timpul războiului. Avuseseră necazuri, Doamne câte necazuri I Un ofiţer rus încartiruit la ei le stricase divanul din odaia de musafiri, un altul pătase cu cerneală o faţă de masă de olandă brodată, o servitoare le furase trei prosoape şi cinci cămăşi nounouţe ale lui Dolo. Educaţia Wandei fusese destul de neglijată la un moment dat, în orice caz de pian se ocupase mai puţin şi Silvia se întreba cu îngrijorare dacă va mai putea vreodată să se pună la punct. Nici Dolo nu putuse

„lucra” cu aceeaşi regularitate ca înainte, doi dintre laboranţi şi un farmacist fuseseră mobilizaţi şi el, bietul, nu se mai mişcase din farmacie. Cumnatul lor, Henryk Bielański, avea tensiunea ridicată şi îngrijirea în timpul războiului era o mizerie. Ce grozav era războiul! Cine şi-ar fi închipuit că atâta lume avea să se prăpădească ori să rămână pe drumuri? Şi zilele acelea teribile, când oraşul trecuse dintr-o mână într-alta. Asta nu se putea zugrăvi în scris, le va povesti ea pe larg totul când se vor revedea; abia aştepta momentul întâlnirii cu familia ei scumpă de care fusese despărţită atâta vreme. Vorbea apoi de Polonia nouă şi liberă, de Mickiewicz şi de Kosciusko şi se declara mândră de a avea o patrie mare şi respectată de vecini. Esenţialul îl lăsa pentru sfârşit şi anunţa că fusese aleasă în delegaţia doamnelor evreice care trebuiau să prezinte omagii şi felicitări mareşalului Piłsudski. Silvia era foarte agitată în vederea acestei zile mari şi, bineînţeles, frântă de oboseală: alerga din magazin în magazin şi de la croitor la croitor ca să găsească stofe, mătăsuri, pantofi, mănuşi şi celelalte accesorii, fiindcă nimic din ce i se oferea nu i se părea acceptabil. Războiul era o pacoste, aducea numai nenorociri şi lăsa numai lipsuri în urmă.

Domnul Calaff nu avu răbdare să citească scrisoarea până la sfârşit, dar adăugă o pagină afectuoasă la răspunsul Laurei. Îl interesa mai mult reluarea corespondenţei cu Marta şi cu Paul şi observa cu atenţie scăderea cursului coroanei austriece.

În sfârşit sosi şi prima scrisoare din Viena. Marta făcea o serie de consideraţii generale şi foarte vagi asupra ultimilor ani de când evenimentele o împiedicaseră să mai comunice cu iubiţii ei părinţi, cu fratele şi surorile ei, îi asigura că fusese tot timpul cu gândul la ei şi că urmărise cu o nelinişte chinuitoare mersul operaţiilor militare pe frontul din România. Spera că la Galaţi erau cu toţii împreună, că scumpul şi veneratul ei tată veghea ca de obicei, cu înţelepciunea şi mărinimia lui asupra tuturor, că erau sănătoşi şi nu fuseseră loviţi în niciun fel de greutăţile războiului. Paul scria două pagini emoţionante, îi declara

domnului Calaff că el, care rămăsese orfan de copil şi nu avusese fericirea să cunoască dragostea şi afecţiunea unui tată adevărat se învăţase să vadă în socrul lui un părinte şi să-l iubească aşa cum ştia că trebuie iubit un părinte. După moartea mamei lui, continua el pe acelaşi ton duios şi plângăreţ, sentimentele i se accentuaseră şi în ultima vreme, numai gândul la cei din Galaţi îi umplea ochii de lacrimi. Şi Alexandru scria; şi el îşi iubea familia din România, îşi adora bunicii şi-şi invidia colegii care-i vorbeau despre bunicii, despre unchii şi despre mătuşile lor cu care locuiau în aceeaşi ţară şi în acelaşi oraş.

Domnul Calaff citi scrisoarea cuvânt cu cuvânt, fără s-o comenteze. Jean o citi şi el, reciti cele două pagini ale lui Paul şi clătină din cap aiurit. Numai Laura îndrăzni să spună:

— Vai de mine, tată dragă, ce o fi cu ei? Parcă am un fel de presimţire… să nu li se întâmple şi lor ceva.

Domnul Calaff nu adăugă decât cinci rânduri la scrisoarea Laurei, exprimându-şi speranţa că sunt toţi trei sănătoşi şi bine dispuşi şi mulţumindu-le pentru afecţiunea ce-i purtau.

Mai trecu un timp şi scrisorile din Viena deveniră tot mai dese, mai calde şi mai respectuoase. Marta şi Paul se interesau de fiecare membru din familie, cereau amănunte despre sănătatea lui Albert, o felicitau pe Lia pentru succesele soţului ei şi se bucurau că Dan şi-a ales un studiu atât de frumos şi de plin de viitor ca medicina. Domnul Calafi răspundea rar şi rezervat şi nu pierdea din vedere degringolada irezistibilă a coroanei austriece. Într-o zi, poşta aduse din Viena o scrisoare voluminoasă, mult mai voluminoasă decât cele de până atunci. Domnul Calaff nu o deschise numaidecât; o cântări întâi în mână, examină timbrele, o puse deoparte şi o privi un timp cu un aer de cruzime, de triumf şi de dispreţ. Scrisoarea era un apel desperat la bunătatea şi îndurarea sa, semnat pe rând de fiica, de ginerele şi de nepotul lui. Karst era ruinat. Băgase toţi banii în rente de stat! La Viena era mizerie şi foamete. Prietenii şi cunoscuţii lor erau într-o situaţie tot atât de

precară ca şi ei şi nu le puteau fi de niciun folos. „E vorba de viaţa noastră, tată dragă – scria Paul – de viaţa copilului nostru căruia nu-i putem asigura hrana zilnică. Nu mai avem nimic şi în dezastrul din jurul nostru nu ne putem face niciun fel de planuri, nu vedem nicio perspectivă. Singura noastră speranţă e în bunătatea şi în generozitatea dumitale şi singurul meu regret e că n-am ascultat de sfaturile dumitale, că n-am luat exemplu de la dumneata şi nu te-am ascultat orbeşte. Iartă-mă, scumpul şi înţelegătorul meu tată, îţi făgăduiesc să nu-ţi ies din cuvânt niciodată de acum înainte şi să mă rog neîncetat bunului dumnezeu pentru sănătatea şi prosperitatea dumitale. Dorim să ne întoarcem în ţară şi să trăim cu toţii laolaltă, împreună cu scumpii noştri Jean, Laura, Albert şi copii lor. Nimic nu ne va mai putea despărţi de aci înainte şi nimic nu va putea tulbura armonia dintre noi”.

Scrisoarea continua pe acelaşi ton pe multe pagini, iar domnul Calaff le citi metodic, pe toate, fără să sară un rând. Laura îşi plânse toate lacrimile şi-l imploră pe taică-său să răspundă favorabil ş. l urgent celor din Viena. Bătrânul se răsti la ea şi o pofti să nu-şi bage nasul unde nu-i fierbe oala!

— N-am niciun zor, doar nu dau turcii… spuse el. Nu i-am trimis eu la Viena.

Domnul Calaff făcea tot felul de socoteli şi se întreba dacă Paul vânduse sau avea de gând să vândă bijuteriile. Doamna Ritter murise înainte de plecarea lui la Viena şi cum briliantele le avea din prima căsătorie, Paul le moştenise pe toate, ca fiu unic al răposatului Karst. împreună cu ceea ce primise Marta în cursul anilor ele alcătuiau o valoare foarte mare şi cântăreau greu în buzunarele ginerelui său. Scrisoarea nu pomenea un cuvânt despre asta şi domnul Calaff bănuia că Paul preferă să nu discute capitolul bijuterii cu cei din Galaţi.

Trecuse mai bine de o săptămână de la primire. i scrisorii şi bătrânul nu se hotărâse încă să răspundă, când într-o dimineaţă o trăsură încărcată cu bagaje se opri în faţa porţii şi Hilda văzu pe fereastra care da spre stradă pe

Marta, pe Paul şi pe Alexandru coborând din trăsură.

— Mamă – strigă ea dând buzna în dormitorul părinţilor – au venit… poftim! Ţi i-ai dorit atâni că ţi s-a împlinit dorinţa. Acum unde dracu’ să-i ia o să-i punem şi pe ei? Să ştii că eu odaia mea n-o dau, bagă-ţi asta bine în cap… Dacă ţii să faci filantropie culcă-i la dumneata în pat, eu nici nu vreau să ştiu de ei, bestiile dracului!… Să nu-i văd în ochi…

Laura n-o mai ascultă şi aruncându-şi şalul pe umeri ieşi să-şi întâmpine sora şi cumnatul, care se opriseră în pragul curţii, înconjuraţi de valize şi geamantane, neîndrăznind să înainteze. Erau toţi slabi şi arătau istoviţi. Marta îmbătrânise şi sub bărbie pielea îi atârna ofilită şi galbenă. Alexandru era un băieţaş cu ten alb de fată, cu profilul impecabil al maică-sii şi cu buza superioară uşor ridicată în sus, ca într-o strâmbătură de dispreţ. Paul nu se schimbase, afară doar că era complet cărunt.

Cele două surori se îmbrăţişară plângând. Paul îi sărută Laurei mâna, apoi o strânse la piept ca un îndrăgostit.

— Laura dragă – cârâi el răguşit – slavă domnului. Bine că suntem acasă… prin câte am trecut noi!… Ce face Aibert? Ce fac copiii? continuă el plin de solicitudine. Şi tata… Nici nu-mi vine a crede, nu-mi vine a crede că suntem acasă.

Laura îl sărută pe Alexandru. Nu ştia ce să facă: domnul Calaff trebuia să fie la ora aceea în depozit cu Jean, era imposibil să nu fi văzut, să nu fi auzit… Dar uşa depozitului rămânea închisă – era o zi urâtă şi rece de noiembrie – şi nici Hilda nu se hotăra să apară în curte. Să-i ducă în casă? La ea nu îndrăznea din cauza fiică-sii, la taică-său, cu atât mai puţin.

— Veniţi… veniţi în sufrageria mică, spuse ea repede şi încurcată. În casă e încă deranj, ne-am sculat ceva mai târziu… şi acolo e mai cald. Mi se pare că tata a plecat în oraş… nu ştiu bine. Am să mă duc îndată să văd…

Birjarul aştepta. Marta se întoarse de câteva ori neliniştită spre el. Laura scotoci în buzunarul rochiei şi-l

plăti aruncând pe furiş o privire spre fereastra îndărătul căreia era sigură că Hilda pândeşte, apoi chemă fata în casă şi-i spuse să ia valizele.

Le făcu imediat un ceai şi-i privi îngrozită cum se năpusteau asupra feliilor de pâine cu unt, asupra zahărului. I se rupea inima. Mâinile Martei erau bătătorite şi aspre, vârfurile degetelor umflate, cu pielea crăpată şi înnegrită de curăţitul cartofilor. Nu mai avusese servitoare de aproape un an de zile, spunea ea şi ochii îi erau plini de lacrimi.

Domnul Calaff nu se lăsă convins să vină în casă înainte de ora douăsprezece când obişnuia să ia masa. Marta îi sărută mâna tremurând, Paul se apropie şi el grăbit şi lăcrimând.

— Lasă mofturile astea, spuse domnul Calaff. Doar nu eşti un băieţaş… Şi pe ăsta – spuse el arătând spre copil, care i se adresa în germană – încă n-aţi apucat să-l învăţaţi româneşte? La şcoală ce o să facă? Sau poate că n-are nevoie de şcoală… Dacă o fi deştept ca tat său…

— Ştie puţin, spuse Marta silindu-se să zâmbească. a. Şi apoi învaţă aşa de repede! Să vezi numai, tată dragă, ce drăguţ vorbeşte franţuzeşte…

Paul era năduşit şi-şi ştergea mereu ceafa şi fruntea cu o batistă mototolită, de o curăţenie dubioasă. Începu să vorbească despre mizeria din Austria, despre confuziunea şi dezordinea care domnea la Viena. Căuta să se dezvinovăţească: erau nenumărate cazuri asemănătoare, în situaţia lui se găseau oameni serioşi, onorabili…

— Ce-mi pasă mie de alţii? îl întrerupse socrusău, care-l privise tot timpul cu o scârbă făţişă. Treaba lor! Aia nu vin pe capul wieu, pe când voi… Nu eu v-am trimis la Viena şi nici nu v-am încuviinţat să vă întoarceţi. Isprăveşte cu miorlăitul, strigă el enervat întorcându-se spre Marta care plângea încet cu mâinile în poală. Când deşteptul ăsta te-a cărat la Viena, fiindcă era tare „perspicace” (domnul Calaff imita cârâiala obraznică şi suficientă a lui Paul) n-ai plâns. Aţi crezut amândoi că ce fac boierii puteţi face şi voi, că speriaţi Viena cu banii

voştri. V-aţi luat după Dragomir Comşa, după Emanoil Vulpache? Păi ăştia sunt boieri mari, cu moşii, cu case, cu avere peste tot, şi la Viena, şi la Paris, şi la Londra. Te pui cu ei, pârlitule? faci pe bogătaşul şi pe urmă vii să-mi ceri mie de mâncare?

Laura interveni ca să devieze conversaţia şi puse o întrebare lipsită de importanţă, apoi îi aminti domnului Calaff că Jean Garnic se anunţase pentru ora cinci după-masă. Bătrânul păru că se linişteşte, apoi îl întrebă pe Paul ce planuri avea pentru viitorul apropiat. Paul n-avea niciun plan, nu ştia, era gata să accepte orice sugestie, voia să muncească…

— Cred şi eu, spuse domnul Calaff ridicând din umeri. Îl enerva faptul că nici fiică-sa, nici ginerele lui nu pomeneau un cuvânt despre bijuterii, era convins că se întorseseră cu ele. În definitiv se cheamă că ai umblat la universitate. Sper că mai ştii să deosebeşti apa oxigenată de tinctura de iod, Intră undeva, la o farmacie!

— Da, da, şi eu m-am gândit, spuse Paui şi-şi plecă fruntea abătut. Desigur, altfel din ce o să trăim…

— Şi căutaţi-vă casă, continuă bătrânul cu grosolănie. Aici nu-i loc şi pentru voi, destul ne-am înghesuit şi aşa.

— Desigur, dar… deocamdată… Paul era dezumflat de tot. Până o să găsim…

— Până o să găsiţi, până o să găsiţi, bombăni domnul Calaff furios. Unde să vă mai pun şi pe voi?… Dacă nu mi-ar fi de ce o să spună lumea v-aş trimite la hotel, izbucni el. Ce-i la mine? Han? Să vă dea Laura o odaie pentru o săptămână-două şi să nu mai aud de voi.

— O odaie?… Dă-mi voie, tată dragă… Paul îşi potrivi ochelarii cu o mână nesigură. Cum o sstăm toţi trei într-o odaie? Alexanderl e băiat mare… nu-i igienic, nu-i moral…

— Ei, ştii că ai haz! Domnul Calaff râse scurt şi dispreţuitor. Auzi obrăznicie! Nu-i igienic pentru dumnealui, nu-i moral… Auzi neruşinare 1 Până în cel mult două săptămâni să vă găsiţi casă şi să nu vă mai prind pe aici… m-ai înţeles? Şi caută-ţi slujbă sau vinde ce mai ai de vândut că de la mine nu vezi un ban… m-ai înţeles? De ce

mă ţii nemâncat? se întoarse el spre Laura. Mi-e foame. Dă-le şi lor ceva, continuă el, arătând peste umăr spre ceilalţi. O să mâncaţi împreună în sufrageria mică. Dacă dumnea lor s-au obişnuit cu bucătăria vieneză, să-şi gătească separat, treaba lor…

Câteva zile după sosirea celor din Viena, Ritta Nathan veni la domnul Calaff şi-i anunţă cu emfază că apartamentul pe care-l ocupase până atunci era liber înainte de împlinirea termenului din contract, îşi cumpăraseră casă – casa din strada Domnească a bătrânului Sotir Tomescu care pleca la Bucureşti să locuiască la fiică-sa – şi se mutau la 1 decembrie. Domnul Calaff auzise de norocul ce-l lovise peste noapte pe nătărăul acela de Nathan: firma germană la care lucrase până în 1916 înţelegea să-l răsplătească regeşte pentru serviciile ce continuase să-i aducă, în limita posibilităţilor, şi în timpul războiului şi-l făcea director al noii sucursale cu un salariu fabulos, plătibil retroactiv pe ultimii trei ani. O felicită pe doamna Nathan şi la stăruinţele înlăcrimate ale Laurei acceptă să dea menajului Karst apartamentul, scutindu-i de chirie până la Sfântul Gheorghe, când expira vechiul contract.

Tovărăşia dintre Wald şi Klar mergea atât de bine. Încât în curând un cumnat al lui Wald îşi manifestă dorinţa de a intra şi el în combinaţie, aducând întreaga zestre a neveste-sii. La începutul toamnei lui 1919, Klar plecă pentru prima dată la Constantinopole. Călătoria pe mare, Bosforul, oraşul îl uluiră. Visurile lui se împlineau unul câte unul, era un om norocos, ce-i trebuia mai mult! Trase la hotel Pera, mâncă la cele mai mari restaurante şi se amestecă fericit în vălmăşagul multicolor de oameni, care umpleau străzile şi vorbeau toate limbile pământului.

Drumurile lui la Constantinopole deveniră regulate. Pleca în fiecare lună, cu sau fără nevoi urgente, îşi expedia repede treburile, cumpăra sau angaja marfa şi apoi rătăcea zile întregi pe străzi, sorbindu-le farmecul şi admirându-le pitorescul. Acum nu mai era funcţionar la Emil Calaff, era de capul lui; două zile mai devreme sau

mai târziu… Ce importanţă mai aveau fleacurile astea? Ce importanţă mai aveau câteva sute de lei, câteva mii de lei în plus sau în minus?

— Unde se tot plimbă atâta? o întreba d'omnul Calaff pe Laura. Ceilalţi doi stau frumos la Galaţi şi-şi văd de treabă şi el… are atâta încredere în ei? Să-l aud că are o sută de mii de lei capital la bancă, atunci am să zic că e băiat deştept, dar deocamdată…

Klar se întorcea regulat cu daruri pentru nevastă-sa, pentru maică-sa şi cu mici atenţii pentru restul familiei. O dată îi aduse Liei o vulpe albă, care o bucură atât de mult, încât deşi era iarnă şi vreme urâtă, o puse peste gulerul de astrahan al paltonului şi plecă glonţ la maică-sa să i-o arate.

— Drăguţă, spuse Hilda, dând din cap cu bunăvoinţă. Nu-i aceeaşi calitate ca vulpea lui Lotte, dar… merge. S-o porţi sănătoasă I

Se mutară în altă casă. Lia nu era complet satisfăcută, fiindcă strada nu era tocmai în centru. În schimb odăile erau mari, luminoase şi proprietarul, un judecător pensionar, părea un om bine, impozant, deşi cam ursuz. Îşi cumpărară dormitor şi sufragerie. Doamna Klar refuză să se despartă de mobila veche din odaia ei şi continuă să se ocupe de bucătărie. Soacra şi nora nu se înţelegeau întotdeauna, o ostilitate ascunsă zăbovea între ele. Liei nu-i plăcea că soacră-sa făcea toate mâncărurile dulci.

— La noi acasă nu se gătea evreieşte, spunea ea pe un ton tăios, fără s-o privească. Bucătăresele noastre aveau alte reţete.

Doamna Klar nu răspundea nimic, strângea buzele şi gătea mai departe cum apucase din bătrâni. Sâmbăta nu făcea treabă şi vineri seara aprindea luminări la ea în cameră. Lia se enerva şi pleca de acasă de frică să nu vină cineva şi să vadă că are o soacră habotnică, adică de condiţie proastă. O scotea din sărite şi faptul că mama lui Conrad nu părea să recunoască superioritatea familiei din care se trăgea ea, că nu-i arăta niciun fel de consideraţie

pentru asta şi că faţă de părinţii şi de sora ei păstra o rezervă rece şi demnă, semănând foarte bine cu indiferenţa. I se plânse lui Conrad de câteva ori, dar nu căpătă satisfacţia pe care o aştepta. Conrad nu se amesteca între ele, căuta să le împace pe amândouă şi rezolva totul cu câte o glumă sau o sărutare.

Nu aveau niciun fel de societate şi asta începea s-o supere. Wald şi cumnatul lui cu soţiile le făcură câteva vizite şi-i invitară la rândul lor, după trecerea intervalului cuvenit. Legară un început de prietenie şi cu nişte greci din port, cu care lucra Conrad, dar soţiile lor vorbeau prost româneşte şi numai una dintre ele ştia franţuzeşte, aşa că întâlnirile lor se desfăşurau în condiţii destul de anevoioase. Părinţii, Hilda, Marta şi Paul cu Alexandru veniră şi ei, dar atmosfera fu tot timpul dezagreabilă, mai ales că Lia avea conştiinţa încărcată: pe Theodor şi pe Dora nu se putuse hotărî să-i cheme, deşi Theodor îşi deschisese recent un magazin propriu de instrumente muzicale care mergea foarte bine şi Dora se lăsase de croitorie.

Lia rămase însărcinată şi născu în zorii unei dimineţi încinse de iulie, după o zi şi o noapte de chinuri. Mama, soacră-sa, doctorul şi moaşa nu se mişcară de lângă ea. Conrad aşteptă cu nerăbdare ora la care ştia că se deschid birourile oficiului stării civile şi plecă, mândru şi fericit, să-şi anunţe fetiţa.

Lia adormise istovită. În odaie era linişte. Cele două bunici, de o parte şi de alta a leagănului, vegheau în tăcere somnul copilului. Doamna Klar ridică ochii spre Laura şi o observă o clipă, fără simpatie. „N-are un fir de păr alb, îşi spuse ea. Ce a ştiut femeia asta de necazuri, de nevoi?... A muncit la taică-său în fabrică. S-a prăpădit!...”

Laura privea fetiţa. Avea un cap lunguleţ şi turtit ca un dovleac, fără pic de păr în creştet şi faţa verde pământie. „Ce urâtă e!” gândi ea şi oftă adânc. Apoi ridică fruntea spre doamna Klar şi şopti cu un zâmbet slab:

— Să fie sănătoasă... şi fericită, adăugă ea moale.

T. 1956

Responsabil de carte: D. Masilu Tehnoredactor: A. Crişan Corector: V. Vasiliu

Dat la cules 07.07.56. Bun de tipar 07.09.56. Tiraj 14.000 + 1.100 ex. Hârtie senii velină mată de 65 gr. m. p. FI. 840 x1080 (32 Coli ed. 21, 23. Coli de tipar 14. Ediţia I. comanda 2099. – l. nr. 02228. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R-31.

Tiparul executat sub corn. nr. 968 Ia Intrep. Poligrafici nr. 4, Calea Şerban Vodă 133. Bucureşti – R. P, R.